پەناگەی باوەڕداران

کۆمەڵە ویرد و نزاکانی
قورئانی و پێغەمبەر و ناوەجوانەکانی خوا

نوسینی
دکتۆر یونس سەعید حوسێن

وەرگێڕانی
لالە نەقشبەندی

التفسير

پەناگەی باوەڕداران

پەناگەی باوەڕداران

دکتۆر
یونس سەعید حوسێن

وەرگێڕانی:
لالە نەقشبەندی

بڵاوکردنەوەی
نوسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن

خـەت
نـەوزاد کۆیـی

نەخشەسازی ناوەوە
کامەران ڕەفیق

بـــــەرگ
اثراء للحلول الفنية

نۆرە و ساڵی چاپ
یەکەم ١٤٣٦ ك - ٢٠١٥

تـــــیراژ
٢٠٠٠ دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی
سپاردنی (٨٤٠) ی ساڵی ٢٠١٤ی پێدراوە

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن
هەولێر - شەقامی دادگا - ژێر هوتێلی شیرین پالاس

/TafseerOffice

+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com

پەناگەی باوەڕداران

کۆمەڵە ویرد و نزاکانی
قورئانی پێغەمبەرﷺ و ناوەجوانەکانی خواﷻ

نووسینی
دکتۆر یونس سەعید حوسێن

وەرگێڕانی
لالە نەقشبەندی

تەخریجکاری فەرموودەکان
دکتۆر سەیید زەکەریا حوسێنی

پێشکەشە بە:

- مەقامی بەرزو پیرۆزی پێغەمبەر ﷺ
- بەهەردوو گوڵەکەی باخچەی ژیانم(محمد رەؤوف- ئاتینا)
- خوێنەرانی ئەم کتێبە

وەرگێڕ

لالە نەقشبەندی

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی نووسەر

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِهِ مِنْ شُرُور أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ﴿ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴾ ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوْلاً سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَـٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾

ئەم پەرتووکە پێکهاتووە لە سێ بەشی نزاو پاڕانەوەکانی قورئانی و نـەبـەوی ﷺ و ناوەجوانەکانی خوا(أسماءالله)ﷻ بە شێوەی خوارەوە :

بەشی یەکەم : نزاکانی قورئانی کە لە قورئانی پیـرۆز دەرهێنـراون. نزاکـانی قورئانی لەگەڵ ئەوەی کە لەو پەڕی هەڤیازی دان، کە وتە و کەلامی خـوای گەورەنﷻ بەوپەڕی وتە ڕەوانی و ڕەوانبێژی، نموونەیـەکـی ڕاسـتەقینـەی ئیمان و خواپەرستینە. ئەو جۆرە نزا و پاڕانەوانە لە هەرە باشترین و جوانترین نزاکانن، بەو شێوەیە،کە جوانی پاڕانەوە لەگەڵ جوانی ئەوان، لوتکەی جوانییە.

لە کۆکردنەوەی نزاکانی قورئانیدا، هەوڵ دراوە کە شێواز و بێـژەری ئـەو نزایانە و هەڤیازی و سەرتری ئـەوان لـە ڕوانگـەی قورئـانی پیـرۆزەوە شـی بکرێنەوە. هەڵبەت بەم تایبەتمەندی و ڕاڤەوە، دەرەوشاوەیی ئەو نزایانە باشـتر دەردەکەوێ، کە دەستەوداوێنی بەوان لە هەر حاڵەت و پێویستییەکـدا، سـەر مەشقێکی پەتی و بێ‌خەوشە، هەتا مرۆڤ لە ژێر تیشک و ڕۆشـنایی ئـەوان،

داواكاری و پێداویستی خۆی لە پەروەردگار ﷻ داوا بكات.[١]

بەشی دووەم: ویرد و نزاكانی پێغەمبەر ﷺ ە، كە ڕاژەیەكی ڕاستەوخۆ لە لاڵانەوە و پاڕانەوەی سەروەری مەخلوقات ﷺ لەگەل پەروەردگاری میهرەبانە ﷻ بێگومان نزاكانی پێغەمبەر ﷺ لە پڕ و پەرداختێكی تەواو و تاک و سەلامەتییەكی زێدە بەهرەمەندن و پلە و شوێنی تایبەتییان هەیە. هەر بۆیە زۆر دووبارەی دەكردنەوە و جاری واش هەبوو جەختی لەسەر فێركردنی ئەو نزایانە بە هاوەڵانی دەكرد. ئەوانیش بۆ فێربوون و لەبەر كردنی ئەو نزایانە زۆر هەوڵیان دەدا و خستبویانە ناو بەرنامەی ژیانیان. ئەو ویرد و نزایانە دیاردەیەكی پتەون لە پەیوەندی بوون لەگەڵ خوای گەورەدا ﷻ لە هەموو سات و كات و ئەواحاڵاتێكدا كە ئیماندار لە پەنای ئەواندا هەست بەوە دەكات، كە پێی ناوەتە لوتكەی ئیمان و چێژی لێ وەر دەگرێت و بە دڵێكی پڕ لە ئیمان و باوەڕ و یادی خوا، غەم و پەژارە لە خۆی دوور دەخات و هێمنی و هێوری هەموو جەستە و ڕوحی دادەگرێت.

لە بەشی هاوپەیوەند بە ویرد و نزاكانی پێغەمبەر ﷺ هەوڵدراوە تا ئەو ویردانە لە چەند چمكێكی ژیانی پێغەمبەر ﷺ هەڵبژێردرێن و لە هەمان حاڵیشدا متمانە و دڵنیایی تەواو لە هەمبەر دروستی سەنەد و بەڵگە فەرموودەییەكان بەدی بێت.[٢] هەروەها ئاماژە كراوەتە هەڤیازی ویردەكان و

---

[١]- لە نزا قورئانییەكان هیچ ئاماژە نەكراوەتە سەر نزاكانی هاوبەش كاران و بێدینەكان لە جەهەننەمدا؛ چونكە ئامانجی سەرەكی شی كردنەوەی ئەو نزایانەیە كە كەسی موسوڵمان بە خوێندنی ئەوان لەم جیهانەدا ڕاز و نیاز لەگەڵ خواوەند بكات.

[٢]- بۆ پوختكردنەوەی بەكەڵكی ئەم پەرتووكە، هەوڵ دراوە بەڵگە فەرموودەییەكان بە پوختی باس بكرێ و سەرجەم ڕاوی فەرموودەكان و سۆنگە و تایبەتمەندییەكانی فەرموودە بە وردی تاوتوێ بكرێ، هەتا متمانەی باشیان لەسەر بكرێ، بە شێوەیەک كە سەرجەم فەرموودەكانی ئەو پەرتووكە(صحیح) وە (حسن) ن.

ئه‌حکامه فیقهی‌یه‌کان به پشت به‌ستن به به‌ڵگه فه‌رمووده‌ییه‌کانی هاوپه‌یوه‌ند.

ئه‌و دوو به‌شه باس له‌و نزاو پاڕانه‌وانه ده‌کات که به هۆی ئه‌وان عه‌بدایه‌تی مرۆڤ بۆ خواوه‌ند نیشان ده‌درێت؛ چونکه دوعا و پاڕانه‌وه گه‌وره‌ترین، بێ‌خه‌وش ترین،جوانترین، خۆشه‌ویست‌ترین و له‌سه‌رترینی عیباده‌ته‌کانه. دوعا ئامرازێکی هاسانه بۆده‌ربڕینی به‌ندایه‌تی و هه‌میشه ده‌کرێ و ده‌گونجێ که بۆ لاچونی دژواریه‌کانی ژیان و ده‌ستکه‌وتن به پێداویستیه‌کان په‌نای بۆ ببردرێت. نزا و پاڕانه‌وه ئامرازێکه بۆ وه‌ده‌ست هێنانی خۆشه‌ویستی و نزیک بوونه‌وه له خواوه‌ندی گه‌وره‌ﷻ و تا ئه‌و ڕاده‌یه له لای په‌روه‌ردگار واڵاو به‌رزه،که عه‌زاب لا ده‌دات، ئه‌گه‌ر بێ‌توو کاتی عه‌زابه‌که نزیکیش بوبێته‌وه.تا ئه‌و ڕاده‌یه‌ش گرینگه،که ته‌رکی دوعا غه‌زه‌ب و توڕه‌یی خواوه‌ند فه‌راهه‌م دێنێت. له‌گه‌ڵ وردبوونه‌وه و سه‌رنج دان به‌و نزایانه، ئه‌م بابه‌ته ده‌رده‌که‌وێ، که ویست و پێداویستی له ژیانی مرۆڤدا له زۆرشت و جێگه و پێگه‌ی ژیانی‌دا شاراوه‌یه، که به ده‌ستداوێنی به دوعا و نزا، په‌یوه‌ندی عه‌بد له‌گه‌ڵ په‌روه‌ردگار ده‌گاته لوتکه، تا ئه‌و جێگایه که لابردن و چاره‌سه‌ری هه‌ر دژواری و نه‌هامه‌تییه‌ک و هه‌ر داخوازییه‌ک به‌و نزایانه له خواوه‌ند داوا ده‌کرێت.

به‌شی سێهه‌م: ناوه‌کانی خوا(أسماء الله ﷻ) که له‌م به‌شه‌دا ناوه‌کانی خوا ڕاڤه کراون و چۆنیه‌تی به‌هره‌مه‌ندی ئیماندار له ناوه پیرۆزه‌کانی خوا ڕوون کراوه‌ته‌وه هه‌تا به هۆی نزیک بوونه‌وه له ناوه‌کانی په‌روه‌ردگار، مرۆڤ بکه‌وێته مه‌سیری به‌ندایه‌تیکردن و فه‌رمان بردن له په‌روه‌ردگار؛ چونکه به بێ ناسینی ناوه‌جوانه‌کانی خواوه‌ند و تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی ئه‌و که مه‌به‌ستی ناوه‌کانییه‌تی، هه‌نگاو نانه‌وه له‌و ڕێگایه‌دا نه‌گونجاوه. مرۆڤ به ناسین و ئاشنابوونی له‌گه‌ل ناوه‌کانی خوا، هه‌ڵوێست نواندنی ده‌روونی خۆی ڕێک و پێک ده‌کات تا به باشی به‌ندایه‌تی بۆ خواﷻ بکات و مرۆڤ

لە بەر سۆنگە و ڕۆشنایی ناوە پیرۆزەکانی پەروەردگار بە باشی پاڵفتە دەبێ و پێدەگات، تەنانەت ئەم دیاردەیەش کاتێ ڕوودەدات، کە ناوە پیرۆزەکان کاریگەری خۆیان خستبێتە سەر سەرجەم ئەندامانی لەشی مرۆڤ و لێک ترازاو نەبن.

ویرد و نزاکانی قورئانی و نزاکانی پێغەمبەر و ناوە پیرۆزەکانی خوای گەورە، جگە لەوەی چەند سوچێکی ژیانی مرۆڤ دەگرنەوە و هەرکامیان بە جۆرێک شارێگەی بەندایەتی و پەرستنی پەروەردگار دیاری دەکەن، لە ڕاستیدا گیانپەنایەکی هێمن و بێخۆف لە شەیتانەکانی ئینس و جین و هەروەها بیر و بۆچونەکانی نەشیاو و نارەوا و نەگونجاون، کە لەگەڵ گیرۆدەیی و خۆ خستنەگەڵ ئەو نزایانە و ناسینی دروستی ناوە پیرۆزەکانی پەروەردگارﷻ، جگە لەوەی کە مرۆڤ پاداشتێکی زۆر لە هەر دوو جیهاندا بۆ خۆی مسۆگەر دەکات و پلە و پایەی لای خوا بەرز دەبێتەوە، تەنانەت دەبێتە هۆی ئەوە کە مرۆڤ پەیڕەوی بێخەوشی خواوەند بێی و خۆی بە هەزاری بارەگای خوا بزانێ و تا لە ڕۆشنایی ئەواندا گەشە بکات، کە ئامانج لە خەڵقی ئەو تەنیا بەندایەتیکردنی بۆ خواوەندی گەورەیەﷻ. جا لەو کاتەدا دەگاتە ئەو پەڕی ئاسایش و هێمنی ڕوح و ڕەوان و دڵی لە بشێوی و ژاکاوی و دووڕوویی و سەرلێشێواوی دەرباز دەبێت. ئەو دوعا و نزایانە، پردی پەیوەندی و نزیک بوونەوە لە خواوەندن کە مرۆڤ لە سۆنگەی ئەواندا دەگاتە لوتکەی بەختەوەری و ئەو ڕێگایە دەدۆزێتەوە، کە لە ڕاستیدا لە لایەن مرۆڤی ئەمڕۆیی‌دا، ڕێگایەکی ون بووە.

دکتۆر . یونس سەعید حوسێن

١ڕەمەزانی ١٤٣٤ کۆچی

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی وەرگێڕ

﴿وَقُلِ اعْمَلُواْ فَسَيَرَى اللّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (التوبە/١٠٥)

ئەوەی کە لەم پەرتووکەدا بەردەست و دیارە، چەندین کۆمەڵە ئایەت و ویرد و نزاکانی پێغەمبەرﷺ و ناوە پیرۆز و جوانەکانی پەروەردگارنﷻ، کە درەوشاوەن و وەک بنەمای چەپکە گوڵێکی ڕازاوە وانە کە لە سۆنگەی ئەواندا ئیمان و باوەڕی کەسی بڕوادار پێ پتەوتر ئەبێ. بۆن و بەرامی ئەوانە، بەختەوەری و شانازی و هێوری ئەبەخشێتە دەروونی ئینسانی بڕوادار و مایەی سوود و قازانجێکی بەرفراوانن بۆ شوێنکەوتووانی ئەهلی مەعریفەت و خواناسی. پێویستە کە ئینسانی بڕوادار بۆ پشت ڕاستکردنەوەی هێزی ئیمان و باوەڕی خۆی، ڕۆژانە ئاوڕ لە چەند لاپەڕەیەکی ئەم کتێبە بداتەوە و دڵ و دەروونی خۆی تەنانەت بە سەیر کردن و تێڕوانینیان ئاواشتە بکاتەوە.

سەنا و ستایشی پەروەردگاری بالاْ دەست ئەکەم کە توانی ئەوەی پێ بەخشیم کە بتوانم ئەم کتێبە بە نرخ و سوودە، کە پڕە لە گەوهەری ئایەت و فەرموودە، بخەمەوە سەر زمانی شیرینی کوردی و توانیبێتم بەم وەر

گێڕانەم سوچێکی دڵ و دەرونـی بڕوادارانـی کوردسـتانی پـێ زینـدوو و ئاودێر بکەم و لە لایەکی دیکەشەوە، خزمەتێکیشم کردبێ بە زمانو ئەدەبی کوردی. بە هیوای ئەوە، کە هەموو ئەو هـەوڵ و تێکۆشـانەم مـەقبـووڵی بارەگای پەروەردگار ﷻ و وە پەسەندی حەزرەتی پێغەمبـەر(ﷺ) ببیـت و ببیتە هوکاری شە فاعە تی ئە و لە دوا ڕوژ و کەڕەم و ڕەحمـەتـی خـوا بڕژێتە سەر دڵی بڕواداران و خۆم و خانەوادەکەم. پێویستە ئەمـاژە بـەوە بکەم کە بۆ وەر گێڕانی ئایەتەکان سوود وەرگیراوە لە تـەفسـیری نـامی؛ خوالێخۆشبوو مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕریس.

لە کۆتاییدا لە خوا داواکارم کە پاداش و خێری ئەم کارەم ببەخشـێتە ڕەوانی دایک و باوکم و منیش بۆ برەو پێدانی زیاتری ئـایینی ئیسـلام و سەرجەم ئەو کارانەی کە دەبنە هۆی ڕەزامەندی ئەو، ڕێنوێنی و یارمەتی بدات.

وصلّى الله على سيّدنا و حبيبنا محمّد و على آله و صحبه اجمعين

لاله نەقشبەندی – هەولێر

٢٠١٤/١٠/٢٠

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی تەخریجی فەرموودەکان

إنَّ الحمد للهْ، نحمده و نستعينه و نستغفره و نعوذ بالله من شـرور أنفسـنا و من سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضلَّ له و من يضلل فلا هادي له و نشهد أن لا إله إلّا الله و نشهد أنَّ محمّداً عبده و رسوله،

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبًا ﴾ (النساء/١)

ژیـانی ئـەم جیهانـە بـە بـێ فـەرمانبـەرداری و بـەندایـەتـی کردنـی پەروەردگار ﷻ یانی یاری و گاڵتە و گەم و ڕابواردن. وە بەڕاسـتی جگـە لـە یادی خواوەند، هیچ شتێ ناتوانێ هێمنی و هێوری بخاتە ناو دڵی ئیمانـداران و عەبدەکانی ڕاستەقینەی پەروەردگار ﷻ

لـە لایـەکـی‌تـر، یـاد و بـە پیـرۆز زانینـی، زاتـی پیـرۆز و گـەورەی پەروەردگار ﷻ پێویستی بە ناسین و درک بە گـەورەیـی و شـکۆی ئـەو هەیە، کە جگە لە پەروەردگار ﷻ و پێغەمبەر ﷺ کێ دەتوانێ باشتر ئـەم بابەتە بە ئێمە بناسێنێ و ئامۆژگاریمان بکات؟

وە چ لەوە باشتر، کە ئیمانداران، ئەو نزا و پاڕانەوانـە بکـەنـە ویـردی

سەر زمانیان، کە خوای و پێغەمبەری خوای! فەرموویانە. ئایا کێ بەقەرای پێغەمبەری خوا ئاگاداری گەورەیی و شکۆی خوای میهرەبان بـووە؟ کـێ لەوی باشتر زانیوە کە ڕوو بکاتە پەروەردگار و قسەی لەگەڵ بکات؟

هەربۆیە بە پشت بەستن بە خوا، کاری تاوتوێ کردن و لێکۆڵینـەوەی فەرموودە و زیکرەکانی کتێبیگیانپەنای ئیمانـدارم دەسـت پێکـرد. بـەو هیوایەی کە خوای گەورە لەم کارەدا سەرکەوتـووم بکـات. آمـین یـا ربّ العالمین.

بەر لەوەی کە بچینە ناوەڕۆکی بابەتەکە، پێویستە ئاماژە بکەمە چەنـد خاڵ دەربارەی توێژینەوە و دەرخستنی فەرموودەکان و ئەویش ئەمانەن :

١- لە دەرخستنی فەرموودەکانی ناو ئەم کتێبە، ئەگەر ئەم فەرموودە لە یەکێ لە سەحیحەین (بوخاری و موسلیم)دا بونایە، ئێمە بە شێوازی ئەو، تەنیا ئاماژەمان کردۆتە سەر (بوخاری، موسلیم، ئەبووداود، ترمزی، نەسایی و ئیبنی ماجە). مەگەر ئەوەی کە بەڵگەکان (هەر چەندە لە سەحیحەیندابن) گرفتیان لەبەر دەم بێت کە لەم بارەشەوە توێژینەوە کراوە. بەڵام ئەگەر فەرموودە لە سەحیحەیندا نەبێ، هەوڵ دراوە ئاماژە بکرێتە سەرجەم ڕێگاکان لە کتێبە حەدیسیەکان .

٢- لە تاوتوێ کردن و لێکۆڵینەوی(رجال)ی ڕیوایەتەکان، ئەگەر لە (رجال)ی سەحیحەین جیا بوونە، ئاماژەی پێدراوە و ئەگەریش لە(تهذیب

التهذیب)ی ئینی حەجەری عەسقەلانیش وەرگیرابێت، ئاماژەی پێدراوە، مەگەر ئەوە کە لێخستن و زیادکردنێکی پێوە دیار بێ، کە ئەوەشمان تاوتوێ کردووە و لە کۆتاییدا ڕای خۆیشمان بە ئینسافەوە دەربڕیوە.

تەنانت جگە لە سەحابە کە ئەگەر لە (رجـــال)ی سەحیحەینیش نەبـن، بە هۆی پلەو شوێنیان، پێویست بەوە نەکراوە کە بڵێین ئەمانە (ثقـه) یـان لـە (رجال)ی سەحیحەینن.

٣-دەبێ بکوترێ کە بۆ عینوانی فەرموودەکان و لاپەڕەکان، ئەم هێمایە بەکار هاتوون: بۆ ژومارەی فەرموودە، پیتی(ژ)، بۆ لاپەڕە، پیتی(ل) و پیتـی (ب) بۆ بەرگی کتێب.

٤-هەروەها بۆ دوور بـوون لـە دوور و درێـژی بـاس و بابـەتـەکـان، لێکۆڵینەوە و دەرخستنی فەرموودەکان بە تەواوی، لە بەشی پاشکۆ باسـی لێکراوە و لە ناوەڕۆکی کتێبـدا تـەنیـا ئامـاژە کـراوەتـە ڕاسـتی و لاوازی فەرموودەکان. هەروەها فەرموودە لاوازەکانیش لە پاشکۆدا باسیان لێکراوە.

وە لە کۆتاییدا لە خوا ﷻ دەپاڕێمەوە کە سەرکەوتووم بکـات، تـا بتـوانم بە بێ وشکەڕۆیی و تـەعـەسسـوب، لـە حـەقیقـەت و ڕاسـتی بکۆڵمـەوە . کەسـانیتـریش بـەرەو ڕاسـتی ڕێنـوێنی بکـەیـن و بمـان کاتـە پێشـەوای لەخواترسان. کە :

﴿ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ ﴾ الفرقان: ٧٤

خوای گەورە لە دایک و باوک و سەرجەم مامۆستایانم و هەموو ئیمانداران خۆش ببێت و لە ڕۆژی قیامەتا بیانخاتە ناو بەهەشت و فیردەوسی بەرین.

آمين يا ربَّ العالمين و يا أرحم الراحمين و يا أكرم الأكرمين

دکتۆر. سەیید زەکەریا حوسێنی

بەشی یەکەم

نزا و پاڕانەوەکانی قورئان

بسم الله الرحمن الرحيم[١]

سورەتی فاتیحە

١- ﴿ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝ ﴾ (الفاتحە/٦-٧)

«ڕێگای کەسانێ کە خۆت چاکەت لەگەڵ کردوون، نەک کەسانێ بەر تووڕەیی و غەزەبت کەوتوون، نە ئەوانەیش کە لاڕێ بوون.»

ئەو نزا و پاڕانەوەیە شاڕێگەی بەندایەتییە کە مرۆڤ دەبێ لە هەموو کاتێکدا ڕێنوێنی و بەختەوەری لە خوای گەورە ﷻ داوا بکات. ئەو نزا و پاڕانەوانە پێکهاتوون لە نیوەی سورەتی حەمد و لەودا مرۆڤ بۆ خۆی و ئینسانی باوەڕدار دوعا دەکات. وە نیاز و پێداویستی خۆی دەنوێنێ کە پەروەردگارا! پیویستی تەواوم بە ڕینوپنی تۆوە هەیە! ئەمانە چەند نزاو پاڕانەوەیەک بوون کە مرۆڤی ئیماندار، دەبێ لە هەر نوێژێکی کە دەیکات، لە

١ بڕوانە : (تفسیر ابن کثیر، ١/١٣٦-١٥٦). (سەرچاوە فەرموودەییەکان لە (مکتبة الشاملة،٣/١٤) وەرگیراون.

خوای گەورەی ﷻ داوا بکات. ئەمانە لاڵانەوە و نزاو پارانەوەی نێوان عەبـد و پەروەردگارەکەیتی، کە لەسەرترین، بێخەوش‌ترین، گەورەترین و جـوانترین خەڵاتی خوا و پێداویستی مرۆڤ داوا دەکرێ، واتە؛ ڕێنوێنی بۆ ڕێگەی ڕاست، ئەو ڕێگایەی کە کەسانی بەختەوەر پێواویانە، نە ئەو ڕێگا چەوتـەی دامـاو و چارەڕەشانەی کە خوای گەورە توڕەیی خۆی بەسەرداگرتوون و نـە ڕێگـای سەرلێشێواوان. [١]

سوڕەتی البقرە

٢- ﴿ رَبِّ ٱجْعَلْ هَـٰذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَٱرْزُقْ أَهْلَهُۥ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُم بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ﴾(البقرە/ ١٢٦)

«خودایا! ئەم شـوێنە بکـە بـە شـارێکی هـێمن و لـە بـەش و بـارەی ژیواریش ڕۆزی خەڵکەکەی بدە، ئەوانەیان باوەڕیان هـەیـە بـە خـودا و ڕۆژی قیامەت.»

ئیبراهیم ؈ ئەو دوعا و نزایەی بۆ خەڵکی مەککـە کـرد و پێشـەنـگ و سەرمەشقێکە کە هەر کەسێکی ئیماندار دەتـوانی بـۆ شـوێن و وڵـاتی خـۆی بیخوێنێ و نموونە و شایەتی ئەو نزاو دوعایە، ئەو ئیماندارانە دەگرێتەوە کـە

١- لە فەرموودەی قودسی‌دا هاتووە کە هەرکات کەسی ئیماندار ئەم نزایە بخوێنێ ، خوای گەورە دە-فەرمووی:«...هذا لعبْدي ولِعبْدي ما سأل.» « ئەوە نزای نێوان من و عەبدەکەمە و هەر شتێ کە عەبدی من داوای بکات. بۆی جێ بە جێ دەکرێت.»
(صحیح): مسلم (ژ٩٠٤-٩٠٧) / ابوداود (ژ٨٢١) / ترمذی (ژ٢٩٥٣).

خۆیان تەواو بەدەست داوە و بۆ خوا گونجاون.[١]

٣- ﴿ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ إِنَّكَ أَنتَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَٱبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴾ (البقره/١٢٧-١٢٩)

«خودایا! بە نەوازشی خۆت ئەم کارەمان لیٚ قبولٚ بفەرموو. بێگومان هەر تەنها تۆی هەموو دەنگیٚ ئەبیسی و هەر تۆی بە هەموو شت ئەزانی. خودایا! وامان لیٚ بکە گەردنکەچی تۆ بین و باوەڕمان پێت هەبیٚ. لە بەرەو نەوەیشمان کۆمەڵیٚ دروست بکە گەردنکەچی تۆ بن و باوەڕیان پێت هەبیٚ و ڕێوشوێنی چۆنیەتی بەندەیی و خواپەرەستیشمان پیشان بدە و تەوبە و لە گوناه پەشیمان بوونەوەمان لیٚ قبوولٚ بکە. هەر تۆی زۆر تەوبە لە بەندەکانی خۆت قبولٚ ئەکەیت و هەر تۆی بەزەیی بیٚ پایانت دێتەوە پیایاندا. خودایا! هەر لە خۆیان پێغەمبەرێکیان بۆ ڕەوانە بکە ئایەتەکانی تۆ بخوێنێتەوە بەسەریاندا و قورئانیان فێر بکات و زانیاری و شتی وایان پیشان بدات، کە بگەنە کەمالٚ و پاکیان بکاتەوە. هەر تۆ دەستەڵاتدارێکی وەهای کەس دەستی نی‌یە بەسەرتا و چیت بویٚ ئەیکەیت و چاکیشی ئەکەیت.»

١- بڕوانە تەفسیری بەغەوی، ١٤٩/١.

ئیبراهیم و ئیسماعیل ـ علیهما السلام- لەو کاتەی کە خـەریکـی بینـا کردنی کەعبەی پیرۆز بوون، دەستیان بەرەو ئاسمان بەرز کردەوە و ئـەو نزایەیان کرد و ئەمەش سەرمەشقێکە بۆ هەر کەسـێکی چـاکەکـار، کـە داوای قبوڵی خێر و چـاکەکـانی لـە خـوا بکـات و نـەوەیـەکـی بـاش و لێخۆشبوون لە خودای گەورە ﷻ داوا بکات.[١]

٤-﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴾ (البقرە/١٥٦)

«ئێمە هەموومان مـوڵکی خـوداین و لـە پاشـەڕۆژیشـدا بـۆ لای ئـەو ئەگەڕێینەوە.»

ئەو موسوڵمانەی تووشی چەڵەمە و لێقەومـاوی هـاتبێ، بـە هـەسـتی تەواوەوە و لەپەڕی خۆشکێنی و بێدەماری‌دا ئەو نزایە دەکات کە هەمـوو شتێکی ئەو لە دەستی خوا دایە و چۆنی پەروەردگار ئارەزووی هەبێ، هەر وا دەبێت و گەڕانەوەش هەر بۆ لای ئەوە و لەو کاتەشدا، پـەروەردگـاری میهرەبان رەحمەت و بەرەکەت و چاکە و لێبوردەیی خۆی بە سـەر ئـەو عەبدە سوپاسگوزار و قایلەی خۆی دەرێژێت و رێنوێنی دەکات و ئەیخاتە سەر ئەم رێبازە، کە گرتنە بەری رێگای راستە.[٢]

١- بڕوانە تەفسیری بەغەوی، ١/١٤٩-١٥١.

٢- خواوەند دەربارەی ئەو جۆرە کەسانە دەفەرمووێ: ﴿ أُوْلَـٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَٰتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُهْتَدُونَ ﴾ (البقرە/١٥٧) «ئەوانە بەش و بەهرەی پیرۆزیان لە لایەن خودای خۆیانەوە بەسەردا

٥-﴿ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى ٱلْأَخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴾ (البقره/٢٠٠)

«خودایا! لە دنیادا چاکەمان پێ ببەخشە لە لەش ساغی و ئاسایش و ماڵ و خێزانی باش و خزمی باش و بەشی حاڵی خۆمان داراییمان پێ ببەخشە و لە ڕۆژی قیامەتیشدا پاداشی چاکمان پێ ببەخشە و لە سزای ئاگر بمانپارێزە.»

ئیمانداران، خوازیاری چاکە و خێرن لەم دونیایە و لە پاشەڕۆژدا و تەنیا بەدوای ئەم دونیایەدا وێڵ نین و بە دوای خۆشی و بەختەوەری لە هەر دوو جیهانن. خوای گەورەش ﷻ ئەوان لە هەر دوو جیهاندا بە هۆی کردەوە باشەکانیان سودمەند و بەختەوەر دەکات. ئەو نزایە بانگەوازێکە بۆ ئەو ئامانجەی کە ویستی کەسانی ئیماندارە. ئەنەس ﷺ دەڵێ: کە پێغەمبەر ﷺ ئەو نزایەی زۆر کردووە.[١]

٦-﴿رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴾ (البقره/٢٥٠)

«خودایا! سەبر بڕژێنە بەسەر دڵماندا و پێمان لە جێی خۆیدا دامەزرێنە و ترس و دوودڵیمان لە دڵ دەرکە و زاڵمان بکە و بەسەر ئەو کۆمەڵە

دەبارێ و ئەوانە شارەزان و ڕێگای ڕاستی ڕەزامەندی خودایان گرتۆتە بەر. »

١- (صحیح): (بخاری (ژ٤٥٢٢و٦٣٨٩) / مسلم (ژ٧٠١٦)).

کافرە خودا نەپەرستانەدا سەرمان بخە.»

ئەمە نزا و پاڕانەوەی طالوت پێغەمبەر عليه السلام و سوپاکەیەتی، لەو کاتەیدا کە ڕووبەڕووی سوپای جالوت بوونەوە کە بە ئیزن و یارمەتی خواوەند شکستیان پێ هێنان و ڕایان کرد.[1]

٧- ﴿غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ﴾ (البقره/٢٨٥)

«خودایا! تاوانبەخشی هەر بۆ تۆیە و لە تۆی داوا ئەکەین و لە ڕۆژی قیامەتدا بۆ لای تۆ ئەگەڕێینەوە و سەرەنجاممان هەر لای تۆیە.»

ئەمە نزای پێغەمبەر ﷺ و ئەو ئیماندارانەیە کە خۆیان داوەتە دەس پەروەردگار جل جلاله و فەرمانبەرداری ئەون.

٨- ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذۡنَآ إِن نَّسِينَآ أَوۡ أَخۡطَأۡنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحۡمِلۡ عَلَيۡنَآ إِصۡرٗا كَمَا حَمَلۡتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلۡنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦۖ وَٱعۡفُ عَنَّا وَٱغۡفِرۡ لَنَا وَٱرۡحَمۡنَآۚ أَنتَ مَوۡلَىٰنَا فَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ﴾ (البقره/٢٨٦)

«خودایا! لێمان مەگرە و سزامان مەدە ئەگەر واجبێکمان لە بیر چوو یا هەڵەیێکمان کرد. خودایا! باری گران مەخەرە سەرشانمان وەک ئەو بارە

١- بڕوانە جەزایری،ئەیسەروت تەفاسیر، ١/١٢٧.

گرانەی خستبووتە سەر شانی نەتەوەکانی پێش ئێمە. خودایا! بارێکمان مەدە بەسەردا توانمان پێ نەشکێ، لە گوناهمان ببورە و تاوانمان بپۆشە و بەزەییت پیامانا بێتەوە و میهرەبانیمان لەگەڵ بفەرموو. تۆ گەورەمانی، تۆ پەروەردگارمانی و سەرپەرشتیمان ئەکەیت، زاڵمان بکە بەسەر کافرە بێدینەکاندا.»[1]

سورەتی آل‌عِمران

٩- ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْوَهَّابُ﴾ (آل‌عِمران/٨)

«خودایا! پاش ئەوەی کە شارەزات کردین و کەوتینە سەر رێگای راست، دڵمان لە حەق و راستی لامەدە و رەحمەتی خۆتمان پێ ببەخشە، بێگومان تۆ زۆر بەخشندەی.»[2]

١٠- ﴿رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ ٱلنَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ﴾ (آل‌عِمران/٩)

١- پێغەمبەر لە بارەی دوو ئایەتی کۆتایی سورەتی (بقرە) لە فەرموودەیەکی سەحیحدا دەفەرمووی :
- «من قرأ بالآيتين من آخر سورة البقرة في ليلة كفتاه.» **«هەر کەسێ دوو ئایەتی کۆتایی سورەتی بەقەرە بخوێنێ، ئەوە بۆ ئەو بەسندەیە.»**
(صحيح): (بخاری (ژ٤٠٠٨و٥٠٠٩و٥٠٤٠) / مسلم (ژ١٩١٤-١٩١٨)).
بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە : (ابن كثير، تفسير القرآن العظيم، ١/٧٣٣ - ٧٣٨)).
٢- (ابن عبداللطيف، أوضح التفاسير، ل٥٩.)

« ئەی پەروەردگاری ئێمە! بێگومان تۆ ئەم هەموو خەڵکـە لـە ڕۆژی قیامەتدا کۆ دەکەیتەوە بۆ حیساب و کیتاب و پاداش و سزا. هـاتنی ئـەو ڕۆژە شتێکی بێگومانە. بەڕاستی تۆ لە وەعدەی خۆت لانادەیت و بە جێی دێنی.»

ئەو دوو نزایە، نـزای پیاوماقوڵـان و کـەسـانی ژیـرە، کـە هـەمیشـە خوازیاری حەق و ڕاستی بوونە و لەسەر حەقیش مانەوە و هـیچ شـک و گومانیان لەوەدا نییە کە ڕۆژی قیامەت دێت.

١١– ﴿رَبَّنَآ إِنَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ﴾ (آل عِمران/١٦)

«پەروەردگارا! ئێمە بەڕاستی ئیمانمان هەیە بە تۆو بە پێغەمبەری تـۆ، لە گوناهمان خۆش ببە و لە سزای ئاگری دۆزەخ بمانپارێزە.»

ئەمە نزای ئەو کەسانەیە، کە دڵیان پڕە لە ئیمان و باوەڕ و هەر ئەو ئیمانە دەکەنە ناوبژیکەری نێوان خۆیان و پەروەردگاریان، کە خواوەند لە تاوانەکانیان خۆش ببێت و لە ئاگری دۆزەخ دەربازیان بکات

١٢– ﴿قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلۡمُلۡكِ تُؤۡتِي ٱلۡمُلۡكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلۡمُلۡكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُۖ بِيَدِكَ ٱلۡخَيۡرُۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ۝ تُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَتُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِۖ وَتُخۡرِجُ ٱلۡحَيَّ مِنَ ٱلۡمَيِّتِ وَتُخۡرِجُ ٱلۡمَيِّتَ مِنَ ٱلۡحَيِّۖ وَتَرۡزُقُ مَن تَشَآءُ بِغَيۡرِ حِسَابٖ﴾ (آل عِمران/٢٦–٢٧)

«تۆ ئەی پێغەمبەری خوا بڵێ: پەروەردگارا! خاوەن مولّکی هەموو جیهان! بتەوێ مولّک و دەسەڵات بە هەر کەس بدەیت ئەیدەیتێ و بتەوێ لە هەر کەسی بسێنیتەوە لێی ئەسێنیتەوە، بتەوێ گەورەیی و شان و شکۆ بە کەسێ بدەیت ئەیدەیتێ و بتەوێ هەر کەس سووک و ڕیسوا بکەی، ئەیکەی تۆ بەسەر هەموو شتێکا توانای و هیچ شتێ لەژێر دەستەڵاتت دەرناچێ. خودایەکی بەدەستەڵاتی، وەهایت شەو و ڕۆژ ئەدەیتە دەمی یەک و بە دوای یەکدا ئەیانهێنی. گیانلەبەر ئەمرێنیت و لە مادەکەی خۆی زیندووی ئەکەیتەوە، یا ئینسان لە نوتفە دروست ئەکەیت و لە ئینسانیش نوتفە، یا نەوەی موسوڵمان لە ئینسانی کافر دەخەیتەوە. ئەوەندەیش بەدەستەڵاتی بێجگە لەمانە هەرکەس بتەوێ ڕزق و ڕۆزی بێ شومار و فراوانی پێ ئەبەخشی.»[١]

١٣- ﴿رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيٓ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ﴾ (آل عِمران/٣٥)

«خوایە ئەوەی لە سکمایە نەزری تۆ بێ و تەرخان بێ بۆ خزمەتی(بیت المقدس). لێم قبووڵ بکە، تۆ شنەواو زانایت و هیچت لێ ون نابێ.»

ئەمە نزای حەرەمی عیمرانە کە منالّەکەی نەزری خزمەت کردن لە (بیت المقدس)کردو نموونە و نوێنگەی ئەوەیە کە مرۆڤ دەبێ بەندایەتی خۆی تەنیا بۆ خواوەند و لەو پەڕی خۆشکێنیدا ئەنجام بدات و داوا لە

١ -بڕوانە: (ابن عبّاس، تنویر المقباس من تفسیر ابن عباس، ل ٥٦.)

خواوەند بکات تا کردەوەکانی لێ قبووڵ بکات و پاداشتی بداتەوە.

١٤- ﴿رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ (آل عِمران/٣٨)

«خودایا! بە بەخشندەیی و میهرەبانی خۆت نەوەیەکی پاک و پوختم پێببەخشە. بێگومان تۆ ئاگات لە نزا و پاڕانەوەی بەندەتە و چاکی ئەبیسی.»

کاتێک کە زەکەریاعليه السلام، ئەو هەموو رەحم و خۆشەویستیەی پەروەردگاری بەرامبەر بە مەریەمعليها السلام بینی، بە ملکەچی ڕووی کردە بارەگای خواوەند و ئەو نزایەی کرد و پاڕایەوە و لەگەڵ ئەوەی کە خۆی پیر و پەککەوتە بوو و خێزانەکەشی نەزۆک بوو، لە ڕەحمەتی خواجل جلاله ناهومێد نەبوو و لە خوا پاڕایەوە و ویستی خۆی بە پەروەردگارجل جلاله گەیاند و خواوەندیش نزاکەی وەرگرت.[1]

١٥- ﴿رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾ (آل عِمران/٥٣)

«خودایا! باوەڕمان بەو کتێبە هەیە کە ناردووتە و پەیڕەوی پێغەمبەرمان کرد کە عیسایە. کەواتە لە زومرەی ئەوانە بماننووسە کە شاهیدی وەحدانییەتی تۆن، یا لەگەڵ ئەو پێغەمبەرانە کە شایەتی ئەدەن

---

١ بڕوانە: (قرطبی، الجامع لأحکام القرآن، ٦٥/٤)

بۆ پەیڕەوەکانیان لە ڕۆژی قیامەتدا.»

ئەمە نزای حەوارییونی عیسایە، کە بەم نزایە بە تەواوی خۆیان داوەتە دەس خواوەند و شوێنکەوتوویی خۆیان لە پێغەمبەرەکەی (عیسا)ڕاگەیاند.

١٦- ﴿رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِیٓ أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَـٰفِرِينَ﴾ (آل‌عِمران/١٤٧)

«خودایا! گوناهمان بپۆشە و لەو زیادەڕەوییەی کردوومانە لە کاروبارماندا ببوورە و دڵمان دامەزرێنەو بەسەر کافراندا سەرمان بخە.»

خواناسەکان کە بە هاوڕێیەتی پێغەمبەران بەشداری شەڕ و جیهادیان دەکرد و هیچ کات و تەنانەت لە کاتە دژوارییەکانیشدا تووشی ژاکاوی و سستی نەدەهاتن و بەردەوام ئەو نزایەیان دەخوێند و لە خوا دەپاڕانەوە.[1]

١٧- ﴿حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ﴾ (آل عِمران/١٧٣)

«خودامان بەسە بۆ یارمەتیدانمان،خودا باشترین پشت و پەنایە.»

ئەو ویردە، وڵامێکە بۆ ئەو کەسانەی کە بە ئیماندارانیان ووت: خەڵکی دژ بە ئێوە کۆبوونەتەوە، کەوایە لێیان بترسن؛ بەڵام هەڕەشەکەیان

١ بڕوانە: (خازن، لباب التأويل فی معانی التنزيل،١/٣٠٦ و ٣٠٧).

پووچەڵ بوویەوە و هیچ ترسیان لێیان نەبوو؛ تەنانەت بەعەکسەوە، ئیمـان و باوەڕیان بەهێزتر بوو و ووتیان: خوا بـۆ ئێمـە بـەسـە و ئـەو باشـترین یارمەتیدەر و پشتیوانمانە. هەروەها ئەو ویرد و نزایە بۆ ڕووبـەڕوو بـوون لەگەڵ دوژمن و خاوەن دەسەڵاتە.[١]

١٨- ﴿ رَبَّنَآ مَا خَلَقْتَ هَـٰذَا بَـٰطِلاً سُبْحَـٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَـٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴾ (آل عِمران/١٩١-١٩٤)

«خودایا! تۆ ئەمانەت بە خۆڕایی و بێ‌کاکڵ درووست نەکردووە، پـاکی و بێ‌خەوشی بۆ تۆیە،خوایە! تۆ لەوە دووری کە شـتی بێهـوودە درووسـت بکەیت. خودایا! بمانپارێزە لە سزای ئاگری دۆزەخ. ئەڵـێن: خودایـا! ئـەو کەسەی بیخەیتە دۆزەخ، ئەوا بەتەواوی ئـابڕووت بـردووە و ماڵوێرانـت کردوە. بێ‌گومان ئەو ستەمکارانـەی ئـەیانخـەیتـە ئـاگری دۆزەخ، هـیچ یارمەتیدەرێکیان نییە. ئەڵێن: خودایا! ئێمـە گوێمـان لـە بانگـدەرێ بـوو خەڵکی بانگ دەکرد بۆ ئیمان و بۆ ئایینی ئیسـلام، ئـەیـوت: ئیمـان بـەو خودایە بێنن کە پەروەردەی کردوون! ئێمەیش ئیمانمان هێنا و موسوڵمان

١- (صحیح): (بخاری (ژ٤٥٦٣)).

بووین. خودایا! لە گوناهە گەورەکانمان ببوورە و بە گەورەیی و میهرەبانیی خۆت لە گوناهە بچووکەکانمان خۆش ببە و لەگەڵ زومرەی پیاوچاکان و دۆستەکانی خۆتا بمانمرێنە و لەگەڵ ئەوان حەشرمان بفەرموو. خودایا! ئەو پاداشەی بەڵێنیت پێداوین بەرامبەر بە باوەڕکردن بە پێغەمبەران و ئەوەی لە ڕێگای ئەوانەوە بەڵێنیت پێداوین، پێمان کەرەم فەرموو و لە ڕۆژی قیامەتا سەرشۆڕ و ماڵوێرانمان مەکە. بێگومان تۆ هەرگیز خیلاف وەعدەیی ناکەیت.»

ژیرمەندان بە وەستانەوەو بە دانیشتن و لەکاتی پاڵدانەوەیان لە سەر تەنیشت، خەریکی نزا و پاڕانەوەن و بیر لە خولقاندنی پڕ لە ڕەمز و سەیرو سەمەرە و ترس هێنەری ئاسمانەکان و زەمین دەکەنەوە و دەکەونە حاڵەتێکی تایبەتی و بەو پەڕی هەست و سۆزەوە بەو نزایانە ڕوو دەکەنە بارەگای خواوەندی میهرەبان ﷻ.[١]

سورەتی النساء

١٩– ﴿ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهْلُهَا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴾ (النساء/٧٥)

١- پێغەمبەر کاتێک بۆ شەونوێژ و پاڕانەوە هەڵدەستایەوە، بە دەستەکانی بە دەم و چاوی دا دەکێشا و لە پاشان دە ئایەتی کۆتایی سوریەتی(آل عمران) ی دەخوێندەوە و دواتر لەو مەشکە ئاوەی کە لە پەنای بوو، دەستنوێژی هەڵدەگرت. بەم پێیە خوێندنی ئەو دە ئایەتە لە کاتی هەستان لە خەو، موستەحەبە.

(صحیح): (بخاری (ژ١٨٣و٩٩٢و١١٩٨) / مسلم (ژ١٨٢٥و١٨٢٦)).

«خودایا! ڕزگارمان بفەرمووە لەم دێیە کە کۆمەڵێکی زاڵم و ستەمکار دەستیان بەسەریا گرتووە و سزامان ئەدەن. خودایا! لای خۆتەوە یارمەتیمان بدە و لای خۆتەوە پشتیوانمان بۆ بڕەخسێنە؟»

ئەمەش نزای ئەو ژن و پیاو و منداڵە لێقەوماوانەیە کە لە ژێر زوڵم و دەستەڵاتی کاربەدەستان و بەکرێگرتەکانیانەوە لە چەوسانەوەدان و ئازاریان پێدەگات.[1]

سورەتی المائدە

٢٠- ﴿ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَٱفْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴾(المائدە/٢٥)

«خودایا! من تەنها دەستم بەسەر خۆم و هاروونی برامدا ئەڕوات. جیامان بکەرەوە لەم کۆمەڵە فاسقە لە ڕێلاداوە و هەر لایەکمان بە پێی کردارمان حوکم بفەرموو بەسەرماندا و بە تاوانی ئەوان غەزەب لە ئێمە مەگرە.»

موسا ﷺ لە حاڵێکدا کە کەسانێکی فاسق دەوری دابوون و لە هەوڵ و تێکۆشان و شەڕ لە پێناوی خوادا سەرپێچی‌یان کرد و ئامادە نەبوون پێ بنێنە ناوچە و ئەرزی موقەددەس، ئەو نزایەی کرد. هەر کەسێکی

١- بڕوانە : (آلوسی، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی، ٤/١٣٣-١٣٧.)

ئیماندار دەتوانێ بــە ووتنــی "فَٱفۡرُقۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَـٰسِقِينَ" خوازیـاری داوەری نێوان خۆی و کەسانی فاسق بێت.

٢١- ﴿ رَبَّنَا ءَامَنَّا فَٱكۡتُبۡنَا مَعَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴾ (المائده/٨٣)

«خودایا! ئیمانمان هێنا بە موحەممەد و بەوەی بۆی نیردراوە، خوایا! لە زومرەی ئەوانەمان بنووسە کە شایەتییان داوە بە ڕاستی ئەم ئایینە.»

ئیمانداران، باوەڕیان هێناوە بەوەی کە بۆ پێغەمبــەرﷺ نیــردراوە و بــە هۆی ناسینی حەق و درک بە ڕاستی، چاوەکانیان ئەبینــی کــە فرمێسـکی شادی لێدەبارێ و ئەو نزایە دەکەن.[١]

٢٢- ﴿ ٱللَّهُمَّ رَبَّنَآ أَنزِلۡ عَلَيۡنَا مَآئِدَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِّأَوَّلِنَا وَءَاخِرِنَا وَءَايَةً مِّنكَۖ وَٱرۡزُقۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴾ (المائده/١١٤)

«خودایا! ئەی پەروەردگارمان! خوانێکمان لە ئاسمانەوە بۆ بنێرە خوار، کــە ببێتە هۆی جەژن و شادی بۆ ئێمە و بەرودوامان، هەروەهـا ببێتــە نیشـانێکی ئاشکرا کە دەلالەت بکات لە گەورەیی و توانایی تـۆ و ببێتــە مـوعجیزە. لــەو خوانە ڕۆزیمان بدەرێ، هەر تەنها تۆ چاکترین ڕۆژیدەری.»

---

١ مەبەست لە"شاهدین" ئەوکەسانەن کە شایەتی ئەوە دەدەن کە خوا حەققە و پێغەمبەرایەتی ... دراوەکەشی حەق و ڕاستە و یان مەبەست ئەو ئوممەتانەن کە شایەتی لەسەر ئوممەتەکانی دیکە ... دەدەن.
... ڕوانە : (بضاوی، أنوار التنزیل وأسرار التأویل، ١٠٤/٢).

عیسا عليه السلام لە وەڵامی داخوازی حەواریونەکاندا بۆ هاتنە خواری خوانێک لە ئاسمانەوە، ئەو دوعایەی کرد. بۆیە هەر کەسێکی موسوڵمان و ئیماندار دەتوانیٚ بە "وَٱرۡزُقۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ" لە خواوەندی ڕۆژیدەر داوای ڕزق و بەشی خۆی بکات.[1]

سوڕەتی ألاعراف

٢٣- ﴿ رَبَّنَا ظَلَمۡنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمۡ تَغۡفِرۡ لَنَا وَتَرۡحَمۡنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴾ (الأعراف/٢٣)

«ووتیان: ئەی خوای پەروەردگارا! ئێمە ستەممان لە خۆمان کرد، تۆ ئەگەر لە گوناهمان خۆش نەبی و ڕەحممان پیٚ نەکەی لە زومرەی زیانباران ئەبین.»

ئادەم و حەووا عليهما السلام دوای ئەوە کە لە بەهەشت وەدەرنران، بەو وشانە داوای لێخۆشبوونیان لە پەروەردگار کرد و خوای گەورەش بە کەرەمی خۆی لێیان خۆش بوو.

٢٤- ﴿ رَبَّنَا لَا تَجۡعَلۡنَا مَعَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴾ (الأعراف/٤٧)

١-ئەو دوعایە، نیشانە لە دان پێداهێنان بە ڕۆژیدەری پەروەردگار ﷻ چونکە تەنیا و تەنیا (الله) ڕۆژیدەرە و هەرکەسیٚ کە ئیمانی وابیٚ کە ئەسباب و وەسیلەکان هۆکاری ڕۆژی ئەون، ئەوا ڕێگای چەوتی گرتۆتەبەر. ئەگەر چی نابیٚ حاشا لە ئامراز و ئەسبابەکانیش بکریٚ، لە ڕاستیدا حاشاکردن لە ئەسباب، کوفرە و تەنیا پشتبەستوویی تایبەت بە ئامرازەکانیش، شیرک و هاوبەش دانانە بۆ خواوەند.

«ئەی پەروەردگار! مەمانکە بە هاورێی ستەمکاران.»

بەهەشتییەکان لەو کاتەی کە لە ئـەعراف(کۆسـپێک نێـوان ئـەوان و دۆزەخیەکان) جەهەننەمییەکان دەبینن کە لە چ حاڵێکدان، هەر بۆیە لـە ترسی ئاگری دۆزەخ ئەو نزایە دەکەن، کە نموونە و سەرمەشقێکە بۆ هەر ئیمانداریک، کە لەم جیهانەدا ئەو نزایە بکـات، تـا لـە ڕۆژی قیامـەتـدا تووشی ئەم حاڵەتە دژوارە نەبێت.[١]

٢٥– ﴿ رَبَّنَا ٱفۡتَحۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ قَوۡمِنَا بِٱلۡحَقِّ وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡفَٰتِحِينَ ﴾ (الأعراف/٨٩)

«خودایا! بەڕاستی حوکم بکە لەبەینی ئێمە و قەومەکەماندا و حـەق و ناحەق لەیەک جیا بکەرەوە، بێگومان هەر تۆ چاکترین داوەری و حەق و ناحەق ڕوون ئەکەیتەوە.[٢]»

ئەمە دوعا و نزای کەسانی بەرحەقی چاکەخوازە دژ بە هەڵـوەشـێنەرانـی فاسید.

٢٦– ﴿ رَبَّنَآ أَفۡرِغۡ عَلَيۡنَا صَبۡرٗا وَتَوَفَّنَا مُسۡلِمِينَ ﴾ (الأعراف/١٢٦)

«خودایا! تۆیش سەبر و خۆگری بەسەر دڵمانـدا بڕێـژە و بـە موسـوڵمانی بمانمرێنە.»

٢٧– ﴿ سُبۡحَٰنَكَ تُبۡتُ إِلَيۡكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾ (الأعراف/١٤٣)

---

١ ناقمێک لە مامۆستایانی ئەزهەر،(منتخب التفاسیر، ١/٢٤٨).

٢ (طبری، جامع البیان فی تأویل القرآن، ١٢/٢٦٣).

« خودایا! پاکی و بێخەوشی هەر بۆتۆیە، پەشیمانم لەو قسەی بەنەزانی کردم و من لەچاو ئوممەتەکەی خۆمدا یەکەم کەسم ئیمانم هێنا و باوەڕم بە گەورەیی و دەسەڵاتت کرد.»

موسا ﷺ خوازیاری بینینی پەروەردگار بوو و کاتێک کە خـواوەنـد ﷻ جیلوە و نووری خۆی گرتە کێوەکە، کێوەکە ورد و خاش و هەپروون بوو و کەوتە حەشۆکە، موسا خۆی بۆ ڕانەگیرا و یەکسەر کەوت و بێهۆش بـوو، کە هۆشی هاتەوە، ئەم دوعایەی کرد.[1]

٢٨- ﴿ لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَـٰسِرِينَ ﴾ الأعراف/١٤٩)

«ئەگەر خودا میهرەبانیمان لەگەڵ نەکا و نەمانبەخشـێت، مـاڵوێران و ڕەنج بەخەسار ئەبین.»

هۆزی موسا ﷺ دوای چەوتی و لادانیـان بـۆ پـەرسـتنی گوێلـەکـە، کاتێک کە زانیان تووشی سەرلێشێواوی هاتوون و پەشیمان بوونەوە، ئـەم دوعا و نزایەیان کرد.

٢٩- ﴿ رَبِّ ٱغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴾ (الأعراف/١٥١)

١- داخوازی تۆبەی موسا ﷺ بە هۆی تاوان و گوناه نەبوو، چونکە پێغەمبەران مەعسوومن و تۆبەی ئەو بە هۆی پرسیارکردنی بەبێ ئیزنی خوا بوو و خۆی بە هۆی ئیمان و باوەڕی بە گەورەیی خوا، وەک یەکەم ئیماندار لە ناو بەنی ئیسرائیل دەزانی. بڕوانە : تاقمێک لە زانایانی ئەزهەر: (منتخب التفاسیر، ٢٤٨/١؛ طبری، جامع البیان فی تأویل القرآن، ١٣/٩٠-١١٣)

«خودایا! لە گوناهی من و هاروونی برام ببورە و چاوپۆشیمان لـێبکـە و بمانخەرە ناو ڕەحمەت و بەزەیـی خۆتـەوە؛ تـۆ لـە هـەمـوو میهـرەبـانێ میهرەبانتری.»

موسا ﷺ بە هۆی هەڵسوکەوتی لەگەڵ هاروونی برای و ئەگەری کەمتەرخەمی هارون لە کاروباری جێنشینی ئەو، داوای لێخۆشبوونی لە خوا ﷻ کرد؛ چونکە دوای لاڕێیی بوونی بەنی ئیسرائیل، موسا، هاروونی برای بە تاوانبار و کەمتەر خەم زانی و بە توندی لۆمەی کرد.

٣٠- ﴿رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا ۖ إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ ۖ أَنتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۖ وَأَنتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ﴾ (الأعراف/١٥٥-١٥٦)

«خودایا! ئەگـەر خواسـتت لـێبوایـە لـە پـێش ئـەم ڕۆژەدا منـیش و ئەوانیشت ئەمراند، ئێستە من چی بکەم لە تانە و تەشەری بەنیئیسرائیل؟ ئایا بە هۆی تاوانی نەفامەکانمانەوە ئێمە لەنـاو ئـەبـەی؟ بـێگومـان ئـەم ڕووداوە تاقیکردنەوەیێکە هەر کەست بوێ گومڕاهی ئەکەیت پێـی و هـەر کەسیشت بوێ هیدایەتی ئەدەی پێی. تۆ گەورەمانی، تاوانمـان ببـەخشـە و میهرەبانیمان لەگەڵ بکە، تۆ چاکترین تاوانبەخشـی. خودایـا! لـەم دونیـادا بڕیاری نیعمەت و ئەنجامی چاکمان بـۆ بـدە و لـەو دونیایشـدا پـاداش و

بەهرەی باش، بیٰگومان ئێمە مەیلمان کردەوە بۆ لای تۆ.»

موسا‌ﷺ لەبەرامبەر کردەوە ناحەزەکانی هۆزەکەی، یان هاتنی بومەلەرزە و یان گوێرەکەپەرستی هۆزەکەی، ئەم دوعایەی کرد.[1]

٣١- ﴿ إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴾ (الأعراف/١٩٦)

«بیٰگومان یار و یاوەرو سەرپەرشتیکاری من ئەو خودایەیە قورئانی ناردووە. ئەو سەرپەرشتی بنیادەمی چاکەکەر و لەخواترس ئەکات.»

ئیمانداران و یەکتاپەرستان لەبەرامبەر غەیری خودای پەروەردگار، ئەم نزایە دەکەن و دەڵێن: کە تەنیا خوای گەورە سەرپەرشت و یارمەتیدەرە.

سورەتی التوبە

٣٢- ﴿ حَسْبُنَا ٱللَّهُ سَيُؤْتِينَا ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ وَرَسُولُهُۥٓ إِنَّآ إِلَى ٱللَّهِ رَٰغِبُونَ ﴾ التوبە/٥٩)

«ئێمە میهرەبانی خودامان بەسە، ئەو لە فەزڵی خۆیمان ئەداتیٰ و پێغەمبەریش بەشمان ئەدا و ئێمە حەز لە ڕەزامەندی خودا ئەکەین، ئەو بەش و بارەیێکی باشیان لە لایەن خوداوە دەس ئەکەوت.»

١-بڕوانە: (قِنّوجی بخاری، فتحُ البیان فی مقاصد القرآن، ٥/٢٩-٣١).

ئەمە نزا و دوعای کەسانێکە کە بە بەش و قەدەری خوا ڕازینە و تەنیا بەخششی خوا و پێغەمبەرەکەیان دەوێت.[١]

٣٣- ﴿ حَسْبِيَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴾ (التوبه/١٢٩)

«یارمەتی و پشتیوانی خوا بەسە بۆ من و هیچ خودایێ نییە بەڕاستی عیبادەتی بۆ بکرێ ئەو نەبێ، من تەنها پشت بەو ئەبەستم، خوا پەروەردگاری عەرشی مەزنە.»

پێغەمبەرﷺ لە حاڵێکدا کە خەڵک پێغەمبەرایەتی ئەویان بە درۆ دەخستەوە، ئەو نزایەی دەکرد و بەو حاڵە، خوای گەورەیﷻ لەگەڵ هەموو دژایەتی کردنی خەڵکی نەفام، بۆ خۆی بە بەس دەزانێ و پشتی پێدەبەستێت. بە پێی فەرموودەی پێغەمبەرﷺ هەر کەس ئەم ویردە بەیانی و لە شەودا، حەوت جار بخوێنێ، خوا لە دنیا و قیامەتدا بۆوی بەسە.[٢]

سورەتی یونس

٣٤- ﴿ دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا سُبْحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ أَنِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ (یونس/١٠)

---

١ بڕوانە: هەمان سەرچاوە، ٣٢٦/٥.

٢ (صحیح):(ابن السنی، عمل الیوم واللیلة (ژ ٧١).

«دوعا و نزایان لە بەهەشتدا ئەوەیە، ئەڵێن : پاکی و بێخەوشی بۆ تۆیە ئەی خودای پەروەردگار، هەروەها لەناو یەکا سەلام لە یەکتر ئەکەن، یا مەلائیکەکان سەلامیان لێئەکەن و دوعایان ئەوەیە کە ئەڵێن : ستایش و سوپاس بۆ ئەوخوایە کە پەروەردگاری هەموو عالەمە.»

ئەمە نزای ئیمانداران لە بەهەشتدایە کە سەرمەشقێکە بۆ ئەم دنیایەش. یانی؛ ستایش و سوپاسی خوا کردن و سەلام لە یەکتری کردن.[1]

٣٥- ﴿ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴾ (یونس/٨٥-٨٦)

«پشتمان بە خودا بەست و تەنها ئەو بە پشت و پەنا دائەنێین. خودایا! مەمانخەرە ژێر دەستی خودانەناسەکان و تاوانباران کە تووشی سزاو ئازاوەمان بکەن. بە لوتف و میهرەبانیی خۆت لە زۆر و ستەمی کافران ڕزگارمان بکە.»

٣٦- ﴿ رَبَّنَا ٱطْمِسْ عَلَىٰٓ أَمْوَٰلِهِمْ وَٱشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا۟ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ

١-"سُبْحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ"نزایەکە بۆ پاک بوونی خواوەند لەهەر ناتەواوی و خراپە، کە بە وتەی هەندێ لە زانایانی تەفسیر، ئەهلی بەهەشت ئەم نزایە دەکەن و لە کۆتادا دەڵێن. "ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ". ئەو نزایە نیشانێکە لەوە، کە بەهەشتیەکان ستایش و سوپاسی خوای گەورە دەکەن.
{ خازن، (لباب التأویل فی معانی التنزیل، ٢/٤٣٠). }

ٱلۡأَلِيمَ ﴾ (یونس/٨٨)

«خودایا! سامان و دارایییان لەناوبەرە و دڵیان مۆر بکە، بۆ ئەوەی ئیمان نەهێنن تا سزای سەخت ئەبینن.»

ئەمە نزای موسا و هارونی برایەتی دژ بە فیرعەون و دارودەستەکەی، لە کاتێکدا کە زوڵم و زۆری ئەوان گەیشتبوو ڕادەیەکی زۆر و بە سامان و دارایی خۆیان، خەڵکییان لە تۆبە کردن و گەڕانە بۆ لای خوا دوور دەخستەوە و گومڕایان دەکردن. خوای گەورەش دوعای موسا و هارونی قبووڵ کرد. دەکرێ ئەم نزایە بکەیت دژ بە هەر ملهوڕێکی بێدین، کە هیوایەک بە گەڕانەوە و تۆبە کردنی نییە.[١]

سوڕەتی هود

٣٧- ﴿ رَبِّ إِنِّيٓ أَعُوذُ بِكَ أَنۡ أَسۡـَٔلَكَ مَا لَيۡسَ لِي بِهِۦ عِلۡمٞۖ وَإِلَّا تَغۡفِرۡ لِي وَتَرۡحَمۡنِيٓ أَكُن مِّنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴾ (هود/٤٧)

«نووح ووتی: خودایا! پەنا ئەگرم بە تۆ لەوەی داوای شتی وەهات لێ بکەم کە نایزانم و لە سیرڕەکەی تێ نەگەیشتووم، ئەگەر تۆ گوناهم نەپۆشی و ڕەحمم پێ نەکەی لە زومرەی دۆڕاوان ئەبم.»

ئەمە دوعا و نزای نووحە دوای ئەوەی، کە بە هەڵەی خۆی زانی

١- (سعدی، تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان، ل ٣٢٧).

دەربارەی کوڕەکەی، کە ئەوی لە خێزانەکەی خۆی زانی و خوازیاری ڕەحمەتی خواوەند بوو دەرحەق بە وی. ئەم نزایە نموونەیێکە کە مرۆڤ لە داخوازی کردنی نارەوا پەنا بەرێتە بارەگای خواوەندی میهرەبان.[١]

٣٨- ﴿وَمَا تَوْفِيقِيٓ إِلَّا بِٱللَّهِۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ (هود/٨٨)

«من کەس تەوفیقم نادا خودا نەبێ؛ تەنها پشت بەو ئەبەستم و بۆ لای ئەو ئەگەرێیمەوە.»

ئەمە نزای شوعەیبە ﷺ بۆ قەومەکەی کە هەموو شت لە خوا دەزانێ و تەوفیقێک بە سەرکەوتن دەزانێ، کە لە لای خواوە بێ و تەنیا بە خوا پشت دەبەستێت و دەشزانێ کە هەر بۆ لای ئەو ئەگەڕێتەوە.[٢]

سوڕەتی یوسُف

٣٩- ﴿رَبِّ ٱلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِيٓ إِلَيْهِ﴾ یوسُف/٣٣)

«خودایا! حەپس کردن و بەندیخانەم پێخۆشترە لەوەی گوناهبار ببم و

١- تەنانەت نووح ﷺ لەم نزا کردنەی دا نافەرمانی خوای نەکرد. خوای گەورە بۆچوونێکی وردی لە ڕستەیەکی ڕازەیی‌دا دەربارەی کوڕەکەی نووح بەکارهێناوە و دەفەرمووێ: «وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ» «لە حاڵێکدا کە کوڕەکەی نووح لە شوێنێکی دوور و جیا لە کافرەکان بوو. نووح ﷺ کە توانیبووی کوڕەکەی لە کافرەکان دوور بکاتەوە و ئەویش خۆی بە دوور گرتبوو، وای بە باوکی نیشان دابوو کە لە تاقمی ئیماندارانە. بۆیە نووح داوای لێ کرد کە سواری کەشتییەکە بێت و تەنانەت دوای سەرپێچی کردنی، بۆی لە خوا ﷻ پاڕایەوە. (خالدی، القصص القرآنی، ١/٩٧ و ١٩٨.)

٢- (نسفی، مدارک التنزیل وحقائق التأویل، ٢/٤٠).

پیس ببم بەو کارە سووکەی منی بۆ بانگ ئەکەن.»

یوسف ﷺ نەی ووت: لەو شتەی کە منی بۆ بانگ ئـەکـەی، ووتـی : لەوەی کە منی بۆ بانگ ئەکەن؛ چوونکە کۆمەڵی ژنان لەو بانگ کردنەدا بە ووتە و بە نیگا و هەلسووکەوتەوە هاوبەشن. یوسف داوای یارمەتی لـە خوا دەکات و دەپاڕێتەوە کە خواوەند هەوڵەکانی ژنان لەوی دوور بخاتەوە کە بۆ تێکەوتنی ئەو هەنگاوی بۆ دەنێنەوە. چوونکە ترسی لەوە هەیـە کـە نەکا تووشی تاوان بێت و لەبەرامبەر ئەو هەموو فێڵ و تەڵەکەیـان کـەم بێنیٚ و تووشی شتێکی خراپ بێت. بۆیە بە دوعا و پاڕانەوە داوای یارمەتی لە خوا دەکات. وە ئەمە نزای هەر ئیماندارێکـە کـە بـەنـد کردنـی پـیٚ خۆشترە لە ویستی گڵاوی هاوبەش کاران و کـافرەکـان و تـەنیـا داوا لـە خواوەند دەکات کە بە هانایەوە بێت و یارمەتی بدات.[1]

٤٠- ﴿ فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَـٰفِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴾ (یوسف/٦٤)

« بیٚگومان خوا باشترین پارێزگارە و لە هەموو میهرەبانیٚ میهرەبانترە.»

یەعقووب ﷺ دەڵیٚ : ئەگەر میهرەبانی و لوتفێکم بویٚ، ئەوە تەنیـا لـە خوایە و داوای یارمەتی لەو دەکەم. چـوونکە : بـیٚگومـان خـوا باشـترین پارێزگارە و لە هەموو میهرەبانیٚ میهرەبانترە.»[1]

---

١ هەمان سەرچاوە، ٣١/٤.

٤١- ﴿ رَبِّ قَدۡ ءَاتَيۡتَنِي مِنَ ٱلۡمُلۡكِ وَعَلَّمۡتَنِي مِن تَأۡوِيلِ ٱلۡأَحَادِيثِۚ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَنتَ وَلِيِّۦ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۖ تَوَفَّنِي مُسۡلِمٗا وَأَلۡحِقۡنِي بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴾ يوسف/١٠١)

«ئەی خودای پەروەردگارا! بەڕاستی تۆ موڵک و دەستەڵاتت پێ بەخشیوم و فێری مەعنای کتێب و لێکدانەوەی خەوبینینت کردووم. ئەی دروستکەری ئاسمانەکان و زەوی! تۆ گەورە و سەرپەرشتیکەری منی لە دنیا و لە قیامەتدا. بە موسوڵمانی گیانم بکێشە و لە زومرەی چاکانم حسێب بکە.»

ئەمە دوعای یوسفە﷤ دوای دەربازبوونی لە بەندیخانە و گەڕانەوەی بۆ باوەشی یەعقووبی باوکی﷤.

سورەتی الرعد

٤٢- ﴿ هُوَ رَبِّي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ مَتَابِ ﴾ (الرعد/٣٠)

«هەر ئەو خودایە خودای منە، هیچ خودایەک نییە بەڕاستی عیبادەتی بۆ بکرێ ئەو نەبێ. پشت هەر بەو ئەبەستم و گەڕانەوەی منیش و ئێوەیش بۆ لای ئەوە.»

سورەتی إبراهیم

٤٣- ﴿ وَإِذۡ قَالَ إِبۡرَٰهِيمُ رَبِّ ٱجۡعَلۡ هَٰذَا ٱلۡبَلَدَ ءَامِنٗا وَٱجۡنُبۡنِي وَبَنِيَّ أَن نَّعۡبُدَ ٱلۡأَصۡنَامَ ﴾ (إبراهیم/٣٥)

«یادی ئەوە بکە کە ئیبراهیمی خەلیل وتی : خودایا! ئەم شاری مەککەیە ئەمین بکە لە ستەمکارو، خۆم و نەوەکانم بپارێزە و دوورمان بخەرەوە لە بت پەرستن.»

٤٤- ﴿ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِى فَإِنَّهُۥ مِنِّى ۖ وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾ (إبراهيم/٣٦)

«خودایا! بتەکان خەڵکێکی زۆریان گومڕا کردووە. جا هەر کەس دوای من بکەویٰ و پەیڕەوی ئایینی من بکا، ئەوە لە منە و هەرکەسیش بە گوێم نەکا ئەوا تۆ گوناهپۆش و میهرەبانی و هەموو کاریٰ بە دەستی خۆتە.»[1]

٤٥- ﴿ رَّبَّنَآ إِنِّىٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجْعَلْ أَفْـِٔدَةً مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهْوِىٓ إِلَيْهِمْ وَٱرْزُقْهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴾ (إبراهيم/٣٧)

«خودایا! من هەندیٰ لە نەوەکانم لە شیوێکی بیٰ کشتوکاڵدا نیشتەجیٰ کردووە لە نزیکی ماڵە پیرۆزەکەی تۆ کە حەرامە دەستی بۆ ببریٰ یا بە سووکی تەماشای بکریٰ، یا دوژمن دەست درێژی لیٰبکات. خودایا! بۆیە لێرە دامناون نوێژت بۆ بکەن. دەی سا دڵی هەندیٰ بنیادەم وەها لیٰ بکە مەیل بکەن بۆ لایان و لەبەر و میوەی جیهان ڕزقیان بدەریٰ، هیوام وایە

١- میهرەبانی ئیبراهیم ﷺ وەها بوو، کە لەگەڵ ئەوەی کە قەومەکەی سەرپێچیان لە فەرمانی خوا کرد. بەڵام لەبەین چوونی قەومەکەی لە خوا ﷻ داوا نەکرد. (قطان، تفسير القطان، ٢/٢٩٢).

ئەوانیش سوپاسی نیعمەتی تۆ بکەن.»

٤٦- ﴿ رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعۡلَمُ مَا نُخۡفِي وَمَا نُعۡلِنُۗ وَمَا يَخۡفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴾ إبراهيم/٣٨)

«خودایا! تۆ بەوە ئەزانی کە ئەیشارینەوە و بەوەیش کە دەری ئەبڕین. نە لە ئاسمان و نە لە زەویدا هیچ شتێ لە خودا ون نابێ.»

٤٧- ﴿ رَبِّ ٱجۡعَلۡنِي مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ وَمِن ذُرِّيَّتِيۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلۡ دُعَآءِ ﴾ (إبراهيم/٤٠)

«خودایا! بمکە بە ئینسانی بەردەوام لەسەر نوێژ و عیبادەت. هەروەها لە نەوەیشم، خودایا! دوعایشم قبووڵ بکە.»

٤٨- ﴿ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيَّ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ يَوۡمَ يَقُومُ ٱلۡحِسَابُ ﴾ (إبراهيم/٤١)

«خودایا! لەو ڕۆژەی کە حیساب بەرپا ئەکرێ، تاوانی خۆم و باوک و دایکم بپۆشە، هی ئەوانیش لەسەر دەستی منا ئیمانیان پێت هێناوە.»[1]

١-ئیبراهیم لە حاڵێکدا دوعای بۆ باوکی کرد، کە کافر بوو و ئەو نزایەی ئەو لە لایەن پەروەردگارەوە وەرنەگیرا. خواوەند دەفەرمووێ : ﴿ قَدۡ كَانَتۡ لَكُمۡ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ فِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذۡ قَالُواْ لِقَوۡمِهِمۡ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُاْ مِنكُمۡ وَمِمَّا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرۡنَا بِكُمۡ وَبَدَا بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةُ وَٱلۡبَغۡضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ وَحۡدَهُۥٓ إِلَّا قَوۡلَ إِبۡرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسۡتَغۡفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمۡلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۖ رَّبَّنَا عَلَيۡكَ تَوَكَّلۡنَا وَإِلَيۡكَ أَنَبۡنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴾ (ممتحنه /٤)

«بەڕاستی چاولێکەرییەکی جوانتان بۆ هەیە لە ئیبراهیم و ئەوانەدا کە لەگەڵی بوون لە باوەڕ بە خوای تەنهادا کە ئەوەبوو وتیان بە قەومەکەیان : ئێمە بێبەریین لە ئێوە و لەو شتانەی ئەیانپەرستن و خوای تاک و تەنیا ناپەرستن. ئێمە باوەڕمان بە ئێوە و ئایینی ئێوە نییە و دوژمنایەتی و حەزلێنەکردنی بۆ هەمیشە لە نێوان ئێمە و ئێوەدا دەرکەوتووە تا ئەو ڕۆژەی باوەڕ بە خوای بێشەریک و تەنیا و تاک ئەکەن. تەنها لەوەدا چاو لە ئیبراهیم ناکرێ کە بە باوکیی وت : بابە! داوای لێبوردنت بۆ ئەکەم لە خوا

سورەتی الإسراء

٤٩- ﴿ رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴾ (الإسراء /٢٤)

«خودایا! وەک ئەوان منیان بە ساوایی و منداڵی پەروەردە کرد تۆیش لەگەڵ ئەوان میهرەبان و بە ڕەحم بە.»

خوای گەورە نەتەنیا مرۆڤ فێرئەکا کە چۆن دوعا بۆ دایک و باوکی بکات،تەنانەت فرمان دەکا کە ئەم دوعایە بۆ ئەوان و بۆ هەرکەسێ، کە پەروەرێنەری مرۆڤ بووە، بکات.

٥٠- ﴿ سُبْحَـٰنَهُۥ وَتَعَـٰلَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴾ (الإسراء /٤٣)

«خوا پاک و بێعەیبە و زۆر لەو بوختانانە بەرزترە کە ئەوان بۆی هەڵئەبەستن.»

و دەستەڵاتی هیچیشم بۆت نییە لای خوا. خوایە! ئێمە پشتمان بە تۆوە بەستووە و بۆ لای تۆ هاتووینەتەوە و سەرەنجامی هەموو هەر لای تۆیە. ئەمەیش بەشێکە لە قسەی ئیبراهیم و ئەوانەی لەگەڵی بوون لە گەڵ قەومە بێباوەڕەکەیان. »ئەو نزایە بە گشتی بۆ دایک و بابی موسوڵمان جایزە و بێتوو کافریش بن دەکرێ داوای هیدایەت و ڕێنوێنیيان بۆ بکرێ. هەڵبەت هەندێ لە زانایانی تەفسیر دەڵێن: کە بۆ ئادەم و حەووا دوعای کردووە. بڕوانە: (رازی، مفاتیح الغیب، ٢٦٤/٩).

هەروەها کاتێ ئیبراهیم زانی، کە نزاکەی بۆ باوکی کاریگەر نەبووە و وەرنەگیراوە. ئیتر دوعای بۆ نەکرد. هەروەک لە ئایەتی ١١٤ سورەتی (توبە)دا هاتووە : ﴿ وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ۚ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴾

«داوای عەفوکردنی ئیبراهیمیش لە خودا بۆ باوکی لەبەر ئەوە بوو کە بەڵێنی دابوویە داوای عەفوی بۆ بکات.(لاستغفرن لک) جا کاتێ بۆی دەرکەوت کە باوکی دوژمنی خودایە، ئیتر بە وەحی زانیبێتی یا باوکی بە کافری مردبێ لە بەر چاویا، خۆی لێ بەری کرد و حەقی نەبوو بەسەریەوە و داوای عەفوی بۆ نەکرد. بەڕاستی ئیبراهیم زۆر دڵنەرم و خاوەن حیلم بوو.»

ئەم ویردە ولأمی خەیاڵاتی گومان و نادرووستی کەسانی فاسقە، دەربارەی پەروەردگاری بیٚهاوتا. ئامازەیەکیشە بۆ ئەو خوڵقێنەرانەی کە دەڵێن ئێمەش لەگەڵ خوای تاک، خواینە! ئەوان لە ژێر عەرش و فەرمانی خوای گەورەنە و لەگەڵ ئەودا نیینە.[١]

٥١- ﴿ رَّبِّ أَدۡخِلۡنِي مُدۡخَلَ صِدۡقٖ وَأَخۡرِجۡنِي مُخۡرَجَ صِدۡقٖ وَٱجۡعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلۡطَٰنٗا نَّصِيرٗا ﴾ (الإسراء /٨٠)

«ئەی خودای پەروەردگار! بە جۆرێکی باش بمخەرە ناو قەبر و بە جۆرێکی باشیش لە قەبرم دەرکە بۆ حەشر و یارمەتیدەرێکی بەهێزم لای خۆتەوە بۆ بنێرە.»

سورەتی الکهف

٥٢- ﴿ رَبَّنَآ ءَاتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحۡمَةٗ وَهَيِّئۡ لَنَا مِنۡ أَمۡرِنَا رَشَدٗا ﴾ (الكهف /١٠)

«خودایا! لەلایەن خۆتەوە ڕەحمەتمان بدەرێ و لە گوناهمان ببورێ و ڕۆزیمان بدەرێ و لە فێڵ و زۆری دوژمن ڕزگارمان بکە، و لەم کارەدا کە لەسەرینی، ڕێگای ڕاستمان پیشان بدە.»

ئەو کۆمەڵە گەنجە خواپەرستانە(ئەصحابولکەهف) لە کاتێکدا ئەو نزایەیان دەکرد و لە خوای خۆیان پاڕانەوە، کە ڕوویان لە ئەشکەوت کردبوو.

١- (سید قطب، ترجمه " فی ظلال القرآن"، ٣٦٧/٤).

٥٣- ﴿ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ﴾ (الکهف /٣٩)

«ماشاءَاللهُ! خودای گەورە بەدەستەڵاتە و هەرچی مەیلی لێ بێ دروستی ئەکات و هەرچی ناز و نیعمەتە هەمووی هیی ئەوە و هەرچی هێز و توانە هەمووی هەر لە خوداوەیە.»

ئەو نزایە لە کاتی بینینی لوتف و ڕەحمەتی پەروەردگار دەخوێندرێت.

سورەتی مریم

٥٤- ﴿ فَهَبْ لِى مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ﴾ (مریم /٥)

«لە میهرەبانی تۆ ئەپاڕێمەوە کوڕێکم پێ ببەخشی سەرداریی ئەم خانە دان و و جێگا و ڕێگایە بکات.»

زەکەریا عليه السلام لە حاڵێکدا ئەم نزایەی کرد، کە خۆی پیر و بەساڵاچوو بوو و خێزانیشی نەزۆک بوو و ترس و ناهومێدی لە خزمەکانی خۆی هەبوو، کە دوای ئەو لێهاتوویی ئەوەیان نییە کە کاروباری دین بگرنە ئەستۆی خۆیانەوە. بۆیە داوای لە خوا جل جلاله کرد کە جێنشین و منداڵێکی باشی پێببەخشی و خواوەندیش جل جلاله یەحیای عليه السلام پێ بەخشی.

سورەتی طه

٥٥- ﴿ رَبِّ ٱشْرَحْ لِى صَدْرِى ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِىٓ أَمْرِى ﴿٢٦﴾ وَٱحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِى ﴿٢٧﴾

يَفْقَهُواْ قَوْلِي ﴿٢٨﴾ وَٱجْعَل لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ ﴾ (طه /٢٥-٢٩)

«خوایا! سینەم بە نووری خۆت نوورانی بکە. کاری گەیاندنی پـەیـامی خۆتیشم بە فیرعەون بۆ ئاسان بکە. گرێی سەرزمانیشم بۆ بکەوە تا قسەم ڕەوان بێ. بۆ ئەوەی کە لە قسەم حاڵی ببن و تێمبگەن. وەزیرێکیشـم لـە کەسوکاری خۆم بۆ دانێ یارمەتیم بدا لە جێبەجێ کردنی ئـەرکـەکـانی سەرشانما..»

ئەمە نزای موسا ﷺ بوو دوای ئەوە کە بوو بە پێغەمبەر.

٥٦- ﴿ رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴾ (طه /١١٤)

«خوایە! زانستم زیاد بکە.»

سورەتی الأنبیاء

٥٧- ﴿ أَنِّي مَسَّنِيَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴾ (أنبياء /٨٣)

«خوایە! من تووشی دەرد و بەڵا هاتووم و تۆیش لە هەموو میهـرەبـانێ میهرەبانتری.»

ئەیوب لەم نزایەدا زۆر بەئەدەبەوە ڕوو دەکاتە خـواوەنـد کـە : ﴿ أَنِّي مَسَّنِيَ ٱلضُّرُّ ﴾ «تووشی دەرد و بەڵا هاتووم ». بە سیفەتی خواوەند هاواری لێ کردووە کە : ﴿ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴾ «لە هەموو میهرەبانێ میهرەبانتری. ».

ئەیوب ﷺ بۆ گۆڕانکاری خۆی لەو حاڵەتــە دوعــا ناکــات تــا ســەبــر و خۆڕاگری خۆی نیشان بدات، هەروەها هیچ شتێ بە خواوەند ﷻ پێشنەهـاد نادا هەتا ئەدەب لەدەست نەدا و حورمەتی تەواو لە بەرامبەر خواوەند ﷻ نیشان ئەدات. ئەیوب ﷺ نموونەی سەبر و خۆڕاگریە و بەو نەهامەتی و دەردەی، کە تووشی هاتووە خۆی نادۆڕێنێت و تەنانــەت لــەمــەش هــەر خۆڕاگری دەنوێنێ، کە بۆ چارەسەر ئەم دۆخەی کە ڕووی تێکردووە، نای هەوێ داوا لە خواوەند ﷻ بکات. پشت بە خوا دەبــەســتێ و کــار وبــاری خۆی حەواڵەی ئەو دەکات، چوونکە باوەڕی وایە کە خواوەند ﷻ ئاگای لە حاڵی ئەو هەیە و پێویستی بە دوعا و نزای کردن نییە.[1]

٥٨- ﴿لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ (الأنبياء /٨٧)

«خوایە! لە تۆ بەولاوە خوایەکیتر نییە بە حــەق بپــەرســتریّ، تــۆ لــە هەموو کەموکورتی و ناتەواوییەک پاکی و منیش یەکیّ بــووم لــەوانــەی ستەمیان لە خۆیان کردووە، دەی سا فریام کەوە.»

ئەمە نزای یونس پێغەمبەرە لە نێوان تاریکایی شەو دەریا و ناو ســکی ماسیەکە، کە دوای ئەوە کە لە سەرپێچی قەومەکەی وەجان هــاتبوو، بــە جێی هێشتن خواوەند بە گەورەیی خۆی و بە هۆی ئەو نزایە، یونسی لــەم دۆخە ڕزگار کرد. خوای گەورە دەفەرموویّ : ﴿فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَنَجَّيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡغَمِّ

١- (سید قطب، ترجمه " فی ظلال القرآن"، ٦٢٠/٤).

وَكَذَٰلِكَ نُـۨجِى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾ (الأنبياء /٨٨) «ئێمەیش بە فریایەوە هاتین و لە خەم و خەفەت ڕزگارمان کرد و هەر بەو جۆرەش خاوەن باوەڕەکان ڕزگار ئەکەین.» لە ڕاستیدا ئەگەر یونس لە خواناسان نەبوایە، لەبەین دەچوو. ﴿ فَلَوْلَآ أَنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُسَبِّحِينَ ۝ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهِۦٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ (الصافات/١٤٣-١٤٤) «ئەگەر یونس لەوانە نەبوایە کە خوا ئەپەرستن و هەمیشە بە پاکی و خاوێنی ناوی ئەبەن و نەیوتایە: "لا الـه الا انـت سبحانك انـی کنـت مـن الظالمین" لە سکی ماسییەکەدا ئەمرد و ئەفەوتا و تا ئەو ڕۆژەی مردوو زیندوو ئەکرێنەوە. وەک لە سکی ماسییەکەدا بێ، بەشی ئەبوو لە ڕزیوی ئەو ماسییە.»[1] پێغەمبەرﷺ دەربارەی ئەم دوعایەی یونس دەفەرمووێ: «دعوة ذي النون إذا دعا وهو في بطن الحوت لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين فإنه لم يدع بها رجل مسلم في شيء قط إلا استجاب الله له.» «دوعای(ذوالنون[2])لە حاڵێکدا کە لە ناو سکی ماسییەکە بوو، ئەمە بوو کە :"لا إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَـٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ " کە بێگومان کەسی موسوڵمان

١- ئەم نزایە لە لایەک گرینگایەتی تۆبە کردن و دوعا پیشان دەدا کە نەکردنەکەی ئامانجێکی ناڵەباری لێدەکەوێت و لە لایەکیتریش دەربڕینی پەشیمانی و دان پێداهێنانە بە یەکتایی بوونی خواوەندﷻ هەتا بە هۆی ستایشی پەروەردگار، خوای گەورە لە تاوان و گوناهی مرۆڤ خۆش ببێت.
٢- «ذو النُون»: خاوەنی ماسی، مەبەست یوونس پێغەمبەرە (نون)بە واتای ماسی گەورەیە کە پێ دەووترێ: نەهەنگ یان واڵ. بڕوانە : (أنبياء/٨٧ و ماوردي، النكت والعيون، ٩٣/٣).

و ئیماندار بەو دوعایە، نزا بۆ شتیٚ ناکات، مەگەر لە لایـەن خـواوەنـدەوە دوعا و نزاکەی گیرا دەبێت.»[١]

٥٩– ﴿ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴾ (الأنبياء /٨٩)

«خودایا! بە تەنیام مـەهێڵـەوە بـیٚ کـەس و بـە دەر و تـۆ چـاکترین کەسێکی بۆ ئینسان بمێنیتەوە.»

زەکەریا ﷺ کاتێک ئەو دوعایەی کرد، کە خۆی پیر و بەساڵاچووبوو . خێزانیشی نەزۆک بوو و خواوەند بە بەخشینی یەحیای کوڕی، دوعاکـەی قبووڵ کرد.

٦٠– ﴿ رَبِّ ٱحْكُم بِٱلْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا ٱلرَّحْمَـٰنُ ٱلْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴾ (الأنبياء /١١٢)

«خودایا! بڕیاری ڕاست بدە لە نێوان من و ئەم لەخوانەترسانەدا. هـەر خوای میهرەبانی هەموو لایەکمان، پەنای ئەبرێتە بەر و داوای یارمـەتیـی لیٚ ئەکریٚ لە بارەی ئەو شتانەی ئێوە باسیان ئەکەن.»

پێغەمبەر ﷺ دوای بینینی ئەم هەموو دوورە پەرێزی و ڕوو وەرگێڕانـی هاوبەش کاران لە دینی ئیسلام، ڕووی کردە پەروەردگـار و ئـەم نزایـەی کرد.[٢]

١- (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٤٦٢) / ترمذی (ژ٣٥٠٥)).
٢- بڕوانە: (قنوجی، فتحُ البيان فی مقاصد القرآن، ٣٨٣/٨)

سورەتی المؤمنون

٦١- ﴿ رَبِّ ٱنصُرۡنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴾ (المؤمنون/٢٦و٣٩)

«خوایە! کۆمەکم بکە و یارمەتیم بدە بەرانبەر بەم قەومەم کە بە درۆزنیان دانام.»

ئەمە نزایەکە کە کاتێک هود و نوح(علیهما السلام) بینیان، کە هاوبەش‌کاران دڵیان ڕەقە و فەرمانبەر نابن و دەست لە گاڵتە کردن و ئازاری ئیمانداران هەڵناگرن، ئاراستەی بارەگای پەروەردگاریان کرد و داوای یارمەتییان لە خوا کرد.[1]

٦٢- ﴿ رَبِّ أَنزِلۡنِى مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡمُنزِلِينَ ﴾(المؤمنون / ٢٩)

«خوایە! لە جێ‌دابەزینێکی پیرۆز و بە فەڕو بەرەکەتدا لەنگەرم پێ بگرە و تۆ باشترین کەسێکی بەندەی خۆی لە شوێنی باشا دابەزێنێ.»

ئەمە نزای نووحە عليه السلام کاتێ سواری کەشتییەکە بوو و خوازیاری دابەزینێکی بەبەرەکەت بوو.

٦٣- ﴿ رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ ﴾ (المؤمنون / ٩٣)

«خوایە! ئەگەر پێویستە ئەم سزایەم پیشان بدەی کە هەڕەشەی لە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان پێ کراوە.»

١- (سید قطب، ترجمه " فی ظلال القرآن"، ٧٣٧/٤ و ٧٤٢).

مەبەست ئەوەیە، کە ئەگەر تووشی سزا و عەزابت کردن، لە حاڵێکدا کە من لە نێوانیاندا بژیم.

٦٤- ﴿ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾ (المؤمنون / ٩٤)

«خوایە مەمخە ناو تاقمی ستەمکارەکان و مەمکە بە هاوبەشی سزاکەیان.»[١]

٦٥- ﴿ رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۝ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴾ (المؤمنون / ٩٧-٩٨)

«خودایا! من پەنا ئەگرم بە تۆ لە وەسوەسەی شەیتانەکان کە ئەیخەنە دڵی ئامدەمیزادەوە. پەناش ئەگرم بە تۆ خوایە لەوە کە ئەم شەیتانانە بێنە بن دەستم.»

٦٦- ﴿ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴾ (المؤمنون / ١٠٩)

«خوایە! ئێمە باوەڕمان بە تۆ کردووە، سا تۆیش لە گوناهمان خۆش ببە و ڕەحممان پێ بکە و تۆ چاکترین ڕەحمکەرێکی.»

٦٧- ﴿ رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴾ (المؤمنون / ١١٨)

«خوایە! لێم خۆش ببە و ڕەحمم پێ بکە، تۆ چاکترینی هەموو خاوەن ڕەحمەکانی.»

١- (محمّد خطیب، أوضح التفاسیر، ل ٤٢٠).

سورەتی الفرقان

٦٨- ﴿ رَبَّنَا ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴾ (الفرقان/٦٥-٦٦)

«خوایە! سزای دۆزەخمان لێ لادە، سزای دۆزەخ بارێکە تۆ لە کۆڵی مرۆی نەکەیتەوە لە کۆڵی نابێتەوە. بەڕاستی دۆزەخ خراپ قەرارگا و نشینگایەکە بۆ هەر کەسێ تووشی ببێ.»

٦٩- ﴿ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَٰجِنَا وَذُرِّيَّـٰتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴾ (الفرقان/٧٤)

«خوایە! کەسی وامان لە ژن و منداڵەکانمان پێ ببەخشە مایەی ڕووناکی چاو و شادمانی و سەربەرزی بێ بۆمان و بمانکە بە پێشەوای ئەو جۆرە کەسانەی لە خوای خۆیان ئەترسن و خۆیان لە گوناه ئەپارێزن.»

ئەمانە نزای عەبدە باشەکانی خوای میهرەبانن، کە بە خۆشکێنییەکی تەواوەوە ڕوو دەکەنە پەروەردگار. ئەم دوعایە هەڵقوڵاوە لە ئیمانێکی پۆڵاین و هەستی عیشق بە زیادبوونی پەیڕەوانی ڕێگەی خواپەرستییە. بەتایبەت منداڵان و خێزان، کە ئەوان نزیکترینی ئەندامانن بۆ پەیڕەوی کردن و یەکەم کەسن لە ئەمانەتەکانی خوا، کە دەربارەی ئەوان لە مرۆڤ پرسیاردەکرێ. هەروەها هەستی ئەوە کە ئیماندار وا هەست بکات

کە پێشەوای چاکە و ڕێنیشاندەرێکی باشە بۆ چاکە کردن و لەم ڕێگایەشدا هیچ لوتبەرزی و خۆهەڵکێشانێک نییە، چوونکە ڕێڕەوانی ئەم ڕێگایە هەموویان بەیەکەوە بەرەو خواوەند هەنگاو دەنێنەوە.[1]

سورەتی الشعراء

٧٠- ﴿ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ۝ وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ۝ وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ۝ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ۝ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ۝ يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ۝ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴾(الشعراء/٨٣- ٨٩)

«خوایە! حوکم و هێزم پێببەخشە بۆ خزمەتکردنی خەڵک و بمخەرە ڕیزی پیاوچاکانەوە. بە چاکە ناوهێنانێکی بەڕاستیشم بۆ برەخسێنە لە ناو ئەوانەدا پاش من دێن، واتە وەچەی پاش ئێمە لە سەر بنەمایەکی ڕاست بە چاکە ناوم بهێنن. ئەمەیش بەوە ئەبێ کە تەوفیقم بدەی خۆم تا لە ژیانام گوفتار و ڕەفتاری چاکم هەبێ. بیشمکە بە یەکێ لەوانەی بەهەشتیان لە پاداشی کردەوەی چاکیانا وەک میرات بۆ ئەمێنێتەوە. لە باوکیشم خۆش ببە و گوناهی ببەخشە. ئەو یەکێ بوو لە گومڕاهان و ڕێی ڕاستی ون کردبوو. ڕسوایشم مەکە لەو ڕۆژەدا کە مردووان هەموو زیندوو ئەکرێنەوە کە ڕۆژی قیامەتە لەسەر ئەوە کە لە ژیانما

[1] - (سید قطب، ترجمه " فی ظلال القرآن"، ٤/ ٩٢٠) .

کەموکورتییەکم لە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی تۆدا بووبێ، یا بە سزادانی باوکم چونکە لە ڕیزی گومڕاهانا بوو. ئەو ڕۆژەی کە نە دارایی و نە کوڕ سوودی نییە و دادی کەس نادا؛ چونکە کەس بە پارەو بە کوڕ و کەسوکاری خۆی لە سزای ڕۆژی قیامەت پێ ڕزگار ناکرێ. بەڵام ئەگەر کەسێ بە دڵێکی ساف و ساغ و پاک لە گوناهەوە هاتبێتە حوزووری خوا، ئەوە سوود لەو حاڵەی خۆی ئەبینێ.»

ئیبراهیم﷣ دوای ئەوە، کە خوازیاری ژیری، چاکە و ناوی باش بۆ خۆی دەبی لەناو وەچەکانی داهاتوودا، بۆ باوکیشی کە گومڕا ببوو، داوای لێخۆشبوون دەکات.[1]

٧١- ﴿ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَٱفْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾ (الشعراء/١١٧-١١٨)

«خوایە! بەڕاستی قەومەکەم بە درۆزنیان دانام و باوەڕیان پێنەکردم. خوایە! کەواتە بڕیاری خۆت لە نێوان من و ئەم کافرانەدا بدە و خۆم و کێم لەگەڵە لە موسوڵمانان، ڕزگارمان بکە.»

ئەمە دوعا و پاڕانەوەی نووحە﷣ کە دوای ئەوە کە لە قەومەکەی بێهومێد بوو و هەموو هەوڵەکانی بۆ ڕێنوێنی هۆزەکەی بێئاکام مایەوە،

١- ئیبراهیم لەوکاتەیدا بۆ باوکی پاڕایەوە، کە کافر بوو و ئەو نزایەی ئیبراهیم لای خوای گەورە وەرنەگیرا. بڕوانە (ممتحنە/٤ وە دوعای ژمارە ٤٨).

خوازیاری لەبەین چوونیان بوو و داوایشی کرد کە خـواوەنـدﷻ خـۆی و ئیمانداران ڕزگار بکات.

٧٢- ﴿ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴾ (الشعراء/١٦٩)

«خوایە! خۆم و ژن و منالّم ڕزگار کە لەو کارەی ئەمانە ئەیکەن!»

ئەمە نزای لوطەعليه السلام بۆ دەرباز بوونی خۆی وخێزانەکەی و ئیمانـداران لە عەزاب و سزایەک، کە بەسەر قەومەکەی هات. [1]

سورەتیالنمل

٧٣- ﴿ رَبِّ أَوْزِعْنِيٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴾ (النمل/١٩)

«خودایا! کاریٚ بکە هەرگیز لە سوپاسی ئـەو نیعمـەتـەت دەسـبەردار نەبم کە بە خۆم و باوکم و دایکمت داوە و کاریٚ بکە کردەوەی وا بکـەم، کە تۆ پێـی ڕازی بـی و بـە ڕەحمـەتـی خـۆت بمخـەرە ڕیـزی بـەنـدە چاکەکانتەوە.»

سولەیمانعليه السلام دوای ئەوە کە بە هۆی قسەی مێرولەکە پێکەنی، ئـەم نزایەی کرد.

٧٤- ﴿ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَٰنَ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ (النمل/٤٤)

١- (طنطاوی، التفسیر الوسیط، ل ٣١٧٩).

«خوایە! من لەمەوبەر ستەمم لە خۆم کردووە کە ڕۆژم پەرستووە و وا ئێستا لەگەڵ سولەیمان‌ﷺ ملکەچ ئەکەم بۆ خوای هەموو جیهانەکان. »

ئەمە دوعای بیلقیسە دوای ئەوە، کە کۆشک و بارەگای سولەیمان‌ﷺ ئەوی تووشی سەرسوڕمان کرد و دەستەڵاتی ماددی و مەعنەوی خۆی لەبەرامبەر سولەیماندا‌ﷺ بە کەم زانی، بۆیە ڕووی کردە پەروەردگارﷻ و ئەم نزایەی کرد..

سورەتی القصص

٧٥- ﴿ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي ﴾ (القصص/١٦)

«خوایە! بەڕاستی من ستەمم لە خۆم کرد، لێم خۆش ببە.»

٧٦- ﴿ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴾ (القصص/١٧)

«خوایە! بەرامبەر بەو نیعمەتەی کە بە منت داو لێم خۆشبووی، لەمەو پاش هەرگیز پشتیوانی تاوانباران نابم.»

موسا‌ﷺ دوای کوشتنی کەسێکی قیبتی، بەوپەڕی پەشیمانی و دان پێداهێنان بە تاوانەکەی، خوازیاری لێخۆشبوونی پەروەردگارﷻ بوو و بەڵێنی دەدات، کە دوای ئەمە، پشتیوانی تاوانباران نەکات و ئەم نزا و دوعایە بۆ هەر ئیماندارێکە، کە یارمەتی زاڵمان و تاوانباران نەدات.

٧٧- ﴿ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴾ (القصص/٢١)

«خوایە! ڕزگارم کە لەم خێڵە ستەمکارە.»

موسا دوای کوشتنی کابرای قیبتی و ڕاکردنی، ئەم نزایەی کرد « لەم دوعایەدا ڕاستەوخۆ ڕوو کردنە بارەگای خواوەند ﷻو داوای یارمەتی لێکردن و پەنا بردنە بەر بارەگای ئەو لە کاتی ترس و خۆف و چاوەڕێی دەرباز بوون و بەختەوەری دەبینین.»[١]

٧٨- ﴿ رَبِّ إِنِّي لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴾ (القصص/٢٤)

«خوایە! من موحتاجی چاکەیەکم تۆ لەگەڵم بکەی.»

موسا﷣ دوای ئاودانی مەڕەکانی کچەکانی شوعەیب﷣، بۆ حەسانەوە چۆ بن سێبەرێ و دانیشت و ئەم دوعایەی کرد.

سورەتی العنکبوت

٧٩- ﴿ رَبِّ ٱنصُرْنِي عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴾(العنكبوت/٣٠)

«خوایە! یارمەتیم بدەو زاڵم بکە بەسەر ئەم خێڵە بەدکارە خراپەکەرەدا.»

ئەمە نزای لوطە﷣ لە دەست قەومە خراپ و بەدکارەکەی، کە داوای یارمەتی لە خواوەندﷻ دەکات.

١- (سید قطب، ترجمە " فی ظلال القرآن"، ١٠٧٩/٤).

٨٠- ﴿ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ﴾ (الفاتحه/١ و العنكبوت/٦٣ و لقمان/٢٣)

«سوپاس و ستایش بۆ خوا.»

بە هۆی ڕوونی حەق و ڕاستی و دان پێداهێنانی هاوبەش‌کارانیش بە ڕاستی، خوای گەورە ﷻ بە پێغەمبەرەکەی ﷺ دەڵێ کە سوپاسی خواوەند بکات. چوونکە ئەگەر لەوانەی کە شک و گومانیان هەیە، پرسیار بکرێ، کە کێ لە ئاسمانەوە باران دەنێرێتە خوار و عەرزی پێ سەوز دەبێ، بە دڵنیاییەوە دەڵێ: خوای گەورە ﷻ! بۆیە ئەم سوپاس کردنەی خواوەند ﷻ لەسەر هەر کەسێکی ئیماندار پێویست و واجیبە.

ئەگەر ئیمانداری سوپاسی خواوەند بکات، ڕەحمەتی خواوەند ﷻ وەک لێزماوی باران بەسەریدا ئەڕژێت و لەبەرامبەر وتنی (الحمد لله) چاکەیەکی لەڕادەبەدەری لای خواوەند ﷻ بۆ ئەنووسرێ.

سوڕەتی فاطر

٨١- ﴿ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَذْهَبَ عَنَّا ٱلْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴾ (فاطر/٣٤)

«سوپاس بەو خوایەی غەم و پەژارەی ژیانی دنیا و ترسی ئاخرشەڕی قیامەتی لێ لاداین، بەڕاستی خوای ئێمە خوایەکی تاوانبەخش و سوپاسگوزارە و جەزای بەخێری خەڵک ئەدادەتەوە بەرانبەر هەر چاکەیەک بیکەن.»

ئەمە نزا و دوعای بەهەشتییەکانە کە لەبەر زۆری ناز و نیعمەت سەنا

و ستایشی خواوەند ئەکەن و نزایەکیشە بۆ ئیمانداران لـەم دنیایـەدا، بـۆ ئەوەی، کە خواوەندﷻ سەختـی و دژواریـەکانیـان لـەسـەر لابـدات و سوپاسگوزاری خواوەندﷻ بن.

سورەتی الصافات

٨٢- ﴿سُبْحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ﴾(الصافات/١٨٠-١٨٢)

«پاکی و بێعەیبی بۆ خوای تۆیە کە خـوای هێـز و شـان و شـکۆیە و خاوێنە لەو وەسفانەی ئەوان وەسفی ئەوی پێئەکەن. سەلامیش لـەسـەر پێغەمبەرەکان بێ. سوپاس و ستایشیش بۆ خوا کە پەروەردگاری هەمـوو جیهانەکانە.»

سورەتی ص

٨٣- ﴿رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَهَبْ لِى مُلْكًا لَّا يَنۢبَغِى لِأَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِىٓ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْوَهَّابُ﴾ (ص/ ٣٥)

«خوایە! لێم ببورە و فەرمانڕەواییەکی وام پێ ببەخشە پاش خۆم شایانی کەسیتر نەبێ، هەر تۆ بەخشندەی.»

ئەمە دوعا و نزای سولەیمانە﷤، دوای ئەوە کە تووشـی مـەینـەتـی هات و و منداڵێکی بێدەست و پێ فرێدرایە سەر تەختەکەی، هەتا پشـت

بەستوو نەبێ بە هێز و توانی خۆی، سولەیمان، کە ئەمەی دی تۆبەی کرد و داوای لە خوا کرد لێی ببورێ.

سورەتی غافِر

٨٤- ﴿رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾ (غافر/٧)

«خوایە! تۆ بە میهرەبانی و زانایی خۆت هەموو شتێکت گرتۆتەوە، دەسا لەوانە ببوورە کە تۆبەیان کردووە و ڕێی تۆیان گرتووەتەبەر و لە ئاگری دۆزەخیان بپارێزە.»

٨٥- ﴿رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُمْ وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ ۚ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (غافر/ ٨-٩)

«خوایە! بیشیانخەرە ناو ئەو بەهەشتی عەدنەوە کە گفتت پێداون، لەگەڵ هەرکەس کە پیاوی چاک بووبێ لە باوک و باپیران و ژن و نەوەیان. بێگومان هەر تۆ خاوەن عیززەت و حیکمەتیت. بیشیان پارێزە لە سزای خراپ لە ڕۆژی قیامەتا و هەر کەسێ تۆ لەو ڕۆژەدا لە سزای خراپی بپارێزی، ئەوە میهرەبانیت لەگەڵی کردووە و بە ئاوات گەیشتنی مەزنیش هەر ئەوەیە.»

ئەوانەی کە هەڵگری عەرشی خوانە و لە دەوری ئەون، خەریکی ستایش و سەنای خوای گەورەنە ﷻ و بۆ ئیمانداران داوای لێخۆشبوون ئەکەن و ئەم دوعایانە ئەکەن. هەرکەسی ئیمانداریش دەکرێ و دەتوانێ بەم جۆرە دوعایانە بۆ برای ئیمانداری بپارێتەوە.

٨٦- ﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ﴾ (غافر/ ٤٤)

«من کاری خۆم بە خوا ئەسپێرم تا لە هەموو نیازێکی خراپی هەر بەدنیازێکم بپارێزێ. خوا چاوی لە هەموو بەندەکانییەوە.»

ئەمە نزای کابرایەکی ئیماندار لە بەنیئیسرائیلە لە بەرامبەر بانگەوازی قەومەکەی بۆ هاوبەش‌دانان بۆ خواوەند ﷻ کە بە هۆی خۆڕاگری لەبەرامبەریاندا و سپاردنی کاروباری خۆی بە خوای گەورە، نەجاتی بوو. خوای گەورە ﷻ دەفەرمووێ: ﴿فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا۟ ۖ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ﴾ (غافر/٤٥) «خوایش ئەوی لەو فڕوفێڵانە پاراست کە بۆیان ساز کردبوون و سزای بەد و ناهەمواریش دەورو گەمارۆی دەستە و دائیرەی فیرعەونیدا.»

سورەتی الزخرف

٨٧- ﴿سُبْحَـٰنَ ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَـٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقْرِنِينَ ۝ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ﴾ (الزخرف/ ١٣-١٤)

«خاوێنی و بێگەردی بۆ ئەو خوایە ئەم وەڵاخە بەرزانە و ئەم کەشتییانەی بۆ ڕام کردووین و ئێمە لەوانە نەبووین بتوانین لە خۆمانەوە ئەمانە ڕاگیر کەین و ڕامیان بکەین و بییانخەینە ژێر بار. ئێمە ئەیشگەڕێینەوە بۆ لای خوای خۆمان.»

ئەم دوعایە لە کاتی سوار بوونی سەیارە و فڕۆکەو کەشتی و یان هەر شتێتر بێ، دەکرێ هەتا مرۆڤ یادی نیعمەتەکانی خوا ﷻ بکات و گەڕانەوەی خۆی هەر بۆ لای خوا ﷻ بزانێ.

سورەتی الدخان

٨٨- ﴿رَّبَّنَا ٱكْشِفْ عَنَّا ٱلْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ﴾ (الدخان/ ١٢)

«خوایە! ئەم سزایەمان لەسەر هەڵگرە، بەڕاستی ئێمە خاوەن ئیمانین و باوەڕمان بە تۆ هەیە.»[١]

ئیمامی بوخاری ﷺ دەڵێ: کافرەکان (دوای دابەزینی ئایەت) ووتیان: ﴿رَّبَّنَا ٱكْشِفْ عَنَّا ٱلْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ﴾. پێغەمبەر ﷺ بە سۆزەوە دوعای بۆ کردن و خوای گەورە سزای لەسەر لادان، بەڵام بەرەو کوفر گەڕانەوە و خواوەند لە ڕۆژی بەدر تۆڵەی لێ ستاندنەوە و ئەمە بوو بە شەئنی دابەزینی ئەم ئایەتە، کە: ﴿فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ... يَوْمَ نَبْطِشُ ٱلْبَطْشَةَ ٱلْكُبْرَىٰٓ إِنَّا مُنتَقِمُونَ﴾ (الدخان/ ١٠-١٩).»[٢]

١- (سید قطب، ترجمە " فی ظلال القرآن"، ٤/١٠٧٨).

٢- (صحیح): (بخاری (ژ١٠٠٧و١٠٢٠و٤٧٧٤) / مسلم (ژ٧٢٤٤)).

سورەتی الأحقاف

٨٩- ﴿رَبِّ أَوْزِعْنِيٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِيٓ ۖ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ﴾ (الأحقاف/ ١٥)

«خوایە! وام لێ بکە سوپاسی ئەو نیعمەت و خێرو بەرەکەتـەت بکـەم کە داوتمێ و بە باوک و دایکمت داوە و توانی ئەوەم بۆ بڕەخسێنە کارێکی چاکی وا بکەم تۆ لێی ڕازی بی و نـەوەم بکـە بـە نـەوەیـەکـی چـاک و خواپەرست و خزمەتگوزار و وا من پەشیمان بوومەوە لە هـەر خراپـەیـی کردبێتم و گەڕامەوە بۆ لای تۆو من لە موسوڵمانانم.»

سورەتی القمر

٩٠- ﴿فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ﴾ (القمر/ ١٠)

«خوایە! من بە دەست ئەم کافرانەوە بەزیو و ژێرکەوتووم، دەرەقەتیان نایەم، یارمەتیم بدەو سەرم بخە. »

ئەمە نزای نووحە﷣ دوای ئەوەی، کە لە لایەن قەومەکەی بـە درۆ خرایەوە و بە شێتیان زانی. ئەمە نزای نووحە کە : ئەی خوایە! یارمەتـیم بکە تا پەیامی تۆ بە ڕاستی بگەیەنم و حەق و ڕاستی سەرکەوێت، چونکە هەر تۆی یارمەتیدەر و ئیتر بەس.[1]

وە بڕوانە:(بغوی، معالم التنزیل، ٧/٢٢٩).

١-(سید قطب، ترجمە " فی ظلال القرآن"، ٦/١٠٨).

سورەتی الحشر

٩١- ﴿رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ (الحشر/ ١٠)

«خوایە! لێمان خۆش ببە و هەروا لەو برایانەیشمان کە پێشمان کەوتوون لە موسوڵمان بووناو، کینە و بەخیلی مەخە دڵمانەوە بەرانبەر بەوانەی باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەری خوا هەیە، خوایە! تۆ میهرەبان و بە رەحمی.»

ئەمە نزای و پاڕانەوەی کەسانێکە دوای موهاجرین و ئەنسار، ئیمانیان بە خوا هێنا و لە خوای گەورە بۆ ئەمان دەپارێنەوە، ئەم بانگەوازییەی خواوەند بۆ پاڕانەوە بۆ ئەوان، نیشانە لە گەورەیی و پلە و پایەی ئەوان و ڕێزدانانێکە بۆ هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ. کەوایە هەر چەشنە بوغز و کینەیەک بەرانبەر بەو ئیماندارانە، نیشانە لە نافەرمانی پەروەردگارﷻ.

سورەتی الممتحنە

٩٢- ﴿رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ﴾(الممتحنە/ ٤)

«خوایە! ئێمە پشتمان بە تۆ بەستووە و بۆ لای تۆ هاتووینەتەوە و سەرەنجام هەموو هەر لای تۆیە. ئەمەیش بەشێکە لە قسەی ئیبراهیم و ئەوانەی لەگەڵی بوون لەگەڵ قەومە بێباوەڕەکەیان.»

٩٣- ﴿رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (الممتحنه/ ٥)

«خوایە! مەمانکە بە مەیدانی تاقیکردنەوە بۆ کافران بەوە کە زاڵیان بکەی بەسەرمانا و ئەوانیش سزامان بدەن و ئێمەیش لە ئەنجامی ئەو سزادانەدا دڵمان بگۆڕێ و لێمان خۆش ببە. خوایە هەر تۆ خاوەن عیززەت و حیکمەتی.»[1]

سورەتی التحریم

٩٤- ﴿رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (التحریم/ ٨)

«خوایە! ئەو ڕووناکییەمان بۆ تەواو بکەو لێمان خۆش بە، تۆ توانی هەموو شتێکت هەیە.»

بەهەشتییەکان لە حاڵێکدا، کە بە هۆی ئیمان و کردەوەی باشیان، ڕووناکیان لە بەردەمیان و لای ڕاستیانەوە ئەڕوا، کاتێک کە دەبینن دووڕووەکان ڕووناکیان لەبەردەمیان نییە، ئەم دوعایە دەکەن. دەڵێن کە: خواوەند ڕووناکایی تەواویان پێ دەبەخشێ، کەچی ئەوان(ئیمانداران) خوازیاری نزیک بوونەوەی زیاتر لە پەروەردگارن.[2]

١- تاقمێک لە زانایان (التفسیر المیسر، ١٠/١٠٥).

٢- (زمخشری، الکشاف، ٩٧/٧).

سورەتی نوح

٩٥- ﴿رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ دَيَّارًا ۝ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا۟ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا۟ إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾ (نوح/ ٢٦-٢٧)

«ئەی پەروەردگاری من! کەس لەم کافرانە بەسەر ڕووی زەوییەوە مەهێڵە. تۆ ئەگەر لێیان گەڕێی و بیانهێڵیتەوە هەموو بەندەکانت گومڕا ئەکەن و لە کافری لە حەق لادەر بەولاوە کەس بەوەلەد ناهێنن.»

نووح ﷺ دوای ئەوە، کە پەیامی خوای گەورەی بە قەومەکەی گەیاند و لە ئیمان هێنانیان ناهومێد بوو، ئەو دوعایەی دژ بەوان کرد.

٩٦- ﴿رَّبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِىَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا تَبَارًۢا﴾ (نوح/ ٢٨)

«ئەی پەروەردگاری من! لە گوناهی خۆم و دایک و باوکم خۆش ببە و لە هەر کەس خۆش ببە کە بە خاوەن باوەڕی هاتبێتە ماڵم و لە هەموو پیاوان و ژنانی خاوەن باوەڕ خۆش ببە و ستەمکارانیش لە بەربادی و فەنا چوون بەولاوە هیچیان بۆ زیاد مەکە!»

سورەتی الإخلاص

٩٧- ﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ۝ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌ ۝﴾ (الإخلاص/ ١-٤)

«تۆ ئەی موحەممەدا بڵێ: ئەو شتەی مــن ئێــوەی بــۆ بــانگ ئــەکــەم ئەوەیە، کە خوا تاک و تەنیایە. هەر ئەو خوایــە لــە تــەنگانــەدا پشــت و پەنایە. کەسی لێ نەبوە و لە کەسیش پەیدا نەبووە. کەسیش هاوچەشن و هاوپایەی نییە.»

سورەتی ئیخلاس، سەلماندنی باوەریی یەکتاپەرستی و خــوا بــەیــەک زانینە و شرۆڤەی ئەو باوەرە دەکــات و لــە هــەمــان حاڵیشــدا بــاس لــە گەورەیی خواوەند دەکات. ئەم سورەتە بەرابەرە لەگەڵ دوو لە سێ بەشی قورئان. بوخاری لە (عبدالرحمن بن عبــدالله ﷺ)دەگێریێتەوە کە : کــەســێ بیستی، کە پیاوێ دەڵێ ﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ﴾ و دووبارەی دەکاتــەوە. بــەیــانی هاتە خزمەت پێغەمبەرﷺ و بۆی گێرایــەوە. - وا دەردەکــەوت کــە ئــەو کەسە کاری ئەو پیاوەی پێ شــتێکی کــەم بــایخ بــووبێ- پێغــەمبــەر ﷺ فەرمووی : «والذی نفسی بیدە إنها لتعدل ثلث القرآن.» «سوێند بەو خوایــەی کە ڕوحم لە دەستی دایە، ئەم سورەتە بەرابەرە لەگەڵ دوو لە سێ بەشی

قورئان.»[١] ئەم گەورەییە شتێکی غەریب و سەرسوڕهێنەر نییە؛ چونکە ئەم یەکتایی‌یە پەیوەندی بە دەروونەوەیە و تەفسیری بەرنامە و یاسای ژیانە. بۆیە ئەم سورەتە زۆرێک لە هێڵەکانی سەرەکی حەقیقەتی ئیسلام دەگرێتەوە.[٢]

(ابوهریرە ﷺ)دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر فەرمووی : « قَالَ اللَّهُ: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّاي فَقَوْلُهُ لَنْ يُعِيدَنِي كَمَا بَدَأَنِي وَلَيْسَ أَوَّلُ الْخَلْقِ بِأَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ إِعَادَتِهِ وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا وَأَنَا الْأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُئًا أَحَدٌ.»[٣] «خواوەند ﷻ فەرمووی : نەوەی ئادەم، منی بە درۆ خست، لە حاڵێکا کە ئەو مافەی نەبوو، سووکایەتی کرد، لە حاڵێکا مافی نەبوو، بە درۆخستنەوەکەی ئەوە بوو کە ووتویەتی: هیچ کات زیندووم ناکاتەوە، هەر بەم جۆرە کە خەڵقی کردووم. ئەم ووتەیە لەحاڵێکدایە کە خوڵقاندنی یەکەم جار لە زیندوو کردنەوەی هاسانتر نییە. بەڵام سووکایەتییەکەی ئەوەیە کە: خوا خاوەنی مناڵە، لە حاڵێکدا کە من بێ‌نیاز و تەنیام کە

١- (صحیح): (بخاری (ژ٥٠١٣و٦٦٤٣) / ابوداود (ژ١٤٦٣)).
٢- (سید قطب، ترجمه " فی ظلال القرآن"، ٦/٩٩٢-٩٩٧).
٣- (صحیح): (بخاری (ژ٤٩٧٤و٤٩٧٥). وە بڕوانە : (ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، ٨/٥٢٩)).

لەکەس نەبووە و کەسیشی لیٚ پەیدا نەبـووە. و کـەسـیش هاوچـەشـن و هاوپایەی نییە.»[١]

سورەتی‌الفلق

٩٨- ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ ۝ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّـٰثَـٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ ۝ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝﴾ (الفلق/ ١-٥)

«بلٚیٚ : من پەنا ئەگرم بە پەروەردگاری ڕووناکیی بەرەبەیان. لە شەڕ و خراپەی هەرچی ئەو پەروەردگارە دروستی کردووە. لە شەڕ و خراپـەی تاریکە شەو و کاتیٚ کە ئەو تاریکە شەوە ئەچێتە ناو هەموو شتێکەوە، واتە لەو شەڕ و خراپانەی لە تاریکە شەودا ڕوو ئـەدەن. لـە شـەڕ و خراپـەی ژنانی جادووگەریش کە تاڵە بەن و دەزوو گریٚ ئەدەن و فووی پیا ئەکەن و وردە تفی لیٚ ئەپرژێنن. لە شەڕو خراپەی مرۆڤی حەسوودیش لە کـاتی حەسەد بردنەکەیانا. .»

سورەتی‌الناس

٩٩- ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝ إِلَـٰهِ ٱلنَّاسِ ۝ مِن شَرِّ ٱلْوَسْوَاسِ ٱلْخَنَّاسِ ۝ ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ ۝ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ۝﴾ (النـــاس/ ١-٦)

١- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: (ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، ٨/٥٢٧-٥٣٤)

«بڵێ : من پەنا ئەگرم بە پەروەردگاری هەموو ئادەمیزاد و پەرییان. ئەو پەروەردگارەی کە پادشای هەموو ئادەمیزاد و پەرییانە. کە خوا و پەرستراوی هەموو ئادەمیزاد و پەرییانە. پەنا ئەگرم بەو خوایە لە شەڕو خراپەی ئەو شەیتانە وەسوەسە خەرە دڵانە کە هەر کە ناوی خوا هێنرا ئەکشێتە دواوە. ئەو شەیتانە کە وەسوەسە و تووێرە ئەخاتە سنگی خەڵک. لە پەری و لە ئادەمزاد..»

ئەم دوو سوڕەتە ڕێنوێنی خواوەندە بۆ پێغەمبەرەکەی و ئیمانداران. ئەو ڕێنوێنییەیە کە پەنا بەرنە بەر قاپی ڕەحمەتی پەروەردگار لە هەر شتی ترسناک، لە پەنهانی و لە ئاشکاری‌دا بێ. چ کەم بێ و چ زیاد بێ، چ بناسرێ و چ نەناسراو بێ...[1]

لە هەمبەر گەورەیی ئەم سوڕەتانەدا چەند بەڵگە و ریوایەت هەیە، لەوان

- لە(عقبە بن عامر ﷺ)ڕیوایەت کراوە کە پێغەمبەرﷺ فەرمووی : «أنزلت علی آیاتٌ لم یر مثلهن قط المعوذتین.»[2] «چەند ئایەتێکم بۆ دابەزی کە وەک ئەوان هیچ کات نەبیندراون کە ئەوانیش ئایاتی مەعوزەتەینن». لە (جابر ﷺ)ڕیوایەت کراوە کە پێغەمبەرﷺ فەرمووی : «إقرأ یا جابر!» «ئەی جابیر! بخوێنە!» ووتم : بە دایک و باوکەوە بە قوربانت بم، چ بخوێنم؟ فەرمووی: «اقرأ "قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ" و "قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ

١-بروانە: (سید قطب، ترجمە " فی ظلال القرآن"، ٦/٩٩٨-١٠٠٧)

٢- (صحیح): (مسلم (ژ١٩٢٨و١٩٢٧) / ترمذی (ژ٢٩٠٢و٣٣٦٧)).

النَاس".»منیش ئەو دوو سورەتەم خوێند. فەرمووی : «إقرأ بهما، ولن تقرأ بمثلهما.» «بیانخوێنە کە هیچ کات وەک ئەوانت نەخوێندووە.» [١]

- عائیشە –رضی الله عنها– دەفەرمووێ: هەر شەوێ کە پێغەمبەرﷺ کاتی خەوتنی دەهات، دەستەکانی لێک نزیک دەکردەوەو ئەم دوو سورەتەی دەخوێند و فوی بە بەرەدەستەکانیدا دەکرد و تا ئەو رادەی کە بیتوانیبایە، دەستەکانی بە جەستەی دا دەکێشا. سەرەتا سەری و دواتر دەم و چاوی و دواتریش لای پێشەوەی جەستەی مەسح دەکرد و سێ جار ئەو کردەوەی دووبارە دەکردەوە. » [٢]

(ابن عباس ﷺ) دەفەرمووی کە پێغەمبەرﷺ فەرمووی : «الشَّیطانُ جَاثِمٌ علی قَلْبِ ابنِ آدَمَ، فإذا ذکرَ اللّه تعالی خَنَسَ وإذا غَفَلَ وَسْوَسَ ». «شەیتان لەسەر دڵی بنیادەم هەڵتروشکاوە، هەر کات بنیادەم خەریکی زیکر و یادی خواوەند بێت، ئەوا دەکشێتەوە و بە پێچەوانە ئەگەر لە یادی خوا غافڵ و بێئاگا بێت، وەسوەسەی ئەکات.»

١- (حسن): (نسایی (ژ٥٤٤١) / ابن حبان (ژ٧٩٦)).

٢- (صحیح): (بخاری (ژ٥٧٤٨) / ابوداود (ژ٥٠٥٨)).

بەشی دووەم

ویرد و نزاکانی پێغەمبەر ﷺ

١-گەورەیی زیکرو تەزبیحات

(١-١) گەورەیی زیکر

خوای گەورە دەفـەرمـووێ: ﴿ فَٱذۡكُرُونِيٓ أَذۡكُرۡكُمۡ وَٱشۡكُرُواْ لِي وَلَا تَكۡفُرُونِ ﴾ (البقرە/١٥٢)

(ئێوە بە زمان باسی من بکەن و بە دڵ یادم بکەن و بێ گوێیم مەکەن تا منیش پاداشتان بدەمەوە. سوپاسی نیعمەتەکانم بکەن و کوفرانی ئەو هەموو نازو نیعمەتە مەکەن کە پێم بەخشیون و لەبەرچاوتان بێ.)

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكۡرٗا كَثِيرٗا ﴾ (الأحزاب/٤١)

(ئەی ئەو کەسانەی کە ئیمانتان هێناوە بە خـوا و پێغـەمبـەری خـوا! ناوی خوا بە زۆری بهێنن و زۆر زۆر بڵێن (یاالله یاالله) .

﴿ وَٱلذَّٰكِرِينَ ٱللَّهَ كَثِيرٗا وَٱلذَّٰكِرَٰتِ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُم مَّغۡفِرَةٗ وَأَجۡرًا عَظِيمٗا ﴾ (الأحزاب/٣٥)

(ئەو پیاوانە و ئەو ژنانەی ناوی خوا زۆر ئەبەن و یادی ئەکەن، ئەوانە خوا لە گوناهیان خۆش بووە و پاداشێکی گەورەی بۆ ئامادە کردوون.)

﴿ وَٱذْكُر رَّبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ ٱلْجَهْرِ مِنَ ٱلْقَوْلِ بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴾ (الأعراف/٢٠٥)

(زیکری خودای خۆت بکە لە نەفسی خۆتدا بە زاری و کزی و داماوی و ترسەوە. ئەگەریش بە زوبان زیکرت کرد با دەنگت لە ئاشکرایی کەمتر بێ، لە بەیانی و ئێوارەدا و لە هەموو کاتدا نـاوی خـودا بهێنـە و لـەوانـە مەبە کە لە یاد و ناوی خودا بێئاگان.)

پێغەمبەرﷺ دەفەرمووێ : (مَثَلُ الَّذِى يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِى لاَ يَذْكُرُ رَبَّـهُ مَثَـلُ الْـحَىِّ وَالْـمَيِّتِ.)[1]

(نموونەی ئەو کەسەی کە یادی خواوەند ئەکات و ئەو کەسـەی کـە یادی خوا ناکات، وەک زیندوو و مردوو وایە.)

(ئایا ئێوە ئاگادار نەکەمەوە لە باشترینی کردەوەکانتان کە لە لایـەن پەروەردەگارتان پاکترو خاوێنترە و پێغەمبەرﷺ دەفەرمووێ :

(يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِى، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِى، فَإِنْ ذَكَرَنِى فِى نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِى نَفْسِى، وَإِنْ ذَكَرَنِى فِى مَلأٍ ذَكَرْتُهُ فِى مَلأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ تَقَرَّبَ

١- (صحيح): (بخاری (ز٦٤٠٧) / مسلم (ز١٨٥٩)).

الیّ شبْرا تَقَرَّبْتُ إلَيْهِ ذِراعًا، وَإنْ تَقَرَّبَ إلَيَّ ذِراعًا تَقَرَّبْتُ إلَيْهِ بَاعًا، وَإنْ أتَـانِي يَمْشي أتَيْتُهُ هَرْوَلَةً.)[١]

(خـوای گـەورە لـە حـەدیسـی قودسـی‌دا دەفـەرمـووێ : مـن لـەگـەڵ گومـانی عـەبـدی خـۆمم، هـەر کـات یـادی مـن بکاتـەوە، مـن لـەگـەڵیامـە، ئـەگـەر لـە خـەڵـوەتـا یـادی مـن بکاتـەوە، منـیش لـە خـەڵـوەتـا یـادی ئـەو دەکـەم، وە ئـەگـەر لـە نـاو کۆڕێکـدا یـادی مـن بکاتـەوە، وا منـیش لـە کـۆڕێکی باشـتر لـەوی یـادی ئـەکـەم، ئـەگـەر بـە قـەرای بسـتێ بـۆ لای مـن بجـوڵێ، مـن بـە قـەرای زیراعـێ بـۆ لای ئـەو نزیـک ئـەبمـەوە و ئـەگـەر ئـەو بـە قـەرای زیراعـێ (گـەزێ) بـۆ لای مـن بـێ، مـن بـەقـەرای دوو زیـراع(دوو گـەز) بـۆ لای دێـم و ئـەگـەر بـە پیاسـە بـۆ لای مـن بێ، من بە پەلە و هەڵاتن بۆ لای ئەو دێم.)

لە (عبدالله بن بُسْر ﷺ) دەگێڕنەوە کە پیاوێک ووتی : ئەی پێغەمبـەری خوا ﷺ ! کار و چالاکیەکانی ئیسلام زۆرن، شتێکم فێر بکە کە پەنـای بـۆ بەرم . پێغەمبەر ﷺفەرمووی: (لاَ یَزَالُ لِسَانُکَ رَطْباً مِنْ ذِکْرِ الله.)[٢]

(هەمیشە و بەردەوام زمانت بە زیکر و یادی خوا تەڕ بێ.)

---

١ (صحیح): (بخاری (ژ٧٤٠٥) / مسلم (ژ٦٩٨٢و٦٩٨١و٧٠٠٨)).

٢ (صحیح): (احمد، المسند (ژ١٧٦٩٨) /ترمذی (ژ٣٣٧٥).

هەروها پێغەمبەرﷺ فەرموویانە :(مَنْ قَرَأَ حَرْفاً مِنْ كِتَابِ اللهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لاَأَقُولُ: ﴿ الٓمٓ ﴾ حَرْفٌ؛ وَلَكِنْ: أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلاَمٌ حَرْفٌ، وَمِيمٌ حَرْفٌ) [1]

(هەر کەس پیتێکی قورئان بخوێنێ، خـوای گـەورە چـاکەیـەکـی بـۆ دەنووسێ و هەر چاکەیەکیش بە دە بەرابەر بۆی حیسـاب دەکـرێ. مـن ناڵێم : ﴿ الٓمٓ ﴾ پیتێکە، بەڵکە: (الف) یەک پیت، (لام) یەک پیت وە (میم) یەک پیتە.)

(عقبە بن عامرﷺ)دەفەرمووێ : لە سەر هـەیـوانی مزگـەوت بـووین کـە پێغەمبەر ﷺ هاتە دەرێ و فەرمووی:

(أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ أَوْ إِلَى العَقِيْقِ فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ وَلاَ قَطِيْعَةِ رَحِمٍ؟)

(کام لە ئێوە حەز دەکات، کە هەر بەیانییەک، بچـێتە (بطحـان) یـان (عقیق) و بە دوو وشتری بارکراو بگەڕێتەوە، بـێ ئـەوەی کـە گونـاهێکی ئەنجام دابێت و یان صلەی ڕەحمی بچڕیبی؟)

١- (صحیح): (ترمذی (ژ ٢٩١٠) / بخاری، التاریخ الکبیر (ب١ل٢١٦)).

ووتمان: ئەی پێغەمبەر خواﷺ ! ئێمە پێمان خۆشە. فـەرمـووی : (أَفَـلاَ يَغْدُو أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَعْلَمَ، أَوْ يَقْرَأُ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لَـهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ، وَثَلاَثٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلاَثٍ، وَأَرْبَعٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ، وَمِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الإِبِلِ.) [1]

(هەرکەس بچێتە مزگەوت و دوو ئایەت لە قورئانی پیرۆز فێـر ببـێ، یان بیخوێنێتەوە، بۆ وی لە دوو وشتر باشترە و ئەگەر سێ ئایەت بـێ، لـە سێ وشتر و چوار ئایەت لە چوار وشتر و بە پێی ژمارەی ئایەتەکـان بـە قەرای هەمان ژمارە وشتر بۆی باشتر و بەکەڵکترە).

هەروەها پێغەمبەرﷺ فەرموویانە : (مَنْ قَعَدَ مَقْعَداً لَمْ يَذْكُرِ اللهَ فِيهِ كَانَتْ عَلَيْـهِ مِن اللهِ تِرَةٌ، وَمَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعَاً لَمْ يَذْكُرِ اللهَ فِيهِ،كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللهِ تِرَةٌ.) [2]

(هەر کەس لە شوێنێ دابنیشێ و یادی خوا نەکات، لە لایەن خواوەنـدەوە زیانی پێدەگات و هەر کەسیش لە سەر تەنیش بکەوێـت و لـە یـادی خـوا غافلْ و بێئاگا بێت، بۆ ئەم بێئاگایی و غەفڵەتەش لـە لایـەن خـواوە زیـانی پێدەگات.)

١- (صحيح): (مسلم (ژ١٩٠٩) / ابوداود (ژ١٤٥٨)).

٢- (صحيح): (ابوداود (ژ٤٨٥٨) / بيهقي،(شعب الايمان (ژ٥٤٥)).

پێغەمبەرﷺ فەرمووی : (مَا قَعَدَ قَوْمٌ مَقْعَـدًا لَـا يَـذْكُرُونَ اللَّـهَ عَـزَّ وَجَـلَّ وَيُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّﷺ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ حَسْـرَةً يَـوْمَ الْقِيَامَـة وَإِنْ دَخَلُـوا الْجَنَّـةَ لِلثَّوَابِ.) [1]

(هەر تاقمێک لە ناو کۆڕێکدا دابنیشن و لەو کۆڕو مەجلیسەدا یادی خوای(الله) تێدا نەکرێ و سەڵەوات لە سەر پێغەمبەرەکەی نەدەن، ئەگەر چی بچنە ناو بەهەشتیش، لە ڕۆژی قیامەتا تووشی داخ و خەفەت دەبن.)

پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێ: (مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لاَيَـذْكُرُونَ اللهَ فِيهِ إِلاَّ قَامُوا عَنْ مِثْلِ جِيْفَةِ حِمَارٍ وَكَانَ لَـهُمْ حَسْرَةً.)[2]

(هیچ تاقمێک لە کۆڕ و مەجلیسکدا کە یادی خوای تێدا نەکراوە، هەڵناستن و جێی ناهێڵن، مەگەر وەک ئەوە وایە کە لە سەر لاشەی وەلاغێک هەستابن و داخ و خەفەت دایگرتبێتن.)

(١-٢) گەورەیی تەزبیحات و ستایش و تەهلیل و تەکبیر

پێغەمبەر ﷺدەفەرمووێ : (مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَـرَّةٍ

١- (صحيح): (احمد، المسند (ژ٩٩٩٦٥) / ابن حبان (ژ٥٩١و٥٩٢)(.
هەر کات و ساتێکی ژیانی ئەم دونیایە، بە بێ یادی خوا بچێتە سەر، لە ڕۆژی قیامەتا دەبێتە هۆی خەفەت.

٢- (صحيح): بڕوانە سەرچاوەی پێشتر.

حُطَّتْ خطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ.)[١]

(هەر كەس ڕۆژانــە ســەد جــار بڵــێ «سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْـدِهِ» گوناهــەكــانی دەبەخشرێن، ئەگەر چی تاوانەكانی بەقەرای كەف و خاشــاكی ســەر بــەحــر بن.)

هەروەها دەفەرمووێ : هەر كەس دە جار ئــەو دوعایــە بكــات، وەك ئەوە وایە كە چوار كەس لە نەوەكانی ئیسماعیلی ئازاد كردبێ : (لاَ إِلَهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْكُ وَلَهُ الْـحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.)[٢]

(هیچ خوایەك نییە جگە لە خوای گەورە كــە (الله)یــە، تــاك و تــەنیایــە و هاوبەشی نییە. دەسەڵات و ستایش هەر بۆئەوە و توانی بەسەر هەموو شــتێكدا هەیە.)

وە دەفەرمووێ: دوو وشە هەن كە لــەســەر زار ســوكن و بــە ئاســانی دەوترێن، لە میزانی قیامەتا قورسن و لای پەروەردگار ﷻ خۆشەویســتن و ئەویش :(سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيْمِ.)[٣]

(الله) پــاك و بــێخــەوشــە و ستایشــی ئــەو دەكــەم، خــوا گــەورە و پاك و بێخەوشە.)

---

١ (صحيح): (بخاری (ژ ٦٤٠٥) / مسلم (ژ ٧٠١٨)).

٢ (صحيح): (بخاری (ژ ٦٤٠٤) / مسلم (ژ ٧٠٢٠)).

٣ (صحيح): (بخاری (ژ ٦٦٨٢و٧٥٦٣و٦٤٠٦) / مسلم (ژ ٧٠٢١)).

هەروەها دەفەرمووێ : ئەگەر من بڵێم : (سُبْحَانَ الله، وَالْـحَمْدُ لله، وَلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، وَاللهُ أكبر) لای من لەو شتەی کـە خـۆری بـە سـەردا هـەڵاتـووە «واتە:هەموو دونیا» خۆشەویستترە.)[١]

هەروەها دەفەرمووێ: (أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ كُـلَّ يَـوْمٍ أَلْـفَ حَسَـنَةٍ؟ فَسَأَلَهُ سَائِلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ: كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ؟ قَـالَ: (يُسَـبِّحُ مِائَـةَ تَسْبِيحَةٍ، فَيُكْتَبُ لَهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ أَوْ يُحَطُّ عَنْهُ أَلْفُ خَطِيئَةٍ.)[٢]

(ئایا هیچ کام لە ئێـوە نـاتوانێ کـە ڕۆژانـە هـەزار چـاکەی دەسـت کەوێ؟کابرایەک، کە لە وێ بوو، پرسیاری کرد : چۆن یەکـی لـە ئێمـە دەتوانێ هەزار چاکە وەدەست بێنێ؟ فەرمووی: هەر کەس سەد جار بڵێ : سبحان الله، ئەوە هەزار چاکەی لای خوا ﷻ بۆ دەنووسرێ، یان هەزار لە گوناهەکانی دەبەخشرێ.)

پێغەمبەرﷺ فەرمووی : (يَا عَبْدَ الله بْن قَيْسٍ ألاَ أَدُلُّكَ عَلَى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْـجَنَّةِ؟ فَقُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ الله، قَالَ: (قُلْ: لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِالله.)[٣].

(ئەی عەبدوڵلا کوڕی قەیس! ئایا ڕێنوێنیت بکەم بۆ خەزنەیـەک لـە خەزنەکانی بەهەشت؟ ووتم : بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ! فەرمـووی :

١- (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٢٢) / ترمذى (ژ٣٥٩٧)).
٢- (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٢٧) / ترمذى (ژ٣٤٦٣)).
٣- (صحيح): (بخارى (ژ٧٣٨٦و٤٢٠٢و٦٦١٠) / مسلم (ژ٧٠٤٣)).

بلّێ: (لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بالله).

هەروەها پێغەمبەرﷺ فەرموویانە: (أَحَبُّ الْكَلاَمِ إلَى الله أَرْبَعٌ: سُبْحَانَ الله، والْـحَمْدُ لِلّه، وَلاَ إلَهَ إلاَّ الله، وَالله أكبر، لاَ يَضُرُّكَ بَأَيِّهِنَّ بَدَأْتَ.)[1].

(چوار وشە لای پەروەردگار لە هەموو وشەکان خۆشەویستترن: سُبْحَانَ الله، وَالْـحَمْدُ لِلّه، وَلاَ إلَهَ إلاَّ الله، وَالله أكبر، بە هەر کام لەو وشانە دەست پێبکەی، کێشەی نییە.)

دەشتەکییەك هاتە خزمەتی پێغەمبەرﷺ و ووتی: شتێکم فێر بکە تا لەبەری بکەم و ببتە ویردی سەر زمانم. پێغەمبەرﷺ فەرمووی: (لاَ إلَهَ إلاَّ الله وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، الله أكبر كَبِيْراً، وَالْـحَمْدُ لله كَثِيْراً، سُبْحَانَ الله رَبِّ الْعَالَمِيْنَ، لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بالله الْعَزِيْزِ الْـحَكِيْمِ.) کابراکە ووتی: ئەم ڕستانە هی پەروەردگارن، بۆ خۆم چی بلّێم؟ پێغەمبەر فەرمووی: بلّێ: (أَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِيْ، وَارْحَمْنِيْ، وَاهْدِنِيْ، وَارْزُقْنِيْ.)[2].

(پەروەردگارا! لێم خۆش ببە، و ڕەحمم پێ بکە و ڕێنوێنیم بکە (بۆ ڕێگای ڕاست) و ڕزق و ڕۆزیشم پێ بدە.)

هەرکاتی کەسێک موسولّمان ئەبوو، پێغەمبەرﷺ فێری نوێژی ئەکرد و لەپاشان فەرمانی پێ دەکرد کە بەم جۆرە دوعا بکات:

١- (صحيح): (مسلم (ژ ٥٧٢٤و ٥٧٢٥) / ابن ماجه (ژ ٣٨١١)).

٢- (صحيح): (مسلم (ژ ٧٠٢٣)).

(أللّهُمَّ اغْفِرْ لِيْ، وَارْحَمْنِيْ، وَاهْدِنِيْ، وَعَافِنِي وَارْزُقْنِيْ.)[١]

(خوایەلێم خۆش بەو ڕەحمم پێ بکەو ڕێنمایم بکەو و لەش ساغ و سەلامەتم بکە و ڕۆزیم بدە.)

و (إِنَّ أَفْضَلَ الدُّعَاءِ اَلْـحَمْدُ لِلَّهِ، وَإِنَّ أَفْضَلَ الذِّكْرِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ.)[٢]

(باشترین پاڕانەوە (الحمد لله) کردنە و باشترین زیکر بریتی یە لە ووتنی (لا اله الا الله).

(باقیات صالحات) واتە : ئەو کارە باشانەی کە ئاسەواریان دەمێنێتەوە؛ بریتین لە : (سُبْحَانَ اللهِ، وَالْـحَمْدُ لِلَّهِ، وَلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، وَاللهُ أَكبر.)[٣]

ئەبوهورەیرە‌ﷺ ئەگێڕێتەوە : (جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ مِنْ الْأَمْوَالِ بِالدَّرَجَاتِ الْعُلَا وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ وَلَهُمْ فَضْلٌ مِنْ أَمْوَالٍ يَحُجُّونَ بِهَا وَيَعْتَمِرُونَ وَيُجَاهِدُونَ وَيَتَصَدَّقُونَ قَالَ أَلَا أُحَدِّثُكُمْ إِنْ أَخَذْتُمْ أَدْرَكْتُمْ مَنْ سَبَقَكُمْ وَلَمْ يُدْرِكْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ وَكُنْتُمْ خَيْرَ مَنْ أَنْتُمْ بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِ إِلَّا مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُ تُسَبِّحُونَ وَتَحْمَدُونَ وَتُكَبِّرُونَ خَلْفَ

١- (صحیح): (مسلم (ژ٧٠٢٦) / ابن ماجه (ژ٣٨٤٥)).
٢- (صحیح): (ترمذی (ژ٣٣٨٣) / ابن ماجه (ژ٣٨٠٠)).
٣- (صحیح): (نسایی، السنن الکبری (ژ١٠٦٨٤)).

كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِين.)[1]

(چەند فەقیرێک هاتنە خزمەتی پێغەمبەر ﷺو ووتیان: دەوڵەمەندەکان، جگە لە خۆشی ئەم دنیایە، پلە بەرزەکانی بەهەشت و نیعمەتە هەمیشەییەکانیشیان بۆ خۆیان مسۆگەرکردووە، چوونکە هەر وەک ئێمە نوێژ دەکەن، بە ڕۆژوو دەبن و بە هۆی پارە و سامانیان فەرزی حەج و عەمرە بە جێ دێنن و جیهاد دەکەن و خێرو خێراتیش دەکەن.(بەڵام ئێمە ناتوانین ئەم کارە باشانە ئەنجام بدەین) پێغەمبەرﷺ فەرمووی : ئایا فێری کردەوەیەکتان نەکەم کە بێ‌توو ئەنجامی بدەن، دەگەن بەوانەی کە پێش ئێوە کەوتوون و دەبنە باشترینی ئەو کەسانەی کە لەگەڵ ئێوەنە و جگە لەو کەسانەی کە ئەو کردەوە هاوشێوەی ئێوە ئەنجام ئەدەن، هیچ کەسی‌تر بە ئێوە ناگات؟ ئەو کردەوەش ئەمەیە، کە دوای هەر نوێژێکی فەرز، سی و سێ جار (سبحان الله) و سی و سێ جار (الحمد لله) و سی و سێ جار (الله اکبر)، بڵێن.

(ابن المعلیt) دەگێرێتەوە : (كُنْتُ أُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ أُجِبْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أُصَلِّي فَقَالَ أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ ﴿ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ﴾ ثُمَّ قَالَ لِي لَأُعَلِّمَنَّكَ سُورَةً هِيَ

١- (صحيح): (بخاری (ژ٨٤٣و٦٣٢٩) / مسلم (ژ١٣٧٥و١٣٧٦)).

أَعْظَمُ السُّوَرِ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تخرُجَ مِنْ الْمَسْجِدِ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ قُلْتُ لَهُ أَلَمْ تَقُلْ لَأُعَلِّمَنَّكَ سُورَةً هِيَ أَعْظَمُ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيتُهُ.)[1]

(لە مزگەوتی پێغەمبەرﷺ نوێژم دەکرد، کە پێغەمبەر بانگمی کرد. وەڵامم نەدایەوە، دواتر ووتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺاخەریکی نوێژ کردن بووم. پێغەمبەر فەرمووی : مەگە خوای گەورە نەیفەرمووە :

﴿ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ﴾ (الأنفال/ ٢٤)(بە گوێی خوا و پێغەمبەری خوا بکەن کە بانگتان ئەکات بۆ کارێ کە هۆی بەختیاری ئەبەدییە.) لەپاشان پێی فەرمووم: بەر لەوەی کە لە مزگەوت بچیتە دەرەوە، سورەتێک، کە گەورەترین سورەتی قورئانە، فێرتی ئەکەم. دواتر دەستی گرتم و کاتێ ویستی لە مزگەوت بچێتە دەر، پێم ووت: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ! مەگەر نەتفەرموو،کە گەورەترین سورەتی قورئانت فێر ئەکەم؟ فەرمووی: ئەو سورەتی (حمد) فاتیحەیە کە حەوت ئایەتە و لە هەموو نوێژێکدا دووبارە ئەبێتەوە و ئەوە، هەمان قورئانی گەورەیە، کە بە من دراوەو بۆم دابەزیوە.)

هەروها پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : (كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ على اللِّسانِ، ثَقِيلَتَانِ

١- (صحيح): (بخاری (ژ٤٧٠٣و٤٤٧٤و٥٠٠٦) / ابوداود (ژ١٤٦٠)).

فی المِیزَانِ، حَبِیبَتَانِ إلی الرَّحْمَنِ: سُبْحَانَ اللّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللّهِ العَظِیمِ.)[١]

دوو ووشە هەن کەلەسەر زووبان سوکن و لەتەرازووی کردەوەکاندا قورسن و بەلای خوای میهرەبانﷻ خۆشەویستن. ئەویش بریتن لە ووتنی : (الله) پاک و بێخەوشە و ستایشی ئەو دەکرێ، خوا گەورە و پاک و بێخەوشە.

(١-٣) شێوازی تەزبیحات کردنی پێغەمبەر ﷺ

(عبد الله بن عمرو ﷺ) دەفەرمووێ : (رَأَیْتُ النَّبِیَّ ﷺ یَعْقِدُ التَّسْبِیحَ بِیَمِینِهِ.)[٢]

(پێغەمبەری خوام ﷺ بینی، کە بەدەستی ڕاستی تەسبیحاتی دەکرد و ئەی ژمارد.)

(١-٤) چەند نموونەیەک لە دوعا و نزاکانی پێغەمبەرﷺ

زۆربەی دوعا و نزاکانی پێغەمبەرﷺ بەم شێوە بوون کە دەیفەرموو: ﴿ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ حَسَنَةٗ وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴾ (البقره/٢٠١)

١- (صحیح): (بخاری (ژ٦٦٨٢و٧٥٦٣و٦٤٠٦) / مسلم (ژ٧٠٢١)).

٢- (صحیح): (ابوداود (ژ١٥٠٤) / بیهقی، السنن الکبری (ژ٣١٤٨)).

«خودایا! لە دونیادا چاکەمان پێ ببەخشە و لە ڕۆژی قیامەتیشدا پاداشی چاکمان پێ ببەخشە و لە سزای ئاگر بمانپارێزە.»[١]

(اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي وأَصْلِحْ لِي دُنْيايَ الَّتِي فِيها مَعاشِي وأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيها مَعادِي واجْعَلْ الحَياةَ زِيادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ واجْعَلِ المَوْتَ راحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍ.)[٢] «پەروەردگارا! دین و ئایینم چاک بکە، کە لەبەرامبەر تاوانەکان و تێداچوونەکان دەمپارێزێ، هەروەها ئەو دونیایەی کە تێیدا دەژیم و پاشەڕۆژیشم کە بۆ لای ئەگەڕێمەوە (چاک بکە). وە ژیانی من بکە هۆکارێک بۆ زێدە بوونی کارە باشەکان و مردنیشم بکە بە ئامرازێکی دەربازبوونم لە هەر بەدی و خراپییەک.»

«پێغەمبەرﷺ فەرمووی: داوام لە خواوەندﷻ کرد کە فێرم بکە. خوای گەورە ﷻ فەرمووی : بڵێ : «اللهمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً فِي قَوْمِي فَتَوَفَّنِي إِلَيْكَ وَأَنَا غَيْرُ مَفْتُونٍ، اللهمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبًّا يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ.»[٣] «پەروەردگارا! داوات لێدەکەم کە توانای ئەنجامدانی کارە باشەکان و تەرک کردنی کارە خراپەکانم پێ ببەخشی. هەروەها، خۆشەویستی هەژاران، وە لێبوردەیی خۆتم پێ ببەخشی و تۆبەم قبووڵ بکەی. پەروەردگارا! هەرکات

١- (صحیح): (بخاری (ژ٤٥٢٢و٦٣٨٩) / مسلم (ژ٧٠١٦) / ابوداود (ژ١٥٢١)).
٢- (صحیح): (مسلم (ژ٧٠٧٨)).
٣- (صحیح): (بزار (ژ٤١٧٢)).

ویستت لەسەر ئەوە بوو کە عەبدەکانت تاقی بکەیتەوە، من بە بێ تاقیکردنەوە بۆ لای خۆت ببەوە. پەروەردگارا! دۆستایەتی و خۆشەویستی تۆ و خۆشەویستی کەسێ کە تۆی خۆش ئەوێ، وە کردەوەیەک کە من لە خۆشەویستی تۆ نزیک بکاتەوە، لە تۆ داوا دەکەم.»

٢-زیکرەکانی بانگ و ئیقامە

(٢-١) زیکرەکانی بانگ

(اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّـهُ، أَشْـهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ.)[1]

١- (صحیح): (مسلم (ژ٨٦٨) / لە فزەکەی لەویە. (ژ١١٩٦). لە بانگی بەیانیدا دوای حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ، دو بار الصَّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ دەکوترێ.)

(صحیح):(ابن ابی شیبه، المصنف (ب١ل٢٣٦)).

بە پێی فەرموودەی پێغەمبەرﷺ بانگ بێژەکان لە ڕۆژی قیامەتدا، ملیان لە هی هەموو کەس درێژترە. (صحیح): مسلم (ژ٨٧٨و ٨٧٩) / ابن ماجه (ژ٧٢٥).

یەکێ لە مەرجەکانی درووستی بانگ، کاتی ئەوە، ئەگینا درووست نییە. وە بەڵام ئەوە، کە لە سەردەمی پێغەمبەرﷺ بەیانییان دو بانگ دەدران، یەکەمیان بانگی بەیانی نەبووە، بەڵکوو ڕاگەیاندنێک بووە کە لە مانگی پیرۆزی ڕەمەزاندا بۆ هەستانەوەی خەڵک بۆ پارشێو کردن دەدرا. هەروەک عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوودؓ دەگێڕێتەوە «عن النبی ﷺ قال: لا يَمْنَعنَّ أَحدَكُمْ أَذانُ بلالٍ منْ سُحُورهِ فإنَّهُ يُؤذِّنُ بليْلٍ ليُرجِعَ

(٢-٢) ئەو دوعایەنەی لە کاتی بانگدان دا دەکرێن.

هەر چییەک کە بانگبێژ دەیڵێت، دەبێ بیسەرەکەی دووبارەی بکاتەوە، جگە لە : (حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ، وَحَيَّ عَلَى الفَلاَحِ.)، کە لە وەڵامدا ئەڵێت : (لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ باللهِ.)[1]

هەروەها بڵێت : (وَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَـهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ، رَضِيْتُ باللهِ رَبّاً، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُوْلاً، وَبالإسْلاَمِ دِيْناً.)[2]

(وە شایەتی ئەدەم کە هیچ خوایەک نییە کە شایەنی پەرستن بێت، جگە لە (الله)، تاک و تەنیایە و هاوبەشی نییە و موحەممەدﷺ بەندە و نێردراوی خوایە. من لەوەی کە(الله)ﷻ پەروەردگارمە و محمدﷺ پێغەمبەرمە و ئیسلامیش دین و ئایینمە، زۆر خۆشحاڵ و ڕازیم.)

قائمكُمْ وليُنَبِّه نائمكُمْ.» «پێغەمبەرﷺ فەرمووی: هیچ کام لە ئێوە ڕێگر مەبن لەبەردەم بانگدانی بیلال لە کاتی پارشێودا؛ چونکە ئەو بۆ ئەوە بانگ دەدا هەتا ئەوکەسانەی لە ئێوە بەخەبەرن، ئاگادار بکاتەوە و ئەوانەشتان کە لە خەودانە، هەڵبستێنێت.» تەنانەت مەودای دوو بانگدانەکە کەم بووە. عائیشە‌ دەگێڕێتەوە کە : «قال رسول الله ﷺ: إذا أذّن بلالٌ فكلُوا واشرَبُوا حتّى يُؤذّن ابنُ أمِّ مكتُوم، قلت: ولَمْ يكُنْ بَيْنَهُمَا إلاّ أنْ ينْزل هَذا ويَصْعَد هذا.» «پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: هەر کات کە بیلال بانگی‌دا، بخۆن و بخۆنەوە، هەتا کوڕی (ام مكتوم) بانگ ئەدات. ووتم : نێوانی ئەو دوو بانگە ئەو ئەندازە نییە، مەگەر ئەوە کە ئەو لە مینەبەر بێتە خوار و ئەوەی‌تریش بچێتە سەر(یانی: مەوداکەی کەمە). »

فەرموودەکان (صحیحن) بە ڕیوایەتی: (احمد، المسند (ژ٢٥٢٢٠) / بخاري، الادب المفرد (ژ٦٩٣).)

١- (صحيح): (مسلم (ژ٨٧٦) / ابوداود (ژ٥٢٧)).

هەر کەس ئەم زیکرە بە باشی بکات، ئەچێتە ناو بەهەشت.

٢- (صحيح): (مسلم (ژ٨٧٧) / ابوداود (ژ٥٢٥) / ترمذي (ژ٢١٠)).

هەر کەس ئەو زیکرە بکات، گوناهەکانی دەبەخشرێن.

دوای ئەوە کە بانگبێــژ کــەلیمــەی شــایەتیــدانی ووت، ئــەم زیکــرە دەخوێندرێت.[١]

(٢-٣) دوعای دوای بانگ و بەر لە قامەت کردن

دوای وەڵام دانەوەی بانگبێژ، سەڵەوات بنێرە بۆ سەر پێغەمبەرﷺ[٢]

(دوای ناردنی سەڵەوات بۆ سەر پێغەمبــەرﷺ) دەووترێــت: (أَللَّهُــمَّ رَبَّ هذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ، وَالصَّلاَةِ القَائِمَةِ، آتِ محمّداً الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامــاً محْمُوْداً الَّذِيْ وَعَدْتَهُ[٣]، (إِنَّکَ لاَ تُخْلِفُ الْـمِيْعَادَ)[٤]

(پەروەردگارا! ئەی خوای ئەم بانگــەوازە تــەواوە و نوێــژە دامــەزراوە، ببەخشە بە پێغەمبەر(الوسيلە: کە شوێنێکە لە بــەهــەشــتا) وە هــەروەهــا گەورەیی کە پلەیەکی بەرزە. و بیگەیەنــە بــەم شــوێنە لێهاتوویــەی کــە بەڵێنت پێداوە. (بەڕاستی کە تۆ خلاف وەعدە ناکەیت.)

ئیماندار لە نێوان بانگ و قامەتدا بۆ خۆی بپاڕێتەوە، چــونکە دوعــا و نزای ئەو کاتە ڕەت ناکرێتەوە. [٥]

---

١ - (صحيح): (ابن خزيمه (ژ٤٢٢)).

٢ - (صحيح): (مسلم (ژ٨٧٥) / ابوداود (ژ٥٢٣) / ترمذی (ژ٣٦١٤)).

ئەم زیکرە دەبێتە هۆی شەفاعەتی پێغەمبەرﷺ بۆ ئەنجامدەرەکەی.

٣- (صحيح): (بخاری (ژ٦١٤) / ابوداود (ژ٥٢٩)).

٤ - (صحيح): (بيهقی، السنن الكبری (ژ٢٠٠٩) والدعوات الكبير (ژ٤٩)).

٥- (صحيح):(احمد، المسند (ژ١٣٣٥٧) / ابن خزيمه (ژ٤٢٧و٤٢٦)).

(٢-٤) دوعای قامەت

(اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّـهِ، حَـيَّ عَلَـى الصَّـلاَة، حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ، قَدْ قَامَتِ الصَّلاَة، قَدْ قَامَتِ الصَّلاَة، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ.)[١]

(اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللَّـهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلاَة حَيَّ عَلَى الصَّـلاَة، حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ، قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ، قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَـرُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ.)[٢]

٣-دوعاكانی پاک و خاوێنی

(٣-١) دوعای چوونە سەرئاو

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْـخُبُثِ وَالْـخَبَائِثِ.)[٣]

((بە ناوی خـوا) پـەروەردگـارا! پـەنـا ئـەگـرم بـە تـۆ لـە جنۆكـە و شەیتانەكانی پیس و چەپەڵ لە نێر و مێینەكان.)[٤]

١- (صحیح): (بخاری (ژ٦٠٥)).

٢- (صحیح):(أبن أبي شيبه، ب١، ل٢٣١).

٣- (صحیح): (بخاری (ژ٦٣٢٢و١٤٢) / مسلم (ژ٨٥٧و٨٥٨)).

٤) ئەم دوعایە بەر لە چوونە سەر ئاو دەخوێندرێ و بێ توو لە شوێنێكی كراوە بێت، بەر لە دانانی جلەكان و بێ توو كەسێ بچێتە سەرئاو و لە یادی بكات، ئیتر نابێ بیخوێنێ. چونكە پێغەمبەر ﷺ جوابی سڵاوی كەسێكی نەدایەوە(لەگەڵ ئەوە كە وڵامدانەوەی سڵاو فەرزە)لە كاتی سەرئاوكردن دا. كەواتە

(٣-٢) دوعای چوونە دەر لە سەرئاو

(غُفْرانَکَ.)[١]

(خوایە! لێم خۆش بە.)[٢]

٤-ویردەکانی دەستنوێژ

(٤-١) دوعای پێش دەستنوێژ

(بِسْمِ اللهِ.)[٣]

(بە ناوی خوا)

(٤-٢) دوعای دوای تەواوبوونی دەستنوێژ

(أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِیْکَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ محمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.)[١]

دوعا کردن لە سەرئاو بە هیچ شێوازی درووست نییە. بەڵام هەندێ لە زانایان پێیان وایە کە ئەگەر بێتوو تەنیا قاچێکی خستبێتە ناو ئاودەست، ئەوە مەکروە نییە. بڕوانە: (مهیزع، الدعاء و أحکامە الفقهیة، ١/١٧٤-١٧٥ وە فەرموودەی (صحیح): مسلم (ژ٨٤٩) / ابوداود (ژ١٦)).

١- دەبێ ئەم دوعایە دوای هاتنە دەر لە سەر ئاو بخوێندرێ و ئەگەر شوێنەکە کراوە بێت و یان ئاودەست و شوێنی دەست شوشتن لەپەنا یەکتری بن، بە پێی فەرموودەی زۆربەی زانایان، دوای خۆ داپۆشین، لە دڵدا بخوێندرێ. بڕوانە : (مهیزع، الدعاء و أحکامە الفقهیة، ١٧٥/١).

٢- (صحیح): (ابوداود (ژ٣٠) / ترمذی (ژ٧) / ابن ماجە (ژ٣٠٠)).

٣- (صحیح): (احمد، المسند (ژ١٢٧١٧) / نسایی (ژ٧٨)).

(شایەتی ئەدەم کە هیچ خوایەک نییە کە شایەنی پەرستن بێت، جگە لە (الله)، تاک و تەنیایە و هاوبەشی نییە و موحەممەدﷺ بەندە و نێردراوی خوایە.)

(سُبْحَانَکَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِکَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُکَ وَأَتُوبُ إِلَیْکَ.) [٢]

(خوایە! پاکی و بێ گەردی وسوپاس هەر بۆتۆیە، شایەتی ئەدەم کە هیچ پەرستراوێك نیە بەهەق جگە لە تۆ، داوای لێ خۆش بوونت لێ ئەکەم و ئەگەڕێمەوە بۆ لای تۆ.)

٥-ویرد و نزاکانی مزگەوت

(٥-١)دوعای ڕۆیشتن بۆ مزگەوت

(اَللَّهُمَّ اجْعَلْ فِيْ قَلْبِيْ نُوْراً، وَفِيْ لِسَانِيْ نُوْراً، وَفِيْ سَمْعِيْ نُوْراً، وَ فِيْ بَصَرِيْ نُوْراً، وَ مِنْ فَوْقِيْ نُوْراً، وَ مِنْ تَحْتِيْ نُوْراً، وَعَنْ يَمِيْنِيْ نُوْراً وَعَنْ شِمَالِيْ نُوْراً، وَ

١- (صحیح): موسلیم (ژ٥٧٧-٥٧٥). هەر کەس بە جوانی و ڕێک و پێکی دەستنوێژی هەڵبگرێ، و دواتر ئەم دوعایە بکات، هەر هەشت دەرگای بەهشتی بۆ ئەکرێتەوە و لە کامیانەوە حەز بکات، ئەچێتە ژوورەوەی بەهەشت.

٢-(صحیح): (نسایی، عمل الیوم واللیلة (ژ٨١) / حاکم المستدرک (ژ٢٠٧٢)).

هەر کەس ئەم دوعایە دوای دەستنوێژ هەڵگرتن بخوێنێ، لە نامەیەکدا دەنوسرێ و مۆر ئەکرێ وە تا ڕۆژی قیامەت نایکەنەوە.

مِنْ أَمَامِيْ نُوْراً، وَ مِنْ خَلْفِيْ نُوْراً، وَاجْعَلْ فِيْ نَفْسِيْ نُـوْراً، وَأَعْظِـمْ لِـيْ نُـوْراً، وعَظِّمْ لِيْ نُوْراً، وَاجْعَلْ لِي نُوراً، وَاجْعَلْ لِي نُوراً، اَللَّهُمَّ أَعْطِنِيْ نُوْراً، وَاجْعَلْ فِيْ عَصَبِيْ نُوْراً، وَ فِيْ لَـحْمِيْ نُوْراً، وَ فِيْ دَمِيْ نُوْراً، وَ فِيْ شَعْرِيْ نُوْراً وَ فِيْ بَشَرِيْ نُوْراً.)(١)

(خوایە لە دڵمدا نوور بەرپا بکەی، وەلە زوبـانم و لەبیسـتن و بینـین و سەرەوە و خوارەوەم، ڕاست و چەپم و پێشەوە و پاشـەوەم و لەدەرونمـدا نوورم بدەیە ، وە نوورم بۆگەورە بکـەیت و نـوورم تێـدا گەورەبکـەیت و نوورم بۆ بکەیت و بمکەیتە نوور. خوایە نوورم پێ ببەخشی و لەدەمارمـدا نورم بدەیتێ . وە لەگۆشت و خوێن و مو و پێستمدا نوورم بۆ زیادبکە.)

(٥–٢) دوعای چوونە ناو مزگەوت

(أَعُوْذُ بِاللهِ الْعَظِيْمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيْمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيْمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ.)(٢)

(پەنائـەگرم بـەخوای مـەزن و بـەڕووی بـەڕێزی ودەسـەڵاتی (کـە شایسـتەی شـکۆ و گـەورەیـی ئـەوە) لەشـەیتانی نـەفرەت لـێ کـراوی لەڕەحمەت دەرکراو.)

(بِسْمِ اللهِ والسلامُ على رسول الله.)(١)

---

(١) (صحيح): (بخارى (ژ٦٣١٦) / مسلم (ژ١٨٢٤و١٨٣٠-١٧٣٤)).

(٢) (صحيح): (ابوداود (ژ٤٦٦) / بيهقى، الدعوات الكبير (ژ٦٨)).

هەر کەس لە کاتی چوونی بۆ مزگەوت، ئەم دوعایە بکات، شەیتان دەڵێ: ئەوە لە دەست من هێمن و بێوەی بووی!

(بەناوی خوای گەورەو درودوسلاوڵەسەرپێغەمبەری خوا ﷺ.)

(اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِـى أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ.)[٢]

(خوایە!دەرگاکانی ڕەحمەتی خۆتم لێ بکەوە.)

(٥-٣)دوعای چوونەدەر لە مزگەوت

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ.)[٣]

(خوایە! ئەی پەروەردگار! من داوای فەزڵی خۆتت لێ دەکەم.)[٤]

٦-نزاکانی نوێژ

(٦-١) دوعای کاتی یەکسانکردنی سەفەکانی نوێژی بە کۆمەڵ

(سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصَّفِّ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ.)[١]

---

(١) (صحيح): (ابن ماجه (ژ٧٧١) / ترمذي (ژ٣١٤)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ١٦٨٦و١٦٨٥) / ابوداود (ژ٤٦٥)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ١٦٨٦و١٦٨٥) / ابوداود (ژ٤٦٥)).

(٤) لە ڕواڵەتی فەرموودەکان وا دەردەکەوێ کە دوعا کردن لە کاتی هاتن و چوونە ژوور و لە حاڵی ڕۆیشتندا دەبێ. کەواتە. بە پێی فەرموودەی ئیمامی مالیک. ڕاوەستان بۆ دوعا کردن کەڕاهەتی هەیە و داهێنراوە.

بڕوانە: (الحوادث و البدع، ل٤٤؛ المدخل، ٤٤٧/٢ و الذخيرة، ٣٤٧/١٣)

(ڕیزەکانتان ڕاست بکەن و بیان لکێنن بەیەکەوە؛ چونکە ڕێک‌کردنی ڕیزەکانیش لە تەواوی و لە باری نوێژەوەیە.)

(٦-٢) نزاکانی دەست پێکردنی نوێژ(استفتاح)

دوعای دوای تەکبیری دەست پێکردنی نوێژ و بەر لە خوێندنی فاتیحە، کە ئەمانەن:

(أَللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِيْ وَبَيْنَ خَطَايَایَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْـمَشْرِقِ وَالْـمَغْرِبِ، أَللَّهُمَّ نَقِّنِيْ مِنْ خَطَايَایَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، أَللَّهُمَّ اغْسِلْنِيْ مِنْ خَطَايَایَ بِالثَّلْجِ وَالْـمَاءِ وَالْبَرَدِ.)[2]

(خوایە!نێوان من وگوناهەکانم دووربخەوە وەك چۆن ڕۆژهەڵات وڕۆژئاوات لەیەك دوورخستۆتەوە. خوایە! لەگوناهەکانم پاکم بکەوە، هەروەك چۆن کراسی سپی لەچڵك پاك دەبێتەوە. خوایە! لەگوناهەکانم بمشۆرەوە بە بەفر و باران و تەزرە.)

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَاإِلَهَ غَيْرُكَ.)[3]

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١٠٠٣) / ابوداود (ژ٦٦٨)).
(٢) (صحيح): (بخارى (ژ٧٤٤) / مسلم (ژ١٣٨٣و١٣٨٢)).
(٣) (صحيح): (طبراني، الدعاء (ژ٥٠٦) والمعجم الاوسط (ب٣ل٢٤٢)).

(خوایەپاکی و بێگەردی و ستایش هەر بۆ تۆیە، وە ناوی تۆ پیرۆزە و فەڕڕو بەرەکەتی زۆرەو دەسەڵاتت گەورە و بڵندە و هیچ پەرستراوێك نییە بەحەق، جگە لەتۆ.)

(وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيْفاً وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْن، إِنَّ صَلاَتِيْ، وَنُسُكِيْ، وَمَحْيَايَ، وَمَمَاتِيْ، لله رَبِّ الْعَالَمِيْن، لاَ شَرِيْكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْن. أَللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْت، أَنْتَ رَبِّيْ وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِيْ وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِيْ جَمِيْعاً إِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ. وَاهْدِنِيْ لِأَحْسَنِ الأَخْلاَقِ لاَ يَهْدِيْ لِأَحْسَنِهَا إِلاَّ أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّيْ سَيِّئَهَا، لاَ يَصْرِفُ عَنِّيْ سَيِّئَهَا إِلاَّ أَنْتَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ كُلُّهُ بِيَدَيْكَ، وَالشَّرُّ لَيْس إِلَيْكَ، أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ، تَبَارَكْتَ وَ تَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.)[1]

(بەپاکی و دڵسۆزی ڕووم کردە ئەو خوایەی ئاسمانەکان و زەوی بەدیهێناوەو من لەهاوبەش‌دانەران نیم. بەڕاستی نوێژ و عیبادەت و ژیان و مردنم تەنها بۆ پەروەردگاری جیهانیانەو بەوەفەرمانم پێکراوە و من لەموسڵمانانم. خوایە!تۆ پاشایت هیچ پەرستراوێك نیە بەحەق جگە لە تۆ، تۆ پەروەردگارمی و من بەندەی تۆم، ستەمم لەنەفسم کردووەو دان ئەنێم بەگوناهمدا. خوایە! لەهەمووگوناهەکانم خۆش ببە، بەڕاستی جگە لە تۆ کەس لە گوناہ خۆش نابێ. وە ڕێنمویم بکە بۆچاکترین ڕەوشت، کەس

---

(١) (صحیح): (مسلم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠)).

ڕێنوێنی ناکات بۆ چاکترینی ڕەوشت و ئاکار، جگە لە تۆ. وە کردەوەی خراپم لێ دووربخەوە کەس کرداری خراپم لێ دوور ناخاتەوە جگە لە تۆ. خوایە! گوێڕایەڵی تۆم و ئامادەم بۆ جێبەجێ کردنی فرمانەکانت. چاکە هەمووی بەدەستی تۆیە و خراپەش نادەمەپاڵ تۆ، وە من بەتۆوە هەم و بۆلای تۆ دەگەڕێمەوە. پاکی و بێ گەردی و بڵندی بۆ تۆیە. داوای لێ خۆش بوونت لێ دەکەم و دەگەڕێمەوە بۆ لای تۆ.)

(اللهُ أكبر كَبِيْراً وَالْـحَمْدُ لله كَثِيْراً، وَسُبْحَانَ الله بُكْرَةً وأَصِيْلاً.)[1]

(اَللَّهُمَّ لَكَ الْـحَمْدُ أَنْتَ نُوْرُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِـيْهِنَّ، وَلَـكَ الْـحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِـيْهِنَّ، (وَلَـكَ الْـحَمْدُ أَنْـتَ رَبُّ السَّـموَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيْهِنَّ) (وَلَكَ الْـحَمْدُ، لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِـيْهِنَّ) (وَلَكَ الْـحَمْدُ اَنتَ مَلِـكُ السَّـمَوَاتِ وَالأَرْضِ) (وَلَـكَ الْـحَمْدُ أَنْـتَ الْـحَقُّ وَوَعْدُكَ الْـحَقُّ، وَقَوْلُكَ الْـحَقُّ وَلِقَاؤُكَ الْـحَقُّ، وَالْـجَنَّةُ حَـقٌّ وَالنَّـارُ حَـقٌّ، وَالنَّبِيُّوْنَ حَقٌّ، وَمحمّدﷺ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَـقٌّ) (اَللَّهُـمَّ لَـكَ أَسْـلَمْتُ، وَعَلَيْـكَ تَوَكَّلْتُ وَبِكَ آمَنْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِـي مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَعْلَنْتُ) (أَنْتَ الْـمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْـمُؤَخِّرُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ) (أَنْتَ إِلَـهِيْ لاَ إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ)[2]

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١٣٨٦) / ترمذی (ژ٣٥٩٢)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٦٣١٧) / مسلم (ژ١٨٤٤)).

(خوایە! ستایش بۆ تۆیە. تۆ نووری ئاسمانەکان وزەوی و هەموو ئەوشتانەی، کە تێیانیدان، وە ستایش بۆتۆیە، تۆ هەڵسورێنەری ئاسمانەکان و زەوی و هەموو ئەوشتانەی کە تێیانیدان. ستایش بۆ تۆیە، مولکی ئاسمانەکان و زەوی و هەرچی تێدایە، هی تۆیە. (ستایش بۆ تۆیە تۆ پاشای ئاسمانەکان و زەوی). (ستایش بۆ تۆیە). (تۆ حەق و ڕاستی، بەلێنەکەت ڕاستە و ووتەکەت ڕاستەو گەیشتن پێت ڕاستە و بەهەشت ڕاستە و ئاگری دۆزەخ ڕاستەو پێغەمبەران(د.خ)ڕاستن و محمّد ﷺ ڕاستەو ڕۆژی دوایی ڕاستە).(خوایە! تەسلیمی تۆ بووم و پشتم بەتۆبەست و ئیمانم بە تۆ هێناوەو گەڕامەوە بۆلای تۆو، بەپشتیوانی تۆوە بەرپەرچی دوژمنانم ئەدەمەوە وە حوکمی کێشەی خۆم و ئەو کەسەی مل نادات بۆ هەق، دێنمەوە بۆلای تۆ. لەوگوناهانەم خۆشببە،کە پێشم خستوەو لەوانەش کەدوام خستووەو ئەوەی بەپەنهانی ئەنجامم داوە و ئەوەی ئاشکرام کردووە. تۆپێشخەری و تۆدواخەری و هیچ پەرستراوێك نیەبەحەق جگە لە تۆ)(١)

---

(١) خوێندنی دوعای دەست پێکردنی نوێژ بە پێنج مەرج پەسەندیدەیە: ١- لە نوێژێک غەیری نوێژی مەییت‌دا بێت. ٢- خوێندنی ئەم دوعایە نەبتە هۆی نەگەیشتن بە نوێژ. ٣- نوێژخوێن بە خوێندنی ئەم دوعایە، بەشێک لە خوێندنی سورەتی فاتیحە لە کیس خۆی نەدات. ٤- بێ‌توو نوێژخوێن نەگاتە رکعەتی نوێژ، نابێ دوعای (استفتاح) بخوێنێ و دەبێ شوێن ئیمام بکەوێ. ٥- بێ‌توو نوێژخوێن بەر لە خوێندنی سورەتی فاتیحە بگاتە نوێژ، ئەوە خوێندنەکەی پەسندیدەیە. بەلأم ئەگەر ئیمام بە دەنگی بەرز خەریکی خوێشندنی فاتیحە بێت، خوێندنی ئەم دوعایە بە باش نەزانراوە؛ چونکە خوێندنی فاتیحە یەکەمە. بڕوانە : (مهیزع، الدعاء و أحکامه الفقهیة، ١/٢٠٥-٢٠٨).

(٦-٣) دوعای چەمینەوە(ركوع)

(سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْم.)[١]

(پاكی و بێ كەم وكورتی وگەورەیی بۆ پەروەردگاری مەزن و گەورەمە.)

(سُبحَانَ رَبِّي و بحَمدِه.)[٢]

(پەروەردگاری من پاك و بێگەردە و ستایش و سوپاسی ئەو دەكەم.)

(سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَبحَمْدِكَ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرلِيْ.)[٣]

(پەروەردگارا! پاكی و بێ كەم و كورتی و گەورەیی بۆتۆیە، سوپاس و ستایش لایەقی تۆیە و ستایشت ئەكەم، خوایەالێم خۆش ببە.)

(سُبُّوحٌ، قُدُّوْسٌ، رَبُّ الْـمَلاَئِكَةِ وَالرُّوْحِ.)[٤]

(خوایە! پاكی و بێخەوشی و تەسبیحات و پیرۆزی بۆ تۆیە، پەروەردگاری مەلائیكەتان و ڕوح.)

(اَللّٰهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ خَشَعَ لَكَ سَمْعِيْ وَبَصَرِيْ، وَ مُخِّيْ، وَعَظْمِيْ، وَعَصَبِيْ، وَمَا اسْتَقَلَّ بِهِ قَدَمِيْ.)[٥]

(خوایە! بۆ تۆ چەمیمەوە و ئیمانم بەتۆ هێناو تەسلیمی تۆبووم. گوێچكە، چاو، مۆخ، و ئێسقان، وە دەمار و هەموو ئەم لاشەیەم، كە

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١٨٥٠) / ابوداود (ژ٨٧١) / ترمذی (ژ٢٦٢)).

(٢) (صحيح): (سراج، المسند (ژ٣٠٩) / طبرانی، الدعاء (ژ٦٠٤)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ٧٩٤و٤٩٦٧) / مسلم (ژ١١١٣و١١١٥)).

(٤) (صحيح): (مسلم (ژ١١١٩) / ابوداود (ژ٨٧٢)).

(٥) (صحيح): (مسليم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠)).

قاچەکانم هەڵیان گرتووە، مل کەچی تۆ بوون.)

(سُبْحَانَ ذِيْ الْـجَبَرُوْتِ، وَالْـمَلَكُوْتِ،وَالْكِبْرِيَاءِ، وَالْعَظَمَةِ.)[١]

(پاکی و بێ عەیبە پەروەردگاری خاوەن قەهر و تەصەروفی بێ سنوور و موڵك و گەورەیی و مەزنی.)

(٦-٤)دوعای هەستانەوە لە چەمینەوە(رکوع)

(سَمِعَ اللهُ لِـمَنْ حَمِدَهُ.) [٢]

(خوای گەورە ستایشی ئەوکەسەی بیست، کە ستایشی کرد و سوپاس و پێزانینی بۆ دەربڕیوە.)

(رَبَّنَا وَ لَكَ الْـحَمْدُ، حَمْداً كَثِيْراً طَيِّباً مُبَارَكاً فِيْهِ.)[٣]

(پەروەردگارا! ستایش بۆ تۆیە، ستایشێکی زۆری پاکی پیرۆز و موبارەک.)

(مِلْءَ السَّمَوَاتِ، وَمِلْءَ الأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْـمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ أَللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِـمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِـمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْـجَدِّ مِنْكَ الْـجَدُّ.) [٤]

(پڕ بە ئاسمانەکان و پڕ بە زەوی و پڕ بە نێوانیان و پڕ بەو شتەی،کە جگە لەمانە بتەوێ، ئەی خاوەنی ستایش و پایەبەرزی، ڕەواتر بێ لەوەی

---

(١) (صحيح): (ابوداود (ژ٨٧٣) / نسايي (ژ١٠٤٩) / بزار (ژ٢٧٥٠)).
(٢) (صحيح): (مسلم (ژ١٨٥٠) / ابوداود (ژ٨٧١) / ترمذی (ژ٢٦٢)).
(٣) (صحيح): (بخاری (ژ٧٩٩) / ابوداود (ژ٧٧٠) / نسايي (ژ١٠٦٢)).
(٤) (صحيح): (مسلم (ژ١٠٩٩) / ابوداود (ژ٨٤٧) / نسايي (ژ١٠٦٨)).

بەندە دەیڵێ و هەمووشمان بەندەی تۆین. خوایە! کەس ڕێگر نییە بۆ ئەو شتەی کە تۆ دەیبەخشی و بەخشەر نییە بۆ ئەو شتەی تۆ دەیگێڕیتەوەو هیچ خاوەن سامان و دەوڵەمەندی و پلەوپایەیەك، ماڵ و منداڵ و پلە و پایەکەی سوودی پێ ناگەینێ و ڕزگاری ناکا لەتۆ و هەموو سامان و شکۆیەک هی تۆیە.)[1]

(٦-٥)دوعای کڕنۆش

(سُبْحَانَ رَبِّیَ الأَعْلَی.)[2]

(پاکی و بێ خەوش و گەورەیە، پەروەردگاری زۆربەرز و گەورەی من.)

(سُبحَانَ رَبِّی وبحَمدِهِ.)[3]

(پەروەردگاری من پاک و بێ خەوشە و ستایشی ئەو ئەکەم.)

(سُبْحَانَکَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبحَمْدِکَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِیْ.)[4]

---

(١) پێغەمبەر ﷺ فەرموویانە: «هەرکات پێش‌نوێژ ووتی: "سمع اللهُ لمنْ حمدهُ"ئێوە بڵێن: "اللَّهُمَّ ربّنا لَکَ الْحمْدُ".کە وتەی هەر کەس لەگەڵ وتەی فریشتەکان بێ، گوناهانی ڕابردووی ئەو دەبەخشرێن.» (صحیح): بخاری (ژ٧٩٦). کەواتە بە پێی ئەم فەرموودەیە، پێغەمبەر ﷺ لە نوێژی بە کۆمەڵدا بۆ پێشنوێژ ووتنی "اللَّهُمَّ ربّنا لک الْحمْدُ" و بۆ نوێژ خوێنیش "سمع اللهُ لمَنْ حمدهُ "موستەحەب و پەسەندیدە نییە و بە یەکەوە ئەم ویردو نزایە تەوا ئەبێت.

(٢) (صحیح): (مسلم (ژ١٨٥٠) / ابوداود (ژ٨٧١) / ترمذی (ژ٢٦٢)).

(٣) (صحیح): (سراج، المسند (ژ٣٠٩) / طبرانی، الدعاء (ژ٦٠٤)).

(۴) (صحیح): (بخاری (ژ٤٢٩٣و٤٩٦٧) / مسلم (ژ١١١٣و١١١٥)).

(خوایە! پاکی و بیٚ کەم وکورتی وگەورەیی بۆ تۆیە. خوایەالیٚم خۆش ببە.)

(سُبُّوْحٌ، قُدُّوسٌ، رَبُّ الْـمَلاَئِكَةِ وَالرُّوْحِ.)[1]

(پـاکی و بـیٚ کـەم وکـورتی و گـەورەیی و پیـرۆزی لایـەقی تۆیـە، پەروەردگاری مەلائیکەتان و ڕوح(جبرئیل).

(اَللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، سَجَدَ وَجْهِيْ لِلَّذِيْ خَلَقَـهُ، وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، تَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْـخَالِقِيْنَ.)[2]

(خوایە!کڕنۆشم بۆ تۆ برد و باوەڕم بە تۆ هیٚناو تەسلیمی تۆ بووم، ڕووم کڕنۆشی برد بۆ ئەو خوایەی کەبەدی هیٚناو، ویٚنـەی کیٚشـاوە و بیسـتن و بینینی بۆدارِشتوە. پاکی و بیٚ خـەوشـی وگـەورەیی بـۆ(الله)ی چـاکترینی بەدیهیٚنەران.)

(سُبْحَانَ ذِيْ الْـجَبَرُوْتِ، وَالْـمَـلَكُوْتِ، وَالْكِبْرِيَاءِ، وَالْعَظَمَةِ.)[3]

(پاك وبیٚ عەیبە پەروەردگاری خاوەن قەهر و تەصەروفی بیٚ سنوور و موڵك و گەورەیی و مەزنی.)

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١١١٩) / ابوداود (ژ٨٧٢)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠)).

(٣) (صحيح): (ابوداود (ژ٨٧٣) / بيهقي، السنن الكبرى (ژ٣٨٤٠)).

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْلِيْ ذَنْبِيْ كُلَّهُ، دِقَّهُ وَجِلَّهُ، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ وَعَلاَنِيَتَهُ وَسِرَّهُ.)[١]

(خوایە! لە هەموو گوناهەکانم خۆش ببە؛ لە بچوك و گەورەی، سەرەتا و کۆتایی و ئاشکرا و پەنهانی.)

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوْبَتِكَ وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْكَ، لاَ أُحْصِيْ ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ.)[٢]

(خوایە! پەنائەگرم بە ڕەزای تۆ لە تووڕە بوونت وە پەنائەگرم بەلێبووردەیت لە سزادانت، وە لە توڕەیی تۆ پەنائەگرم پێت. پەروەردگارا! ناتوانم ستایشی تۆ بکەم، تۆ بەوجۆرەی کە خۆت ستایشی خۆتت کردووە[٣]

(١) (صحیح): (مسلم (ژ١١١٢) / ابوداود (ژ٨٧٨)).

(٢) (صحیح): (مسلم (ژ١١١٨) / ابوداود (ژ٨٧٩)).

(٣) تێکڕای زانایانی شەرعزان لە سەر دەقە شەرعییەکانی درووست بوونی دوعا لە نوێژدا بە تایبەت لە لە کڕنۆشدا، کە نزیکترین کات و شوێنی نزیک بوون لە خوای گەورەیە، جەختیان کردووە، بەلاّم لە جۆری دوعاکانا ناکۆکییان هەیە. وە بە پێی سوننەتی پێغەمبەرﷺ و کردەوە و تێگەیشتنی سەحابەکان ﷺ هیچ بەڵگەیەک لە سەر حەرام بوونی دوعا (لە هەر بوارێکدا،چ دنیایی و چ قیامەتی) لە نوێژدا نییە. ئەگەرچی دوعای باش و پەسندیدەو بە تەئسیر تایبەتمەندیەکی خۆی هەیە و دەبێ دوعاخوێن لە کردنــــی دوعای حــــەرام خۆی بپارێزێ و تەنانەت بە پێی فەرموودەی ئیمامی مالیک: موستەحەبە کە زۆر بەئەدەب و بە ڕێز بێ. بۆ نموونە : ئەم دوعایە نەکات کە خوایە! ڕزق و ڕۆژیم بدەیە، لە حاڵێکدا کە کەسێکی دەوڵەمەند بێت و دەبێ هاوشێوەی پیاوچاکان و ئەو شێوەی کە لە قورئاندا هاتووە، دوعا و نزا بکات.

دەربارەی حوکمی دوعاکردن لە نوێژدا بە غەیری زمانی عەرەبی، تێکڕای زانایان، بە دروستییان زانیوە و لە ڕاستیدا، بەڵگەیەکی ڕوون و ئاشکرا لە سەر حەرام بوونی دوعا لە نوێژدا و بە غەیری زمانی عەرەبی(وەک: فارسی، کوردی، بلوچی، تورکی و ...) نییە. تەنانەت لە شەریعەتدا هاتووە، کە حەق وایە بە زمانی عەرەبی بێت و ئەو دوعایانەی کە لە قورئان و سوننەتدا هەنە، بخوێندرێن، بەلاّم لە شەریعەتدا، کۆسپێک بۆ دوعاکردن بە غەیری زمانی عەرەبی نییە، بە تایبەت بۆ ئەو کەسەی کە عەرەبی نازانێت. زانایانی وەک(محمد و ابو یوسف) لە قوتابییانی ئیمامی ئەعزەم، هەندێ لە زانایانی

(٦-٦)دوعای دانیشتنی نێوان دوو کڕنۆشدا (سجدە)

(رَبِّ اغْفِرْ لِـي رَبِّ اغْفِرْ لِـي.)[١]

(ئەی پەروەردگارم! لێم خۆش ببە، لێم خۆش ببە.)

(٦-٧)نزاکانی کڕنۆشی خوێندنی قورئان

(سَجَدَ وَجْهِيْ لِلَّذِيْ خَلَقَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ وَبِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ فَتَبَارَكَ ﴿ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴾.)[٢]

(ڕووم کوڕنوشی برد بۆ ئەو خوایەی بەدی هێناوە و بیستن و بینینی بۆ دارِشتووە بەگۆڕین و توانای خـۆی. پـاکی و بـێ گـەردی وگـەورەیی بـۆ ئەو(اللە)ی کە چاکترینی بەدیهێنەرانە.)

مالیکی و قەولی دروستی مەزهەبی ئیمامی شافیعی و حەنبەلییەکان، لەسەر ئەو باوەڕیەنە کە بۆ ئەو کەسەی کە عەرەبی نازانی؛ دروستە و بۆ کەسی زانا و شارەزا بە زمانی عەرەبی، نادروستە و دەبتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی نوێژ. ئەبوحەنیف، قەولێک لای مالکیە و تاقمێک لای شافعیەکان، لەسەر ئەم باوەڕەنە کە هەر کەس(چ عەرەبی بزانی یا خۆد نەیزانی) بۆی دروستە کە لە نوێژ دا بە غەیری زمانی عەرەبی دوعا بکات. بڕوانە :(الفتاوی الهندیة، ٦٩/١؛ فتاوی الشیخان، ٨٦/١؛ قرطبی، الجامع لأحکام القرآن، ٨٩/١؛ التهذیب فی الفقه الشافعی، ١٢٦/٢؛ نووی، المجموع، ٢٣٩/٣؛ ابن رجب، القواعد فی الفقه، ص ١٣؛ فتاوی قاضیخان بهامش الهندیة، ٨٦/١؛ ابن عابدین، حاشیة ابن عابدین، ٥٦١/١ (لە زانای مالیکی بە ناوی لقانی دەیگێڕێتەوە.)؛ نووی، المجموع، ٢٣٩/٣؛ شربینی، مغنی المحتاج، ١٧٧/١؛ خلود مهیزع، الدعاء و أحکامه الفقهیة، ١- ٢٦٣ تا ٢٨١. و....). خویندنەوەی قورئان بە پێی دەقی فەرموودەی پێغەمبەرﷺ لە (رکوع و سجود)دا درووست نییە. بڕوانە: (صحیح): (مسلم (ژ١١٠٢و١١٠٣)/ ابوداود (ژ٨٧٦)/ نسایی (ژ١٠٤٥)).

(١) (صحیح): (احمد، المسند (ژ٢٣٣٧٥) / ابن ماجه (ژ٨٩٧))

(٢) (صحیح): (مسلم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠)).

(٦-٨)تەحییات(تشهّد)

(اَلتَّحِيَّاتُ لله، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ الله وبركَاتُهُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصَّالِحِيْنَ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله، وَأَشْهَدُ أَنَّ محمّداً عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.)[١]

(درود و پاڕانەوە و لالأنەوە و پاکی هەر بۆ(الله)یە [٢] سڵاو و ڕەحمەت و بەرەکەتی خوات لەسەر بێ ئەی پێغەمبەرﷺ سڵاو لە ئێمەش و لە سەر هەموو بەندە چاکەکانی خواﷻ شایەتی ئەدەم کە هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق شایانی پەرستن بێ جگە لە (الله) و محمدﷺ بەندە و نێردراوی خوایە.) [٣]

---

(١) (صحیح): (بخاری (ژ٨٣١و١٢٠٢و٨٣٥) / مسلم (ژ٩٢٤)).
ئەگەرچی ئەم باس و ڕیوایەتە لە دروستترینی ڕیوایەتەکانە لە تەحییاتی یەکەمدا، بەڵام بزانن کە سەڵەوات لێدان لە تەحییاتی یەکەمدا موستەحەبە، لە باس و ڕیوایەتی عائیشە‌ﷺدا دەردەکەوێ، کە پێغەمبەرﷺ لە یەکەم ڕکعەتدا سەڵەواتی دەنارده سەر پێغەمبەرﷺ بۆیە شوێن کەوتنی پێغەمبەرﷺ لەم دۆخەدا موستەحەبە. بەڵام چونکە بە (مسیء صلاته) نەووت کە لە تەحییاتی یەکەمدا، سەڵەوات لێبدە، بۆیە دیاردەیەکە، کە فەرز نییە. بڕوانە : (فەرموودەی عائیشە: ئیبنی ماجە (ژ١١٩١)/ بیهقی، السنن الکبری (ژ٤٨٢٢) و فەرموودەی(مسیء صلاتـــه): بوخاری (ژ٧٥٧و٧٩٣و٦٦٦٧و٦٢١٥)/ مـــــسلیم (ژ٩١١و٩١٢)).

(٢) (التّحیّات) یانی: جۆرەکانی کڕنۆش بردن. (الصّلَوات) یانی؛ دوعا و هەموو درود و سەڵەواتە فەرز و موستەحەبەکان. (الطّیّبات) یانی؛ پاکی لە ووتە و کردەوە و سیفات هەر بۆ خوایە.بڕوانە : (شرح عمدة الفقه، ٣٠٤/١؛ الشرح الممتع، ٢٠٣/٣-٢٠٦).

(٣) پێغەمبەرﷺ وە هاوەڵەکانی ﷺ . چ ئەوانەی لەگەڵیانا نوێژیان ئەکرد و چ ئەوانەی لە پێغەمبەرﷺ دوور بوون و لە ماڵەوە وە یان لە سەفەردا نوێژیان دەکرد، لە تەحییاتی نوێژدا دەیان ووت "اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّها النَّبِيُّ ورَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ" و تەنانەت "عَلَيْكَ"بە واتای حزووری پێغەمبەرﷺ لە پێش نوێژخوێن نییە، بەڵکو بە پێی فەرموودەی صەحیح (عبدالرزاق، المصنف (ب٢ل٢١٥) / احمد، المسند (ژ٤٣٢٠)) فریشتەکان ئەم سەڵەواتە دەگەیەنە پێغەمبەرﷺ . ئەگەرچی بە پێی ڕییوایەتی(حسن) هەندی لە سەحابەکان دوای فەوتی پێغەمبەر ووتویانە : "اَلسَّلاَمُ عَلَى النَّبِيْ ورَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ". (إبن أبي‌شبهە،

(٦-٩) سڵاوات لێدان لەسەر پێغەمبەرﷺ لە دوای تەحییات

(اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى محمّد وَعَلَى آلِ محمّد، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلى آلِ إِبْرَاهِيْمَ، إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجيْدٌ، اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى محمّد وَعَلَى آلِ محمّد، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْم، إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجيْدٌ.)[١]

(پەروەردگارا! درود و ڕەحمەت بڕێژە بە سەر محمّدﷺ و خانەوادە و کەس و کاری محمّد ﷺ هەروەك درودت ڕژاند بەسەر ئیبراهیم وکەس وکاری ئیبراهیم داعليه السلام. بەڕاستی تۆ سوپاس کراو و خاوەن شکۆو بەرزیت. پەروەردگارا! بەرەکەت و پیرۆزی بڕێژە بەسەر محمّد ﷺوکەس وکاری محمّدﷺدا. هەروەك بەرەکەت و پیرۆزیت ڕژاندوە بەسەر ئیبراهیم وکەس و کارەکەی دا عليه السلام. بەڕاستی تۆ سوپاس کراو و خاوەنی شکۆو بەرزیت.)

(اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى محمّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ، وَبَارِكْ عَلَى محمّد وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ، إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجيْدٌ.)[٢]

٢٩٣/١) بڕوانە: (صحيح البخاری، ژ٨٣١؛ صحيح مسلم، ژ٤٠٢؛ زادالمعاد، ٢٠٨/١؛ مجموع الفتاوی، ٦٦/٢٢-٦٩ و ٣٣٥-٣٤٨ و عمدة الفقه، ٣٠٤/١ و ٣٠٥).

(١) (صحيح): بخاری (ژ٦٣٥٧) / مسلم (ژ٩٣٦و٩٣٥)).

(٢) (صحيح): بخاری (ژ٦٣٦٠و٣٣٦٩) / مسلم (ژ٩٣٨)).

(پــەروەردگــارا! درود بــدە لەســەر محمّــدﷺ و خێــزان و نــەوەکانی، هەروەك درودت داوە لەسەرکەس وکاری ئیبــراهیمؑ. وە بەرەکـەت برێــژە بەســەر محمّــدﷺ و خێــزان ونەوەکانیــدا، هــەروەك ڕژاندوتــە بەسەرکەس وکاری ئیبراهیمداؑ. بەڕاستی تۆسوپاس کراو و گـەورە و بەرێزیت.)

(٦-١٠) دوعای بەر لە تەحییاتی کۆتایی و پێش سڵاودانەوە

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْــمَحْيَا والْــمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْــمَسِيْحِ الدَّجَّالِ.)[١]

(پەروەردگارا! پەنات پیٚ دەگرم لەسزای گۆڕ و سزای دۆزەخ و هەراو ئاشوبەی ژیان و مردن و خراپەی دەججاڵ (المسیح الدجال).

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْــرِ، وَأَعُــوْذُ بِــكَ مِــنْ فِتْنَــةِ الْــمَــسِيْحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْــمَحْيَا وَالْــمَمَاتِ، اَللَّهُــمَّ إِنِّــيْ أَعُــوْذُ بِــكَ مِــنَ الْــمَأْثَمِ والْــمَغْرَمِ.)[٢]

(خوایە! پەنات پیٚ ئەگرم لە سزای گۆڕو پەنات پیٚ ئەگرم لــە هــەراو ئاشوبەی مەسیحی دەجال و پەنات پیٚ ئەگرم لە ئاشوبەی ژیان و مردن.

(١) (صحیح): (مسلم (ژ١٣٥٤) / ابوداود (ژ٩٨٥)).

(٢) (صحیح): (بخاری (ژ٦٣٦٨) / مسلم (ژ١٣٥٣)).

خوایە! پەنات پێ ئەگرم لەگوناه و قەرزداری.

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ ظُلْماً كَثِيْراً، وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِـيْ مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِيْ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ.)[١]

(پەروەردگارا! ستەمێکی زۆرم لە نەفسی خۆم کردووە، جگە لە تۆ هیچ کەس تاوان و گوناهمان نابەخشیٚ، کەوایە؛ لێم ببورە، بەڕاستی کە تۆ بەخشندە و میهرەبانی.)

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِـيْ مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَـا أَسْـرَرْتُ، وَمَـا أَعْلَنْـتُ، وَمَـا أَسْرَفْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّيْ، أَنْتَ الْـمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْـمُؤَخِّرُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ.)[٢]

(پەروەردگارا! لەو گوناهانەم خۆش ببە کە پێشم خستوونە و پاشم خستونە. خوایا! لەو گوناهانەم خۆش ببە کە پەنهانی و ئاشکرایی کردوومن و ئەو گوناهانەی کە زیادە ڕەویم تێدا کردوونە. وە لە هەموو ئەو تاوانەی کە تۆ پێی زاناتری لە من. بەڕاستی کە پێشخەر و دواخەر تۆی و جگە لە تۆ هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق شایەنی پەرستن بێت.)

(اَللَّهُمَّ أَعِنِّيْ عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ.)[٣]

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٨٣٤و٧٣٨٧) / مسلم (ژ٤٠٤٣و٤٠٤٤)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠)).

(٣) (صحيح): (ابوداود (ژ١٥٢٤) / ابن حبان (ژ٢٠٢١)).

(پەروەردگارا! یارمەتیم بدە بۆوەی زیکر و یادی تۆ بکەم و سوپاسگوزارت بم و بە باشترین شێوە بەندایەتی تۆ بکەم.)

(أَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوْذُ بِكَ مِن الْـجُبْنِ، وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ العُمُرِ، وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ.)[1]

(پەروەردگارا! من لە چاوچنۆکی و ترسنۆکی پەنات پێ ئەگرم، پەنات پێ ئەگرم لەوەی کە بە هۆی پیری‌یەوە پەککەوتە بم. هەروەها پەنات پێ ئەگرم لە سەختی ژیان و تاقیکردنەوەکانی و سزای ناو گۆڕ.)

(أَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ الْـجَنَّةَ وَأَعُوْذُ بِكَ مِنَ النَّارِ.)[2]

(خوایە! داوای بەهەشتت لێدەکەم و پەنات پێ ئەگرم لە سزای ئاگر.)

(أَللَّهُمَّ بِعِلْمِكَ الغَيْبَ، وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْـخَلْقِ أَحْيِنِيْ مَا عَلِمْتَ الْـحَيَاةَ خَيْراً لِيْ، وَتَوَفَّنِيْ إِذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْراً لِيْ. أَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ خَشْيَتَكَ فِيْ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، وَأَسْأَلُكَ كَلِمَةَ الْـحَقِّ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ، وَأَسْأَلُكَ الْقَصْدَ فِي الْغِنَى وَالْفَقْرِ، وَأَسْأَلُكَ نَعِيْماً لاَ يَنْفَدُ، وَأَسْأَلُكَ قُرَّةَ عَيْنٍ لاَ تَنْقَطِعُ، وَأَسْأَلُكَ الرِّضَا بَعْدَ الْقَضَاءِ، وَأَسْأَلُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْـمَوْتِ، وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ وَالشَّوْقَ إِلَى لِقَائِكَ فِيْ غَيْرِ ضَرَّاءَ مُضِرَّةٍ وَلاَ فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ، أَللَّهُمَّ زَيِّنَّا بِزِيْنَةِ

(١) (صحيح): (بخاري (ژ٦٣٦٥و٦٣٧٤و٦٣٧٠) / ترمذي (ژ٣٥٦٧)).
(٢) (صحيح): (ابوداود (ژ٧٩٢) / ابن ماجه (ژ٩١٠).

الإِيْمَانِ وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِيْن.)[١]

(پەروەردگارا! بە زانستت بەسەر غەیب و توانای خۆت بەسەر خولقێندراواندا، تا کاتێک بمهێڵەوە کە ژیان بۆم ئاسایی و باش بێت. کاتێ بمرێنە و بم گەڕێنەوە لای خۆت کە مردنم بە قازانجتر بێت. پەروەردگارا!داوای ملکەچی و ترس لە تۆ دەکەم لە پەنهانی و ئاشکرایی‌دا. و ووتنی وشەی حەق لە کاتی خۆشی و تورەیی‌دا هەر لە تۆ داوا دەکەم. میانەڕۆیی لە دەوڵەمەندی و هەژاری‌دا هەر لە تۆ داواکارم. داوای نیعمەتێکت لێدەکەم کە نەبڕێتەوە و بیناییەک، کە نەپچڕێ و داوای ڕەزامەندی دوای چارەنووست لێدەکەم. داوای ژیانێکی خۆشت لێدەکەم لە پاش مردن و چێژی ڕوانیین و تامەزرۆیی دیدارت لە تۆ داواکارم، بێ ئەوەی، کە تووشی نەهامەتی و ئاشوبەیەکی گومڕاکەر بم. پەروەردگارا! بمان ڕازێنەوە بە جوانی ئیمان، بمانخە ڕیزی ڕێنوێنیکەران و ڕێنوێنی کراوان.)

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ يَا اللهُ بِأَنَّكَ الْوَاحِدُ الأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِيْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ، أَنْ تَغْفِرَ لِيْ ذُنُوْبِيْ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ.)[٢]

(پەروەردگارا! دوات لێدەکەم بە وەی کە تۆ تاکی و هاوبەشت نییە،

(١) (صحيح): (نسايي (ژ١٣٠٥) / ابن حبان (ژ١٩٧١).
(٢) (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٨٩٧٤) / ابوداود (ژ٩٨٧)).
هەر کەس ئەم دوعایە بکات و داوای لێخۆشبوون لە خوا ﷻ بکات، ئەبەخشرێت.

کەست لێ نەبووە و لە کەسیش پەیدا نەبووی و هاوتایەکت نییە، لە گوناهانم خۆش ببی، بەڕاستی کە تۆ بەخشندە و میهرەبانی.)

(اَللّهُمَّ إِنِّیْ أَسْأَلُکَ بِأَنَّ لَکَ الْحَمْدُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ وَحْدَکَ لاَ شَرِیْکَ لَکَ، الْمَنَّانُ، یَا بَدِیْعَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ یَا ذَا الْجَلاَلِ وَالإِکْرَامِ، یَا حَیُّ یَا قَیُّوْمُ، إِنِّیْ أَسْأَلُکَ الْجَنَّةَ وَأَعُوْذُ بِکَ مِنَ النَّارِ.)[1]

(پەروەردگارا! من تەنیا لە تۆ ئەپاڕێمەوە، ستایش هەر بۆ تۆیە، هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە تۆ نەبێ، هاوتا و هاوبەشت نییە یا مەننان! ئەی بەدی هێنەری ئاسمانەکان و زەوی! ئەی خاوەنی شکۆ و گەورەیی! داوای بەهەشتت لێدەکەم و پەنات پێ ئەگرم لە سزای ئاگر.)

(اَللّهُمَّ إِنِّیْ أَسْأَلُکَ بِأَنِّیْ أَشْهَدُ أَنَّکَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ، الأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِیْ لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُوْلَدْ وَلَمْ یَکُنْ لَهُ کُفُواً أَحَدٌ.)[2]

(پەروەردگارا! من پەنا بە تۆ ئەگرم و داوا لە تۆ ئەکەم و شایەتی ئەدەم کە تۆ (الله)ی و هیچ پەرستراوێک نییە جگە لە تۆ. تۆ یەکتا و بێ نیازی کە کەست لێ نەبووە و لە کەسیش پەیدا نەبووی و هاوتات نییە.)

---

(١) (صحیح): (احمد، المسند (ژ ١٣٥٧٠) / ابوداود (ژ١٤٩٧)).

(٢) (صحیح): (احمد، المسند (ژ٢٢٩٥٢) / ابوداود (ژ١٤٩٥)).

ئەم دوعایە ناوی گەورە و ئەعزەمی خواوەندە و هەر کەس بەو ناوە هەر شتێک لە خوا ﷻ داوا بکات ، پێی دەبەخشرێ.

(٦-١١)دوعای سلاّودانەوەی نوێژ

پێغەمبەر دوای تەواو بـوونی لـە نوێـژ، ڕووی دەکـردە لای ڕاسـتی و دەیفەرموو: (السلام علیکم ورحمـة الله.) وە لـە دواتـر ڕووی دەکـردە لای چەپی و دەیفەرموو : (السلام علیکم ورحمة الله.)[١]

(٦-١٢)دوعاکانی دوای سلاّودانەوەی نوێژ

(أَسْتَغْفِرُ اللهَ أَسْتَغْفِرُ اللهَ أَسْتَغْفِرُ اللهَ أَللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْـتَ يَا ذَا الْـجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ.) [٢]

(دوای لێخۆشبوون لە (الله) دەکەم(سێ جار). پەروەردگارا! تۆ سەلاّمی و سەلامەتیش لە تۆوەیە و تۆ پاکی و بێ عەیبی و خاوەنی شکۆ و گەورەیی.

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْكُ وَلَهُ الْـحَمْدُ وَهُـوَ عَلَـى كُـلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، أَللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِـمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِـمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْـجَدِّ مِنْكَ الْـجَدُّ.)[٣]

---

(١) (صحیح): (ترمذی (ژ٢٩٥) / ابوداود (ژ٩٩٨)).

پێغەمبەرﷺ بە جۆرێک سلاّوی نوێژی ئەدایەوە، کە لاچاوی لە پشتـــــەوە دەبیندرا.

"الــلام علیکم و رحمة الله" یانی: سلاّو و ڕەحمەتی خوا لەسەر فریشتەکان و موسوڵمانان و ئیمانداران بێ. بڕوانە : (صحیح): (ترمذی (ژ٤٢٩)).

(٢) (صحیح): (مسلم (ژ١٣٦٢) / ترمذی (ژ٣٠٠) / نسایی (ژ١٣٣٧)).

(٣) (صحیح): (بخاری (ژ٨٤٤و ٦٣٣٠) / مسلم (ژ١٣٦٦و ١٣٧٠)).

(اللَّهُمَّ أَعِنِّی عَلَی ذِکْرِکَ وَشُکْرِکَ وَحُسْنِ عِبَادَتِکَ.)[١]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله) نەبێ، هاوبەشی نییە، و موڵک و دەسەڵات هی ئەوە و شایانی ستایش کردنە و توانای بەسەر هەموو شتێدا هەیە. پەروەردگاراْ هەر چی تۆ بیبەخشی ڕێگری نییە و هەر شتێ تۆ بیگریتەوە و نەیدەی، کەس ناتوانێ بیدات. ماڵ و سامانی دەوڵەمەند سوودێکی نییە بۆ دەرباز بوونی لە سزای تۆ و هەموو شکۆ و گەورەییەک هەر بۆ تۆیە.)

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِیْکَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْکُ، وَلَهُ الْـحَمْدُ وَهُوَ عَلَی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ. لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، وَلاَ نَعْبُدُ إِلاَّ إِیَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الْـحَسَنُ، لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللهُ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ وَلَوْ کَرِهَ الْکَافِرُوْنَ.)[٢]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله)، تاک و تەنیایە و هاوبەشی نییە. موڵک و دەسەڵات بۆ ئەوە و شایستەی ستایش کردنە. و توانای بەسەر هەر شتێکدا هەیە. هیچ هێزیکی بەرپێگر لە تاوانەکان نییە و هیچ یارمەتیدەریکیش جگە لەو نییە و هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە (الله) نەبێ جگە لە (الله) هیچ کەس ناپەرستین و نیعمەت و گەورەیی هی ئەوە و ستایشی باش و چاک بۆ ئەوە و هیچ پەرستراوێک جگە لەو نییە و بە

---

(١) (صحیح): (بخاری، الادب المفرد (ژ٦٩٠) / ابوداود (ژ١٥٢٤)).

(٢) (صحیح): (مسلم (ژ١٣٧١و١٣٧٢) / نسایی (ژ١٣٤٠)).

دڵسۆزی بەندایەتی ئەو دەکەین، ئەگەر چی کە کافرەکان پێیان ناخۆش بێ.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ﴾.

(بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان. تۆ ئـەی موحـەمـەد بڵـێ: ئـەو شتەی من ئێوەی بۆ بانگ ئەکەم ئەوەیە، کە خوا تاک و تەنیایـە. هـەر ئـەو خوایە لە تەنگانەدا پشت و پەنایە. کەسی لێ نەبوە و لـە کـەسـیش پـەیـدا نەبووە. کەسیش هاوچەشن و هاوپایەی نییە.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ ۝ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّـٰثَـٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ ۝ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾.

بڵێ : من پەنا ئەگرم بە پەروەردگاری ڕووناکیی بەرەبەیان. لە شەڕ و خراپەی هەرچی ئەو پەروەردگارە درووستی کردووە. لە شەڕ و خراپـەی تاریکە شەو و کاتێ کە ئەو تاریکە شەوە ئەچێتە ناو هەموو شتێکەوە، واتە لەو شەڕ و خراپانەی لە تاریکە شەودا ڕوو ئـەدەن. لـە شـەڕ و خراپـەی ژنانی جادووگەریش کە تاڵە بـەن و دەزوو گـریش ئـەدەن و فـووی پیـا

ئەکەن و وردە تفی لێ ئەپرژێنن. لە شەڕو خراپەی مرۆڤی حەسوودیش لە کاتی حەسەد بردنەکەیانا)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ۝ مِن شَرِّ ٱلْوَسْوَاسِ ٱلْخَنَّاسِ ۝ ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ ۝ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ﴾ (١)

«بڵێ : من پەنا ئەگرم بە پەروەردگاری هەموو ئادەمیزاد و پەرییان. ئەو پەروەردگارەی کە پادشای هەموو ئادەمیزاد و پەرییانە. کە خوا و پەرستراوی هەموو ئادەمیزاد و پەرییانە. پەنا ئەگرم بەو خوایە لە شەڕو خراپەی ئەو شەیتانە وەسوەسە خەرە دڵانە کە هەر کە ناوی خوا هێنرا ئەکشێتە یواوە. ئەو شەیتانە کە وەسوەسە و توویرە ئەخاتە سنگی خەڵک. لە پەری و لە ئادەمزاد..»

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ ۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴾ (٢)

(١) (صحيح): (ترمذی (ژ٢٩٠٣) / احمد، المسند (ژ١٧٧٩٢)).

(٢) (صحيح): (نسايي، السنن الكبرى (ژ٩٩٢٨)).

هەر کەس دوای هەر نوێژێ (آية الكرسي) بخوێنێت، تەنیا مردن کۆسپە لە بەردەم چوونی بۆ ناو بەهەشت. (ڕێگر نییە جگە لەوە نەبێ کە بمرێ)

دوای هەر نوێژێک بخوێندرێ.[٢]

((الله) زاتی(واجب الوجود)ی خاوەن کەماڵە. لە هەموو عەیب و کەم و کوڕییەک پاکە، لە سیفات و کردەوەیدا هیچ جۆرە کەم و کوڕییەک نییە. کەس نییە شایستەی پەرستن بێ و بەندەیی بۆ دروست بێ ئەو نەبێ. چونکە هەر ئەو زیندوو بە زاتی خۆیەتی و موحتاجی کەس نییە و نابێ. ئەوە کە خۆی بە خۆیەوە ڕاوەستاوە و بەڕاستی خاوەنی بوونی خۆیەتی و ئەوە هۆی بوونی غەیری خۆیەتی. هەر ئەو شایانی پەرستن و بەندەیی بۆ کردنە و کوڕنوش هەر بۆ ئەو ئەبرێ. ئەو (الله)یە و بە ئان بێ ئاگایی بەسەردانایە و نەوز نایگرێ و خەوی لێ ناکەوێ. هەرچی لە ئاسمان و زەویدا هەیە مڵوڵکی ئەوە، ئەو دروستی کردوون و بوون و نەبوون و مان و نەمانیان بە دەستی توانای ئەوە. ئەوەندە خاوەن پایەیە کێیە بە بێ بیزنی ئەو تکا بۆ تاوانبارێ بکات؟ زانا و ئاگادارە لە هەرچی لە بەردەستی عالەمدا هەیە و هەرچی لە دوای ئەوان پەیدا ئەبێ. هیچ شتێ لەوەی ئەو ئەیزانێ کەس ناتوانێ بیزانێ پەی پێ بەرێ، شتێ نەبێ کە خۆی ڕێگای زانینی پێ بدات. کورسی خودا گەورەیە و فراوانە و هەموو ئاسمان و زەوی ئەگرێ و پاراستنی ئاسمان و زەوی خودا ماندوو ناکات. خودا بە پایە بەرزە و بە زات گەورەیە.

---

[٢] هیچ بەڵگەیەکی شەرعی نییە لەسەر ئەو بابەتە کە لە زیکرەکانی دوای نوێژ فوو بە لەشدا کردن سوودی هەبێت.

(سُبْحَانَ اللهِ، وَالْـحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللهُ أكبر (هەر کامیان ٣٣ جار و دواتریش) لاَ إلَهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْکَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْکُ وَلَهُ الْـحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى کُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.)[1]

(جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێکی بەحەق نییە. هاوبەشی نییە، موڵک و دەستەڵات هەر بۆ ئەوە و شایستەی ستایش کردنە و بەسەر هەر شتیٚدا توانایە.)

(لاَ إلَهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْکَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْکُ وَلَهُ الْـحَمْدُ يُحْيِـيْ وَ يُمِيْـتُ وَهُوَ عَلَى کُلِّ شيْءٍ قَدِيْرٌ.)[2]

(جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێکی بەحەق نییە. هاوبەشی نییە، موڵک و دەستەڵات هەر بۆ ئەوە و شایستەی ستایش کردنە، زیندووە ئەکاتـەوە و دەمرێنێت و بەسەر هەر شتیٚدا توانایە.

(٦-١٢) دوعای تاکی دوای سلاٚودانەوەی نوێژ

سوهەیب ﷺ دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ دوای تەو بوونی لە نوێژەکانیا

(١) (صحیح): (مسلم (ژ١٣٨٠و ١٣٨١) / ابوداود (ژ١٥٠٦)).

هــەر کەس دوای هەر نوێژێکی فەرز ئەم دوعایانە بکات، هەموو گوناهەکانی ئەبەخشریٚ ئەگەر بەقەرای کەفی سەر بەحر بیٚ.

(٢) (صحیح): (احمد (ژ٢٦٥٥١) / ترمذی (ژ٣٤٧٤) / بزار (ژ٤٠٥٠)).

هەر کەس دە جار ئەم دوعایانە لە دوای نوێژی بەیانی و دە جار لە دوای نوێژی شێوان بکات، بۆ هەر جار کردنی ئەم دوعایە، دە چاکەی بۆ ئەنووسریٚ و دە گوناهی دەبەخشریٚ. هەروەها بۆ هەر جارێک خویندنی ئەم دوعایە وەک ئەوە وایە، کە بەردەیەک لە نەوەی ئیسماعیل ﷺ ئازاد بکات و لەو ڕۆژەدا هیچ گوناهێک زیانی پیٚ ناگەیەنێت مەگەر هاوبەش بۆ خوا دابنیٚ. هەروەها لە بەیانی تاکوو شەو لە زیانی شەیتان پارێزراو ئەبیٚ.

ئەم نزایەی ئەکرد. (اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي جَعَلْتَهُ لِي عِصْمَةً وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي جَعَلْتَ فِيهَا مَعَاشِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَأَعُوذُ بِعَفْوِكَ مِنْ نِقْمَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ. لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ.)[1]

(پەروەردگارا! ئەو دینەی کە منت پێ پاراستووە، بۆم تەواو بکە، وە ئەو دنیایەی کە بژێوی ژیانمت تێدا دیار کردووە، چاکی بکە. پەروەردگارا! من لە تورەییت بە رەزای تۆ پەنا ئەگرم و لە قەهر و زەبری تۆ پەنا ئەگرمە بەر لێبوردەییت و لە تۆوە پەنا ئەگرم بە تۆ. هیچ کەس ناتوانێ رێگر بێ لەوەی کە بەخشیوتە و یان ببتە کۆسپ لەبەر دەم ئەو شتەی کە نات هەوێ. هەوڵ و کۆششی هیچ کەس لە بەرابەر ویستی تۆدا سوودی نییە.)

وە مەعازی کوڕی جەبەل ﷺ دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ پێی ووتم کە دوای تەواو بوون لە نوێژەکانا ئەم دوعایە بکات. «اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ.» [2]

(پەروەردگارا! یارمەتیم بدە بۆ وەی کە بە باشی زیکر ویادی تۆ بکەم و سوپاسگوزاری تۆ بم.)

١- (صحيح): (نسايي (ژ١٣٤٦) / ابن خزيمه (ژ٧٤٥)).

٢- (صحيح): (بخاري، الادب المفرد (ژ٦٩٠) / ابوداود (ژ١٥٢٤)).

له(عبدالله بن زبیر ﷺ) دەگێڕنـەوە کـە پێغـەمبـەرﷺ لـە دوای هـەر نوێژێکی فەرز ئەم نزایەی کردووە.: (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شرِيکَ لَـهُ، لَـهُ الْمُلْکُ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ، لاَ نَعْبُدُ إِلاَّ إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّـهُ، مُخْلِصِـينَ لَـهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ.) (هیچ پـەرسـتراوێک نییـە بـە حـەق شـایەنـی پەرستن بێی جگە لە (الله) کە تاکە و هاوبەشی نییە و موڵک و دەستەڵات هەر هی ئەوە و شایەنی ستایش کردنە. ئەو بەسەر هەموو شتیٚدا توانـای هەیە.و هیچ هێز و توانایيەک نییە بۆ ئەنجامدانی هەر کردەوەیەک بە بێ ئیزنی ئـەو. هـیچ پـەرسـتراوێک بهحـەق نییـە جگـە لـەو و هـەر ئـەو ئەپەرستین. هەموو نیعمەتێک و بەخششێک هەر هـی ئـەوە و شـایەنـی ستایش کردنە، هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگـە لـەو نـەبـێ و بـە سۆزەوە بەندایەتی ئەو ئەکەین، هەر چەندە بێ باوەڕان پـێیـان نـاخۆش بێ.) (ابن زبیـــــر) ئەڵێ : پێغەمبەر ﷺ دوای هـەر نوێـژێک، بـەم شـێوە ئەپاڕایەوە. [١]

هەروەها ئیمامی بوخاری ﷺ بەشێکی کتێبەکەی بەم شێوە ناو نـاوە : «باب الدُّعَاءِ بَعْدَ الصَّلَاة»[٢]

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١٣٧١و١٣٧٢) / نسايي (ژ١٣٤٠)).
(٢) (بخاري (ب١٦ل٧٨ژ٦٣٢٩)).

(٦-١٤) دەست بەرز کردنەوە لە کاتی دوعا کردندا

(رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَاسْتَقْبَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتْ الْمَوَاشِي وَانْقَطَعَتْ السُّبُلُ فَادْعُ اللَّهَ يُغِيثُنَا قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ اسْقِنَا اللَّهُمَّ اسْقِنَا اللَّهُمَّ اسْقِنَا.)[1]

(کابرایەک لە هەمان دەرگا، هاتە ناو مزگەوت و لە بەرامبەر پێغەمبەرﷺ وەستا کە وەعزی ئەدا و ووتی: مەڕ و ماڵاتەکان لەبەین چوون و ڕێگاکانیش تێک چوون، داوا لە پەروەردگارﷻ بکە هەتا بارانمان بۆ ببارێنێ. پێغەمبەرﷺ دەستی بەرز کردەوە و دوعای کرد و فەرمووی: پەروەردگارا! بارانمان بۆ ببارێنە، پەروەردگارا! بارانمان بۆ ببارێنە.

•

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٠١٣و١٠٢١) / مسلم (ژ٢١١٥-٢١١٩)).

(٦-١٥)نزای نوێژی داوای چاکە کردن لە خودا(استخارە)[1]

جابیری کوڕی عەبوللاﷺ دەڵێ: پێغەمبەرﷺ (استخارە)ی فێردەکردین هەر وەک چۆن سورەتێکی قورئانی فێر ئەکردین و ئەیفەرموو: هەر کات یەکێ لە ئێوە ویستی کارێ ئەنجام بدات، جگە لە نوێژی فەرز، ئەوە با دوو ڕکات نوێژ بکات. دواتر بڵێت: (اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْتَخِيْرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيْمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلاَ أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوْبِ، اَللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَـذَا الأَمْرَ -وَيُسَمِّيْ حَاجَتَهُ- خَيْرٌ لِيْ فِيْ دِيْنِيْ وَمَعَاشِيْ وَعَاقِبَةِ أَمْرِيْ -أَوْ قَالَ: عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ- فَاقْدِرْهُ لِيْ وَيَسِّرْهُ لِيْ ثُمَّ بَارِكْ لِيْ فِيْهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِيْ فِيْ دِيْنِيْ وَمَعَاشِيْ وَعَاقِبَةِ أَمْرِيْ -أَوْ قَالَ: عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ- فَاصْرِفْهُ عَنِّيْ وَاصْرِفْنِيْ عَنْهُ وَاقْدِرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ أَرْضِنِيْ بِهِ.)[2]

---

(١) ئەم دوعایە دوای دوو ڕکات نوێژی سوننەت و بە نییەتی نوێژی ئیستیخارە ئەکرێت. هەر چەندە هەندێ لە زانایان دوعا و ستایشی بەر لە نوێژی ئیستیخارە بە پەسەند دەزانن، بەڵام پێدەچێ کە خوێندنی باش نەبێت، چونکە لە ڕیوایاتەکاندا باسی لێ نەکراوە و دووبارە بوونەوەی دوعاش پەسەندیدە نییە، چونکە دەبێ یەک جار بکوترێت، بەڵام بۆ ئەو کەسەی کە حەزی لە زیاتر ئەنجامدانی ئیستیخارە هەیە، دووبارە بوونەوەی نوێژ و دوعا بۆ وی پەسەندیدەیە.
داب و نەریتی نوێژی ئیستیخارە: گوێڕایەڵی و ملکەچی قەڵبی و ڕاستی لە دوعا کردن‌دا، ووتنی دوعا بە کینایە و یان بە زمانی دایک، ڕوو بە قیبلە بوون و بە دەستی بەرزکراوە. شایستەیە کە بەر لە گەیشتن بە لێبڕانی کۆتایی، ئیستیخارە بکرێ و دوای ئیستیخارەش ڕاوێژ بکرێت و ئەگەر مەیلی قەڵبی بۆ یەکێ لە کردەوەکان وەدەست هات، ئەنجامی بدات و هیچ نیشانێک لە شەریعەتدا دانەنراوە، کە هێمایەک بێت بۆ ئەنجامدانی و هەڵبژاردنی بۆ ئەو کەسە.
هەر ئیستیخارەیەک، جگە لە نوێژی ئیستیخارە، وەک ئیستیخارە بە قورئان، فاڵ گرتنەوە و... لە شەرعی پیرۆزی ئیسلامدا حەرامە و پوچەڵە.
(٢) (صحیح): (بخاری (ژ١١٦٢) / ابوداود (ژ١٥٤٠)).

(پەروەردگارا! بە زانستی خۆت داوای خێر و چاکەت لێدەکەم و بە توانای خۆت داوای توانابیت لێدەکەم. لە فەزڵ و گەورەییت داوا دەکەم. چونکە تۆ توانای و منیش بێدەستەڵات و ناتەوانم و تۆ ئەزانی و من نازانم و تو زانای هەموو نەهێنی و پەنهانییەکانی. پەروەردگارا! ئەگەر لە زانستی تۆدا ئەم مەسەلە(داواکاری خۆی ئەڵێت) چاکەی دین و دنیای منی تێدایە،یان ئەڵێت: لە ئێستا و داهاتووی کار و بارمدا، ئەوا بۆم هاسان بفەرموو و نەسیبم بکە و بەرەکەتی بەسەردا بڕژێنە و ئەگەر لە زانستی تۆدا ئەو کارە بۆم خراپە لە دین و دنیامدا، ئەوا لێم دور بخەوە و لە هەر شوێنێک خێر و چاکەم بە نسیب بکە و دڵ و دەروونمی پێ ڕازی بکە.)

کەسێک کە داوای خێر و چاکە لە خواﷻ بکات و ڕاوێژ بە کەسانی بڕوادار بکات و لە کارەکەی‌دا پێ‌ڕاگر بێ و پشت بە خواﷻ ببەستێ، پەشیمان نابێتەوە. خوای گەورەﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي ٱلْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ (آل‌عمران/١٥٩) « لە کارو بارا پرسیان پێ بکە و ڕاوێژیان لەگەڵ بکە، جا کە بڕیارت دا کارەکە بکەی، پشت بە یارمەتی خوا ببەستە، بێ‌گومان خوای گەورە ئەوانەی خۆش ئەوێ کە پشتی پێ ئەبەستن.)

(٦-١٦) دوعای قنوت لە نوێژی ویتردا

(اللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْكَ، لاَ أُحْصِيْ ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ.)[١]

(پەروەردگارا! لە تورە بوونت پەنا ئەگرم بە ڕازی بوونت و لە سزای تۆ پەنا ئەگرم بە لێبوردەیی تۆ. خوایە! لە تۆ پەنا ئەگرم بە تۆ. ناتوانم بە پێی گونجاو و شایستە ستایشی تۆ بکەم، ئەو شێوەی کە خۆت ستایشی خۆتت کردووە.)

(٦-١٧)پاڕانەوەی دوای سلاودانەوەی نوێژی ویتر

سێ جار بڵێ :(سُبْحَانَ الْـمَلِكِ الْقُدُّوْسِ) و جاری سـێهەم بـە دەنگێکـی بەرز و کراوە ئەمەی پێ زیاد بکات. (رَبِّ الْـمَلاَئِكَةِ وَالرُّوْحِ).[٢]

(٦-١٨) دوعا و نزای نوێژی ڕۆژ و مانگ گیران

(إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَـا لِحَيَاتِـهِ فَإِذا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْعُوا اللَّهَ وَكَبِّرُوا وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا..)[٣]

(مانگ و ڕۆژ، دوو نیشانەن لە نیشانەکانی گـەورەیـی و دەسـتەڵاتـی خوای گەورەﷻ و بە هۆی مردن و ژیانی هیچ کەسێ ناگیرێن. کـەوایـە؛

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١١١٨) / ابوداود (ژ٨٧٩)).
(٢) (صحيح): (نسايي (ژ١٦٩٩) / ابن ابي شيبه، المصنف (ب٢ل١٩٨)).
(٣) (صحيح): (بخاري (ژ١٠٤٤) / مسلم (ژ٢١٢٧)).

هەرکات مانگ و خۆرگیرانتان بینی، بپاڕێنەوە، تەکبیر لێبدەن، نوێژ بکەن و خێرات بکەن.)

(٦-١٩)دوعای نوێژە بارانە (استسقاء)

(اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا اللَّهُمَّ عَلَى الْآكَامِ وَالْجِبَالِ وَالْآجَامِ وَالظِّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.)[١]

(پەروەردگارا! باران لە دەوروبەرمان ببارێنە نە بە سەر ئێمەدا، ئەی پەروەردگارا! باران بەسەر کێو و دۆڵەکان و شوینی ڕوانی دارو درەختەکان ببارێنە.)

(أن رسول الله ﷺ كان إذا رأى المطر قال: اللَّهُمَّ صَيِّباً نافعاً.)[٢]

(پێغەمبەرﷺ، هەر کات باران بارینی ئەبینی، ئەیفەرموو : پەروەردگارا! بارانێکی زۆر و بە سوود ببارێنی.)

٧-پاڕانەوەکانی ڕۆژوو

(٧-١) دوعای لە کاتی بەربانگ کردندا

(ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوْقُ، وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللهُ.)[١]

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٠١٣و ١٠٢١) / مسلم (ژ٢١١٥-٢١١٩)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ١٠٣٢) / نسايی (ژ١٥٢٣)).

(تینوایەتی ڕۆیشت و دەمارەکان ڕەوینەوە و پاداشـی ڕۆژووش – بـە ویستی خوا- مسۆگەرە.)

(٧-٢) پاڕانەوەی ڕۆژووان بۆ خاوەن ماڵ

(اَللَّهُمَّ بَارِكْ لَـهُمْ فِيماَ رَزَقْتَهُمْ، وَاغْفِرْ لَـهُمْ وَارْحَمْهُمْ.)[٢]

(پەروەردگارا! ئەوەی کە پێت بەخشیون، بەرەکەتی بەسەردا بڕێژە و لێیان ببورە و ڕەحمییان پێ بکە.)

(٧-٤) ئەو ڕۆژووانەی کە ئامادەی خوان بێ و نەخوات، با دوعا بکات

(إِذَا دُعِيَ أَحَـدُكُمْ فَلْيُجِـبْ، فَـإِنْ كَـانَ صَـائِمَاً فَلْيُصَـلِّ وَإِنْ كَـانَ مُفْطِـراً فَلْيُطْعِمْ.)[٣].

(ئەگەر یەکێک لە ئێوە، میوان کرا، با بچێت، ئەگەر بە ڕۆژوو بـوو بـا بپاڕێتەوە، ئەگینا با بخوات.)

(٧-٥) ئەگەر کەسێک جوێنی بە ڕۆژووان دا یان سووکایەتی پێکرد، با بڵێ:

(إِنِّيْ صَائِمٌ، إِنِّيْ صَائِمٌ.)[٤]

---

(١) (حسن): (بزار (ژ٥٣٩٥) / ابوداود (ژ٢٣٥٩)).
(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٥٤٥٩) ابوداود (ژ٣٧٣١) / ترمذي (ژ٣٥٧٦)).
(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٣٥٩٣) / ابوداود (ژ٢٤٦٢)).
(٤) (صحيح): (بخاري (ژ١٨٩٤) / مسلم (ژ٢٧٥٩)).

(من بەڕۆژم، من بە ڕۆژووم.)

(٧-٦) نزای شەوی قەدر

(اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي.)(١)

(پەروەردگارا! تۆ لێبوردە و بە خشندەی، لێبوردەییشت پێ خۆشە، کەوایە، ئەی پەروەردگارا! لێم خۆش ببە.)

٨- نزاکانی کاتی حەج و عومرە

(٨-١) تەلبیە کردنی حاجی لە حەج و عومرەدا

(لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ، لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيْكَ لَكَ.)(٢)

(ئەی پەروەردگارا!گوێڕایەڵ و فەرمانبەردارم، گوێڕایەڵم، هاوبەشت نییە، گوێڕایەڵم. ستایش و موڵک و دەستەلاْت بۆ تۆیە، تۆ هاوبەشت نییە.)

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٢٥٣٨٤) / ترمذی (ژ٣٥١٣)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٥٩١٥) / مسلم (ژ٢٨٦٨)).

(٨-٢) تەکبیر لێدان لە کاتی گەیشتن بە بەردە ڕەشەکە (حجر الأسود)

(طَافَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْبَيْتِ عَلَى بَعِيرٍ كُلَّمَا أَتَى الرُّكْنَ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيءٍ عِنْدَهُ وكَبَّرَ.)[1]

(پێغەمبەرﷺ بە سواری وشتر تەوافی بەیتی ئەکرد و هەر کات ئەگەیشتە لای بەردە ڕەشەکە، بە دەستی ئامازەی بۆ دەکرد و تەکبیری لێدەدا.)

(٨-٣)پاڕانەوە لە بەینی لای یەمانی و بەردەڕەشەکە

﴿ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي ٱلْأَخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴾[2].

(البقره/٢٠١)

(خودایا! لە دنیادا چاکەمان پێ ببەخشە و لە ڕۆژی قیامەتیشدا چاکمان پێ ببەخشە و لە سزای ئاگر بمانپارێزە.)

(٨-٤) دوعای وەستان لە سەفا و مەڕوە

کاتێ کە پێغەمبەرﷺ دەگەیشتە کێوی سەفا و مەڕوە، ئەم ئایەتەی ئەخوێندەوە : ﴿ إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ ﴾ (بەڕاستی کە سەفا و مەڕوە لە شەعائیری خوای گەورەنە.) لەپاشان فەرمووی : سەعی و

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٦١٣و٥٢٩٣)).

(٢) (حسن): (عبدالرزاق، المصنف (ب٥ ل٥٠) / احمد، المسند (ژ١٥٣٩٩)).

تێکۆشان لە شوێنێکا دەست پێ ئەکەم کە یەکەم جار خوا یادی لێ کردووە. لەوکاتەدا پێغەمبەرﷺ لە سەفا وە دەستی پێکرد و لێی وەسەرکەوت تا کەعبەی ئەبینی، دواتر ڕوو بە قیبلە دەوەستا و دەیگووت : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ و تەکبیری لێئەدا و ئەو نزایەی دەکرد. (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْكُ، وَلَهُ الْـحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَـدِيْرٌ، لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ، أَنْجزَ وَعْدَهُ وَنَصرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ.)[1].

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله) نەبێ، تاکەو هاوبەشی نییە. موڵک و دەستەڵات هی ئەوە و شایستەی ستایشکردنە و توانای بەسەر هەر شتێدا هەیە. جگە لەو هیچ پەرستراوێک نییە و تاک و تەنیایە. ئەوە، کە بەڵێنی خۆی هێنایەدی و بەندەکەی خۆی سەرخست و بە تەنیایی هەموو تاقمەکانی تێکشکاند.) وە لەو بەینەدا، چەند دوعایەکی ئەکرد و ئەم دوعایەشی سێ جار دووبارە ئەکردەوە لە سەر کێوی مەڕوەش ئەم کارانەی ئەنجام ئەدا.

(٨-٥) پاڕانەوەی ڕۆژی عەرەفە

(لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَاشَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ.)[2]

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٣٠٠٩و٣٠١٠) / ابوداود (ژ١٩٠٧)).
(٢) (صحيح): (نسايى (ژ٣٠٠٦) / ابن خزيمه (ژ٢٨٣٠)).

(ئەی پەروەردگارا!گوێڕایەڵ و فەرمانبەردارم، گوێڕایەڵم، هاوبەشت نییە، گوێڕایەڵم. ستایش و موڵک و دەستەڵات بۆ تۆیە، تۆ هاوبەشت نییە.)

(٨-٦)پاڕانەوە لە (مشعرالحرام)

(رَكِبَﷺ الْقَصْوَاءَ حَتَّى أَتَى الْـمَشْعَرَ الْـحَرَامَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ (فَدَعَاهُ، وَكَبَّرَهُ، وَهَلَّلَهُ، وَوَحَّدَهُ) فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفاً حَتَّى أَسْفَرَ جِدّاً فَدَفَعَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ.)[1]

(پێغەمبەرﷺ سواری (قصوا) بوو کە وشترەکەی بوو، هەتا گەیشتە (مشعر الحرام). ڕووی کردە قیبلە و پاڕایەوە و ووتی :" الله أكبر و لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله" ئەوەندە مایەوە هەتا ڕۆژ بە تەواوی ڕووناک بوو و لە پاشان و دوای خۆرهەڵاتن بەرەو (منى) بەرێکەوت.)

(٨-٧) تەکبیر لێدان لە کاتی (ڕەمی جەمەرات)بە هەر زیخ و خڕە بەردێک

(يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ عِنْدَ الْجِمَارِ الثَّلاَثِ ثُمَّ يَتَقَدَّمُ، وَيَقِفُ يَدْعُو مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ، رَافِعاً يَدَيْهِ بَعْدَ الْـجَمَرَةِ الأُولَى وَالثَّانِيَةِ. أَمَّا جَمَرَةُ العَقَبَةِ فَيَرْمِيهَا وَيُكَبِّرُ عِنْدَ كُلِّ حَصَاةٍ وَيَنْصَرِفُ وَلاَ يَقِفُ عِنْدَهَا.)[2]

(لە کاتی ڕەمی جەمەڕاتدا، لەگەڵ هاویشتنی هەر خڕە بەردێک ،

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٣٠٠٩و٣٠١٠) / ابوداود (ژ١٩٠٧)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ١٧٥٣) / نسایی (ژ٣٠٨٣)).

تەکبیر لێبدا. بە هاویشتنی هەر زیخ و خڕەبەردێک تەکبیر لێبدا و دواتر لە ڕەمی یەکەم و دووهەمدا ڕوو بە قیبلە بوەستێ و دەست بەرەو ئاسمان بەرز بکاتەوە و بپاڕێتەوە. دواتر ڕەمی (عقبە)دا بکات و لەگەڵ هاویشتنی هەر خڕەبەردێک تەکبیر لێبدات و بە بێ وەستان بڕوات.)

(٨-٨) دوعا لە کاتی سەربڕین و قوربانیکردندا

(بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أكبر (اَللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ)[١] اَللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّيْ.)[٢]

(بە ناوی خوا و خوا گەورەترینە. خوایە! لە لایەن تۆوەیەو بۆ تۆیە. خوایە! لێم قبووڵ بکە.)

٩-دوعای زەکات

(٩-١) دوعا بۆ زەکاتدەر

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ (توبە / ١٠٣)

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٥٥٥٨) / مسلم (ژ٥١٩٩)).
(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٥٢٠٣) / ابوداود (ژ٢٧٩٤)).

(زەكات وەربگرە لە ماڵی ئەمانە تا پاكیان بكاتەوە لە گوناهی زەكـات نەدان. دوعای خێر و عەفویان بۆ بكە، كە دوعا كردنی تۆ مایەی ڕەحەتی و دڵنیاییە بۆ ئەوان.)

١٠- نزاكانی جیهاد كردن

(١٠-١) دوعا بۆ شەهید بوون لە پێناوی خودا

پیامبرﷺ فرمودەاند: (مَنْ سأَلَ اللّهَ تَعالى الشّهادَةَ بِصِـدْقٍ بَلَّغَـهُ اللّـهُ تَعـالى مَنازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ ماتَ على فِرَاشِهِ.)[1]

(هەر كەس بە ڕاستی داوای شـەهیـد بـوون لـە خـوا بكـات، خـوای گەورەﷻ دەگەیێنێتە پلەكانی شەهادەت، هەر چەنە كە لـە ماڵـەوە و بـە (نەخۆشی یان بە پیری) بمری.)

(١٠-٢) نـزای كاتـی ڕۆیشتنی‌خەباتگێڕان (موجاهیدین)

(أَسْتَوْدِعُ اللهَ دِيْنَكَ، وَأَمَانَتَكَ، وَخَوَاتِيْمَ عَمَلِكَ.)[2]

(دین و ئەمانەت و كۆتایی كاروبارم دەسپێرمە دەست پەروەردگار.)

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١٩٠٩)).

(٢) (صحيح): (ابوداود (ژ٢٦٠٣) / محاملی، الدعاء (ژ٥)).

(١٠-٣)نزای دەرچوون لە جیهاد

(اَللّٰهُمَّ أَنْتَ عَضُدِيْ، وَ أَنْتَ نَصِيْرِيْ، بِكَ أَجُوْلُ، وَبِكَ أَصُوْلُ، وَبِكَ أُقَاتِلُ.)[١]

(پەروەردگارا! تۆ پشتیوان و یارمەتیدەرمی، بە یارمەتی تۆ دەجوڵێم و پەلاماری دوژمنان ئەدەم و بە یارمەتی تۆ ئەجەنگم.)

(١٠-٤)دوعای ڕووبەڕوو بوون لەگەڵ دوژمن

(اللّٰهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةْ فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةْ.)[٢]

(پەروەردگارا! بە ڕاستی کە ژیان، ژیانی پاشەڕۆژە، خوایە! لە کۆچەران و یاریدەدەران(مهاجرين و انصار)خۆش بە و لێیان ببورە.)

(١٠-٥)دوعا لە کاتی شەڕو جیهاددا

(اللّٰهُمَّ نَزِّلْ نَصْرَكَ.)[٣]

(پەروەردگارا! سەرکەوتنی خۆتمان بۆ دابەزێنە.)

---

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٢٩٠١/٢) / ابوداود (ژ٢٦٣٤)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٣٧٩٦و٦٤١٣) / مسلم (ژ٤٧٧٤و٤٧٧٥)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٤٧١٦)).

(١٠-٦)پاڕانەوە لە کاتی تێکشکان بە دەستی دوژمنەوە

(اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ کُلُّهُ اللَّهُمَّ لَا قَابِضَ لِمَا بَسَطْتَ وَلَا بَاسِطَ لِمَا قَبَضْتَ وَلَا هَادِيَ لِمَا أَضْلَلْتَ وَلَا مُضِلَّ لِمَنْ هَدَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُقَرِّبَ لِمَا بَاعَدْتَ وَلَا مُبَاعِدَ لِمَا قَرَّبْتَ اللَّهُمَّ ابْسُطْ عَلَيْنَا مِنْ بَرَکَاتِکَ وَرَحْمَتِکَ وَفَضْلِکَ وَرِزْقِکَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُکَ النَّعِيمَ الْمُقِيمَ الَّذِي لَا يَحُولُ وَلَا يَزُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُکَ النَّعِيمَ يَوْمَ الْعَيْلَةِ وَالْأَمْنَ يَوْمَ الْخَوْفِ اللَّهُمَّ إِنِّي عَائِذٌ بِکَ مِنْ شَرِّ مَا أَعْطَيْتَنَا وَشَرِّ مَا مَنَعْتَ اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَکَرِّهْ إِلَيْنَا الْکُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنْ الرَّاشِدِينَ اللَّهُمَّ تَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ وَأَحْيِنَا مُسْلِمِينَ وَأَلْحِقْنَا بِالصَّالِحِينَ غَيْرَ خَزَايَا وَلَا مَفْتُونِينَ اللَّهُمَّ قَاتِلْ الْکَفَرَةَ الَّذِينَ يُکَذِّبُونَ رُسُلَکَ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِکَ وَاجْعَلْ عَلَيْهِمْ رِجْزَکَ وَعَذَابَکَ اللَّهُمَّ قَاتِلْ الْکَفَرَةَ الَّذِينَ أُوتُوا الْکِتَابَ إِلَهَ الْحَقِّ.)[1]

(پەروەردگارا! هەموو ستایشکردنێک شایەنی تۆیە. خوایا! ئەو شتەی کە تۆ بیدەی، کەس ناتوانێ لێی ڕێگر بێت و ئەوەی کە تۆ نەیدەی، کەس ناتوانێ بیدات. ئەو کەسەی تۆ گومڕای بکەی کەس ناتوانێ ڕێ نیشان بدات و ئەو کەسەی کە تۆ ڕێنوێنی بکەیت، کەس ناتوانی گومڕای بکات. ئەو شتەی کە ئیزنی نەدەی کەس ناتوانێ بیبەخشێ و شتێک بیبەخشی

(١) (صحیح): (احمد، المسند (ژ١٥٤٩٢) / بخاری، الادب المفرد (ژ٦٩٩)).

کەس ناتوانێ کۆسپ بێ لەبەردەمی. کەسێک، کە تۆ دووری بخەیتەوە کەس ناتوانی نزیکی بکاتەوەو و ئەو کەسەی کە تۆ نزیکی بکەیت، کەس ناتوانی دووری بخاتەوە. پەروەردگارا! بەرەکەت و ڕزق و ڕەحمەتی خۆتمان بەسەردا برژێنە. خوایا! نیعمەتێکمان بدەیە کە نەگۆڕ و بەردەوام بێت. پەروەردگارا! لە کاتی پێویست، نیعمەت و لە کاتی ترس‌دا هێمنی و پارێزراوی لە تۆ داوا دەکەین. پەروەردگارا! پەنا ئەگرین لە شەڕی ئەو شتەی کە پێت بەخشیوین و ئەو شتەی کە لێت قەدەغە کردووین. پەروەردگارا! ئیمان و باوەڕ لای ئێمە خۆشەویست بکە و لە دڵماندا بیڕازێنەوە و کوفر و بێ‌دینی و نافەرمانی لای ئێمە ناپەسەند و ناشیرین بکە. بمانکە بە ڕێنیشاندەری خەڵک. پەروەردگارا! بە ئیمانەوە بمانمرێنە و بە ئیمانیشەوە زیندوومان بکەوە و پێوەلکاوی پیاوچاکانمان بکە، لە حاڵەتێکدا کە فریو خواردوو سووک نەبین. پەروەردگارا! ئەو کافرانە لە بەین ببە کە پێغەمبەران بە درۆ ئەخەنەوە و سزای خۆتیان بەسەردا بچەسپێنە. پەروەردگارا! ئەو کافرانەی، کە کتێبت بۆ ڕەوانە کردوون، لە بەینیان ببە. ئەی خواوەندی حەق!)

١١-پاڕانەوە لە ڕۆژی هەینی و جەژنەکان

(١١-١) خوێندنی سورەتی (کهف) لە ڕۆژی هەینیدا

(مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْكَهْفِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَضَاءَ لَهُ مِنَ النُّورِ مَا بَيْنَ الْجُمُعَتَيْنِ.)(١)

(هەر کەس لە ڕۆژی هەینیدا، سورەتی (کهف) بخوێنێ، لەو هەینییە تا هەینییەکیتر، نوورێک دایدەگرێ.)

(١١-٢)خوێندنی سورەتەکانی(سجده، إنسان، جُمُعَه، منافقین، أعلى و غاشیه)لە نوێژەکانی ڕۆژی هەینیدا

«كان النبيُّ يقرأ في الجمعة في صلاة الفجر (السجدة) و(الإنسان).» ٢

(پێغەمبەرﷺ لە نوێژی بەیانی ڕۆژی هەینی، سورەتەکانی(سجده – انسان)ی ئەخوێند.)

«كان النبي يقرأ في صلاة الجمعة سورة (الجمعة) و(المنافقين).»٣

(پێغەمبەرﷺ لە نوێژی هەینیدا سورەتەکانی (جمعه – منافقین)ی

---

(١) (صحيح): (نسايي، السنن الكبرى (ژ١٠٧٩٠) / حاكم، المستدرك (ژ٢٠٧٣)).
(٢) (صحيح): (بخاري (ژ٨٩١و١٠٦٨) / مسلم (ژ٢٠٧٢و٢٠٧١)).
(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٢٠٦٨-٢٠٧٠) / نسايي (ژ١٤٢١)).

ئەخوێند.) «كان رسول الله ﷺ يقرأ فـي العيـدين و فـي الجمعـة ب(الأعلـى) و(الغاشية).» [١]

(پێغەمبەر ﷺ لە نوێژی هەینی و نوێژی جەژنەکاندا، سـوڕەتـەکـانی (أعلی – غاشیە)ی ئەخوێند.)

(١١-٣) دوعاکانی دوای نوێژی هەینی

بە پێی فەرموودەی پێغەمبەرﷺ، هـەر کـەس دوای نوێـژی هـەینـی سوڕەتەکانی(حمد، ناس، فلق، اخلاص) بخوێنێ، نـەفـس و مـاڵی ئـەو تـا هەینی داهاتوو پارێزراو دەبێ.) [٢]

(١١-٤) دوعا لە دوایین کاتەکانی ڕۆژی هەینی

ئەبوو هوڕەیرەﷺ دەگێڕێتەوە : «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَـالَ فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ تعَالَى شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ وَأَشَارَ بِيَدِهِ يُقَلِّلُهَا.» [٣] « پێغەمبەرﷺ لە ڕۆژی هەینیدا زیکری ئەکـرد وو دواتر وتیان؛ کە لەم ڕۆژەدا کاتێک هەیە کە ئیماندار لـەو کاتـەدا لـە خوا نەپاڕاوەتەوە، لە حاڵێکدا کە وەستاوە و نوێـژ ئـەکـا و ئـەگـەر داوای شتێک لـە خـوا ﷻ بکـات، ئـەوە خـوای گـەورەﷻ پێـی ئـەبـەخشـی.

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٢٠٦٥و٢٠٦٦) / ابوداود (ژ١١٢٤و١١٢٥)).
(٢) (صحيح): (ابن ابى شيبه (ب٧ل ٩٨) / بيهقى، شعب الايمان (ژ٢٥٧٧)).
٣- (صحيح): (بخارى (ژ٩٣٥و٥٢٩٤و٦٤٠٠) / مسلم (ژ٦-٢٠٠١-٢٠٠) / ابوداود (ژ١٠٤٨) / ابن ماجه (ژ١١٣٧) / ترمذى (ژ٤٩١) / نسايى (ژ١٤٣٠-١٤٣٢)).

پێغەمبەرﷺ بە دەستەکانی ئاماژەی کرد کە کاتێکی کەمە.)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ: (يَوْمُ الْجُمُعَةِ ثِنْتَا عَشْرَةَ (سَاعَةً) لاَ يُوجَدُ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ عزَّ وجَلَّ شَيْئًا إلاَّ آتَاهُ اللَّهُ عزَّ وَجَلَّ فَالْتَمِسُوهَا آخِرَ سَاعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ.)[1]

پێغەمبەرﷺ فەرمووی : ڕۆژی هەینی دوانـزە کاتـژمێرە و لـەو ڕۆژەدا کاتژمێرێک هەیە کە هەر موسوڵمانێک لەو کاتەدا لە خوا ﷻ بپاڕێتەوە و داوای شتێک لە خواﷻ بکات، خوای گەورەﷻ پێی ئەبەخشی. ئەو کاتـە لە دوایین کاتەکانی ئێوارەدا بدۆزنەوە.)

(١١–٥) دوعا لە شەو و ڕۆژی جەژنەکاندا

جەژنی ڕەمەزان: تا دەتوانیٚ، دوای خۆرئاوابوون لـە ڕۆژی جـەژن تـا کاتی نوێژی جەژن تەکبیر لێبدات. خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ :﴿ وَلِتُكْمِلُواْ ٱلْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ (البقـــره/١٨٥)«کـــە ڕۆژووی مانگەکەتان تەواو کرد با تەکبیری خودا بکەن و بڵێن(الله اکبر) لە سەر ئەوە کە هیدایەتی داون بۆ ئەو ڕۆژووە. هیوایە سوپاسی خودا بکەن.»

جەژنی قوربان: دوای نوێژەکانی ڕۆژی جەژنی قوربان و ڕۆژانی(تشریق) – تا دوایی نوێژی ئێوارە – تەکبیر لێبدات. [2]

---

(١) (صحيح): (عبدالله بن وهب، الموطأ (ژ٢٠٨) / ابوداود (ژ١٠٥٠)).

٢- ئیمام ئەحمەدی کوڕی حەنبەلؒ ووتویەتی کە زانایان لە سەر ئەو باوەڕە یەکڕان. بڕوانە : (ابن قدامة، المغنی، ب٢ل ٢٤٥).

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡدُودَٰتٖۚ﴾ (البقرە / ٢٠٣) «ناوی خودا بێنن لە چەند ڕۆژێکدا، کە لە سبەینێی عەرەفەوە تا عەسری ڕۆژی چوارەمی جەژنە.»

١٢- دوعاکانی مەییت(جنائز)

(١٢-١) تەڵقین دادانی کەسێک لە حاڵی سەرەمەرگدا

(مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ دَخَلَ الـجَنَّةَ.) [١]

(هەر کەس دوا ووتەی لە دونیادا(لااله الا الله) بێت، ئەچێتە ناو بەهەشت.)

(١٢-٢)نزای دوای دەرچوونی ڕوح و داخستنی چاوەکانی مردوویەک

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِفُلاَنٍ (بِاسْمِهِ) وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْـمَهْدِيِّيْنَ، وَاخْلُفْهُ فِيْ عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِيْنَ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ، وَافْسَحْ لَهُ فِيْ قَبْرِهِ وَنَوِّرْ لَهُ فِيْهِ.) [٢]

(ئەی پەروەردگارا! لە فلانی خۆش ببە(ناوی بهێنێ) و پلەی بەرز

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٢٢٠٣٤) / ابوداود (ژ٣١١٨)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٢١٦٩و٢١٧٠) / ابوداود (ژ٣١٢٠)).

بكەوە لە ناو هیدایەت دراواندا و سەرپەرشتی منالأنی بكە لە نێوان خزم و كەسیدا و لە ئێمە و لەو خۆش ببە. ئەی پەروەردگاری عالەمیان! گۆڕەكەی فەراخ و فراوان و پڕ نوور بكە.)

(١٢-٣)دوعا بۆ مردوو لە نوێژی مردوودا

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، وَعَافِهِ، وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ، وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَاراً خَيْراً مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلاً خَيْراً مِنْ أَهْلِهِ، وَزَوْجاً خَيْراً مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ (وَعَذَابِ النَّارِ).)[1]

(پەروەردگارا! لێی خۆش ببە و ڕەحمی پێ بكە و سەلامەتی بە نسیب بكە و لێی ببورە. پەروەردگارا! ڕێزی لێبگرە و گۆڕەكەی فەراخ و فراوان بكە. بە ئاو و بەفر و تەرزە بیشۆرە و وەك چۆن لیباسی سپی لە پیسایی پاك ئەكەیتەوە، وا گوناهەكانی لێ دارِمە و پاكی بكەوە. پەروەردگارا! ماڵێكی باشتر لە ماڵەكەی، خێزانێكی باشتر لە خێزانەكەی و هاوسەرێكی باشتر لە هاوسەرەكەی پێ ببەخشە و بیخە ناو بەهەشت و لە سزای ناو گۆڕ و ئاگری دۆزەخ بیپارێزە.)

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدِنَا، وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرِنَا وَ

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٢٢٧٦-٢٢٧٨) / ترمذی (ژ١٠٢٥)).

أُنْثَانا. أَللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الإِسْلاَمِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الإِيْمَانِ. أَللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلاَ تُضِلَّنَا بَعْدَهُ.) (١)

(خوایە! لە زیندوو مردوومان، لە ئامادە و نەهاتومان، لە بچوک و گەورەمان و لە ژن و پیاومان خۆش ببە. خوایە! هەر کەسێک لە نێو ئێمەدا ئەژێنیت، لە سەر ئیمان بیژیێنە و هەر کەسیشمان دەمرێنی، بە ئیمانەوە بیمرێنە. پەروەردگارا! لە پاداشی ئەم موسیبەتە بێ بەشمان مەکە و دوای ئەو گومڕامان مەکە.)

(أَللَّهُمَّ إِنَّ فُلاَن بْن فُلاَن فِيْ ذِمَّتِكَ، وَحَبْلِ جِوَارِكَ، فَقِهِ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَأَنْتَ أَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَقِّ،فَاغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ.) (٢)

(پەروەردگارا! فلانی کوڕی فلان، لە ژێر چاودێری و پەنای تۆ دایە. خوایە! لە فیتنە و هەرای گۆڕ و سزای ئاگر بیپارێزە. بێگومان تۆ خاوەنی وەفا و حەققی. خوایە! لێی خۆش ببە و ڕەحمی پێ بکە. تۆ بەخشندەو میهرەبانی.)

(إِنْ كَانَ مُحْسِناً فَزِدْ فِيْ حَسَنَاتِهِ، وَإِنْ كَانَ مُسِيْئاً فَتَجَاوَزْ عَنْهُ.) (٣)

(پەروەردگارا! ئەم کەسە بەندەی تۆیە کە موحتاجی ڕەحمەتی تۆیە،

(١) (صحيح): (نسايي، السنن الكبرى (ژ١٠٩١٩) / ابوداود (ژ٣٢٠٣)).
(٢) (صحيح): (ابن ماجه (ژ١٤٩٩) / ابوداود (ژ٣٢٠٤)).
(٣) (صحيح): (ابويعلى، المسند (ژ٦٥٩٠) / ابن حبان (ژ٣٠٧٣)).

ئەگەر چاکە، چاکەکانی بۆ زیاد بکە و ئەگەریش خراپە، لێی خۆش ببە)[١]

(١٢-٤)دوعای دڵنەوایی کردن

(إِنَّ لله مَا أخذَ، وَلَهُ مَا أعْطَى وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُسَمًّى ... فَلتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ.)[٢]

(ئەوەی کە خوا دەیباتەوە، خۆی خاوەنییەتی و ئەوەیش کە دەیبەخشی هەر خۆی خاوەنییەتی. هەر شتێک کاتێکی دیاریکراوی هەیە. دەبێ سەبر بگری و چاوەڕێی پاداش بە.)

(١٢-٥)دوعا لە کاتی خستنی مردوو بۆ ناو گۆڕ

(بِسْمِ اللهِ وَعَلى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللهِ.)[٣]

(بە ناوی خوا ﷻ و بە پێی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ مردوو ئەخەمە ناو گۆڕ.)

(١٢-٦)دوعای دوای ناشتنی مردوو

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اَللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ.)[٤]

---

(١) تێکڕای زانایان لەسەر ئەو باوەڕەنە کە نوێژی مردوو چوار تەکبیری هەیە کە دوای یەکەم تەکبیر، سورەتی فاتیحە ئەخوێندرێ و لە تەکبیری دووهەمدا سەڵەوات دەدری لەسەر پێغەمبەر ﷺ و لە دوای تەکبیری سێهەم دوعا ئەکرێ و لە دوا تەکبیری چوارەم سڵاو ئەدرێتەوە. هەرچەندە هەندێ پێیان وایە کە دوای تەکبیری چوارەم خوێندنی دوعا جایزە. لەم فەرموودانەدا دەرئەکەوێ کە دوعا کردن تایبەت نەکراوە لە دوای یەکێ لە تەکبیرەکان. بڕوانە: (مهیزع، الدعاء و أحکامه الفقهیة، ١/٣٩٧-٤٠٨).

(٢) (صحیح): (بخاری (ژ٦٦٥٥و١٢٨٤) / مسلم (ژ٢١٧٤)).

(٣) (صحیح): (احمد، المسند (ژ٥٢٣٣) / ابوداود (ژ٣٢١٥)).

(٤) (صحیح): (عبدالله بن احمد، السنة (ژ١٤٢٥) / ابوداود (ژ٣٢٢٣)).

(پەروەردگارا! لێی خۆش ببە و لە سەر(جوابی پرسیارەکانی مونکیر و نەکیر) دامەزراوی بکە.)

(١٢-٧)دوعای سەردانی گۆڕستان

(اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ، مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُسْلِمِيْنَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لاَحِقُوْنَ (وَيَرْحَمُ اللهُ الْمُسْتَقْدِمِيْنَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِيْنَ) أَسْأَلُ اللهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ.)[٢].

(سلاوتان لێ بێت ئەی ئەهل و خاوەنی ئەم مەنزڵە. کە ئیماندار و موسوڵمانن. بە ئیزن و ویستی خوا ئێمەش بە ئێوە ئەگەین. خوای گەورە ﷻ ڕەحم بکات بە ڕابدووانمان و دواکەوتوانمان. لە خوای گەورەﷻ بۆ خۆمان و بۆ ئێوە ئەپاریێینەوە،کە بمانپارێزی.)

دوای ناشتنی مردوو(منکر و نکیر) پرسیاری لێ ئەکەن؛ داوا لە خوا بکەین کە ئەم مردووە لە سەر جوابی فریشتەکان دامەزراو بکات.

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٢٢٩٩و٢٣٠١) / نسايي (ژ٢٠٣٧و٢٠٣٩)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٢٣٠٢) / ابن ماجه (ژ١٥٤٧)).

١٣- پاڕانەوەی سەودا و مامەڵە

(١٣-١) دوعا بۆ دانەوەی قەرز

(اَللَّهُمَّ اكْفِنِيْ بِحَلاَلِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَأَغْنِنِيْ بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ.)[١]

(پەروەردگارا! رۆزق و رۆژی حەلاڵم بدەیە و ڕزقی حەرامم بەنەسیب مەکە و بە گەورەیی خۆت لە خەڵکم بێ نیاز بکە.)

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْـهَمِّ وَالْـحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ وَالْـجُبْنِ، وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ.) [٢]

(پەروەردگارا! پەنا بە تۆ ئەگرم لە غەم و پەژارە و دڵ تەنگی و لە سستی و بێ دەسەڵاتی، پەنات پێ ئەگرم لە لە چاوچنۆکی و ترس و قورسایی قەرزداری و شکستی پیاوانی ئیسلام.)

(١٣-٢)دوعای کاتی دانەوەی قەرز بە خاوەن قەرز

(بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ، إِنَّمَا جَزَاءُ السَّلَفِ الْـحَمْدُ وَالْأَدَاءُ.)[٣]

---

(١) (صحيح): (بزار (ژ٥٦٣) / ترمذي (ژ٣٥٦٣)).

هەر کەس ئەم نزایە بکات، ئەگەر بە قەرای کێوێک قەرزدار بێت، خوای گەورە ﷻ قەرزەکەی بۆ ئەداتەوە.

(٢) (صحيح): (بخاري (ژ٢٨٩٣و٦٣٦٩) / مسلم (ژ٧٠٤٨)).

(٣) (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٦٤١٠) / نسايي (ژ٤٦٨٣)).

(خوای گەورەﷻ بەرەکەت بخاتە ماڵ و سامانت، پاداشتی قەرز دەر، سپاس کردن و دانەوەی قەرزەکەیەتی.)

(١٣-٣) نزای زەماوەند کردن یان کڕینی ئاژەڵ

هەر کاتێ یەکێ لە ئێوە ژنی خواست و وشتر یان ئاژەڵێکی کڕی، با بڵێ: (أَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ.) [١]

(پەروەردگارا! داوای چاکەی ئەو و ئەو چاکەیەت لێدەکەم کە خستووتە سەری و پەنا بە تۆ ئەگرم لە خراپەی ئەو و ئەو خراپەی کە خستۆتە سەری.)

١٤- نزاکانی ژن خوازی

(١٤-١)دوعای پێش مارەکردن و هەر وتارێک

پێغەمبەرﷺ لە کاتی مارە کردن و هەر وتارێکدا ئەم دوعایانەی ئەکرد: (إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِ

---

(١) (صحيح): (ابوداود (ژ٢١٦٢) / ابن ماجه (ژ٢٢٥٢)).
هەر کات کەسێک لە ئێوە وشترێکی کڕی، دەستی پێدا بکێشێ و ئەم دوعایە بکات.

اللّهُ فلاَ مُضِلّ لَهُ ومنْ يُضْلِلْ فلاَ هَادِي لهُ وأشْهَدُ أنْ لاَ إلهَ إلاَّ اللّهُ وأشْهَدُ أنَّ مُحمّدًا عَبْدُهُ ورَسُولُهُ، يا أيُّها الّذِين آمَنُوا ﴿ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴾ ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَـٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾)[1]

(ستایش شایستەی خوایە و داوای یارمەتی لەو ئەکەین و هەر لە وی داوای بەخشش و لێبوردن ئەکەین. لە پیسی نەفسی خۆمان پەنا بە خوا ئەگرین. هەر کەس کە خوا ڕێنوێنی بکات، کەس ناتوانێ ڕێی لێ ون بکات و هەر کەس کە خوا گومڕای بکات، کەس ناتوانێ ڕێنوێنی بکات.شایەتی ئەدەم کە هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله) و شایەتی ئەدەم کە محمد بەندە و نێردراوی خوایە. (ئەی ئیمانداران! لەو خوایە بترسن، کە یەکتری پێ سوێند ئەدەن و بترسن لەوەی کە خزمایەتی بپچڕن، بێگومان خوای گەورە ئاگای لێتانە. (ئەی ئیمانداران! بە ڕاستی لە خودا بترسن، ترسێکی ڕاستەقینە، کە شایەنی گەورەیی و بە دەسەڵاتی خودا بێ و هەوڵ بدەن و تێبکۆشن کە لە سەر ئایینی ئیسلام نەبێ، نەمرن.) (ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە! لە خوا بترسن و قسەێی بکەن کە ڕاست و دروست و دامەزراوبێ.)

(١) (صحيح): ابوداود (ژ ٢١٢٠).

(١٤-٢) دوعای پیرۆزبایی کردنی زەماوەند

(بَارَكَ اللهُ لَكَ، وَبَارَكَ عَلَيْكَ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِيْ خَيْرٍ.)[١]

(خودا بەرەکەتتان پیێ ببەخشیێ و بەرەکەت بخاتە ناو کاروبارتان و هاوسەرگیریتان پیرۆز و پڕ خێر بکات.)

(١٤-٣)دوعای ئەو کەسەی کە هاوسەرگیری ئەکات

ئەگەر یەکیێ لە ئێوە هاوسەرگیری کرد، بڵیێ: (اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ.)[٢]

(پەروەردگارا! داوای چاکەی ئەو و ئەو چاکەیەت لێدەکەم کە خستووتە سەری و پەنا بە تۆ ئەگرم لە خراپەی ئەو و ئەو خراپەی کە خستۆتە سەری.)

(١٤-٤) دوعای بەر لە سەرجێیی کردن لەگەڵ هاوسەر

(بِسْمِ اللهِ، اَللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا.)[٣]

(بە ناوی خوا. خوایە شەیتانمان لیێ دوور بخە و شەیتان لەو منداڵەش کە پێمانی ئەبەخشی، دوور بکەوە.)

---

(١) (صحيح): (سعيد بن منصور، السنن (ژ٥٢٢) / ابوداود (ژ٢١٣٢)).

(٢) (صحيح): (ابوداود (ژ٢١٦٢) / ابن ماجه (ژ١٩١٨)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ٥١٦٥و ٣٢٧١) / مسلم (ژ٣٦٠٦و٣٦٠٧)).

هەر کەس لە کاتی سەرجێیی‌کردن لەگەڵ خێزانی ئەم دوعایە بکات، ئەگەر خوای گەورە منالی پیێ بەخشین، ئەوا لە شەڕرو فیتنەی شەیتان پارێزراوە.

(١٤-٥) دوعای دوای میوانی

(اَلْـحَمْدُ للهِ الَّذِيْ أَطْعَمَنِيْ هٰذَا وَ رَزَقَنِيْهِ، مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّيْ وَلاَ قُوَّةٍ.)[1]

(سپاس و ستایش بۆ ئەو خوایەی کە ئەم خواردەنییەی پێ بەخشیم، بێ ئەوەی کە توان و هێزێکم هەبێ.)

(اَلْـحَمْدُ للهِ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّباً مُباركًا فِيْهِ غَيْر مَكْفِيٍّ وَلاَ مُوَدَّعٍ، وَلاَ مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا.)[2]

(ستایشی زۆر و پاک و بێ خەوش شایستەی ئەو خوایەیە، کە بێ‌نیازە و خاوەنی هەموو شتێکە. هەمیشە داوا لەو ئەکرێ و هەموو شت هەر لەو داوا ئەکرێ. پەروەردگارا! ستایش کردنەکەمان قبووڵ بکە.)

(١٤-٦) دوعا بۆ پارێزراوی منداڵ

پێغەمبەر ﷺ ئەم دوعایەی ئەکرد و حەسەن و حوسێنی بە خوا ئەسپارد تا بیانپارێزی. (أُعِيْذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لاَمَّةٍ.)[3]

(هەر دووی ئێوە(حسن و حسین) بە وشە جوان و تەواوەکانی (الله) لە

---

(١) (حسن): (احمد، المسند (ژ١٥٦٣٢) / دارمي، السنن (ژ٢٦٩٠)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٥٤٥٨) / ابوداود (ژ٣٨٥١)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ٣٣٧١) / ابوداود (ژ٤٧٣٩)).

بەم دوعایە، منداڵ لە گیانی شەیتانەکانی پەری و بنیادەم پارێزراو ئەبێ و پێغەمبەر ﷺ وئیبراهیم ﵇ وئیسماعیل ﵇ وئیسحاق ﵇ ئەم دوعایەیان کردووە.

هەر خراپەیەکی شەیتان و گیانلەبەری مەترسیدار و خاوەن ژەهر و چاوپیسی بە خوا ئەسپێرم.)

(١٤-٧) دوعا لە کاتی سەربڕینی (عقیقە)

(بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أكبر (أَللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ)[١] أَللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّيْ.)[٢]

(بە ناوی خوا و (الله) گەورەترینە. پەروەردگارا! لە تۆوەیە و بۆ تۆیە. خوایە! لێم قبولْ بکە.)

١٥- پاڕانەوە لە بەیانیان و شەوانەدا [٣]

پێغەمبەرﷺ فەرمووی: «لأَنْ أَقْعُدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللهَ تَعَالَى مِنْ صَلاَةِ الْغَدَاةِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ أَرْبَعَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَلأَنْ أَقْعُدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللهَ مِنْ صَلاَةِ الْعَصْرِ إِلَى أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ أَرْبَعَةً.»[٤]

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٧٣٩٩) / مسلم (ژ٥١٩٩)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٥٢٠٣) / ابوداود (ژ٢٧٩٤)).

(٣) کاتی زیکرکردنی بەیانیان لە نوێژی بەیانییەوە دەست پێ ئەکا. تا کاتی چێشتەنگاو و زیکر کردن لە شەویش لە نوێژی شێوانڕا دەست پێ ئەکا، تا نوێژی بەیانی.

(٤) (صحيح) (جگە لە: «أعتق أربعة»): ابوداود (ژ٣٦٦٩)).

«ئەگەر لای کۆمەڵێ دابنیشـم، کـە لـە نوێـژی بـەیانیـەوە تـا کـاتی خۆرهەڵاتن زیکری خوا بکەن، لای من خۆشتر و خۆشەویسـتـتـرە، کـە چوار کەس لە نەوەکانی ئیسماعیل ﵇ ئازاد بکەم. وە ئەگەر لای کۆمەڵێ دابنیشم، کە لە نوێژی ئێوارەوە تا خۆرئاوابوون زیکری خوا ئەکەن، لە لای من لە ئازاد کردنی چوار کەس خۆشتر و خۆشەویستترە.».

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾[1] (تەرجەمەی ئەم ئایەتە لە (٦-١١)دا کراوە.)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ۝ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ﴾. (تەرجەمەی ئەم ئایەتانە لە

(٦-١١)دا کراوە.)

(١) هەر کەس هەموو شەوانە ئەم ئایەتە بخوێنێ، تا بەیانی لە جنۆکە پارێزراو ئەبێ. (صحیح): (بخاری (ژ ٢٣١١و٣٢٧٥و٥٠١٠)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ ۝ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّـٰثَـٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ ۝ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴾. **(تەرجەمەی ئەم ئایەتانە لە (٦-١١)دا کراوە.)**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝ إِلَـٰهِ ٱلنَّاسِ ۝ مِن شَرِّ ٱلْوَسْوَاسِ ٱلْخَنَّاسِ ۝ ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ ۝ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ﴾

(تەرجەمەی ئەوئایە تانە لە (٦-١١)دا کراوە.

(ئەبێ ئەم سورەتانە سێ جار بخوێندرێنەوە.)[1]

(أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْـمُلْکُ لله[2] وَالْـحَمْدُ لله، لاَ إِلَهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَـرِيْکَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْکُ وَلَهُ الْـحَمْدُ وَهُوَ عَلَى کُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، رَبِّ أَسْأَلُکَ خَيْرَ مَـا فِـيْ هَذَا الْيَوْمِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهُ[3]، وَأَعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّ مَا فِيْ هَذَا الْيَوْمِ وَشَرِّ مَـا بَعْـدَهُ،

---

(١) هەر کەس سێ جار ئەم ئایەتانە لە بەیانیان و شەوانەدا بخوێنێ، بۆوی بەسندەیە. (صحیح): ابوداود (ژ٥٠٨٤) / ترمذی (ژ٣٥٧٥) / نسایی (ژ٥٤٢٨).

(٢) لە شەودا لە جیاتی ڕستەی سەرەوە، ئەیفەرموو: «أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْـمُلْکُ لِلّهِ».

(٣)لە شەودا لە جیاتی ڕستەی سەرەوە، ئەیفەرموو: «رَبِّ أَسْأَلُکَ خَيْرَ مَا فِيْ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّ مَا فِيْ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا».

رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوْءِ الْكِبَرِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ.)[1]

(ئێمە و هەموو جیهانیان بەیانیمان بەسەردا هات بۆ خوای گەورە. ستایش هەر بۆ خوایە و هیچ پەرستراوێک نییە جگە لە (الله)، کە تاکە و هاوبەشی نییە. موڵک و دەسەڵات و ستایش هەر بۆ ئەوەو توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیە. پەروەردگارا! داوای خێر و چاکەی ئەمڕۆ و دوای ئەمڕۆت لێدەکەم. وە پەنا بە تۆ ئەگرم لە خراپەی ئەمڕۆ و ئەو خراپەی کە دوای ئەمڕۆ دێت. پەروەردگارا! پەنات پێئەگرم لە تەمبەڵی و سستی و خراپەی پیری. خوایە! پەنات پێئەگرم لە سزای ئاگر و و سزای ناو گۆڕ.)

(اَللّٰهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ أَمْسَيْنَا[2]، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ.) [3]

(پەروەردگارا! بە ناوی تۆ بەیانیمان کردەوە و بە ناوی تۆوە ئێوارەمان بەسەرداهات. خوایە! بە ویستی تۆوە زیندووین و بە ویستی تۆوە ئەمرین و گەڕانەوەمان بۆ لای تۆیە.)

---

(١) (صحیح): (مسلم (ژ٧٠٨٣و٧٠٨٤) / ابوداود (ژ٥٠٧٣)).

(٢) **وە لە شەودا ئەیفەرموو:** «اَللّٰهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، وَبِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ».

(٣) (صحیح): (بخاری، الادب المفرد (ژ١١٩٩) / ابوداود (ژ٥٠٧٠)).

(اَللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّيْ لاَ إِلهَ إِلاَّ أَنْتَ، خَلَقْتَنِيْ وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوْءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوْءُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرْ لِيْ فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلاَّ أَنْتَ.)[1]

(خوایە! تۆ پەروەردگاری منی، جگە لە تۆ هیچ پەرستراوێک نییە. تۆ بەدیت هێناوم و من بەندەی تۆم و لەسەر ئەو بەڵێنیەم، کە بە تۆم داوە تا بتوانم. وە پەنا بە تۆ ئەگرم لە خراپەی ئەوەی، کە ئەنجامم داوە. دان دەنێم بەو نیعمەتانەی کە پێت بەخشیوم و دان ئەنێم بە تاوانەکانم. خوایە! لێم ببورە و بمبەخشە، کە جگە لە تۆ هیچ کەس لە گوناه و تاوان خۆش‌نابێ)

هەر کەس بە خاترجەمی، لە شەودا ئەم دوعایە بکات و بمرێ و یان لە ڕۆژدا بیکات و بمرێ، ئەچێتە بەهەشتەوە.

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ اَصْبَحْتُ[2] أُشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ، وَمَلاَئِكَتَكَ وَجَمِيْعَ خَلْقِكَ، أَنَّكَ أَنْتَ اللهُ لاَ إِلَهَ لاَّ أَنْتَ وَحْدَكَ لاَ شَرِيْكَ لَكَ وَأَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ.)[3] **(چوار جار ئەم دوعایە بکرێ)**

---

(١) (صحیح): (بخاری (ژ٦٣٠٦و٦٣٢٣) / ابوداود (ژ٥٠٧٢)).

(٢) لە کاتی شەودا بکوترێ : «اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَمْسَيْتُ».

(٣) (صحیح): (ابوداود (ژ٥٠٧١) / طبرانی، الدعاء (ژ٢٩٧)).

هەر کەس یەک جار ئەم دوعایە بکات، ئەوە چوار یەکی جەستەی لە ئاگر دەرباز ئەبێ و هەر کەس دوو جار بیخوێنێ، ئەوە نیوەی جەستەی لە ئاگر نەجاتی ئەبێت و هەر کەس چوار جار ئەم دوعایە بکات، ئەوا بە تەواوی لە ئاگری دۆزەخ نەجاتی ئەبێت.

(پەروەردگارا! لەم بەرەبەیانییەدا، تۆ و هەڵگرانی عەرش و فریشتەکان و هەموو بوونەوەران بە شایەت ئەگرم کە تۆ (الله)ی و هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە تۆ، تاک و تەنیای و هاوبەشت نییە و محمد ﷺ بەندە و نێردراوی تۆیە.)

(اَللّهُمَّ عافِنِیْ فِیْ بَدَنِیْ، اَللّهُمَّ عَافِنِیْ فِیْ سَمْعِیْ، اللّهُمَّ عَافِنِیْ فِیْ بصَرِیْ، لا إله إلاّ أنْتَ، اَللّهُمّ أعُوْذُ بک مِنَ الْکُفْر، وَالْفقْرِ، وَأعُوْذُ بک مِنْ عذاب الْقَبْـرِ، لا إلهَ إلاّ أنْتَ.)[1]

(پەروەردگارا! لەش و جەستەم، گوێچکە و چاوەکانم پارێزراو بکە. هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە تۆ. خوایە! پەنات پێ ئەگرم لە کوفر و هەژاری و پەنات پێ ئەگرم لە سزای گۆڕ. جگە لە تۆ هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق شایستەی پەرستن بێت.)

(حَسْبِیَ اللهُ لاَ إلَهَ إلاَّ هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ.)[2]

(خوا بۆ من بەسە، جگە لەو هیچ پەرستراوێک نییە. پشت بە تۆ ئەبەستم و ئەو پەروەردگاری عەرشی گەورەیە.)

هەر کەس لە بەیانی و شەودا، حەوت جار ئەم دوعایە بکات، لە کاروباری دنیا و پاشەڕۆژیدا، خوا بۆ وی بەسە.)

(١) (حسن): (احمد، المسند (ژ٢٠٤٣٠) / ابوداود (ژ٥٠٩٢)).
(٢) (صحيح): (ابن السنی، عمل اليوم والليلة (ژ٧١)).

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِيْ الدُّنْيَا وَالآخِرَة، اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَة فِيْ دِيْنِيْ وَدُنْيَايَ، وَأَهْلِيْ، وَمَالِيْ، اَللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِيْ، وَآمِنْ رَوْعَاتِيْ، اَللَّهُمَّ احْفَظْنِيْ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ، وَمِنْ خَلْفِيْ، وَعَنْ يَمِيْنِيْ، وَعَنْ شِمَالِيْ، وَمِنْ فَوْقِيْ، وَأَعُوْذُ بِعَظَمَتِکَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِيْ.)[١]

(پەروەردگارا! من داوای لێخۆشبوون و پارێزگاریت لێدەکەم لە دونیا و دوارۆژدا. پەروەردگارا! داوای لێخۆشبوون و پارێزراویت لێدەکەم لە دین و دنیام وکەس و کارم و ماڵ و سامانمدا.پەروەردگارا! عەیبەکانم داپۆشە و ترس و دڵەڕاوکێم مەهێڵە و بیکە بە هێمنی و ئاسایش.پەروەردگارا! لە پێش و پاشم، لە لای چەپ و ڕاستم و سەرەوەم، پارێزراوم بکە. وە پەنا ئەگرم بە تۆ لەوەی کە لە ژێرەوە زیانم پێ بگات و بکوژرێم.)

(اَللَّهُمَّ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَة فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرض، رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيْكَهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ، أَعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّ نَفْسِيْ، وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرَكِه، وَأَنْ أَقْتَرِفَ عَلَى نَفْسِيْ سُوْءاً، أَوْ أَجُرَّهُ إِلَى مُسْلِم.)[٢]

(پەروەردگارا! تۆ زانای بە نەهێنی و بە ئاشکرا، بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوی و پەروەردگار و پاشا و خاوەنی هەموو شتێکی. شایەتی ئەدەم کە جگە لە تۆ هیچ پەرستراوێک نییە. پەنا ئەگرم بە تۆ لە خراپەی نەفس و لە

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٤٧٨٥) / ابوداود (ژ٥٠٧٦)).
(٢) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٦٨٥١) / ترمذی (ژ٣٥٢٩)).

خراپەی شەیتان و داو و فریودانەکانی و لەوەی کە تووشی خراپەیـەک بـبم. پەنا ئەگرم بە تۆ لەوەی کە زیان بە موسوڵمانێک بگەیەنم.)

(بِسْمِ اللهِ الَّذِيْ لاَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَــيْءٌ فِــي الْأَرْضِ وَلاَ فِــي السَّــمَاءِ وَهُــوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ.)[1]

(بە ناوی ئەو خوایەی کە لەگەڵ ناوی ئـەو هـیچ شـتێک لـە زەوی و ئاسماندا زیان ناگەیەنێت و ئەو خوایە بیسەر و زانایە.)

(يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْــمَتِكَ أَسْتَغِيْثُ أَصْلِحْ لِي شَأْنِيْ كُلَّــهُ وَلاَ تَكِلْنِــيْ إِلَــى نَفْسِيْ طَرْفَةَ عَيْنٍ.)[2]

(ئەی زیندوو و بەردەوام و هەڵسوڕێنەر! بە ڕەحمەتت داوای یارمەتیت لێ ئەکەم. هەموو کاروبارم چاک بکە و بە قەرای چاوتروکانێک مەمدە دەست نەفسی خۆم.)

(أَصْبَحْنَا عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلاَمِ[3]، وَعَلَى كَلِمَةِ الْـإِخْلاَصِ، وَعَلَــى دِيْــنِ نَبِيِّنَــا محمَدٍﷺ، وَعَلَى مِلَّةِ أَبِيْنَا إِبْرَاهِيْمَ، حَنِيْفاً مُسْلِماً وَمَا كَانَ مِنَ الْـمُشْرِكِيْنَ.)[4]

(لە سـەر فیتـرەتـی ئیسـلام، وشـەی ئـیخلاس(لاالـە الا الله)، ئـایینی

---

(١) (صحيح): (طيالسي، المسند (ژ٧٩) / احمد، المسند (ژ٤٧٤)).

هەر کەس هەر بەیانی یان هەر شەوێک، سێ جار ئەم دوعایە بکات،هیچ شتێ ناتوانێ زیانی پێ بگەیەنێت.

(٢) (صحيح): (بزار (ژ٦٣٦٨) / نسايي، السنن الكبرى (ژ١٠٤٠٥)).

(٣) وە لە شەودا ئەیفەرموو : «أَمْسَيْنا على فطْرة الإسْلام».

(٤) (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٥٣٦٤) / نسايي (ژ٩٨٣١)).

پێغەمبەرمان محمّدﷺ و ئایینی باوکمان ئیبراهیمعليه السلام، بەیانیمان بەسەردا هات. ئەو ئیبراهیمەی کە تەنیا لای دابوو بۆ لای حەق و موسوڵمان بوو و لە هاوبەشکاران نەبوو.)

(سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ.)[1] (سەد جار بخوێندرێ.)

(خوا، پاک و بێ گەردە و تەنیا ستایشی ئەو ئەکەم.)

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْكُ وَلَهُ الْـحمْدُ، وَهُوَ عَلَـى كُـلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.) (دە جار بخوێندرێ.)[2]

(جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق شایەنی پەرسـتن بێـت، هاوبەشی نییە و موڵک و دەسەڵات و ستایش هەر بۆ ئەوە و بە سەر هەر شتێکدا توانایە.)

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْـمُلْكُ، وَلَهُ الْـحَمْدُ وَهُو عَلَـى كُـلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.)[1] (بەیانی، سەد جار بخوێندرێ.)

---

(١) (صحيح): (بخاري (ژ٦٤٠٥و٣٢٩٣) / مسلم (ژ٧٠١٨و٧٠١٩)).
هەر کەس ڕۆژانە سەد جار ئەم زیکرە بکات، هەموو تاوانەکانی ئەبەخشریشن، ئەگەر بەقەرای کەفی سەر بەحریش بن.
(٢) (صحيح): (احمد (ژ٢٦٥٥١) / طبراني، المعجم الكبير (ب٢٣ل٢٣٩)).
هەر کەس دە جار ئەم زیکرانە لە دوای نوێژی بەیانی وە یان لە دوای نوێژی شێوان بخوێنێ بۆ هەر جارێکیان وەک ئەوە وایە، کە دە بەردەی لە نەوەکانی ئیسماعیلعليه السلام ئازاد کردبێ و بۆ هەر جارێکیان دە چاکەشی بۆ ئەنووسرێ و دە گوناهی لێ دەسڕێتەوە و لەو ڕۆژەدا هیچ تاوانێک زیانی پێ ناگەیەنێت، جگە لەوەی کە هاوبەش بۆ خواجل جلاله دابنێت. .

(جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق شایەنـی پـەرسـتن بێـت، هاوبەشی نییە و موڵک و دەسەڵات و ستایش هەر بۆ ئەوە و بـە سـەر هـەر شتێکدا توانایە.)

(سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ، عَدَدَ خَلْقِهِ، وَرِضَا نَفْسِهِ، وَزِنَةَ عَرْشِهِ وَمِـدَادَ كَلِمَاتِـهِ.) (بەیانی، سێ جار بخوێندرێ.) [2]

(پاکی و بێ گەردی و ستایش بۆ خـوای گـەورەﷻ بـە قـەرای ژومـارەی بەدیهێنەرانـی و ڕەزای خـۆی و قورسـایی عـەرش و جـەوهـەر و دانسـتەی ووشەکانی)

(أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ.) (ڕۆژانە سەد جار بخوێندرێ.)[3]

(داوای لێخۆشبوون لە خوا ئەکەم و بۆ لای ئەو ئەگەڕێمەوە.)

(أَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ.)

(لە شەودا سێ جار بخوێندرێ.) [4]

---

(١) (صحیح): (بخاری (ژ٣٢٩٣و٦٤٠٥) / مسلم (ژ٧٠١٨و٧٠١٩)).

هەر کەس هەموو ڕۆژی دە جار ئەو دوعایە بکات، وەک ئەوە وایە دە بەردەی ئازاد کردبێ و سەد چاکەشی بۆ ئەنووسرێ و سەد گوناهی لێ ئەسڕێتەوە و هەتا شەودادێ لە شەیتان پارێزراو ئەبێ و لە قیامەتیشدا، کەس بە قەرای ئەو کردەوەی باشی نییە، مەگەر ئەوە کە ئەو دوعایەی کردبێ.

(٢) (صحیح): (مسلم (ژ٧٠٨٩و٧٠٨٨) / ابوداود (ژ١٥٠٥)).

پاداشی ئەو دوعایانە، بەرابەرە لەگەڵ پاداشی ئەو دوعایانەی، کە کەسێک لە ماوەی ڕۆژدا کردبێتی.

(٣) (صحیح): (مسلم (ژ١٣٦٢) / ترمذی (ژ٣٠٠) / نسایی (ژ١٣٣٧)).

(٤) (صحیح): (مسلم (ژ٧٠٥٥و٧٠٥٦) / احمد، المسند (ژ٢٣٦٥٠)).

(پەنا ئەگرم بە وشـەکـانی تـەواوی خـوای گـەورە (تامّـات) «یـانی؛ وتەیەکی تەواو و بیٚ کەمایەسی »[١]لە خراپەی هەموو دروستکراوانیدا .)

١٦- سەڵاوات لیٚدان لە سەر پیٚغەمبەر ﷺ

(١٦-١) گەورەیی سەڵاوەت لیٚدان لە سەر پیٚغەمبەر ﷺ

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى ٱلنَّبِيِّۚ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ صَلُّواْ عَلَيۡهِ وَسَلِّمُواْ تَسۡلِيمًا ﴾ (الأحزاب/٥٦)

(بیٚگومان خوا و فریشتەکانی سەڵاوات ئەدەن لە پیٚغـەمبـەر، دەسا ئەی خاوەن باوەڕان! ئیٚوەیش سەڵاواتی لیٚ بدەن و سەلامی لیٚ بکـەن بـە سەلامکردن بە دڵ و زمان)[٢]

هەر کەس هەموو بەیانی و شەوێک سیٚ جار ئەم دوعایە بکات، ئەو ڕۆژوو و شەوە هیچ شتێک زیانی پیٚ ناگەیەنێت.

(١) لەوەی کە هەر ووتەیەک کەم و کورتی تیٚدایە و کەلامی خوا بیٚ کەم و کورتییە، پەنابردن بەویش هەر تەواو و دروستە.

(٢) سەڵاوەت لیٚدانی خوای گەورە لەسەر پیٚغەمبەر ﷺ بریتییە لە دابەزینی ڕەحمەت و ڕیٚز لیٚگرتنی و گەورەیی بەخشین بە وی و سەڵاواتی فریشتەکانیش بریتییە لە دوعا کردن و داوای لیٚخۆشبوونی لە خوا ﷻ و سەڵاواتی ئیماندارانیش بریتییە لە درود و سـەڵاوەت ناردن. وە"وَسَلِّمُواْ تَسۡلِيمًا" ئەم

پێغەمبەرﷺ فەرمووی : (مَنْ صَلَّی عَلَیَّ صَلاَةً صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ بِهَا عَشْراً.)[١]

(هەر کەس سەلاوەتێک لەسەر من بدات، خوای گەورەﷻ دە سەلاوەت لەسەر وی لێدەدات.)

پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی : (لاَ تَجْعَلُوا قَبْرِی عِیْداً وَصَلُّوا عَلَیَّ؛ فَإِنَّ صَلاَتَکُمْ تَبْلُغُنِی حَیْثُ کُنْتُمْ.)[٢]

(عادەت بە زیارەتی گۆڕی من مەگرن و مەیکەن بە شوێنی خۆشی و جەژن گرتن. سەلاوەت لەسەر من لێبدەن کە پێم ئەگا لە هەر شوێنێک بن.)

پێغەمبەرﷺ فەرموویانە : (اَلبَخِیْلُ مَنْ ذُکِرَت عِنْدَهُ فَلَمْ یُصَلِّ عَلَیَّ.)[٣]

(بەخیل و چاوچنۆک ئەو کەسەیە کە ناوی منی لا بهێنن و سەلاوەتم لەسەر نەدات.)

هەروەها پێغەمبەرﷺ فەرموویانە : (إِنَّ لِلّهِ مَلاَئِکَةً سَیَّاحِینَ فِی الأَرْضِ یُبَلِّغُونِی مِنْ أُمَّتِی السَّلاَمَ.)[٤]

(خوای گەورە چەند فریشتەیەکی هەیە، کە لە زەویدا ئەگەڕێن و سلاوی ئوممەتەکەم پیٚ ئەگەیەنن.)

واتایانە ئەگرێتەوە: سەلاو درود لەسەر تۆ و سەلاو کە هەمان زاتی (الله)یە، پارێزەرت بیٚ و هەروەها گوێڕایەلی کردنە لە پێغەمبەرﷺ .

(١) (صحیح): (مسلم (ژ٨٧٥) / ابوداود (ژ٥٢٣) / ترمذی (ژ٣٦١٤)).

(٢) (صحیح): (ابوداود (ژ٢٠٤٤) / بیهقی، شعب الایمان (ژ٤١٦٢)).

(٣) (صحیح): (احمد، المسند (ژ١٧٣٦) / ترمذی (ژ٣٥٤٦)).

(٤) (صحیح): (عبدالرزاق، المصنف (ب٢ل٢١٥) / احمد، المسند (ژ٤٣٢٠)).

هەروەها پێغەمبەرﷺ فەرمووی: (مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إلاَّ رَدَّ اللهُ عَلَيَّ رُوحِيَ حَتَّى أَرُدَّ عَلَيهِ السَّلاَم.)[1]

(هیچ کەس نییە کە سەڵاوەتم لێبدات، مەگەر ئەوە کە خوای گەورە ڕوحەکەم بۆ دەگەڕێنێتەوە تا وەڵامی سەڵاوەتەکەی بدەمەوە.)

پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی : (مَا قَعَدَ قَوْمٌ مَقْعَدًا لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَيُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّﷺ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِنْ دَخَلُوا الْجَنَّةَ لِلثَّوَابِ.) [2]

(هەر تاقم و گروپێک لە کۆڕو مەجلیسێکدا دابنیشن و زیکری خوایﷻ تێدا نەکەن و سەڵاوەت لەسەر پێغەمبەرەکەیﷺ نەدەن، ئەگەر بچنە ناو بەهەشتیش،ئەوا لە ڕۆژی قیامەت تووشی داخ و خەفەت ئەبن.)

(١٦-٢)چۆنییەتی سەڵاوەت لێدان لەسەرپێغەمبەرﷺ

«خَرَجَ عَلَيْنَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قَالَ فَقُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى محمّد وَعَلَى آلِ محمّد كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى محمّد وَعَلَى آلِ محمّد كَمَا بَارَكْتَ

---

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٠٨١٥) / ابوداود (ژ٢٠٧٣)).

(٢) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٩٩٩٦٥) / ابن حبان (ژ٥٩١و٥٩٢)).

عَلی آلِ إبْراهِیم إنَّکَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ.»[1]

(پێغەمبەرﷺ هاتە لامان. پێمان ووت : ئەی پێغەمبەر خواﷺ! دەزانین کە چۆن سلاوت لێ بکەین، بەلام چۆن سەلاوات لە سەر تۆ بدەین؟ فەرمووی : بلێن : خوایا! سەلاوات بنێرە سەر محمّدﷺ و ئال و بەیتی محمد،هەر وەک سەلاوەتت ناردە سەر ئال و بەیتی ئیبراهیم‌علیه‌السلام کە تۆ ستایش کراو و گەورەیت. پەروەردگارا! بەرەکەت برێژە سەر محمدﷺ و ئال و بەیتی محمد، بەراستی کە تۆ شایستەی ستایش کردنی و گەورەیت.)

١٧-دوعاکانی جل لەبەرکردن

(١٧-١)نزای پۆشینی لیباس[2]

(اَلْـحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کَسَانِی هَذَا (الثَّوْبَ) وَرَزَقَنِیهِ مِنْ غَیْرِ حَوْلٍ مِنِّی ولا قُوة.)[3]

(ستایش بۆ ئەو خوایەی کە ئەم لیباسەی پێ بەخشیم و پۆشیم، بێ ئەوەی کە هێز و تەوانێکم هەبێ.)

١- (صحیح): (بخاری (ژ٦٣٥٧) / مسلم (ژ٩٣٦و٩٣٥) / ابوداود (ژ٩٧٨) / نسایی (ژ١٢٨٩).

(٢)**عائیشە‌رضی‌الله‌عنها دەگێرێتەوە** : «کان النَّبیُّ ﷺ یُعجبُهُ التَّیمُّنُ فی تنعُّله وترجُّله وطُهُورِه وفی شأنه کُلِّه.» **«پێغەمبەرﷺ لە کاتی لەبەر کردنی پێلاو، شانە کردنی مووەکانی، دەستنوێژ گرتن و هەموو کاروباریدا، دەست پێکردن لە لای ڕاستی بە لاوە پەسەندیدە بوو.»** (صحیح): (بخاری (ژ٤٢٦و٥٣٨٠و١٦٨) / مسلم (ژ٦٤٠)).

(٣) (حسن): (دارمی، السنن (ژ٢٦٩٠) / ابوداود (ژ٤٠٢٥)).

(١٧-٢)دوعا بۆ ئەو کەسەی کە لیباسی تازەی پۆشیوە

(تُبْلِـی ویُخْلِفُ اللهُ تَعَالَی.)[١]

(یـا خـوا بیرزێنـی و کـۆنی بکـەی و خـودای گـەورەﷻ پۆشـاک و لیباسێکیتر بخاتەوە جێی. « خوای گەورەﷻ تەمەن درێژت بکات.»)

١٨- نزاکانی خواردن و خواردنەوە

(١٨-١) پاڕانەوەی پێش نان خواردن

(إِذَا أَکَلَ أَحَدُکُمْ طَعَاماً فَلْیَقُلْ: بِسْمِ اللهِ، فَإِنْ نَسِیَ فِی أَوَّلِهِ فَلْیَقُـلْ: بِسْـمِ اللهِ فِیْ أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ.)[٢].

(هەر کات یەکێ لە ئێوە ویستی نان بخوات، ئـەوە بڵـێ:(بسم الله) بـە ناوی خوا. ئەگەر بیرت چوو، هەرکاتێ بیرت کەوتەوە، بڵێ : «بِسْمِ اللهِ فِـیْ أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ».

(١) (صحیح): (ابوداود (ژ٤٠٢٢) / ابن ابی شیبه، المصنف (ب٦ ل٦٠)).

(٢) (صحیح): (ابن حبان (ژ٥٢١٣) / طبرانی، المعجم الاوسط (ب٥ ل٢٥)).

ووتنی (بسم الله) لە سەرەتادا و شوکر و سپاسی خوا کردن لە کاتی خواردن و خواردنەوەوە و هەر کارێکدا، موستەحەبە.

عومەری کوڕی ئەبو سەلەمە ﷺ ئەگێڕێتەوە : (قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا غُلامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ.)[١]

(پێغەمبەری خوا ﷺ پێی فەرمووم : ناوی خوا بێنە و بە دەستی ڕاستت بخۆ)

(١٨-٢)دوعای دوای نان خواردن

(اَلْـحَمْدُ للهِ الَّذِيْ أَطْعَمَنِيْ هَذَا وَ رَزَقَنِيْهِ، مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّيْ وَلاَ قُوَّةٍ.)[٢]

(سپاس و ستایش بۆ ئەو خوایەی ﷻ کە ئەو خواردنییەی پێ بەخشیم بێ ئەوەی کە هێز و تەوانێکم هەبێ.)

(اَلْـحَمْدُ للهِ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّباً مُبَارَكًا فِيْهِ غَيْر مَكْفِيٍّ وَلاَ مُوَدَّعٍ، وَلاَ مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَاَ.)[٣]

(سپاس و ستایشێکی زۆر و پاک و پیرۆز، بۆ ئەو خوایەی کە بێ نیازە و هەمیشە و بەردەوام هەر لەو داوا ئەکرێ و هەموو موحتاجی ئەو خوایەنە. پەروەردگارا! ستایشکردنەکەمان قبوولْ بکە.)

(١٨-٣)دوعای میوان بۆ خاوەن ماڵ

(اَللَّهُمَّ بَارِكْ لَـهُمْ فِيْمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاغْفِرْ لَـهُمْ وَارْحَمْهُمْ.)[١]

---

(١) (صحيح): (بخاری (ز٥٣٧٦) / مسلم (ز٥٣٨٨)).
(٢) (حسن): (احمد، المسند (ز١٥٦٣٢) / دارمی، السنن (ز٢٦٩٠)).
(٣) (صحيح): (بخاری (ز٥٤٥٨) / ابوداود (ز٣٨٥١)).

(پەروەردگارا! بەرەکەت بڕێژە ئەو ڕزق و ڕۆژیەی کە پێت بەخشیون و لێیان ببورە و ڕەحمیان پێ بکە.)

(١٨-٤) دوعا بۆ ئەو کەسەی کە ئاومان پێ ئەدا

(أللهُمَّ أطْعِمْ مَنْ اَطْعَمَنى وأسْقِ مَنْ سَقَانِى.) (٢)

(پەروەردگارا! خواردن بدە بەو کەسەی کە خواردنی دامێ و ئەو کەسەش تێرئاو بکە کە ئاوی دامێ.)

(١٨-٥)دوعای بینینی میوەی تەڕ و تازە

(أللّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْ ثَمَرِنا، وَبَارِكْ لَنَا فِيْ مَدِيْنَتِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِيْ صَاعِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِيْ مُدِّنَا.) (٣)

(پەروەردگارا! بەرەکەت بخە ناو میوەکانمان، شارەکەمان، پێوانەکانمان و بەرەکەت بخە ناو مشتەکانمان.)

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٥٤٥٩)؛ ابوداود (ژ٣٧٣١) / ترمذى (ژ٣٥٧٦)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٥٤٨٣و٥٤٨٤)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٣٤٠٠و٣٤٠١) / ترمذى (ژ٣٤٥٤)).

١٩- نزاکانی خەوتن

(١٩-١)نزاکانی کاتی خەوتن

پێغەمبەرﷺ لە کاتی نووستنیدا، هەر دوو دەستی بەرز ئەکردەوە و ئەو سورەتانەی ئەخوێند و دواتر فوی بە دەستەکانیدا ئەکرد و بە جەستەیدا دەکێشان. ئەو کارەشی لە سەر و دەم و چاوییەوە دەست پێ ئەکرد و بۆ سێ جار دووبارەی ئەکردەوە.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴾ (الإخلاص/ ١ ـ ٤).

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ ۝ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ ۝ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴾ (الفلق/١ ـ ٥)

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ۝ مِن شَرِّ ٱلْوَسْوَاسِ ٱلْخَنَّاسِ ۝ ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ ۝ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ﴾[1].(الناس/ ١ ـ ٦)

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٥٧٤٨و٥٠١٧) / ابوداود (ژ٥٠٥٨)).

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾ (البقرە/٢٥٥)

هەر کەس ئەم ئایەتە بخوێنێ، خوای گەورە پارێزراوی ئەکات و تا بەیانی شەیتان لێ نزیک نابێتەوە و ناتوانێ زیانی پێ بگەیەنێت.[١]

(تەرجەمەی ئەم ئایەتانە لە (٦-١١)دا کراوە.)

﴿ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ۝ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتۡ وَعَلَيۡهَا مَا ٱكۡتَسَبَتۡۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذۡنَآ إِن نَّسِينَآ أَوۡ أَخۡطَأۡنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحۡمِلۡ عَلَيۡنَآ إِصۡرٗا كَمَا حَمَلۡتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلۡنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦۖ وَٱعۡفُ عَنَّا وَٱغۡفِرۡ لَنَا وَٱرۡحَمۡنَآۚ أَنتَ مَوۡلَىٰنَا فَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴾ (البقرە/٢٨٥و٢٨٦)

هەر کەس شەوانە ئەم دوو ئایەتە بخوێنێ، بۆ وی بەسە.[٢]

(پێغەمبەری خوا ئیمانی هێناوە بەوەی لە لایەنی خودای خۆیەوە بـۆی

(١) (صحیح): (بخاری (ژ٢٣١١و٣٢٧٥و٥٠١٠)).

(٢) (صحیح): (بخاری (ژ٤٠٠٨و٥٠٤٠) / مسلم (ژ١٩١٤-١٩١٨)).

نێردراوە. خاوەن ئیمانەکانیش هەموو ئیمانیان هێناوە بە خـودای پـەروە-ردگار و بە فریشتەکانی و بەو کتێبانەی کە بۆ پێغەمبەران نێردراون. بـە دڵ باوەڕیان هەیە و بە زوبان ئیعتیراف و ئیقرار ئەکەن و ئەڵـێن : ئێمـە هیچ فەرق و جیاوازی ناکەین لە بەینی پێغەمبەرەکانی خودادا. هەروەهـا هەموو ووتوویانە : ئێمە فـەرمـانی خودامـان بیسـتووە و وەرمـانگرتووە و ملکەچین بۆی و ئەڵێن : خودایا! تاوانبەخشی هەر بۆ تۆیە و لـە تـۆی داوا ئەکەین و لە ڕۆژی قیامەتدا بۆ.لای تۆ ئەگەڕێینەوە.

خودا لە هەر نەفسێک هەر ئەوە داوا ئەکات کە لە توانیدا هەیە. هـەر کەس هەر کارێکی چاک بکات، قازانج و پاداشی چاکی بۆ خۆیەتی و هەر کارێکی خراپ بکات، زیان و سزای خراپی هەر خۆی ئەگرێتەوە. خـاوەن ئیمانەکان لە خودا ئەپاڕێنەوە و ئەڵێن: خودایا ! لێمان مەگـرە و سـزامان مەدە، ئەگەر واجبێکمان لە بیر چوو یا هەڵەییێکمان کـرد. خودایـا! بـاری گران مەخە سەرشانمان وەک ئەو بارە گرانـەی خسـتبووتە سـەر شـانی نەتەوەکانی پێش ئێمە. خودایا! بارێکمان مەدە بەسەردا توانمان بەسـەردا نەشکێ. لە گوناهمان ببوورە و تاوانمان بپۆشە و بەزەییت پیامانا بێتـەوە و میهرەبانیمان لەگەڵ بفەرموو. تـۆ گـەورەمـانی، تـۆ پـەروەردگارمـانی و سەرپەرشتیمان ئەکەیت، زاڵمان بکە بە سەر کافرە بێ دینەکاندا.)

ئەگەر یەکێ لە ئێوە لە سەر پێخەوەکەی هەستا وڕۆیشـت و دووبـارە

گەڕایەوە، با جێگاکەی خاوێن بکاتەوە و گەسکی لێ بدات؛ چونکە نازانێ دوای ڕۆیشتنی چی هاتۆتە سەر جێگاکەی و با ئەم دوعایەش بکات:

(باسْمِکَ رَبِّيْ وَضَعْتُ جَنْبِيْ، وَبِکَ أَرْفَعُهُ، فَإِنْ أَمْسَکْتَ نَفْسِيْ فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَکَ الصَّالِـحِيْنَ.)[1]

(پەروەردگارا! بە ناوی تۆ خۆم پاڵ خستە سەر عەرزو بە یارمەتی تۆ هەستامەوە. ئەگەر لە خەوا ڕوحم لێ وەرئەگریەوە، ڕەحمی پێ بکە و لێی ببورە. وە ئەگەر دیسان ئیزنی ژیانت پێ دایەوە، بیپارێزە، هەر وەک چۆن پیاو چاکانت پاراستووە.)

(أَللّهُمَّ إِنَّکَ خَلَقْتَ نَفْسِيْ وَأَنْتَ تَوَفَّاهَا، لَکَ مَمَاتُهَا وَمَحْيَاهَا، إِنْ أَحْيَيْتَهَا فَاحْفَظْهَا، وَإِنْ أَمَتَّهَا فَاغْفِرْ لَهَا. أَللّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُکَ الْعَافِيَةَ.)[2]

(پەروەردگارا! تۆ نەفسی منت بەدی هێنا و هەر تۆش دەیبەیەوە. مردن و ژیانیشی هەر بەدەست تۆوەیە. پەروەردگارا! ئەگەر بە زیندوویی ئەیهێڵیتەوە، پارێزگاری لێ بکە و ئەگەر دەشی مرێنی، لێ ببورە. خوایا! داوای عەفو و سەلامەتیت لێدەکەم.)

---

(١) (صحيح): (بخاري (ژ٦٣٢٨و٧٣٩٣) / مسلم (ژ٧٠٦٧و٧٠٦٨)).
(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٦٣)).

كاتێک كە پێغەمبەرﷺ ئەی ویست بخەوێ، دەستی ڕاستی ئـەخستە ژێر لاچاوی و سێ جار ئەو دوعایەی ئەكرد:

(اَللَّهُمَّ قِنِيْ عَذَابَکَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَکَ.)[١]

(پەروەردگارا! لە سزای خـۆت بمپـارێزە، ئـەو ڕۆژەی كـە تێیـدا لـە بەندەكانت ئەپرسیتەوە«واتە : ڕۆژی قیامەت».)

(بِاسْمِکَ اللَّهُمَّ أَمُوْتُ وَأَحْيَا.)[٢]

(پەروەردگارا! بە ناوی تۆ ئەمرم«دەخەوم» و هەر بە ناوی تۆش زیندوو ئەكرێمەوە. «هەلدەستمەوە».)

(سُبْحَانَ الله (٣٣ جار) وَالْـحَمْدُ لله (٣٣ جار) وَاللهُ أكبر (٣٤ جار).)[٣]

(اَللَّهُمَّ رَبَّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْـحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيْلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ. اَللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَکَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الآخِرُ فَلَيْسَ

---

(١) (صحيح): (ترمذی (ژ٣٣٩٢) / نسایی (ژ١٠٥٩٤)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٦٣١٢و٦٣٢٤و٦٣١٤) / ابوداود (ژ٥٠٥١)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ٣٧٠٥و٦٣١٨) / مسلم (ژ٧٠٩٠-٧٠٩٣)).

خوێندنی ئەم دوعایانە بەر لە نووستن، دەبنە هۆی زیاد بوونی هێز و تەوان لە بەرامبەر گرفت و نارە-حاتییەكانی ژیان و لە خزمەتكارێک بۆ ئینسان باشترە.

بَعْدَکَ شيْءٌ، وَأنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَکَ شيْءٌ، وَأنْـتَ الْبَـاطِنُ فَلَـيْسَ دُوْنَـکَ شيْءٌ، اِقْضِ عَنَّا الدَّيْن وَأغْنِنَا مِن الْفَقْرِ.)[١]

(پەروەردگارا!ئەی خوای ئاسمانەکان و زەوی، پەروەردگاری عەرشـی گەورە، پەروەردگاری ئێمە و هەموو شتیٚ، قـەڵشـێنەری تـۆو دانـەوێڵـە، دابەزێنەری تەورات و ئینجیل و قورئان، پەنا ئەگرم بە تـۆ لـە خراپـەی هەر شتیٚ کە ناوچاوان و چارەنووسی لە دەستی تۆ دایە. پەروەردگارا! تـۆ یەکەمی و بەر لە تۆ کەس نەبووە و تـۆ دوایـەمینـی و دوای تـۆ کـەس نابێت. تۆ ئاشکرایت و هیچ شتیش ئاشکراتر لە تۆوە نییە و تۆ پەنهـانی و هیچ شتیٚ نەهێنی‌تر لە تۆوە نییە. پەروەردگارا! قەرزەکانمان بۆ بدەوە و لە هەژاری و تەنگدەستی ڕزگارمان بکە.) (اَلْـحَمْدُ لله اَلَّذِيْ أطْعَمَنَـا وسَـقَانَا، وكَفانَـا، وآوَانَا، فَكَمْ مِـمَّنْ لاكَافِيَ لَهُ ولاَ مُؤْوِى.)[٢]

(سپاس و ستایش بۆ ئەو خوایەی کە تێر خواردن و تێر ئاوی کـردین و پەنای داین و ئەو کافی‌یە. زۆر کەس هەنـە کـە هـیچ یارمـەتیـدەر و مۆڵگەیان نییە.)

(اَللَّهُمَّ عَالِـمَ الْغَيْب وَالشَّـهَادَة فَـاطِرَ السَّـمَوَاتِ وَالأرْض، رَبَّ كُـلِّ شَـيْءٍ وَمَلِيْكَه، أشْهَدُ أنْ لاَ إلَهَ إلاَّ أنْتَ، أعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّ نَفْسِيْ، وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَان وَ

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٦٥) / ابوداود (ژ٥٠٥٣)).
(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٦٩) / ابوداود (ژ٥٠٥٥)).

شرکِهِ، وَأَنْ أَقْتَرِفَ عَلَى نَفْسِيْ سُوْءاً، أَوْ أَجُرَّهُ إِلَى مُسْلِمٍ.) (١)

(سورەتەکانی﴿ الٓمٓ ۝ تَنزِيلُ ٱلۡكِتَـٰبِ.. ﴾(سورەی «السَّجْدَة» وە﴿ تَبَـٰرَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلۡمُلۡكُ.. ﴾ (سورەی «المُلک» بخوێنێ.)(٢)

(اَللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِيْ إِلَيْکَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِيْ إِلَيْکَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِيْ إِلَيْکَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِيْ إِلَيْکَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْکَ لاَ مَلْجَأَ وَلاَ مَنْجَا مِنْکَ إِلاَّ إِلَيْکَ، آمَنْتُ بِكِتَابِکَ الَّذِيْ أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّکَ الَّذِيْ أَرْسَلْتَ.) (٣)

(پەروەردگارا! نەفسی خۆمم تەسلیم کردی، و کاروباری خۆم دایە دەست تۆ و ڕووم کردە تۆ و پشتم بە تۆوە بەست. لە حاڵێکدا کە دڵخۆشم بە نیعمەتەکانت و ترسم هەیە لە سزادانت. جگە لە تۆ پەناگا و حەشارگەیەکم نییە و ڕێی دەرباز بوونم نییە. پەروەردگارا ! ئیمانم هەیە بەو کتێبەی کە داتبەزاندووە و بەو پێغەمبەرەیﷺ کە ڕەوانەت کردووە.)

(١٩-٢) پاڕانەوە کاتی لە خەو هەستان

(الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وإِلَيْهِ النُّشُورُ.)(٤)

---

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ ٦٨٥١) / ترمذی (ژ ٣٥٢٩)).

(٢) (صحيح): (احمد، المسند (ژ ١٤٦٥٩) / ترمذی (ژ ٢٨٩٢و ٣٤٠٤)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ ٦٣١٦و ٢٤٧) / مسلم (ژ ٧٠٥٧-٧٠٦١))۰

(٤) (صحيح): (بخاری (ژ ٦٣١٢و ٦٣٢٤و ٦٣١٤) / ابوداود (ژ ٥٠٥١)).

(هـەمـوو سـپاس و سـتایش شایسـتەی ئـەو خوایـەیـە کـە دوای مراندن(خەو)، ئێمەی ژیانەوە(بێداری کردینەوە) و گەڕانەوەمان هـەر بـۆ لای ئەوە.)

(لاَ إلَهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شريک لَهُ، لَهُ الـمُـلْكُ ولَهُ الْـحَمْدُ وَهُوَ عَلَـى كُـلِّ شَيءٍ قَدِيْرٌ، سُبْحانَ اللهِ، وَالْـحَمْدُ للهِ، وَلاَ إلَهَ إلاَّ اللهُ، وَاللهُ أكبـر، وَلاَ حَـوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ باللهِ العَلِيِّ العَظِيم، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِـي.)[1]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق کە شایستەی پەرستن بێ، جگـە لـە (الله) نەبێ، تاکە و هاوبەشی نییە و موڵک و دەسەڵات و ستایش هـەر بـر ئەوە. بەسەر هەموو شتێکدا توانایە. خوا پاک و بێ گەردە و ستایش هـەر شایستەی ئەوە وە هیچ پەرستراوێک نییە جگە لە (الله) نەبێ و هەموو هێز و توان و دەسەڵاتێک هەر بۆ خوایە. پەروەردگارا! لێمان خۆش ببە.)

(اَلْـحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي فِي جَسَدِي وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وأذِنَ لِي بِذِكْرِهِ.)[2]

(ستایش بۆ ئەو خوایەی کە لەش ساغی کردم و ڕوحی بۆ گەڕاندمـەوە و ئیزنی دام کە زیکر و یادی بکەم.)

(١) (صحيح): (بخاري (ژ١١٥٤) / ابو داود (ژ٥٠٦٢) / ترمذي (ژ٣٤١٤)).
(٢) (صحيح): (ترمذي (ژ٣٤٠١) / نسايي، السنن الكبرى (ژ١٠٧٢)).

﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُولِي ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ ۖ فَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ وَأُخْرِجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِمْ وَأُوذُوا۟ فِي سَبِيلِي وَقَٰتَلُوا۟ وَقُتِلُوا۟ لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ثَوَابًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسْنُ ٱلثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِي ٱلْبِلَٰدِ ﴿١٩٦﴾ مَتَٰعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۗ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَمَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَٰشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱصْبِرُوا۟ وَصَابِرُوا۟ وَرَابِطُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾[1]

---

(١) آل عمران: ١٩٠ـ ٢٠٠.

(بێگومان لە دروستکردنی ئاسمانەکان و ئەرز و یەک بەدوای یەک هاتنی شەو و ڕۆژدا چەند دەلیل و نیشانەی ئاشکرا هەیە بۆ ئەوانەی خاوەن فام و هۆشن. ئەوانەی بە پێوە و بە دانیشتنەوە و بە ڕاکشانەوە ناوی خودا ئەهێنن و بیر لە ئاسمانەکان و ئەرز ئەکەنەوە و ئەڵێن: خودایا! تۆ ئەمانەت بە خۆڕایی دروست نەکردووە، پاکی و بێ خەوشی بۆ تۆیە، خوایا! تۆ لە وە دووری کە شتێ بێهوودە دروست بکەیت. خودایا! بمانپارێزە لە سزای ئاگری دۆزەخ. ئەڵێن: خودایا! ئەو کەسەی بیخەیتە دۆزەخ ئەوە بە تەواوی ئابرۆووت بردووە و ماڵوێرانت کردووە. بێگومان ئەو ستەمکارانەی ئەیانخەیە ئاگری دۆزەخ، هیچ یارمەتیدەرێکیان نییە. ئەڵێن: خودایا! ئێمە گوێمان لە بانگدەرێ بوو خەڵکی بانگ ئەکرد بۆ ئیمان و بۆ ئایینی ئیسلام. ئەیوت: ئیمان بەو خودایە بێنن کە پەروەردەی کردوون! ئێمەش ئیمانمان هێنا و موسوڵمان بووین. خودایا! لە گوناهە گەورەکانمان ببوورە و بە گەورەیی و میهرەبانی خۆت لە گوناهە بچووکەکانمان خۆش ببە و لەگەڵ زومرەی پیاوچاکان و دۆستەکانی خۆتا بمانمرێنە و لەگەڵ ئەوانا حەشرمان بفەرموو. خودایا! ئەو پاداشەی بەڵێنت پێ داوین بەرامبەر بە باوەڕ کردن بە پێغەمبەران و ئەوەی کە لە ڕێگای ئەوان بەڵێنت پێ داوین، پێمان کەرەم فەرموو و لە ڕۆژی قیامەتدا سەرشۆڕ و ماڵوێران و ناهومێدمان مەکە. بێگومان تۆ هەرگیز خیلاف وەعدەیی ناکەیت. خودا تکاکەی قوبووڵ کردن و وتی: من هەر کەس لە

ئێوە کارێکی چاک بکا پاداشی لە کیس نادەم پیاو بێ یا ئافرەت، کە هەندێکتان لە هەندێکتانن، یا تێکەڵیتان هەیە و یەک ئایین کۆتان ئەکاتەوە. ئەوانەی ماڵ و حاڵی خۆیان بەجێهێشت و لە شوێن و بەرەی خۆیان دەرکران و لە پێناوی خوادا ئازاردران و چوونە جیهاد و جەنگان و لێیان کوژرا، ئەوانە گوناهەکانیان ئەسڕینەوە و ئەیانخەینە چەند باغچەیەکی ڕازاوە و جوان لە بەهەشتدا، کە چەند جۆگایێکی جوان و ڕوون و سازگاری پیا ئەڕوات. ئەمە پاداشی کردەوەی چاکیانە کە لە لایەن خوداوە پێیان ئەدرێ، خودا پاداشی جوانی لایە. با دەست ڕۆیشتن و ڕابواردن و هاتوچۆی کافرەکان بەم لاولادا بۆ بازرگانی و دیدەنی و شتی‌تر، نەتخەڵەتێنن. ئەمەی ئەیبینی ڕابواردنێکی کەموکورتە، لەپاشاندا دواشوێنیان دۆزەخە کە پیسترین سەرەنجامە. بەڵام ئەوانەی لە خودا ئەترسن چەند باغ و لالە زاریان هەیە لە بەهەشتا کە جۆگای پاک و جوانیان بەناودا ئەڕوا. ئەوانە هەتا هەتا لەم شوێنەدا ئەمێننەوە. ئەم پاداشە نیعمەتێکە لە لای خواوە بۆیان ئامادە کراوە. بۆ ئەوانەی لە خوداترس و کردەوە چاکن بەش و بەهرەی خودا لە هەموو شت چاکترە. کیتابیی وا هەن ئیمانیان هەیە بە خودا و بە قورئان کە بۆ ئێوە نێرراوە و بەو کتێبەی بۆ خۆیان نێرراوە، لە خودا ئەترسن و خریان لە گوناه ئەپارێزن و ئایەتەکانی خودا بەرامبەر دەستکەوتێکی بێ بایەخ نافرۆشن. ئەوانە پاداشیان لای خودایە. خودا گورج موحاسەبە ئەکات و گورج

پاداش ئەداتەوە. ئەی موسوڵمانینە! خۆگر بن لە خودا پەرستیدا و لە کاتی نارەحەتیدا، بە سەبر و خۆگرتن بەسەر دوژمنەکانتاندا زاڵ ببن بە خۆتان و ئەسپ و ئەسبابی جەنگەوە لە سەر سنوور بن و ئامادە بن بۆ جەنگ لەگەڵ کافران. هەروەها نەفسی خۆتان لەسەر خواپەرستی و لە خواترسان رابهێنن، تا بە تەواوی سەرئەکەون و ئەگەنە ئەوپەڕی بەختەوەری.) [١]

(١٩-٣) کرداری دوای بینینی خەونی خراپ

پێغەمبەرﷺ فەرمووی : (الرُّؤْيا مِن اللَّهِ وَالْحُلْمُ مِن الشَّيْطَانِ فَإذا حَلَم أَحَدُكُمْ حُلْمًا يَكْرَهُهُ، فَلْيَنْفُثْ عَنْ يسارِهِ ثلاث مَرَّاتٍ إذَا اسْتَيْقظَ، وَلْيَتعَوَّذْ باللَّهِ مِنْ شرِّهَا، فإنَّهَا لَنْ تضُرَّهُ.)

(خەونی باش لە لایەن خواوەیە و خەونی خراپیش لە لای شەیتانەوەیە، هەر کەس لە ئێوە خەونی خراپی بینی کە پێ ناخۆش بوو، کە لە خەو هەستا، سێ جار تف لە لای چەپی خۆی بکات و لە خراپەی ئەوەی کە بینیویەتی، پەنا بۆ خوا بەرێت، بەم شێوە هیچ زیانێکی پێ ناگات.)

(وَلاَ يُخْبِرْ بِها أحَداً. فإنْ رَأى رُؤيا حَسَنَةً فَلْيُبشِرْ وَلاَ يُخْبِرْ بهَا إلاَّ مَنْ يُحِبُّ.)

(دەربارەی ئەو خەونە خراپەی کە بینیویەتی، لای کەس باس نەکات

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٨٣و١١٩٨) / مسلم (ژ١٨٢٥و١٨٢٦)).

و هەر کاتیش خەونی باشی دیت، با خۆشحاڵ بێت و جگە لە کەسێک کە خۆشی ئەوێت، لای کەس باسی نەکات.)

(وَلْيَسْتعِذْ باللَّه مِن الشَّيْطان ثَلاثاً، وَلْيَتحوّلْ عَنْ جَنْبهِ الَّذِى كان عَلَيْهِ.) [1]

(وە سێ جار لە خراپەی شەیتان پەنا بەرێتە بەر پەروەردگار و خـۆی بخاتە سەرتەنیشتەکەی دیکەی و خۆی بسوڕێنێت.)

٢٠- نزاکانی سەفەرکردن

(٢٠-١)دوعای سواربوونی وەڵاغ

بسْـــمِ الله، اَلْـــحَمْدُ لله ﴿ سُبْحَـٰنَ ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَـٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقْرِنِينَ ۝ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴾ (اَلْـحَمْدُ لله، اَلْـحَمْدُ لله، اَلْـحَمْدُ لله، اللهُ أكبر، اللهُ أكبر، اللهُ أكبر) [2].

(بە ناوی خوا، ستایش هەر بۆ خوایە. ﴿خاوێنی و بێگـەردی بـۆ ئـەو خوایە ئەم وڵاخە بەرزانە و ئەم کەشـتییانەی بـۆ ڕام کـردووین و ئێمـە لەوانە نەبووین بتوانین لە خۆمانەوە ئەمانە ڕاگیر بکەین و ڕامیان بکەیـن.

(١) (صحيح): (بخارى (ژ٧٠٤٤و٥٧٤٧) / مسلم (ژ٦٠٣٤-٦٠٤٠)).

(٢) (صحيح): (محاملى، الدعاء (ژ١٩) / عبد بن حميد، المسند (ژ٨٨و٨٩)).

ئێمە ئەیشگەڕێنیتەوە بۆ لای خوای خۆمان﴾ ،ئەنجا سێ جار بڵێ (الحمد لله) و سێ جاریش بڵێ: (الله اکبر).

(٢٠-٢)دوعای سەفەر

اللهُ أكبر، اللهُ أكبر، اللهُ أكبر ﴿ سُبْحَـٰنَ ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَـٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقْرِنِينَ ۝ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴾ (اَللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِيْ سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اَللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِيْ السَّفَرِ، وَالْخَلِيْفَةُ فِيْ الْأَهْلِ، اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ، وَسُوْءِ الْمُنْقَلَبِ فِيْ الْمَالِ وَالْأَهْلِ.)[1]

(الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر ﴿ خاوێنی و بێگەردی بۆ ئەو خوایە ئەم ولاخە بەرزانە و ئەم کەشتییانەی بۆ ڕام کردووین و ئێمە لەوانە نەبووین بتوانین لە خۆمانەوە ئەمانە ڕاگیر بکەین و ڕامیان بکەین. ئێمە ئەیشگەڕێنیتەوە بۆ لای خوای خۆمان.﴾ پەروەردگارا! لەم سەفەرەدا بەدوای چاکە و ترس لە خوا و کردەویەکین کە ببێتە هۆی ڕەزامەندی تۆ. ئەم سەفەرەمان بۆ هاسان بکە و دووری ڕێگاشمان بۆ نزیک بکەوە. خوایە! تۆ هاوڕێمانی لەم سەفەرەدا و پارێزەری خێزان و کەس و کارمانی کە جێمان هێشتوون.خوایە! پەنات پێ ئەگرم لە نارەحەتییەکانی سەفەر و بینینی دیمەنەکانی غەمبار و گۆڕانکاری تاڵ لە ناو ماڵ و خێزانم.)

---

(١) (صحيح): امسلم (ژ٣٣٩٩) / ترمذی (ژ٣٤٤٧)).

لە کاتی گەڕانەوە لە گەشتەکەی، جگە لە دوعای سەرەوە، ئەم دوعایەشی بۆ زیاد بکات: (آيِبُوْن، تَائِبُوْنَ، عَابِدُوْن، لِرَبِّنَا حَامِدُوْنَ.)[1]

(بە تەوبەکردن و عیبادەت و ستایش کردن بۆ پەروەردگار، گەڕاینەوە.)

(٢٠-٣) دوعای گەیشتنەوە بە گوند یان شار

(اَللَّهُمَّ ربَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَظْلَلْنَ، وَرَبَّ الْأَرْضِيْنَ السَّبْعِ وَمَا أَقْلَلْنَ، وربَّ الشَيَاطِيْنِ وَمَا أَضْلَلْنَ، وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا ذَرَيْنَ. أَسْأَلُکَ خَيْرَ هَـذِهِ الْقَرْيَـةِ وخَيْرَ أَهْلِهَا، وخَيْرَ مَا فِيْهَا، وَأَعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّهَا، وَشَرِّ أَهْلِهَا، وَشَرِّ مَا فِيْهَا.)[2]

(پەروەردگارا! ئەی خوای حەوت ئاسمانەکان و ئەوەی کە لە ژێری ئاسمانەکان دایە. ئەی پەروەردگاری حەوت تەبەقی زەوی و ئەوەی لە سەر زەوی دایە. پەروەردگاری شەیتانەکان و ئەوانەی گومڕایان کردوون. پەروەردگاری باکان و ئەوەی لەگەڵ خۆیان ئەیبەن. من داوای خێری ئەو گوندە و خێری دانیشتوانی و ئەو چاکەیەت لێدەکەم کە تێیدایە وە پەنا ئەگرم بە تۆ لە خراپەی ئەو گوندە و خراپەی خەڵکەکەی و ئەو خراپەی کە تێیدایە.)

---

(١) (صحیح): بڕوانە توێژینەوەی پێشتر.

(٢) (صحیح): (ابن خزیمە (ژ٢٥٦٥) / نسایی، السنن الکبری (ژ٨٨٢٧)).

(٢٠-٤)دوعای ڕێبوار بۆ دانیشتوو(مقیم)

(أَسْتَوْدِعُكُمُ اللهَ الَّذِيْ لاَ تَضِيْعُ وَدَائِعُهُ.)[١]

(بەو خوایەتان ئەسپێرم کە سپاردە و ئەمانەت زایە ناکات.)

(٢٠-٥)دوعای نیشتەجیٚ بۆ ڕێبوار

(أَسْتَوْدِعُ اللهَ دِيْنَكَ، وَأَمَانَتَكَ، وَخَوَاتِيْمَ عَمَلِكَ.)[٢]

(دین و ئەمانەت و کۆتایی کارەکانت بە خوا ئەسپێرم.)

(زَوَّدَكَ اللهُ التَّقْوَى، وَغَفَرَ ذَنْبَكَ، وَيَسَّرَ لَكَ الْـخَيْرَ حَيْثُ مَا كُنْتَ.)[٣]

(خواوەند، تەقوات زیاد بکات، لە گوناهت ببوریٚ و لە هـەر شـوێنێک بیت، خێر و چاکەت بۆ ئاسان بکات.)

(٢٠-٦)تەکبیر و تەزبیحات کردن لە گەشت کردندا

جابیرﷺ ئەگێڕێتەوە : (كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَبَّحْنَا.)[٤]

(ئێمە کاتێک لە بەرزاییەک بەسەر کەوتباینە، تـەکبیرمـان لێـدەدا و ئەگەر لە بەرزاییەکە دائەبەزینە خوار، ئەوە (سبحان الله)مان ئەکرد.)

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٩٢٣٠) / محاملي، الدعاء (ژ٦)).
(٢) (صحيح): (ابوداود (ژ٢٦٠٣) / محاملي، الدعاء (ژ٥)).
(٣) (صحيح): (ترمذي (ژ٣٤٤٤) / ابن خزيمه (ژ٢٥٣٢)).
(٤) (صحيح): (بخاري (ژ٢٩٩٣و٢٩٩٤)).

(٢٠-٧)دوعای ڕێبوار لە دوایین کاتەکانی شەودا

(سَمَّعَ سَامِعٌ بحَمْدِ الله، وَحُسْنِ بَلائِه عَلَيْنَا. رَبَّنَا صَاحِبْنا، وأفْضِلْ عَلَيْنَا عَائِذاً بالله مِنَ النَّار.)[١]

(شایەتێک ئاگای لێبوو و شایەتی دا لە سەر ستایشکردنمان بۆ خـوای گەورە و لەسەر نیعمەتەکانی و چـاکی تاقیکردنـەوەمـان. پـەروەردگـارا! لەگەڵمان بەو بمانپارێزە و فەزڵی خۆتمان بەسەردا برڕێژە. پەنا ئەگرم بـە خوای گەورە ﷻ لە ئاگری دۆزەخ.)

(٢٠-٨)دوعای ڕێبوار لە کاتی مانەوەی لە شوێنێ

(أعُوْذُ بكَلِمَاتِ الله التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَق.)[٢]

(پەنا بە خوا ئەگرم بە وشەکانی تەواو و دروست لە خراپـەی ئـەوەی بەدیتهێناوە، «واتە : وتەیەکی تەواو و دروست و بێ کەمایەسی»[٣]

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٧٥) / ابوداود (ژ٥٠٨٨)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٥٣و٧٠٥٤) / ترمذى (ژ٣٤٣٧)).

هەر کەس ئەم دوعایە لە شوێنی مانەوەی بکات، تا کاتێ کە لە وێ ئەمێنێتەوە، هیچ شتێ زیانی پێ ناگەیەنێت.

(٣) لەوەی کە هەر وتەیەک کەم و کورتی تێدایە و وتەی خوا بێ کەم و کورتییە، پەنا بردن بەویش تەواو و دروستە.

(٢٠-٩)دوعای گەڕانەوە لە گەشت کردن

لە کاتی گەڕانەوە لە گەشت کردن و سەفەر، لە سەر هەر بەرزاییەک، سێ جار بڵێ(الله اکبر) و دواتر ئەم دوعایە بکە کە: (لاَ إلَـهَ إلاَّ اللهُ وَحْـدَهُ لاَ شَرِيْک لَهُ، لَهُ الْـمُلْکُ، وَلَهُ الْـحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، آيِبُـوْنَ، تَـائِبُوْنَ، عَابِدُوْنَ، لِرَبِّنَا حَامِدُوْنَ، صَدَقَ اللهُ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ.)[1]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله) نەبێ، تاکە و هاوبەشی نییـە. موڵک و دەسەڵات و ستایش شایەنی ئەوە و بەسەر هـەمـوو شـتێکدا توانایـە. گەڕاینەوە بە تۆبە کردن، عیبادەت کردن و ستایش کردنی پـەروەردەگارمـان. خوای گەورە ئەو بەڵێنییەی کە دایبووی هێنایە دی، بەندەی خۆی سەرخسـت و بە تەنیایی هەموو تاقم و گروپەکانی تێکشاند.)

٢١- نزاکانی بەسەرکردنەوەی نەخۆش

(٢١-١)پاڕانەوە بۆ نەخۆش لە کاتی سەردانی کردنی

(لاَ بَأْسَ طَهُوْرٌ إِنْ شَاءَ اللهُ.)[2]

(جێگەی ترس نییە، بە ویستی خوای ئەم نـەخۆشـییە دەبێتـە هـۆی

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٧٩٧و ٦٣٨٥) / مسلم (ژ٣٣٤٣و ٣٣٤٤)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٥٦٥٦و ٥٦٦٢و ٣٦١٦)).

پاک بوونەوەت لە گوناه.)

(أَسْأَلُ اللّٰه الْعَظِيْمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ أَنْ يَشْفِيَكَ.)(حەوت جار بیخوێنیێ.)[1]

(داواکارم لە خوای گەورە، پەروەردگاری عەرشی گەورە، کە شیفات بدات.)

(٢١-٢) فەزڵ و گەورەیی سەردانی کردنی نەخۆش

قال رسول الله ﷺ: (إِذَا عَادَ الرَّجُلُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ مَشَى فِي خِرَافَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَجْلِسَ فَإِذَا جَلَسَ غَمَرَتْهُ الرَّحْمَةُ، فَإِنْ كَانَ غُدْوَةً صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ كَانَ مَسَاءً صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ.)[2]

پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ:(ئەگەر کەسێک سەردانی برا موسوڵمانەکەی بکات و نەخۆشییەکەی بەسەر بکاتەوە، تا دەگات بە وێ، لە ناو باغەکانی بەهەشتا هەنگاو ئەنێتەوە و کە گەیشتە وێ و دانیشت، ڕەحمەتی خوای بەسەردا ئەڕژێت. ئەگەر بەیانی سەردانی بکات، ئەوە تا شەودا دێ، هەفتا هەزار مەلائیکە بۆ ئەپاڕێنەوە و ئەگەر شەو سەردانی بکات، هەتا بەیانی هەفتا هەزار مەلائیکە بۆی ئەپاڕێنەوە.)

---

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٢١٨٢) / ابوداود (ژ٣١٠٨)).
هەر کەس سەردانی نەخۆشێ بکات - کە ئەجەلی نەهاتبێ - و حەوت جار ئەم دوعایە بکات، بە ویستی خوا چاک ئەبێتە.
(٢) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٦١٢) / ابوداود (ژ٣١٠١)).

(٢١-٣) دوعای نەخۆش لە کاتی بیزاربوونی‌دا

(اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِيْ وَاَلْحِقْنِيْ بِالرَّفِيْقِ الْأَعْلَى.)[١]

(پەروەردگارا! لێم خۆش ببە و ڕەحمم پێ بکە و بمگەیەنە بە هاوڕێیانی پلە بەرز(پێغەمبەرﷺ، پێغەمبەران ﷺ، مەلائیکە و پیاوچاکان).

پێغەمبەر لە کاتی سەرەمەرگیدا هەر دو دەستەکانی دەخستە ناو ئاو و بە دەم و چاویدا ئەکێشا و ئەیفەرموو :

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ إِنَّ لِلْمَوْتِ لَسَكَرَاتٍ.)[٢]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله). بەڕاستی مردن سەکەرات و نارەحەتی خۆی هەیە.)

هەروەها ئەم دوعایەشی ئەکرد : (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَاللهُ أَكبر، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ.)[٣] **تەرجەمەکەی لە (١٨-١)دا کراوە.**

(١) (صحيح): (بخاري (ژ٤٤٤٠و٥٦٧٤) / مسلم (ژ٦٤٤٦-٦٤٤٧)).

(٢) (صحيح): (بخاري (ژ٤٤٤٩)).

(٣) (صحيح): (ترمذي (ژ٣٤٣٠) / ابن ماجه (ژ٣٧٩٤)).

٢٢-پاڕانەوەکانی کاتی نەهامەتی و ترس و پەژارەیی

(٢٢-١)دوعا لە کاتی غەم و خەفەتدا

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْـهَمِّ وَالْـحزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ وَالْـجُبْنِ، وضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَة الرِّجَال.)[١]

(پەروەردگارا! پەنا بە تۆ ئەگرم لە غەم و پـەژارە و دڵ تـەنگـی و لـە سستی و بێ دەسەڵاتی، پەنات پێ ئەگرم لـە لـە چاوچـنۆکی و تـرس و قورسایی قەرزداری و شکستی پیاوانی ئیسلام.)

(٢٢-٢) دوعا لە کاتی چەرمەسەری و نەهامەتی

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ الْعَظِيْمُ الْـحَلِيْمُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ربُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمُ.)

(پێغەمبەرﷺ ئەم بەم دوعایە زۆر ئەپاڕایە.) [٢]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە (الله) کە خاوەنی حـەلیمـی و هێدی‌یە. هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق، جگە لە پەروەردگاری عەرشی

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٢٨٩٣) / مسلم (ژ٧٠٤٨-٧٠٥٠)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٦٣٤٥و٦٣٤٦) / مسلم (ژ٧٠٩٧-٧١٠٠)).

گەورە. هیچ پەرستراوێک نییە جگە لە پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی و عەرشی بەڕێز.) (اَللّٰهُمَّ رَحْمَتَکَ أَرْجُو فَلا تَکِلْنِيْ إِلَى نَفْسِيْ طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِيْ شَأْنِيْ کُلَّهُ. لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ.)[1]

(پەروەردگارا! بە هیوای ڕەحمەتی تۆم، بە قەرای چاوتروکانێک مەمدە دەست نەفسی خۆم و بمپارێزە. کاروبارم چاک بکە، جگە لە تۆ هیچ پەرستراویک نییە.)

(لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّيْ کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِيْنَ.)[2]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە تۆ نەبێ، پاک و بێ گەردی و من لە ستەمکاران بووم.)

(اللّٰهُ اللّٰهُ رَبِّيْ لاَ أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً.)[3]

(الله، الله، پەروەردگاری منە و هیچ هاوبەشێکی بۆ دانانێم.)

(۲۲–۳) دوعا لە کاتی ڕووبەڕوو بون لەگەڵ دوژمن

(اَللّٰهُمَّ أَنْتَ عَضُدِيْ، وَ أَنْتَ نَصِيْرِيْ، بِكَ أَجُوْلُ، وَبِكَ أَصُوْلُ، وَبِكَ أُقَاتِلُ.)[4]

---

(۱) (حسن): ((طیالسی، المسند (ژ۹۱۰و۹۰۹) / احمد، المسند (ژ۲۰٤۳۰)).

(۲) (صحیح): (احمد، المسند (ژ۱٤٦۲) / ترمذی (ژ۳۵۰۵)).

هەر کەس لە کاتی چەرمەسەری و سەخڵەتیدا ئەم دوعایە بکات، خوای گەورە دوعاکەی قبووڵ ئەکات.

(۳) (صحیح): ابوداود ((ژ۱۵۲۷) / ابن ماجه (ژ۳۸۸۲)).

(٤) (صحیح): احمد، المسند ((ژ۱۲۹۰۱/۲) / ابوداود (ژ۲٦۳٤)).

(پەروەردگارا ! تۆ پشتیوان و یارمەتیدەرمی، بە تۆوە دەجۆڵێم و پەلامار ئەدەم، و بە یارمەتی تۆوە ئەجەنگم و كوشتار ئەكەم.)

(حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْم الْوَكِيْلُ.) [1]

(«الله»مان بەسە و باشترین كاربەڕێكەر و پشتیوانە.)

(٢٢-٤)دوعا دژ بە دوژمن

(أَللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، سرِيْعَ الْحِسَاب، اِهْزِمِ الأَحْزَابَ، أَللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلهُمْ) [2]

(پەروەردگاراْ ئەی دابەزێنەری قورئان! ئەی ئەو خوایەی كە حیسابت خێرایە! دوژمنان تێك بشكێنە و پێیان لەق بكە و تێكقرماویان بكە.)

(٢٢-٥)دوعای ترس لە تاقم و كۆمەڵێک

(أَللَّهُمَّ اكْفِنِيْهِمْ بِمَا شِئْتَ.) [3]

(پەروەردگارا! بە هەر شتێک كە ویستت لەسەریەتی، لە ناویان بەرە.)

(٢٢-٦)پاڕانەوە بۆ جێبەجێ كردنی كاری دژوار

(أَللَّهُمَّ لاَ سَهْلَ إلاَّ مَا جَعَلْتَهُ سَهْلاً وَأَنْتَ تَجْعَلُ الْحَزْنَ إذَا شِئْتَ سَهْلاً.) [4]

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٤٥٦٣)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٤١١٥) / مسلم (ژ٤٦٤١-٤٦٤٣)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٧٧٠٣) / ترمذی (ژ٣٣٤٠)).

(٤) (صحيح): (بيهقی، الدعوات الكبير (ژ٢٣٥) / ابن حبان (ژ٩٧٤)).

(پەروەردگارا ! هیچ کارێک ئاسان نییە، مەگەر ئەوەی کە تۆ ئاسانی بکەیت و هەر تۆی کە ویستت لەسەر بوو، ئەوا گرانی و سەختی، ئاسان ئەکەیت.)

(٢٢-٧) دوعا لە کاتی ڕووداوێکی دڵتەزێن و یان تووشی شکست هاتن

(قَدَّرَ اللهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ.)[١]

(ئەوەی هاتە پێش، بە بڕیاری خوای گەورە بوو و هەر چی خوا ویستی لەسەربێ، هەروا ئەبێ.)

(٢٢-٨)دوعا لە کاتی تووڕەییدا

(أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ.)[٢]

(پەنا ئەگرم بە خوا لە خراپەی شەیتانی دەرکراو.)

(٢٢-٩)دوعای بینینی کەسێک کە دووچاری سەخڵەتی هاتبێت

(اَلْحَمْدُ للهِ الَّذِيْ عَافَانِيْ مِمَّا ابْتَلاَكَ بِهِ وَفَضَّلَنِيْ عَلَى كَثِيْرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيْلاً.)[٣]

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٦٩٤٥) / ابن ماجه (ژ٤١٦٨و٧٩)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٣٢٨٢) / مسلم (ژ٦٨١٢-٦٨١٤)).

ووتنی ئەم وشەیە لە کاتی تووڕەییدا ، تووڕەیی ناهێڵێت.

(٣) (صحيح): (طبرانی، الدعاء (ژ٧٩٨) / طيالسی، المسند (ژ١٣)).

ووتنی ئەم دوعایە لە کاتی کە کەسێکی تووشبوو ببە نەهامەتییەکت بینی، دەبێتە هۆی ئەوە کە ئەو تووشی نەبێت.

(ستایش بۆ ئەو خوایەی کە ئێمەی سەلامەت کردووە لەوەی کە تۆ دووچاری بوویت و گەورەیی پێ بەخشیوم بەسەر زۆرێک لە بوونەوەران.)

(٢٢-١٠)دوعای سەرسورمان و شتی شادی هێنەر

(سُبْحَانَ اللهِ!)[١]

(الله،پاک و بێ گەردە.)

(اللهُ أكبر.)[٢]

(الله، گەورترینە.)

(٢٢-١١) کردەوە و دوعا لە کاتێ کە هەواڵێکی خۆش ئەبیسیت

(كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ أَمْرٌ يَسُرُّهُ أَوْ يُسَرُّ بِهِ خَرَّ سَاجِداً شُكْراً لِلَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.)[٣]

(هەرکات پێغەمبەر ﷺ هەواڵێکی دڵخۆشکەری ئەبیست، یان بە هۆی کارێکەوە خۆشحاڵ ئەبوو، کڕنۆشی شوکری بۆ خوا ئەبرد.)

(١) (صحيح): (بخاري (ژ١١٥و١١٢٦و٦٢١٨) / ترمذي (ژ٢١٩٦)).
(٢) (صحيح): (بخاري (ژ٤٧٤١و٦٥٣٠) / مسلم (ژ٥٥١و٥٥٤)).
(٣) (صحيح لغيره): (احمد، المسند (ژ٢٠٤٥٥) / ابوداود (ژ٢٧٧٦)).

(٢٢-١٢)دوعا لە کاتی هەست بە ئازار کردن

پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : دەستت لە سەر ئەو شوێنەی دابنی کە ئازاری هەیە و سیٰ جار بڵێ: (بِسْمِ الله) لەپاشان حەوت جار بڵێ : (أَعُوذُ بِاللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ.)[1]

(پەنا بە خوا ئەگرم لە خراپەی ئەوەی کە تووشی ئەبم و لێی ئەترسم.)

(٢٢-١٣)دوعای چاوە زار

(إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ أَخِيهِ، أَوْ مِنْ نَفْسِهِ، أَوْ مِنْ مَالِهِ مَا يُعْجِبُهُ (فَلْيَدْعُ لَهُ بِالبَرَكَةِ) فَإِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ.)[2]

(هەر کات یەکێک لە ئێوە براکەی یان خۆی و ماڵ و سامانی لا خۆشەویست بوو، دوعای بەرەکەتی بخوێنیٰ؛ چونکە چاوەزار ڕاستە و هەیە.)

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٥٨٦٧) / ابوداود (ژ٣٨٩٣)).
لە کاتی هەست بە ئازار کردن، دەبیٰ دەست لە سەر ئەو شوێنە دابنێی کە ئازاری هەیە و ئەو دعایە بکەیت، بە ئیزنی خوا ﷻ ئازاری نامێنێت.
(٢) (صحيح): (ابن ماجه (ژ٣٥٠٩) / بيهقي، السنن الكبرى (ژ٢٠١٠٤)).

(٢٢-١٤)دوعای لە کاتی ترسان

(لاَ إلَهَ إلاَّ اللهُ.)[1]

(هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە «الله».)

(٢٢-١٥) دوعای کەسی تووشبوو بە کارەسات

(إنَّا للهِ وَإِنَّا إلَيْهِ رَاجِعُوْن، أللَّهُمَّ أجُرْنِيْ فِيْ مُصِيْبَتِيْ وَاَخْلِفْ لِيْ خَيْراً مِنْهَا) [2]

(ئێمە هەموومان موڵکی خوداین و لە پاشەڕۆژیشدا بەرەو ئەو ئـەگـە-ڕێینەوە. پەروەردگارا! لە بەرامبەر ئەو کارەساتە، ئەجر و پاداشم بکە و لە جیاتی ئەو شتێکی باشترم پێ ببەخشە.)

٢٣- نزاکانی وەسوەسە

(٢٣-١)دوعای وەسوەسە لە ئیماندا

بە پێی فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ:

(فَلْيَسْتَعِذْ بِاللّه وَلْيَنْتَه.)[1]

---

(١) (صحيح): (بخاري (ژ٣٣٤٦و٣٥٩٨) / مسلم (ژ٧٤١٦-٧٤١٩)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٢١٦٥و٢١٦٦) / ابوداود (ژ٣١٢١)).

ووتنی ئەم دوعایە دەبێتە هۆی ئەوە، کە خوای گەورە ﷻ شتێکی چاکتری پێ ببەخشێت.

(پەنا بە خواﷻ بەرێت و شک و گومانیشی نەمێنێت.)

وە بڵێ: (آمَنْتُ بِاللهِ وَرُسُلِهِ.)[٢]

(ئیمان و باوەڕم بە خواﷻ و پێغەمبەرەکانی هێنا.)

(٢٣-٢) دوعای وەسوەسە لە نوێژو لە کاتی قورئان خوێندندا

(أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ.)[٣]

(پەنا ئەگرم بە خوا لە خراپەی شەیتانی دەرکراو.)

ئەو دوعایە بکرێت و سێ جار تف کەیتە لای چەپی خۆت.

(٢٣-٣) کردەوەکانی دوا ئەنجامدانی گوناە

پێغەمبەرﷺ ئەفەرمووێ : (مَا مِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبَاً فَيُحْسِنُ الطُّهُوَر، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللهَ إلاَّ غَفَرَ اللهُ لَهُ.)[٤]

(هەر بەندەیەک تووشی گوناە بوو، بیٚتوو بە ڕێک و پێکی دەستنوێژ

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٣٢٧٦) / مسلم (ژ٣٦٢و٣٦٣)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٣٦٠و٣٦١) / ابوداود (ژ٤٧٢٣)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٥٨٦٨-٥٨٧٠)).
پەنا بەریتە بەر خوا، ئەوە شەیتان ناتوانێ نوێژەکەت لێ تێکبدات. بە پێی ئایەتی ٩٨ ی سورەتی(نحل) پەنا بۆ خوا بردن، بەر لە خوێندنی قورئان موستەحەبە.

(٤) (صحيح): (طيالسي، المسند (ژ١) / ابوداود (ژ١٥٢٣)).

هەڵبگرێ و دوو ركات نوێژ بكات، بێ شك خوا ﷻ لێی خۆش ئەبێت.)

پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ : (مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللهِ وَ بِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ.)[1]

(هەر كەس ڕۆژانە سەد جار بڵێ: "سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ" گوناهەكانی دەبەخشرێن، ئەگەر بەقەرای كەفی سەر بەحریش بن.)

هەروەها ئەفەرمووێ : هەر كەس ئەم دوعایە بكات، خوای گەورە تاوانەكانی ئەبەخشێت، ئەگەر چی لە گۆڕەپانی شەڕ و جیهادیش ڕای كردبێ: (أَسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِيْمَ الَّذِيْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ.)[2]

(داوای لێخۆشبوون لەو خوایە ﷻ ئەكەم كە هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لەو نەبێ و زیندوو و بەردەوام و دامەزراوە و بۆ لای ئەو ئەگەڕێمەوە و تۆبە ئەكەم.)

(٢٣-٤)دوعای ڕەواندن و دوورخستنەوەی شەیتان و وەسوەسەكانی

(أعوذُ باللهِ مِن الشّيطانِ الرَّجيم.)[3]

(پەنا ئەگرم بە خوا لە خراپەی شەیتانی دەركراو.)[1]

(١) (صحيح): ابخاری (ژ٦٤٠٥) / مسلم (ژ٧٠١٨)).

(٢) (صحيح): (حاكم، المستدرک (ژ٢٥٥٠) / بيهقی، الدعوات الكبير (ژ١٤١)).

(٣) خوا ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ﴾ (الأعراف / ٢٠٠) «ئەگەر لە لایەن ەیتانەوە خەیاڵێكی خراپ و نابار هات بە دڵتا، پەنا بە خودا بگرە لە بەدی ئەو خەیاڵە و بڵێ :(أعوذُ بالله مِن الشّيطان الرّجيم) خودا دوعات ئەبیسێ و زانایە بە ئەحواڵت.».

(٢٣-٥) دوعای ڕەواندن و لە ناوبردنی مەکر و فێڵی شەیتانەکان

(أَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ الَّتِيْ لاَ يُجَاوِزُهُنَّ بِرٌّ وَلاَ فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، وَبَرَأَ وَذَرَأَ، وَمِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ، وَمِنْ شَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيْهَا، وَمِنْ شَرِّ مَا ذَرَأَ فِيْ الأَرْضِ، وَمِنْ شَرِّ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا، وَمِنْ شَرِّ فِتَنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلاَّ طَارِقاً يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمنُ.)[٢]

(بە وشەکانی تەواو و دروستی تۆ کە هیچ چاکەکار و خراپەکارێک تاتوانێ پێشێلیان بکات، پەنا ئەگرم بە تۆ ئەی پەروەردگارم! پەنا ئەگرم بە تۆ لە خراپەی ئەو شتەی کە لە ئاسمانەوە دێت و لە خراپەی ئەو شتەی کە بۆ ئاسمان بەرز ئەبێتەوە. پەنا ئەگرم بە تۆ لە خراپەی هەرا و ئاشۆبەکانی شەو و ڕۆژ و لە خراپەی هەر بەسەرداهاتنێک، مەگەر ئەوەی کە چاک بێت.ئەی پەروەردگاری میهرەبان !)

---

(١) لە بەشی (٢٩)دا «دوعاکانی پووچەڵکردنەوەی سیحر و دووری لە شەیتانەکان». بە بەڵگەوە باس لە شێوەکانی دوورخستنەوەی شەیتانەکان کراوە(بە کردەوە و بە دوعا).

(٢) (صحيح): (ابو يعلى، المسند (ژ ٦٨٤٤) / احمد، المسند (ژ ١٥٤٦١)).

٢٤- نزاكانی با و باران

(٢٤-١)پاڕانەوە لە كاتی هاتنی با

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا، وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا.)[1]

(پەروەردگارا ! داوای چاكەی ئەو بایەت لێدەكەم و پەنا ئەگرم بە تـۆ لە خراپەی ئەو بایە.)

(اَللَّهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيْهَا، وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ، وَأَعُـوْذُ بِـكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيْهَا، وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ.)[2]

(پەروەردگارا! داوای چاكەی ئەوبایەت لێدەكـەم و ئـەو چـاكەی كـە خستوتە ناو بایەكە و ئەو چاكەیش كە ئەو بایە بۆ نیردراوە. پەروەردگارا! پەنات پێ ئەگرم لە خراپەی ئەو بایە و ئەو خراپەی كـە تێیدایـە و ئـەو خراپەیش كە بۆی نێردراوە.)

(٢٤-٢)دوعای داواكردنی باران

(اَللَّهُمَّ أَغِثْنَا، اَللَّهُمَّ أَغِثْنَا، اَللَّهُمَّ أَغِثْنَا.)[3]

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٢١٢٢) / ترمذی (ژ٣٤٤٩)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٢١٢٢) / ترمذی (ژ٣٤٤٩)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ١٠١٣و١٠١٤) / مسلم (ژ٢١١٥-٢١١٩)).

(پەروەردگارا! بارانمان بەسەردا ببارێنە، پەروەردگارا! بارانمان بەسەردا ببارێنە، پەروەردگارا! بارانمان بەسەردا ببارێنە.)

(٢٤-٣)دوعا لە کاتی باران باریندا

(اَللَّهُمَّ صَيِّباً نَافِعاً.)[1]

(پەروەردگارا ! بارانێکی بەسوود و بە لێزمە ببارێنە.)

(٢٤-٤)دوعای دوای باران بارین

(مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ.)[2]

(بە فەزڵ و گەورەیی خوا، بارانمان بۆ باری.)

(٢٤-٥) دوعا لە کاتی لێزمە بارانەدا

(اَللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلاَ عَلَيْنَا، اَللَّهُمَّ عَلَى الآكَامِ وَالظِّرَابِ، وَبُطُونِ الأَوْدِيَةِ، وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.)[3]

(پەروەردگارا ! لە دەوروبەرمان ببارێنە و بە سەرماندا مەبارێنە. خوایە! باران لە سەر کێو و دۆڵ و شاخەکان و شوێنی ڕوانی دارودرەختەکان ببارێنە.)

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٠٣٢) نسایی (ژ١٥٢٣)).

(٢) (صحيح): (بخاری (ژ١٠٣٨و٨٤٦) / مسلم (ژ٢٤٠)).

(٣) (صحيح): (بخاری (ژ١٠١٣و١٠١٤) / مسلم (ژ٢١١٥-٢١١٩)).

٢٥- نزاكانی پژمین و باوێشک

(٢٥-١) نزای پژمین و شێوەكانی

هەر یەک لە ئێوە پژمی، با بڵێ: (اَلْحَمْدُ لِله)، ئەو كەسەیش كە ئـە-ببیسێت، بڵێ: (يَرْحَمُكَ الله)، ئەویش لە وەڵامیدا بڵێ: (يَهْدِيكُمُ اللهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ.)[1] (خواﷻ ڕێنومایيت بكات و حاڵت چاک بكات.)[2]

(٢٥-٢) وەڵامی بێباوەڕێک كە پژمینی بێ و ستایشی خوا بكات

(يَهْدِيكُمُ اللهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ.)[3]

(خواﷻ ڕێنومایيت بكات و حاڵت چاک بكات.)

(٢٥-٣) باوێشک نەكردن

(ابوهريرە ﷺ) ئەگێڕێتەوە: (عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: التَّثَاؤُبُ مِنْ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ.)[4]

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٦٢٢٤) / ابوداود (ژ٥٠٣٥)).

(٢) زانایان بە پێی فەرموودەیەكی صەحیح كە ئیمامی موسلم (ژ٢٩٩٢) ڕیوایەتی ئەكات، ئەڵێن: دوعا بۆ كەسێک كە پژمیوە و ستایش خوای نەكردووە، مەكروهە. هەروەها لەگەڵ هەبوونی ناكۆكی نێوان زانایانی شەرعزان، وا دەرئەكەوێ كە ستایش كردن و دوعا كردن بۆ كەسی كە لە كاتی خوتبەی هەینیدا، پژمیبێ حەرامە، چونكە بە پێی فەرموودەیەک لە بوخاریدا (ژ ٨٥١) بێدەنگی لە كاتی خوتبەی هەینی فەرزە و بە پێی ڕیوایەتی (ابوداود، ژ ٥٠٣٩)بێتوو پژمین دوبارە بێتەوە و ئەگەر ستایشی خوا كرا، هەتا سێ جار دوعا كردن بۆی موستەحەبە.

(٣) (صحيح): (ابوداود (ژ٥٠٤٠) / ترمذی (ژ٢٧٣٩)).

(٤) (صحيح): (بخاری (ژ٣٢٨٩و٦٢٢٣) / مسلم (ژ٧٦٨٢)).

(پێغەمبەرﷺ فەرمووی: باوێشک لە شەیتانەوەیە، هەرکات باوێشکتان هات، تا دەتوانن نەیکەن و دووری بکەنەوە.)

٢٦- نزاکانی تۆبە کردن و کەفارەتی تاوانەکان

(٢٦-١)دوعای دانیشتن

(ابن عمر ﷺ) ئەڵێ: پێغەمبەرﷺ بەر لەوەی کە لە مەجلیسێکدا هەستێت، ئەیان ژمارد، سەد جار ئەو دوعایەی دەکرد:

(رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُوْرُ.)[1]

(پەروەردگارا ! لێم خۆش ببە و تۆبە و گەڕانەوەم قبووڵ بکە، بەڕاستی کە تۆ تۆبە وەرگر و لێبوردەیت.)

(٢٦-٢) دوعای کەفارەتی دانیشتن

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.)[2]

(سێ جار)

---

(١) (صحيح): (ترمذى (ژ٣٤٣٤) / ابوداود (ژ١٥١٨)).

(٢) (صحيح): (ابوداود (ژ٤٨٥٩و ٤٨٦٠) / ابن حبان (ژ٥٩٣)).

(تۆ پاک و بێگەردی و ستایشی تۆ دەکەم و شایەتی ئەدەم کە هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە تۆ و داوای لێخۆشبوونت لێدەکەم و بۆ لای تۆ ئەگەڕێمەوە.)

(٢٦-٣) تۆبە کردن و پەشیمان بوونەوە لە گوناه

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴾ (هود/٩٠) «داوای عەفوی گوناه لە خودا بکەن و بە دڵ بگەڕێنەوە بۆ لای خودا؛ خودای من میهرەبان و بە بەزەییيە.»[١]

پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێت: (وَاللهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً.)[٢]

(سوێند بە خوا! ڕۆژانە زیاتر لە حەفتا جار داوای لێخۆشبوون لە خوا ئەکەم و بۆ لای ئەو ئەگەڕێمەوە.)

هەروەها فەرموویانە: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللهِ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ

ووتنی ئەم دوعایە لە هەر دانیشتنێکدا، ئەبێت بە کەفارەتی ئەو گوناهانەی کە لەو دانیشتنەدا کوتراون.

(١) تۆبە چەند خاڵێکی هەیە کە ئەبێ ڕەچاو بکرێن : ١- ئەبێ بەندە، بە دڵ پەشیمان بوبێتەوە و لە خوا بپاڕێتەوە. ٢-دەست لەو تاوانە هەڵبگرێ کە کردوویەتی. ٣-نەگەڕانەوە بۆ سەر ئەو تاوانە لە داهاتوودا. ٤- ئەگەر مافی خەڵک (حق الناس) بێت، جگە لەو خاڵانەی سەرەوە، مافەکانیان بۆ بگەڕێنێتەوە و داوای گەردن ئازادیشیان لێ بکات. ئەگەر نەتوانی حەقەکەیان بۆ بگەڕێنێتەوە، یان ئاشکرا کردنی ببێتە هۆی ئاژاوە و یان قەرەبوو نەکرێتەوە، وەک مەسەلەی ناموسی، ئەوە دەبێ لە خوای گەورە داوای چاکە و بەرەکەت و ڕەحمەتی بۆ بکات.

(٢) (صحيح): (بخاري (ژ٦٣٠٧) / ترمذي (ژ٣٢٥٩)).

إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةً.)[١]

(ئەی خەڵکینە ! بۆ لای خوا بگەڕێنەوە؛ من ڕۆژانـە سـەد جـار تۆبـە ئەکەم و بۆ لای خوا ئەگەڕێمەوە.)

ئەفەرمووێ : هەر کەس ئـەم دوعایـە بکـات، خـوای گـەورەﷻ لـە تاوانەکانی خۆش ئەبێت، ئەگـەر لـە گـۆڕەپـانی شـەڕ و جیهـادیش ڕای کردبێت: (أَسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِيْمَ الَّذِيْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْـحَيُّ الْقَيُّوْمُ وَأَتُوْبُ إِلَيْهِ.)[٢]

(داوای لێخۆشبوون لەو خوایە ئەکەم کە هیچ پەرسـتراوێک نییـە بـە حەق جگە لەو نـەبـێ و زینـدوو و بـەردەوام و پایـەدارە و بـۆ لای ئـەو ئەگەڕێمەوە.)

پێغەمبەرﷺ ئەفەرمووێ : (أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الرَّبُّ مِنَ الْعَبْدِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الآخِرِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ مِمَّنْ يَذْكُرُ اللهَ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ فَكُنْ.)[٣]

(خوای گەورەﷻ لە بەشی ناوەڕاستی کۆتایی شەو، زیاتر لـە هـەمـوو کاتەکان لە بەندەی خۆی نزیکترە، ئەگەر توانیت لەو کەسانەببە کە لـەو کاتەدا زیکر و یادی خودا ئەکەن.)

(١) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٣٤و٧٠٣٥)).
(٢) (صحيح): (حاكم، المستدرک (ژ٢٥٥٠)).
(٣) (صحيح): (ترمذی (ژ٣٥٧٩) / نسایی (ژ٥٧٢)).

هەروەها ئەفەرمووێ : (أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ.)[١]

(نزیکترین کات کە بەندە لە پەروەردگارییەوە نزیکە، کاتی کڕنۆش بردنە، کەوایە لەم کاتەدا زۆر بپاڕێنەوە.)

ئەفەرمووێ : (إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لأَسْتَغْفِرُ اللهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ.)[٢]

(تارمایی و فرامۆشی بە سەر دڵما دێت، بۆیە ڕۆژانە سەد جار داوای لێخۆشبوون لە خودا ئەكەم.)

٢٧- نزاكانی هەرا و فیتنە و چاوەزار و نەفس پیسی

(٢٧-١) كردەوەكانی ڕزگار بوون لە خراپەی دەجال

(مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْكَهْفِ عُصِمَ مِنَ الدَّجَالِ.)[٣]

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١١١١) / ابوداود (ژ٨٧٥) / نسايى (ژ١١٣٧)).

(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٣٣) / ابوداود (ژ١٥١٧)).

ئیبنی ئەسیر ئەڵێ : (لَيُغانُ) یانی : دادەپۆشرێ و مەبەستیش فرامۆشییە، چونكە پێغەمبەر هەمیشە و بەردەوام یادی خوای ئەكرد و كاتێكیش كە بیری دەچۆوە، لە خودا ئەپاڕایەوە و داوای لێخۆشبوونی لە خودا ئەكرد. بڕوانە : (جامع الأصول، (٣٨٦/٤)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ١٩١٩و ١٩٢٠) / ترمذى (ژ٢٨٨٦)).

(وَالاسْتِعَاذَةُ باللهِ مِنْ فِتْنَتِهِ عَقِبَ التَّشَهُّدِ الأَخِيرِ مِنْ كُلِّ صَلاَة.)[1]

(هەر کەس دە ئایەتی سەرەتای سورەتی (کهف) لەبەر بکات، لە خراپەی دەجال پارێزراو ئەبێت.) هەروەها(پەنا بردن بۆ پەروەردگار لە تەحییاتی کۆتایی هەر نوێژێک، لە خراپەی دەجال پارێزراوت ئەکات.)

(٢٧-٢) دوعای بەد فاڵی

(اَللَّهُمَّ لاَ طَيْرَ إِلاَّ طَيْرُكَ، وَلاَخَيْرَ إِلاَّ خَيْرُكَ، وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ.)[2]

(پەروەردگارا ! هیچ بەد فاڵییەک نییە، مەگەر تۆ ویستت لەسەری بێ و جگە لە چاکەی تۆ، هیچ چاکەیەک نییە و هیچ پەرستراوێک نییە بە حەق جگە لە تۆ.)

(٢٧-٣)دوعای چاوەزار

(بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنِ حَاسِدٍ اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ.)[3]

(بە ناوی خودا بۆت ئەپارێمەوە لە هەر شتێک کە ئازارت پێ بگەیەنێت و لە خراپەی هەر کەس یان هەر چاوپیس و حەسوودێک، کە

---

(١) (صحيح): (مسلم (ژ١٣٥٤) / ابوداود (ژ٩٨٥)).
(٢) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٧٠٤٥) / عبدالله بن وهب، الجامع (ژ٦٣٩)).
(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٥٨٢٩) / ترمذى (ژ٩٧٢) / ابن ماجه (ژ٣٥٢٣)).

خوا شیفات بدات. بە ناوی خودا بۆت ئەپارێمەوە.) «الْمُعَوِّذَتَيْنِ حِينَ تُمْسِي وَحِينَ تُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ.»[١]

(خوێندنەوەی (معوذتین) لە هەموو بەیانییەک و شەوانەدا بۆ تۆ بەسندەیە و لە هەموو زیانێک ئەتپارێزێ.) «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ.»[٢]

(پەنا ئەگرم بە وشەکانی تەواو و دروستی خوا لە زیان و خراپەی هەر شەیتانێک، زیندەوەرێکی پێوەدەر و چاوەزار و چاو پیسییەک.)

هەر کەس لە سەرەتای هەر شەوێک وە یان لە سەرەتای ڕۆژدا، سێ جار ئەو دوعایە بکات، هیچ زیانێکی پێ ناگات:(بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.)[٣] (بە ناوی ئەو خوایەی کە لەگەڵ ناوی ئەو هیچ شتێک زیان ناگەیەنێت نە لە زەویدا و نە لە ئاسماندا و ئەو خوایە ﷻ بیسەرو زانایە.)

(إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ أَخِيهِ، أَوْ مِنْ نَفْسِهِ، أَوْ مِنْ مَالِهِ مَا يُعْجِبُهُ (فَلْيَدْعُ لَهُ بِالبَرَكَةِ) فَإِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ.)[٤]

---

(١) (صحيح): (ابوداود (ژ٥٠٨٤) / ترمذی (ژ٣٥٧٥) / نسایی (ژ٥٤٢٨)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٣٣٧١) / ابوداود (ژ٤٧٣٩) / ترمذی (ژ٢٠٦٠)).
(٣) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٤٧٤) / ابن ماجه (ژ٣٨٦٩)).
(٤) (صحيح): (نسایی، السنن الكبرى (ژ٧٦١٧) / ابن ماجه (ژ٣٥٠٩)).

(هەر کات یەکێک لە ئێوە براکەی یان خۆی و ماڵ و سامانی لا خۆشەویست بوو، دوعای بەرەکەتی بۆ بخوێنێ؛ چونکە چاوەزار ڕاستە و هەیە.)

٢٨- نزاکانی بیستنی دەنگی ئاژەڵەکان

(٢٨-١) دوعا لە کاتی بیتنی دەنگی کەڵەشێر و کەر

(إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيكَة، فَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكاً وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيْقَ الْحِمَارِ، فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ رَأَى شَيْطَاناً.)[1]

(هەرکات دەنگی کەڵەشێرتان بیست، ئەوە فەزڵەکەی لە خوداﷻ داوا بکەن، چونکە فریشتەیەکی بینیوە، هەرکاتیش گوێتان لە دەنگی گوێدرێژ بوو، پەنا بۆ خودا بەرن لە خراپەی شەیتان، چونکە گوێدرێژ شەیتانی بینیوە.)

(٢٨-٢) دوعا لە کاتی وەڕینی سەگ لە شەودا

پێغەمبەرﷺ ئەفەرمووێ: (إِذَا سَمِعْتُمْ نُبَاحَ الْكِلاَبِ وَنَهِيْقَ الْحَمِيرِ بِاللَّيْلِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ فَإِنَّهُنَّ يَرَيْنَ مَا لاَ تَرَوْنَ.)[2]

(هەر کات لە شەوانەدا گوێتان لە دەنگی وەڕینی سەگەکان و زەڕاندنی

---

(١) (صحيح): (بخاري (ژ٣٣٠٣) / مسلم (ژ٧٠٩٦)).

(٢) (صحيح): (ابويعلى، المسند (ژ٢٣٢٧) / احمد، المسند (ژ١٤٢٨٣)).

گوێدرێژ بوو، پەنا بۆ خوداﷻ ببەن، چونكە ئەوانە شتێ دەبینن كـە ئێـوە نایبینن.)

٢٩- نزاكانی پوچەڵكردنەوەی سیحر و دووری لە جنۆكە و شەیتانەكان

(٢٩-١)ڕێگاكانی بەرگری لە جنۆكە و شەیتانەكان

خوێندنی سوڕەتەكانی (بقره، معوذتین و آیة الكرسی) لە هەموو شەوێكدا دەبێتـە هـۆی دووربوونـەوەی جنۆكـە و شـەیتانـەكـان. پێغـەمبـەرﷺ ئەفەرمووێ: (إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَـاقْرَأْ آيَـةَ الْكُرْسِـيِّ ﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَيُّ ٱلْقَيُّومُ﴾ حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْـكَ مِـنْ اللَّـهِ حَـافِظٌ وَلَـا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ.)[١]

(ئەگەر لە كاتی نووستندا، ئایەتەلكورسی بخوێنیت، لەمـاوەی شـەودا، فریشتەكان پاسەوانیت لێدەكەن و تا بەیانی شەیتان لێت نزیک نابێتەوە.)

هەروەها پێغەمبەرﷺ فەرمووێ: (إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِنَ الْبَيْتِ الَّـذِي تُقْـرَأُ فِيهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ.)[٢]

(١) (صحیح): (بخاری (ژ ٢٣١١و٣٢٧٥و٥٠١٠)).
(٢) (صحیح): (مسلم (ژ ١٨٦٠) / ترمذی (ژ ٢٨٧٧)).

(بەڕاستی کە شەیتان لەو ماڵە ڕادەکات کە سوڕەتی (بقرە)ی تێدا بخوێندرێت.)

وە فەرموویانە : «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ حِينَ تُمْسِي وَحِينَ تُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ.»[1]

(سیٚ جار خوێندنی سوڕەتەکانی (اخلاص و معوذتین)لە هەموو بەیانیان و شەوانەدا ، لە زیانی هەر شتیٚ ئەتپارێزی و بەسەندەیە بۆت.)

هەروها بانگدان و قامەت کردن دەبێتە هۆی دووربوونەوەی جنۆکە و شەیتانەکان. پێغەمبەرﷺ فەرمووی : (إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ فَإِذَا قَضَى النِّدَاءَ أَقْبَلَ حَتَّى إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ حَتَّى إِذَا قَضَى التَّثْوِيبَ أَقْبَلَ.)[2]

(کاتێک بانگ ئەدرێت، شەیتان ڕا ئەکات و بایەک لە پاشی خۆی دەرئەخات، هەتا گوێی لە بانگ نەبێت و دوای تەواوبوونی بانگ دەگەڕێتەوە و دیسان لە کاتی قامەت کردندا ڕا ئەکاتەوە و دوای تەواو بوونی ئەگەڕێتەوە.)

هەروەها ئەم دوعایە بۆ دوورخستنەوەی جنۆکە و شەیتانەکان بە

(١) (صحيح): (ابوداود (ژ٥٠٨٤) / ترمذى (ژ٣٥٧٥)).

(٢) (صحيح): (بخارى (ژ١٢٣١و٦٠٨) / مسلم (ژ٨٨٢و٨٨٥و١٢٩٥)).

سوودە. پێغەمبەرﷺ ئەفەرمووێ: (أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلَا فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَذَرَأَ وَبَرَأَ وَمِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمِنْ شَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيهَا وَمِنْ شَرِّ مَا ذَرَأَ فِي الْأَرْضِ وَمِنْ شَرِّ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمِنْ شَرِّ فِتَنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ.)[١]

(بە وشەکانی تەواو و دروستی تۆ کە هیچ چاکەکار و خراپەکارێک تاتوانێ پێشێلیان بکات، پەنا ئەگرم بە تۆ ئەی پەروەردگارم! پەنا ئەگرم بە تۆ لە خراپەی ئەو شتەی کە لە ئاسمانەوەدێت و لە خراپەی ئەو شتەی کە بۆ ئاسمان بەرز ئەبێتەوە. پەنا ئەگرم بە تۆ لە خراپەی هەرا و ئاشۆبەکانی شەو و ڕۆژ و لە خراپەی هەر بەسەرداهاتنێک، مەگەر ئەوەی کە چاک بێت. ئەی پەروەردگاری میهرەبان.)

وە «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ.»[٢] **(پەنا ئەگرم بە وشەکانی تەواو و دروستی خوا لە زیان و خراپەی هەر شەیتانێک، زیندەوەرێکی پێوەدەر و چاوەزار و چاو پیسییەک.)**

هەر کەس لە سەرەتای هەر شەوێک وە یان لە سەرەتای ڕۆژدا، سێ جار ئەو دوعایە بکات، هیچ زیانێکی پێ ناگات: (بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ

(١) (صحيح): (ابويعلى، المسند (ژ ٦٨٤٤) / احمد، المسند (ژ ١٥٤٦١)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ ٣٣٧١) / ابوداود (ژ ٤٧٣٩) / ترمذی (ژ ٢٠٦٠)).

اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.)[١] (بە ناوی ئەو خوایەی کە لەگەڵ ناوی ئەو هیچ شتێک زیان ناگەیەنێت نە لە زەویدا و نە لە ئاسماندا و ئەو خوایە ﷻ بیسەرو زانایە.)

هەر کەس لە شوێنی مایەوە و ئەو دوعایە بکات، تا کاتێک کە لەوێ بێت، هیچ شتێ زیانی پێ ناگەیەنێت : «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ.»[٢] (بە وشەکانی تەواو و دروستی خوا، پەنە ئەگرم بە خوا لە خراپەی هەر بەدیهێنراوێک.)

خوێندنی ئەو دوعایە بۆ کەسێ کە سیحری لێکرابێ یان جنۆکە دەستی لێ وەشاندبێ، دەبێتە هۆی شیفای و ڕزگاربوونی لەو دۆخەی تووشی بووە. (بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنِ حَاسِدٍ اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ.)[٣]

(بە ناوی خوا ﷻ، دوعات لێدەکەم لە هەر شتێک کە ئازارت پێ ئەگەیەنیت و لە شەر و خراپەی هەر کەس یان حەسوودێک کە خوا شیفات بدات. بە ناوی خوا دوعات بۆ ئەکەم و بۆت ئەپاڕێمەوە.)

پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : (مَنْ تَصَبَّحَ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرَّهُ

---

(١) (صحيح): (احمد، المسند (ژ٤٧٤) / ابن ماجه (ژ٣٨٦٩)).
(٢) (صحيح): (مسلم (ژ٧٠٥٣و٧٠٥٤) / ترمذی (ژ٣٤٣٧)).
(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٥٨٢٩) / ترمذی (ژ٩٧٢)).

فی ذَلِکَ الْیَوْمِ سُمٌّ وَلَا سِحْرٌ.)[١] (هەر کەس هەموو بەیانییەک، حەوت دەنک خورمای(عجوه) بخوات، لەو ڕۆژەدا ژەهر و جادو کاری تێناکات.)

(٢٩-٢) ڕێگاکانی پووچەڵکردنەوەی جادو و جن پێکاوی

بۆ پووچەڵکردنەوەی جادو و جن پێکاوی، هەموو نزاکان و ئەو سوڕەتانەی باسیان لیکرا، بە سوودن و دەبێ بەردەوام بخوێندرێن و داوا لە خوایش ﷻ بکات کە بیپارێزی و پشت بەو ببەستێت. هەروەها دەبێ فەرزەکانی بە جێ بێنێت و خۆی لە حەرام بەدوور بگرێت.

جگە لەمانەش، خواردنی هەنگوین[٢] وە کەلەشاخ[٣] و ڕەشکەش[٤] بۆ ئەم بابەتە بەسوودن.

٣٠- نزاکانی پەیوەندییەکانی کۆمەڵایەتی

(٣٠-١) وەڵام ئەو کەسەی کە بڵێ: غَفَرَ اللهُ لَکَ

(وَلَکَ.)[٥]

(خوا ﷻ لە تۆش خۆش ببێت.)

---

(١) (صحیح): بخاری (ژ٥٤٤٥و٥٧٦٨و٥٧٦٩) / مسلم (ژ٥٤٦٠)).

(٢) بڕوانە: (نحل/٦٩. و (صحیح): بخاری، (ژ ٥٦٦٨)).

(٣) بڕوانە: (صحیح): بخاری، (ژ ٥٦٦٨)).

پێغەمبەر ﷺ فەرموویە کە خوای گەورە لە هەنگوین و کەڵەشاخدا شیفای قەرار داوە.

(٤) بڕوانە: (صحیح): بخاری، (ژ٥٦٨٠)).

پێغەمبەر ﷺ فەرموویە، کە خوای گەورە هەموو دەرمانێکی لە ڕەشکەدا قەرار داوە، جگە لە مردن.

(٥) (صحیح): (مسلم (ژ٦٢٣٤) / نسایی، السنن الکبری (١٠٢٥٥)).

(٣٠-٢) ئەگەر کەسێ پێی ووتی: بە خاتری خوا خۆشم ئەوێ.

(أَحَبَّكَ الَّذِيْ أَحْبَبْتَنِيْ لَهُ.)[١]

(ئەو خوایە تۆی خۆش بوێت کە تۆ لەبەر وی منت خۆش ئەوێت.)

(٣٠-٣) پاڕانەوە بۆ کەسێک کە دارایی خۆی پێ پێشنیاردای

(بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ.)[٢]

(خوای گەورەﷻ بەرەکەت بڕژێنێتە ناو دارایی و کەس و کارت.)

(٣٠-٤) برەوپێدان بە ئیسلام

پێغەمبەرﷺ فەرموویانە: (لاَ تَدْخُلُوا الـجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلاَ تُؤْمِنُـوا حَتَّـى تَحَابُّوا، أَوَ لاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ.)[٣]

(هەتا ئیمان نەهێنن، ناچنە ناو بەهەشت و ئیمانتان تەواو نابێت تا یەکترتان خۆش نەوێت. ئایا ڕێنوێنی کارێکتان نەکەم کە ئەنجامدانی دەبێتە هۆی ئـەوە کە یەکترتان خۆش بوێ؟ سەلام کردن لە نێوان خۆتاندا برەو پێ بدەن.)

(ثَلاَثٌ مَنْ جَمَعَهُنَّ فَقَدْ جَمَعَ الإِيْمَانَ: اَلإِنْصَافُ مِنْ نَفْسِـكَ، وَبَـذْلُ السَّـلاَمِ لِلْعَالَمِ، وَالإِنْفَاقُ مِنَ الإِقْتَارِ.)[٤]

---

(١) (صحيح): عبدالرزاق، المصنف (ب١١ل٢٠٠) / بزار (ژ٦٥٣٣)).

(٢) (صحيح): بخاری (ژ٢٠٤٩و٣٧٨١و٣٩٣٧) / ترمذی (ژ١٩٣٣)).

(٣) (صحيح): (مسلم (ژ٢٠٣و٢٠٤) / ابوداود (ژ٥١٩٥)).

(٤) (صحيح): (بخاری، تعليقاً (ب ل٣٢) / وكيع، الزهد (ژ٣٥)).

(کەسێک کە سێ ئاکاری تایبەتی هەبێ، ئەوە ئیمانی تەواوە : عەدالەت لەگەڵ خۆی بنوێنێ، سڵاو لە هەموو خەڵک بکات، وە لە کاتی هەژاریدا دەست ئاوەڵە و سەخی بێت.)

عَنْ عَبْدِ الله بْنِ عُمَرَ ﷺ: أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الإِسلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: (تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ.)[١]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر ﷺ دەگێڕێتەوە کە کابرایەک پرسیاری لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد : باشترین کردەوە لە ئیسلامدا چییە؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : خۆراک بەخشینەوە، وە سڵاو کردن لە کەسەی بیناسیت و نەیناسیت.)

(٣٠-٥) سڵاو ستاندنەوەی کەسێکی بێباوەڕ

(إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ.)[٢]

(ئەگەر ئەهلی کیتاب(جولەکە و گاورەکان) سڵاویان لێکردن ، بڵێن : "وَعَلَيْكُمْ ".)

(٣٠-٦) دوعا بۆ ئەوی کەسەی جوێنت پێداوە

رسول الله ﷺ فرمودند: (أَللَّهُمَّ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.)[٣]

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ١٢) / مسلم (ژ١٦٩) / ابوداود (ژ٥١٩٦)).
(٢) (صحيح): (بخاری (ژ٦٢٨و٦٩٢٦) / مسلم (ژ٥٧٨٠و٥٧٨١)).
(٣) (صحيح): (بخاری (ژ٦٣٦١) / مسلم (ژ٦٧٨٨)).

(پەروەردگارا ! جوێنم بە هەر ئیماندارێک داوە، لە بـری ئـەو جوێنـە، لـە ڕۆژی قیامەتدا لە زاتی خۆتی نزیک بکەوە.)

(٣٠-٧) دوعا لە کاتی تاریفکردنی کەسانیتر

پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی : (إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحاً صَاحِبَهُ لاَ مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ: أَحْسِبُ فلاناً واللهُ حَسِيبُهُ وَلاَ أُزَكِّي عَلَى اللهِ أَحَداً أَحْسِبُهُ ـ إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَاكَ ـ كَذَا وَكَذَا.)[1]

(هەر کات ویستتان کە تاریفی دۆستێکتان بکەن، بڵێن : بـە ڕای مـن فلانی وایە و خوای گەورە لێی ئەپرسێتەوە و من کەسێک لای خوا پـاک ناکەمەوە.)

(٣٠-٨) ئەو شتەی کە موسوڵمان لە کاتی بیستنی تاریفی خۆی دەبێ بیڵێت.

(اَللَّهُمَّ لاَ تُؤَاخِذْنِيْ بِمَا يَقُوْلُوْنَ، وَاغْفِرْ لِيْ مَا لاَ يَعْلَمُوْنَ.)[2]

(پەروەردگارا ! بە هۆی ئەو شتەی کە ئەیڵێن، لێپرسینەوەم لەگـەڵـدا مەکە و بمبوورە لەوەی کە لە بارەی منەوە نایزانن.)

---

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٢٦٦٢و ٦٠٦١) / مسلم (ژ٧٦٩٣و ٧٦٩٤)).

(٢) (صحيح): (ابن ابی شيبة (ب٨ ل ٣٢٠) / بخاری، الادب المفرد (ژ ٧٦١)).

(٣٠-٩) ئەو کردەوانەی لە شەودا نابێ بکرێن

(إِذَا كَانَ جُنْحَ اللَّيْلِ ـ أَوْ أَمْسَيْتُمْ ـ فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ؛ فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ، فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِن اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ، وَأَغْلِقُوا الأَبْوَابَ، وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ؛ فإِنَّ الشَّيْطَانَ لاَ يَفْتَحُ بَاباً مُغْلَقاً، وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ الله، وَخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ الله، وَلَوْ أَنْ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئاً، وَأَطْفِئُوا مَصَابِيحَكُمْ.)[1]

(ئەو کاتەی کە شەودا هات و تاریکی ولاّتی داگرت، منداڵەکانتان لە یاری کردن و کۆڵان بگرنەوە، چونکە لەوکاتەدا شەیتانەکان بلاّو ئەبنەوە و کاتێک کە شەو ڕۆیشت، وازیان لێ بێنن. بەر لە نووستن ناوی خودا بهێنن و دەرگاکانتان دابخەن، چونکە شەیتان دەرگایەکی داخراو ناکاتەوە. هەروەها ناوی خودا بهێنن و زاری مەشکەکەتان ببەستن. دەفرەکانتان سەرپڕ بکەن، ئەگەر شتێکی بچوکیشیان بخەنە سەر و چراکانتان بکوژێننەوە.)

(٣٠-١٠) دوعا بۆ ئەوەی ئەڵێ: بَارَكَ اللهُ فِيك

(وَفِيكَ بَارَكَ اللهُ.)[2]

(وە خوای گەورە ﷻ بەرەکەتی خۆی بەسەر تۆشدا برژێنێت.)

(١) (صحيح): (بخاری (ژ٥٦٢٣و٣٣٠٤) / مسلم (ژ٥٣٦٨-٥٣٧٠)).
(٢) (حسن): (حسین المروزی، البروالصلة (ژ٢١٥)).

(٣٠-١١)سپاسکردنی ئەو کەسەی چاکەی بەرامبەر کردوویت

(لاَ يَشْكُرُ اللَّهَ مَنْ لاَ يَشْكُرُ النَّاسَ.) (١)

(کەسێک سپاسی خەڵکی نەکات، ئەوە سپاسی خوای نەکردووە.)

(٣٠-١٢) خوێندنی قورئان لە شەو و ڕۆژدا

ئەبوموسای ئەشعەریﷺ ئەگێڕێتەوە : (عن النبي ﷺ قال: تَعَاهَدُوا هَذَا القُرآنَ، فَوَالَّذي نَفْسُ محمّد بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَلُّتاً مِنَ الإبِلِ فِي عُقُلِها.)[٢] (پێغەمبەرﷺ فەرمووی : لە خوێندنەوە و پەند وەرگرتن لەم قورئانە، بەردەوام ببە. چونکە سوێند بەو کەسەی کە گیانمی بەدەستە، قوڕئان، لە وشترێکی بەستراوە، ڕەماوترە.« یانی: زوو لە بیر ئەچێتەوە)

عەبدولای کوڕی عەمری کوڕی عاصﷺ ئەگێڕێتەوە: (قال رسول الله ﷺ: مَنْ قامَ بِعَشْرِ آيَاتٍ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ، وَمَنْ قامَ بِمِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقانِتِينَ وَمَنْ قامَ بِأَلْفِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْمُقَنْطَرِينَ)[٣](هەر کەس دە ئایەتی قورئان بخوێنێت، لە بێئاگایان و غافلان هەژمار ناکرێت و هەر کەس سەد ئایەت بخوێنێتەوە، لەو کەسانەیە کە خۆشکێنن و هەر کەس هەزا

(١) (صحيح): (طيالسي، المسند (ژ٢٦١٣) / بخاري، الادب المفرد (ژ٢١٨)).
٢- (صحيح): (بخاري (ژ٥٠٣٣) / مسلم (ژ١٨٨٠)).
٣- (صحيح): (ابوداود (ژ١٤٠٠) / طبراني، المعجم الكبير (ب١٤ل١٠٩)).

ئایەت بخوێنێتەوە، وەک ئەوە وایە کە بە(قنطار) واتە بە قەرا کێوی ئوحود، خێری کردبێت.)

پێغەمبەر لە دو رکاتی نوێژی بەیانی و دو رکات نوێژی تەوافدا، لە رکاتی یەکەمیاندا (قل یا أیها الکافرون) وە لە ڕکاتی دووەمیاندا: (قل هو الله أحد) و لە نوێژی وەتر(کە سێ ڕکاتی بخوێندبایە) لە ڕکاتی یەکەمدا، دوای فاتیحە (سبح اسم ربک) وە لە ڕکاتی دووەمدا: (قل یا أیها الکافرون) وە لە ڕکاتی سێهەمدا: (قل هو الله أحد)ی ئەخوێند.[١]

(٣٠-١٣) دوعا و پاڕانەوە دوای خەتمی قورئان

لە موجاهیدەوە ﷺ ئەگێڕنەوە: (بَلَغَنَا أَنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ.)[٢] «بۆیان گێڕاوینەتەوە کە دوای خەتمی قورئان دوعا گیرا ئەبێت.»

١- (صحیح): (شاشی، المسند (ژ١٤٣٢)/ طحاوی، شرح مشکل الآثار (ب١١ل١٠٢)).

٢- (صحیح): (دارمی، السنن (ژ٣٤٨٢) / بیهقی، شعب الایمان (ژ٢٠٧٢)).

بەشی سێیەم

ناوەکانی خوا جل جلاله

(أسماء الله جل جلاله)

خوای گـەورە ﷻ ئـەفــەرمـووێ: ﴿ وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ﴾ (الأعراف/١٨٠) (جوانترین ناوەکان هی خودان، ئەو ناوانە لە خودا بنێن و بەو ناوانە لێـی بپاڕێنـەوە.) نـاوە جوانـەکـانی خـوای گـەورە لـە باشـترین و بنەڕەتیترینی هۆکانی ناسینی پەروەردگارن و هەنگاو نانەوەنە لە ڕێبـازی بەندایەتی کردنی خواوەند ﷻ و نزیک بوونەوە لێی و هاودەم بوون لەگەڵ پەروەردگار. گەورەیی و شکۆی خوا، بە ناوە جاونەکانییەوە دەرئەکـەوێ و مرۆڤ لە سۆنگەی ئەو ناوانەدا، ڕوو و ناخ و دەروونی خۆی بە شـێوازێکی شایستە پاڵفتە ئەکات و جیاوازی تێڕوانین لەم ڕووە ئاشکرا ئەبێـت. لـەم کاتەدا چێژی ئیمان و باوەڕ ئەکرێت. مرۆڤ ئەبێ لەهەما حاڵیشدا ترسی لە خوا ببێت و لە ڕەحمەت و میهرەبانی خواوەندیش ناهومێد نەبێت. ئەو کات خۆشەویستی پەروەردگار ﷻ و ئاواتەخوازی گەیشـتن بـە حـزوری خوا ﷻ لە بـەنـدەکانیـدا تیشـک ئـەداتـەوە. ئینسـان بـە تێگـەیشـتنی ناوەجوانەکان و سیفاتی خوا ﷻ بۆی دەرئەکەوێت، کە گەورەیـی و شـکۆ، خاوەن موڵک و دەسەڵاتداری، ڕێنوێنی، شیفا، گەیانـدنی زیـان و قـازانج، لێبوردەیی، تۆڕەیی، ڕزق و ڕۆزی، بەدیهێنان و ... هتد، تەنیا و تەنیـا هـی پەروەردگارە و مرۆڤ بەو تێگەیشتنە لوتبەرزی لە خۆیدا بنەبڕ ئەکـات و هەست بە پلە و شوێنی خۆی ئەکات. بە هەمان ڕادە کە مرۆڤ دەروونی پاڵفتە بێت و لە خوا ﷻ بترسـێت، ئـەوە باشـتر سـوود دەبینـێ لـە نـاوە جوانەکان و سیفاتی پەروەردگار ﷻ. ئەو ناوانە، ناخ و دەروونی ئیماندار پڕ

نوور و ئاواشتە دەکات و بە هۆی ئەم ڕووناکاییەوە ئەکەوێتە سەر ڕێبازی خۆ پاکژکردن و پەروەردەکردنی خۆی بە بنەمای ئیسلامی، کە بـە کۆتـا ئەرکی بەندایەتی کردنی هەژمار دەکرێت.

سیفات و ناوەکانی خوا ﷻ تەنیا لـە لای خۆیـەوە ناسـراون، یـانی، بـە پشت بەستن بە قورئان و سوننەت ئەناسرێن و تێگەیشتن لە مانای ئـەو ناوانە بە ڕووی عەقڵی مرۆڤدا داخراوەن و بەتەنیـا، عـەقـڵ دەوەسـتوێ. چونکە پەروەردگار ﷻ بۆ خۆی باشتر دەزانێ کە چۆن خۆی بە بەندەکەی بناسێنێ. سیفات و ناوەکانی خوا ﷻ بەژمارەیەکی دیـاریکراو دەور گیـراو نەکراوە. پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: «إِنَّ لِلَّهِ تِسْـعَةً وَتِسْـعِين اسْـمًا مِائَـةً إِلاَّ وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَل الْجَنَّةَ وهو وتر يحب الوَتر.» «خوای گەورە نـەوەد و نۆ ناوی هەیە (یەک لە سەد کەم کەیتەوە)، هەر کەس ئەوناوانە بهێنێت و بیان ژمێرێت، ئەچێتە بەهەشت. خوا تاکە و تاکیشـی خـۆش دەوێ.) تێکـڕای زانایان لەسەر ئەو ڕایەن، کە مەبەست لەم فەرموودەیە، بەندیوار کردنی ناوەکانی خوا نییە، بەڵکو، مەبەست ئەوەیە، کە هەر کەس لە مانـای ئـەو نەوەد و نۆ ناوە تێبگات و لەبەریان بکات، وە بیریـان لـێ بکاتـەوە و بـەو ناوانە لە خوا بپاڕێتەوە، خوای گەورە بە بەهەشتی شاد دەکـات. کـەوایـە بـەڵگـەیـەک نییـە لـەسـەر دەورگیـر کردنـی نـاو و سـیفەتـەکـانی

خواوەند ﷻ.[1] ئەبێ بزانرێ کە ئەو ناوانە لەگەڵ ئەوە کە جۆراوجۆرن، یەک واتایان هەیە کە ئەویش (الله)یە. خوای گەورە ئەفەرمووێ: ﴿ قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ أَوِ ٱدْعُوا۟ ٱلرَّحْمَـٰنَ ۖ أَيًّا مَّا تَدْعُوا۟ فَلَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴾ (إسراء/١١٠) (تۆ بڵێ: بە (یا الله) بانگ بکەنە خودا یا بە (یا رحمان) دروستە و هیچ مانیعێکی تێدا نییە، هەردوکیان جوانن و خودا ناوی جوان جوانی هەیە کە بە (الأسماء الحسنى) ناسراون و لە هەموو ناوێ جوانترن) بەم شێوە (اسماء الله)بە جێ باوەڕی بەڵگە بوونی ئەوان لەسەر زات، ناون و بەجێباوەڕی بەسەر واتا، ڕاڤەیە. بەم شێوە تێکڕایان دەلالەت ئەکەن بەسەر بانگکراوی تاک، واتە: (الله).

---

(١) تێکڕای زانایان لەو (٩٩) ناوە، (٨١)یان لە قورئانی پیرۆز وەرگرتووە و (١٨) ناوی دیکەشیان لە سوننەتی شەریف وەدەر هێناوە. هەندێ لە زانایان لەو بارەشەوە ناکۆکن. هەندێ لە زانایان ناوەکانی، {جمیل (جوان/ مسلم؛١٤٧و٩١)، جوّاد (زۆر بەخشندە/ترمذی؛٢٧٩٩)، حییّ(خاوەنی حەیا/ ابوداود؛ ١٤٨٨)،ربّ(پەروەردگار/ترمذی؛٣٥٥١)،رفیق(خاوەنی بەزەیی/مسلم؛٢٥٩٣)،سبّوح (زۆرپاک وبێگەرد/مسلم؛٢٢٣و٤٨٧)،سیّد(گەورە/ابوداود؛٤٨٠٦)،شافی (/بخاری؛٥٧٤٢)،طیّب(پاک/مسلم؛٦٥و١٠١٥)،محسن(چاکەبەخش/مسلم؛١٩٩٥)،معطی (بەخشەر/ بخاری؛٣١١٦)، منّان(زۆر بەخشندە /ابوداود؛١٤٩٥)و وتر (تاک/بخاری، ٦٤١٠)}یان، جیا لەو بابەتانەی، کە لەم پەرتووکەدا باسیان لێکراوە، هەژمار کردووە و هەندێکێش، لەوان ئیبنی حەجەر، لەسەر ئەو باوەڕەیە، کە تێکڕای ئەو(٩٩) ناوە جوانانەی خوا ﷻ لە قورئاندا هەنە. بڕوانە : (التلخیص الحبیر فی تخریج أحادیث الرافعی الکبیر، ٥/٤٥١- ٤٥٥) لەو بارەوە، دەبێ دەست نیشان بکرێت کە ئەو (٩٩) ناوەی کە لەم پەرتووکەدا ڕاڤەکراون، لەسەر مەنهەجی تێکڕای زانایان بووە و بە پێی دەقە قورئانی و فەرموودەکانی پێغەمبەرن ﷺ هەر چەندە کە دەوترێ، کە خوای گەورە ﷻ ناو و سیفەتی تریشی هەنە و لە شەریعەتی ئیسلامدا ئاماژەیان پێ دراوە و ئەوە ئەگەیەنێت، کە ناو و سیفەتەکانی خوا بە چەند ناوی تایبەت دەور گیراو نین.

خوای گەورە پڕشنگ و ڕووناکایی سیفاتی خۆی بە مرۆڤ بـەخشـیوە، تـا بتوانیٚ جێنشینی خـوا بێـت لـەسـەر زەوی. جێنشـینی خـوا یـانی؛ چـەنـد بەرپرسیاریەتییەک دراوەتە مرۆڤ کە لە بڕی خوا لـە زەویـدا ئـەنجامیـان بدات و ئەمەش چاکە و نیعمەت و کەرەمی خوایە، کە بە ئینسانی بەخشیوە. مرۆڤ بە هەبوونی هـەنـدیٚ دانسـتە و تایبـەتمـەنـدی تـەرخـانکراو، کـە بوونەوەرانی‌تر نییانـە و لێیـان سـوودمەنـد نـین، توانـای بـەرپرسـایەتـی و ئەنجامدانی ئەرکەکانی هەیە. ئەو دانستە تایبەتیانە، پڕشنگ و ڕووناکی ناو و سیفەتەکانی پەروەردگارن، کە دراونەتە مـرۆڤ. هـەروەهـا؛ هێـز و ئیـرادەو زانستی پێدراوە(هەڵبەت ئیرادە و زانست و سیفاتی مرۆڤ چییەتی ئیـرادە و زانستی خوایان نییە)هەتا لەسەر زەوی بەرەو ئاوەدانی و پاڵفتەکردنی نەفـس و تایبەتمەندییەکانی خواپێداوی خـۆی هـەنگـاو بنێتـەوە بـە پێـی ئامـانجی سەرەکی ئافراندن و بەدیهێنان، واتە: بەندایەتی کردن و ناسینی پەروەردگـار. لەم بەشەدا، ناوە جاوانەکانی خوا لە سۆنگەی قورئان و سوننەت بە پـوختی و سوودمەند و قازانجدەر شی ئەکرێنەوە و سوودی ئیمانـداریش لـەوان باسـی لیٚکراوە، هەتا بە هۆی ئەوان، ڕوانینێکی ورد و دروستی لە پەروەردگـارﷻ و پەیوەندی جیهان لەگەڵ وی، بۆ دەستەبەر بێـت. وە ئاسـەوارەکـانی تیشـک بخاتە سەر بیرو دڵی، وە ڕوو و دەروونی خۆی بەوی ڕێک و پێـک بکـات.و و بە شێوازی شایستە و گونجاو، خوای خۆی بناسێت و بەندایەتـی ئـەو خوایـە

بکات. ئەمە ناوە جوانەکانی خوا و ڕاڤەکردنەکەیان :[(١)و(٢)]

١ ـ الله

خوای گەورەﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ إِنَّنِيٓ أَنَا ٱللَّهُ ﴾ (طه/١٤)

(بەڕاستی من خودا "الله"م.)

(اللهﷻ) ناوی گەورەی پەروەردگارە و داگرەوەی هەموو ناوەکانی دیکەی خوایەﷻ. ئەو ناوە ناسراوەی خوا، هەموو ناوەجوانەکانی ئەو ئەگرێتەوە و لە ڕاستیدا چەمک و واتاکەشی، واتای هەموو ناو و

(١)شرۆڤە و شیکردنەوەی ناوەکانی پەروەردگار لە دوو خاڵدا ئەنجامدراوە :
یەکەم : ناسینی ناوەکان : کە دوای سەلماندنی هەبوونی ناوی پیرۆز لە دەقە شەرعییەکاندا، بە پوختی لە بواری چەمک و واتاوە، بە بەڵگە ئایەتیەکان و فەرموودەکانی پێغەمبەرﷺ ڕوونکراونەتەوە. وە ئاماژەش کراوەتە واتا و ناوەڕۆکی ئایەتەکان و فەرموودەکان.
دووەم : شوێنگریان لە سەر ڕوو و دەروونی ئیماندار و ئەرکەکانی. تەنانەت ئەوەی کە بە بیرکردنەوە لەو ناوانە بۆ ئینسان وەدەست دێت، لە شیکردنەوەی وشـــەکان زۆر باڵا و واڵاترە و هــەرکەس بە پێـــی ئیمان و باوەڕی لێیان سوودمەند ئەبێت.
شک و گومان لەوەدا نییە کە مافی (اسماء اللهﷻ) لەو شیکردنەوانە زۆر لەسەرترە، بەڵام هەوڵ دراوە تا بکرێ لەگەڵ پوختەبوونیشدا، شیکردنەوەکە بە پێز و هێز بن و بە وردی باسیان لێبکرێ، هەتا بۆ خوێنەر سوودمەند بێت.
(٢) ئەو سەرچاوانەی کە لەم بەشەدا بەهرەیان لێوەرگیراوە و بۆ زانیاری زیاتر ئەتوانن بڕوانە ئەوان، ئەمانەن :(اسماء حُسنى، ناصر سبحاني؛ اسماء الله، رزگار مرادي؛ اسماء الحسنى ، سليمان سامي محمود؛ الجامع لأسماء الله الحسنى، ابن قيم جوزيّه و قرطبي؛ الوجيز فى أسماء الله الحسنى ، محمّد الكوس؛ المقصد الأسنى فى شرح اسماء الله الحسنى، غزالي؛ جزء فيه طرق حديث إن لله تسعة وتسعين اسماً ، ابو نعيم اصفهاني؛ منهج ودراسات لآيات الأسماء والصفات ، شنقيطي؛ شرح أسماء الله الحسنى فى ضوء الكتاب والسنة ، قحطاني؛ كتاب الأسماء و الصفات، بيهقي وه الصفات الإلهية تعريفها، أقسامها ، تميمي و....)

سیفەتەکانی پەروەردگارەﷻ. ئـەو نـاوە، تروسـکە و درەوشـانەوەیـەکـی تایبەتی و بێوێنەی هـەیـە، کـە ئاهـەنـگ و نـەواکـەی ڕوو و دەرونـی مرۆڤ(بە تایبەت ئیماندار) ڕووناک ئەکات.

وشەی (اللهﷻ) لە بنەڕەتدا (إله)بووە و دواتر بووە بە (ألإله) و لـەپاشـان هەمزەی دووەمی کە هەمزەی(إله)ە، لادراوە و تێکـەڵاو کـراوە و بـە هـۆی تایبەتمەندی ئەو ناوە گەورەیە، پیتی (لام)ی لە خوێندنەوەدا گەورە ئەکرێت. کەوایە پێویستە واتای "إله" کە ڕیشەی "الله"یە، ڕوون بکرێتەوە:

"إله" (صفت مشبهه) ئاوەڵناوی پایەدارە لە سەر وەزنی(فعال) کـە لـە (أَلَهَ يأَلَهُ)یە، کە بە ڕاکردنی بەچکە وشتر بۆ لای دایکی و شیر خـواردنی دەکوترێ. دواتر ئەم واتایە گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە و بە حاڵی کەسـێ وتراوە، کە کەسێکی لە ژیانیدا بە باڵادەست زانیـوە و پێـی وایـە زیـان و قازانجی لە لایەن وی پێ ئەگات و وەک بەچکە وشتر خۆی دەخاتە ژێـر پەنای ئەو کەسە. "إله" یانی فریاڕەس و فەرمانڕەوایەکی تەواوە لە مـوڵکی خۆیدا، و توانای ڕاکێشانی قازانج و دوورکردنەوەی زیـانی هـەیـە و ئـەم تایبەتمەندییەش، تەنیا تایبەت بە زاتی(اللهﷻ)یە. کەوایە" لا إلهَ إلّا الله" یانی، هیچ پەرستراوێکی بە حـەق نییـە جگـە لـە (الله)،کـە فریـاڕەس و فەرمانڕاوەیەکی بێسنوورە.

کەسی ئیماندار بە باوەڕ بە (إله) بوونی ڕاستەقینە، واتە؛(اللهﷻ)و حاشە

کردن لە هەر غەیرە خوایەک، لـە ژێـر پرشـنگی خـواوەنـدی یـەکتـا و بێهاوبەش، ئەبێت بە یەکتا پەرستێکی واقیعی و لەم ڕێگایـەوە هـەنگـاو دەنێتەوە. کەواتە؛ تەنیا دەسەڵاتدار و فریـاڕەسـی مـرۆڤ (اللـه ﷻ)یـە،و هەموو دەستەڵات و زیان و قازانجێک لە ژێر فرمانی ئەودایە. بۆیـە بـەو ئاکامە دەگەین کـە پـەرسـتن و سـتایش تـەنیـا شایسـتەی ئـەوە. بـەم تێگەیشتنەش لە ناوەکانی خواﷻ ، ژیانی کەسێکی ئیمانـدار بـە تـەواوی ئەگۆڕێ و هەموو سوچێکی ژیانی ئەکەوێتە بەر تیشکی ئەم ناوە جوانانە.

•

٢-الرحمان

خوای گەورەﷻ ئەفەرمووێ : ﴿ قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَـٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ ﴾ (الملک/٢٩)

(تۆ پێیان بڵێ : ئەوەی ڕەحمان پێئەکا و ڕزگارمان ئەکا خودای میهرەبانە و ئێمە ئیمانمان پێ هێناوە و پشتمان پێ بەستووە.)

(رحمان) لە ڕەحمەتەوە هاتووە، یانی ئـەو خوایـەی کـە بـەخشـندە و میهـرەبانـە و ڕەحمـەت و دەهنـدەیـی خـواﷻ هـەمـوو بوونـەوەران و کرەکان(نەجۆڵان) ئەگرێتەوە. بنەمای ڕەحمەت لەسەر ڕاکێشانی قازانج و ڕانانی زیان و زەرەرە،کە ئـەمـە سـیفەتـی خـوای ئـەبـەدی و ئـەزەلـی (بێسەرەتایی)یە. وە مرۆڤ بە کورت بینی خۆی تیشک و ئاسەوارەکـانی ڕەحمەتی خواﷻ لە خۆی و لە جیهاندا ئەبینێ و لەبەر ئەمـەش ئـەرکـی سەر شانییەتی کە سپاس و ستایشی خواﷻ بکات.

ئەو سەرمەشق و پێوەرەی کە دەکرێ مرۆڤ لەم سیفەتەی خوا وەری بگرێت، ئەوەیە، کە خاوەن بەزەیی بێت و مرۆڤەکان و بوونەوەرانی‌تر لە میهرەبانی و لێبوردەیی ئەو سوودمەند بین. هەروەها بۆ ڕاکێشانی قازانج و ڕەواندنی زیان بۆ مرۆڤەکان و بوونەوەران و کرەکان و هەرێمی دەوروبەری خۆی، تێبکۆشێ.

٣-الرحیم

(رحیم) وەک(رحمان) لە ڕەحمەتەوە هاتووە. بەم شێوەی کە ئامـاژەی پێ‌کرابوو، ڕەحمەتی پەروەردگار دو لایەنی هەیە : ڕاکێشانی قازانجەکان و ڕەواندنی زیان. واتا و ناوەڕۆکی هەر دوو ناوەکەش، یەکن، بەم جیاوازییە کە (رحیم) ئەو میهرەبانی و دەهندەیەیە، کە تایبەت کراوە بە تاقمێک، کە خوا پێی‌خۆشبێت و بیهەوێت. وەک ئەفەرمووێ: ﴿وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾ (ألأحزاب/٤٣) (خواﷻ بەڕەحمە لە ئاست موسوڵمانانی خاوەن باوەڕ.)

لە بواری ڕەحمەتی پەروەردگار، ماف و ئەرکێک ڕوتێکەری مرۆڤە.
١- مافەکەی: مرۆڤ مافی ئەوەی هەیە کە لە پشتیوانی کردنی ڕەحمەتی پەروەردگارلەهەمبەر ڕوح و گیانی خۆی سوود وەربگرێت.لە هەمبەر ڕوح و ڕەوانی خۆی مافی ئەوەی هەیە، کە ورد ببێتەوە لە نیشانەکانی ولاّتان و خەڵکانی و ئایەتەکانی قورئان، هەتا هەست بە پلە و شوێنی خۆی، وەک

جیٚنشینی خـواﷻ بکـات و بکـەوێتـە ڕێبـازی بـەندایـەتـی کـردن بـۆ پەروەردگار. لە هەمبەر جسمیشەوە، مافی بەهرەوەرگرتنـی دروسـتی لـە دنیا و نیعمەتەکانیدا هەیە. ٢- ئەرکەکەی : ئەو ئەرکەی کە ڕوتێکـەری مرۆڤە، دو لایەنی هەیە: یەکەمیان ئەوەیـە کـە ئـەبـی سـپاس گـوزاری ڕەحمەتی خوا بیٚ.[1] وە دووهەمیشیان : ئەوەیە، کە بەندەکـانی خـوا بـە نیعمەت و ڕەحمەتی پەروەردگـار ناسـیاو بکـات و لـەگـەڵ ئیمانـداران، میهرەبانی و بەزەیی بنوێنیٚ.

٤-المَلِك

خوای گەورەﷻ ئەفەرمـوویٚ : ﴿ قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ﴾ (الفلق/١-٢) (بڵیٚ: من پەنا ئەگرم یە پـەروەردگـاری هـەمـوو ئـادەمـزاد و پەریيان. ئەو پەروەردگارەی کە پادشای هەموو ئادەمزاد و پەرییانە.)

(مالک)بە واتای حاکم و پاشا و گەورەییە، کە ئافراندن و فرمانڕەوایـی و هەموو شتێک لە دەستی بە توانای ئەو دایە و هیچ بەرتەسکاییەکی تێدا نییە و دەسەڵاتی بە سەر هەموو شتیٚدا هەیـە. بـە تـەنیـا دەسـتەڵات و

---

(١) شوکرو سپاس، داگرەوەی هەموو پلەکانی بەندایەتییە و بەندە ئەڕازێنێتەوە بە سەرجەم دانستەکانی پێویست بۆ پاڵفتەکردنی نەفس. سپاس کردنی خواﷻ چەندین قۆناغی هەیە:١-نیعمەتەکە بناسیٚ و بزانی کە لە خواوەیە. ٢- لە ناخی خۆیدا سپاسی خوا بکات کە ئەم نیعمەتەی پیٚ بەخشیوە. ٣- باسی نیعمەتەکانی خواﷻ بکات. ٤- لە کەڵک وەرگرتنی لە نیعمەت، خۆی بە فرمانەکانی خاوەن نیعمەت، بەندیوار بکات. .

خاوەنییەتی هەر دوو جیهان لە دەستی ئەودایە و خاوەنی ڕاستەقینەی دنیا و قیامەت هەر خوایەﷻ پەروەردگار، پاشای ڕۆژی سزا و جەزا (قیامەت)یە؛ چونکە ئافرێنەری مرۆڤە و بە دانی توانایی و نیعمەت، بەرپرسایەتی خستۆتە سەر شانی مرۆڤ و دواتریش لێپرسینەوەی لەگەڵدا ئەکات.

خاوەن بوون و دەستەڵاتی خواوەند، کۆتا پلەی خۆشکێنی ئیماندار لە بەرامبەر پەروەردگاری بەدواوەیە،کە چەند بەشدارییەک و ماف، بۆ ئیماندار لە خۆ ئەگرێ، کە دەبێ لێی بەهرەمەند بێت و ئەویش ئەمانەن: کە ئەبێ لەگەڵ ئیمانداران ڕەحم و بەزەیی و خۆشکێنی و نەرمی بنوێنێ و لە بەرامبەر بێباوەڕانیش ئازا و دلێر و نەترس بێت. (مالک) بوونی پەروەردگار برێتییە لەوە، کە پاشایەتی ئەو سنووردارە کە مرۆڤ جیا لەوەی، کە دەبێ لەگەڵیا هاوئاهەنگ بێ، ئەبێ بشزانێ کە ئەم دەستەڵاتە تەنیا بۆ پەروەردگارە. وە هەر ئەندازە بە هۆی ڕەحمەت و بەرەکەتی خوا، بدرێتە مرۆڤ، ئەوە مەجازییە و دواتر سەری هەڵداوە. مرۆڤ ئەبێ بزانێ کە لەبەرامبەر ئەم خاوەنییەتی و دەستەڵاتە کاتییەدا، بەرپرسە و وریا بێ کە بە هۆی ئەوانەوە تووشی گوناه و تاوان نیەت و ئەوانی‌تریش لە قازانجی ئەو بێبەش نەکات. دەسەڵاتدارانیش بزانن، کە ئەبێ بە پێی یاساکان و شەریعەتی حاکمی ڕاستەقینە، حوکمڕانی بکەن.

٥-القُدّوس

پەروەردگار ﷻ ئەفـەرمـووێ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ﴾ (الحشر/٢٣) (خوا ئەو خوایەیە کە هیچ پەرستراوێکی بە حەق نییە لەو زیاتر، پادشای هەموو جیهانە و پاکە لە هەموو ناتەواوییەک.)

(قُدّوس) یانی؛ خوا ﷻ زۆر پاک و پاک کـەرەوەیـــە و پاک و پیرۆزە لەوەی، کە مرۆڤ بە عەقڵی داخراوی خۆی و بە هەست و خەیاڵـەکـانی، بگات بە سەرچاوە و ناخی زاتی پەروەردگار. هەروەها نیشاندەری ئەوەیـە کە خوا پاکە لەوشتانەی کە شایستەی ئەو نییـە. هـەروەها(قـدوس) کـە ئاکار و کردەوەکانی پەروەردگار لە هەر کزی و لاوازی و بەرتەسـکایی و عەیبێکەوە پاکن؛ چونکە هەرچی کە خواوەند ئافراندوویەتـی، لـەوپـەڕی جوانی، وردەکاری و بە پێی زانست و حیکمەت ئافرێنراون.[1]

پەروەردگار ﷻ فریشـتەکـانی وەک جبرئیـل ﷺ پێغـەمبـەران ﷺ وە

---

(١)بە پێی ئایەتی ٤٤ سورەتی(إسراء) سەرجەم ئافرێنراوان. سەرقاڵی ستایش کردنی پەروەردگارن، بەڵام ئێمە تێیناگەین. پێغەمبەر ﷺ لە فەرموودەیەکی صەحیحدا، (مسلم (ش١١١٩) / ابوداود (ش٨٧٢)) ستایشی خوای گەورەی بە " سُبُوحٌ، قُدُّوسٌ " کردووە. (سُبُّوح و قدوس) لەسەر یەک کێشن. (سُبُّوح)لە (سبح)ە و، بەو واتایەیە: (مەلەی کرد). کە دواتر بە واتای دوور کردنەوەی کەسێ یان شتێ بە بێ ڕاوەستان بەکار هاتووە. وە وشەی (تسبیح) لەوی وەرگیراوە. (سُبُّوح) یانی؛ خوا، پاکە لە هەموو ئەو شتانەی کە بە ناڕەوا پێی نیسبەت ئەدرێ وە ئیمانداران بە مەیلی خۆیان و هەنگاو نانەوە و جۆڵە کردن لە ڕێبازی گەورەی وەدیهاتن. بە هەڵبژاردن و دەستەبەرکردنی ئیمان و خۆڕازاندنەوە بە سیفاتی خوا ﷻ و ستایش کردنی ئەو، خوا ﷻ لەو شتانە پاک ئەکەنەوە کە نابێ پێی نیسبەت بدرێ و لە سۆنگەی ستایشەوە، لێی نزیک ئەبنەوە و ئەگەنە کامڵی و پوختە بوون.

هەندی لە شوێنەکانی، بە پیرۆز ناو بردووە و ئەوە دەگەیەنێت کە پاکی و خاوێنی لە هەر کەم و کورتی و عەیبێک، ئامانجێکی سەرەکییە، کە ئەبێ مرۆڤ بە بەندایەتی کردن و مل‌کەچ بوونی بۆ فرمانەکانی خواﷻ و خۆ بە دوور گرتنی لە پیسییەکان، ڕوو و دەروونی خۆی و کۆمەڵگاکەی پاک ڕابگرێت، هەتا لە سۆنگەی ئەو کارەدا بنەماڵە وکۆمەڵگا و شار و وڵاتێکی پاک و دوور لە پیسی و خراپی هەبێت.

٦-السَلام

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ﴾(الحشر/٢٣)(پادشای هەموو جیهانە و پاکە لە هەموو ناتەوتوییەک، سەلامەتە لە هەموو کەموکورتییەک.)

(سلام)ناوی چاوگە لە بەشی(تفعیل)و بە واتای (مُسَلِّم)یانی؛ هەڵسوڕێنەری ساغ و سەلامەتی و پارێزەریە.(سلام) بە واتای پاک بوونی خواوەند لە هەر کەم و کوڕییەکە، کە لەگەڵ ناوەکانی (سُبُّوح و قُدُّوس) لە پەیوەندی دایە و هەروەها بە واتای گەیێنەری سەلامەتییە بۆ سەر نزیکان و شوێن کەوتوانی.

مرۆڤی ئیماندار، لە پڕشنگی نووری (سلام) بەردەوام ڕوو و دەروونی خۆی لە هەر چەشنە پیسی ڕوحی و جیسمی پاک و ساغ و سەلامەت

ڕائەگریٚ و کۆمەڵگا و کەسانیتر لە هەمبەر خۆی، هێمن و سالم ڕادەگریٚ و سەلام کردن لە ناو کۆمەڵدا برەو پیٚ دەدا؛ چونکە (سلام) پەیامی خوایی و دوعای ئیماندار بۆ ئیماندارە، کە هۆی کردنەوەی دڵەکان و پتەوبـوونی پەیوەندییە کۆمەلاٚیەتییەکانە.

٧-المُؤمِن

پــەروەردگــار ﷻ ئــەفــەرمــووی: ﴿ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ﴾ (الحشر/٢٣)(پادشای هەموو جیهانە و پاکە لە هەموو ناتەوتوییەک،سەلامەتە لە هەمووکەموکورتییەک، ئاسایش بەخشی هەمووانە.)

(مؤمن) یانی؛ ئاسایش بەخش و ئەمان دانە بە کەسێک، کە لـە تـرس و دڵەڕاوکی و پەرێشانیدا ئەژیت و بە پەنادانی، شنە بای ئاسـایش و هێـوری ئەیلاوێنێتەوە. مرۆڤ لە هەر دو دنیادا، پێویستی پەنادانی پــەروەردگـارە و خوا بە ئافراندنی یاساکانی هەستی و هەبوون، ئەمانی بــە جیسـم و دنیـای ئێمە بەخشیوە و بە ناردنی پێغەمبەران(علیهما السـلام) هێمنییەکی تایبەتی بە مرۆڤ و کۆمەڵگاکەی بەخشیوە، هەتا لە گەندەڵی و لە ناوچون لە ئـەمانـدا بێت. ئەو ئاسایش و هێمنییەشی بە کەسانیٚ بەخشیوە، کـە بـاوەڕیـان پـیٚ هینابێت و هاوبەشیان بۆ دانەنابیٚ و بە دوای نەفسیاندا وێلٚ نەبووبن. پەنـا دان و لایــەنگــری کردنــی پــەروەردگــار ﷻ لــە پێغــەمبــەران ﵈ وە شوێنکەوتوەکانیان لە هەموو کاتەکاندا و بەڵێنــی پــەنــادانی ئیمانــداران لــە

پاشەڕۆژدا، دەرکەوتنی ئەو ناوەی پەروەردگارﷻ و ئەو ئاسایشە تایبەتیەیە.

مرۆڤ لە سۆنگەی ئەو ناوە بەشکۆیەی پەروەردگاردا، فێر ئەبێ کە بە ترس لە خواﷻ و تاکانەپەرستی، لە هەردوو جیهاندا لەو پەڕی ئاسایش و هێمنیدا دەبێ و ئیتر دڕکی ترس و دڵەڕاوکی ئازاری نادات و هەروەها تێدەگات کە دەبێ دەسپاک و جێباوەڕ بێ و خەڵک لە دەست و زوبانی لە ئەماندا بن.

٨-المُهَیمِن

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ :﴿ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ﴾(الحشر/٢٣) (پادشای هەموو جیهانە و پاکە لە هەموو ناتەواوییەک، سەلامەتە لە هەمووکەموکورتییەک، ئاسایش بەخشی هەموانە، ئاگادار و پارێزگاری هەموو شتێکە.)

(مُهَیمِن)[1] یانی؛ خواوەندﷻ چاوەدێری تێکڕای بەندەکانییەتی و بارو دوخی هەموو شتێ لە دەست خۆیدایە.خوای گەورەﷻ بە زانست و توانی خۆی، ئاسایشی ژیانی بوونەوەرانی دابین کردووە(مؤمن) و بە دەستەڵات و فەرمانڕەوایی خۆی پارێزەری لێ ئەکات(مُهیمِن). (مُهَیمِن)یانی؛ خوای گەورە ئاگادارە بەسەر ئەحواڵاتی ئافرێنراواندا و لە دابین کردنی کەل و پەلی

---

(١) (مُهیمن) لە بنەڕەتدا (مُأیمِن)و لە ڕەگی (أمن)ە، کە بە هۆی سوانی فۆنیمی وشە(تخفیف)، هەمزەکەی بۆتە (هاء) و واتایەکی تایبەتی بە خۆیەوە گرتووە.

پێویستی ئه‌واندا به‌ توانایه‌ و چاوه‌دێر و پارێزه‌ریشیانه‌.

مرۆڤ له‌ سۆی سیفه‌تی (مُهَیمِن) تێده‌گا كه‌ ئه‌بێ له‌ سێ سیفه‌ت كه‌ واتای (مهیمن)یان هه‌یه‌، سوودمه‌ند ببن: ١- پله‌و شوێنی خۆی له‌ جیهانی هه‌ستی و هه‌بووندا بناسێ و ئاگاداری ئه‌حواڵاتی خۆی ببێ و بكه‌وێته‌ سه‌ر ڕێبازی به‌ندایه‌تی كردن. ٢- بۆ دابین كردنی هه‌ر پێویستییه‌ك، كه‌ له‌ خوای نزیك بكاته‌وه‌، توانا بێت. ٣- ئاگاداری و پارێزه‌ری بكات له‌ دابین كردنی پێداویستییه‌كانی خۆی، كه‌ له‌ ڕێبازی به‌ندایه‌تیدا نیازی پێ هه‌یه‌. بێتوو ئه‌و خاڵانه‌ ڕه‌چاو بكات، به‌رپرسایه‌تی سه‌ره‌كی خۆی به‌ جێهێناوه‌، كه‌ هه‌مان به‌ندایه‌تی كردنی په‌روه‌ردگاره‌ﷻ

٩-العزيز

خـــوای گـــه‌وره‌ﷻ ئـــه‌فـــه‌رمـــووێ: ﴿ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَـٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ ﴾(الحشر/٢٣) (پادشای هه‌موو جیهانه‌ و پاكه‌ لـه‌ هـه‌مـوو ناته‌واوییه‌ك، سه‌لامه‌ته‌ له‌ هه‌مووكـه‌موكورتییـه‌ك، ئاسـایش بـه‌خشـی هه‌مووانه‌، ئاگادار و پارێزگاری هه‌موو شتێكه‌. زاڵه‌ به‌سه‌ر هـه‌ر چـییه‌كـا بییه‌وێ بیكا.)

(عزيز)[١] هیچ هێزێك توانای به‌ربه‌ره‌كانی له‌گه‌ڵ خـودای نییـه‌ و لـه‌

(١) (عزیز) له‌ وشه‌ی (عزاز) به‌ واتای عه‌رزی ڕه‌ق، وه‌رگیراوه‌.

ئیرادەی خوادا هیچ کۆسپێک نییە و خوای گەورە توانای بەسەر هـەمـوو شتێدا هەیە و بەسەر جیهانی هەستی و مرۆڤدا زالٚ و بالاٚ دەسـتە. واتـە ؛ هیچ دەسەلاٚتێک ناگاتە توانایی و دەستەلاٚتی پـەروەردگـارﷻ.هـەروەهـا (عزیز) بەو واتای کەسێکە کە هیچ هاوشـێوەی نییـە و عـەقلٚـەکـان لـە تێگەیشتنی گەورەیی و تەواویـەتـی ئـەو، سـەرسـوڕماون، وە هـەمـووان پێویستیان پیٚیەتی و دەست گەیشتن بەویش ئەسـتەمـە. (عزیـز) یـانی؛ خواوەندﷻ بە جۆرێک بەدیٚهێنان و ئافراندن وگـەورەیـی و دەسـتەلاٚتـی خۆی نیشان ئەدا، کە هیچ کەس هاوتا و هاوبـەشـی ئـەو نییـە و چـۆنی بییەویٚ، وا دەبێت.

ئیماندار لە (عزیز)بوونی پەروەردگارەوە تێدەگات، کە نابیٚ هیچ کـات بە هۆی دەسەلاٚت و ئیمانی خـۆی لوتبـەرزی دایبگـریٚ، چـونکە خـوای گەورە لێپرسینەوەی لەگەلٚدا دەکات. هەروەها ئەم سیفەتەی پەروەردگار، سوکنایی‌دەری چەوسێنەرانە و بیٚ‌گومان خواوەندﷻ لـە کـاتی گونجـاودا ستەمکارەکـان بنـەبـڕ دەکـات. گـەورەیـی و دەسـتەلاٚت هـەر شـایانی پەروەردگارە و بە کەرەمی خۆی شکۆ و گەورەیی بە پێغەمبەرﷺ و گرۆی ئیمانداران بەخشیوە و هەر کەس، کە خوازیاری بـەڕێـزی و سـەروەری ڕاستەقینە بیٚ، دەبیٚ ئیمان و باوەڕێکی پتەوی هەبێت.

١٠- الجبّار

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێت : ﴿ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ﴾ (الحشر/٢٣) (پادشای هەموو جیهانە و پاکە لە هەموو ناتەواوییەک، سەلامەتە لە هەمووکەموکورتییەک، ئاسایش بەخشی هەمووانە، ئاگادار و پارێزگاری هەموو شتێکە. زاڵە بەسەر هەر چییەکا بییەوێ بیکا.چیی بوێ بکرێ خەڵک وا لێ‌ئەکا ئەوە بکەن.)

(جبّار)[1]یانی؛ خوای گەورە بە هۆی دەستەڵات و دەسچوویی خۆی بەسەر ئافرێنراواندا، ئەوان لە توشبوون بە گەندەڵی ڕزگار ئەکات. هەڵبەت ئەم کردەوە بۆ بێ‌گیانەکان لە سۆنگەی یاساکانی هەبوون و بۆ گیانلەبەرانیش بە هۆی سەربەستییان، لە سۆنگەی فرمان پێ کردن و گێڕانەوە و یاساکانی شەرعی ئەنجام دەدرێت. هەروەها(جبّار) بە واتای سەپاندنی ویست و ئیرادە بەو پەڕی دەستەڵاتەوە دێت، کە هیچ کەس توانیٛ بەربەرەکانی لەگەڵدا نییە.

ئەم ناوە جوانە ئیماندار فێرئەکات، کە دەبی چاکەخواز بێ و قازانج بە کەسانیتر بگەیەنێت، ئەگەر هیچ قازانجێکیش بۆ خۆی مسۆگەر نەبێ. کارتێکەر بێ و کاریگەری خراپی لەسەر نەکرێ و خەڵکی بیان هەوێ و

---

(١)(جبّار) پێکهاتەی زیندەرەوی(جابر)ە و ڕەگی ئەو (جبر)ە. بە واتای چاک کردنی شتێ و لەبەین بردنی گەندەڵی بە دەستەڵاتەوە.

ئەم کەسە بۆ گەیشتن بەو پلە و پایە، دەبێ ئەزمونێکی کاریگەر لە ژێر سۆنگەی شەریعەتدا وەدەست بێنێ، هەتا سەرمەشقێکی کاریگەر بێ.

١١-المُتکبِّر

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێت : ﴿ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَـٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡجَبَّارُ ٱلۡمُتَكَبِّرُ﴾ (الحشر/٢٣) (پادشای هەموو جیهانە و پاکە لە هەموو ناتەواوییەک، سەلامەتە لە هەمووکەموکورتییەک، ئاسایش بەخشی هەموانە، ئاگادار و پارێزگاری هەموو شتێکە. زاڵە بەسەر هەر چییەکا بییەوێ بیکا.چیی بوێ بکرێ خەڵک وا لێ‌ئەکا ئەوە بکەن. گەورەترە لە وەی کە پێویستی بە هیچ ببێ و هیچ ناتەواوییەکی تیا بێ.)

(متکبّر) یانی؛ پەروەردگارﷻ بێ ئەندازە گەورە و پایەبەرزە، بە جۆرێک کە هەموو بەدیهێنراوان لە بەرامبەریدا بچووک و بێ‌دەستەڵاتن و هەموو شت لە ژێر توانی ئەودایە و هەر شتێ بییەوی ئەنجامی بدات، ئەوە بەو پەڕی تەواوی و جوانییەوە ئەنجام دەدرێت. هیچ بەندەیەک ناتوانێ، کە خۆی بەم ناوە دانستە بکات، بەڵام دەبێ ئیماندار لەهەمبەر بێ‌باوەڕان و دونیادا، خۆی بە گەورە بنوێنێ؛ بەم واتایە، کە بۆ کافرەکان نەچەمێتەوە و نەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەوان و پشتیان پێ نەبەستێت و وا خۆی بە گەورە بزانێ، کە نەتەنیا فریوی دونیا نەخوات، بەڵکوو تەنیا و تەنیا بە دوای ڕەزامەندی پەروەردگارەوە بێت و مەبەستی پاداشی پاشەڕۆژ بێ؛ چونکە

ئەوەی کە بە مرۆڤ دراوە، کالآی بێ بەهای ئەم دونیایەیە و لە ڕاستیدا، زریقە و بریقەی دونیا، وەک بڵێسەیەک لە بەرابەر با و بڵقی سەر ئاو و تۆزی گەردەلوول وایە. بەڵام پاداش و نیعمەتەکانی ڕاستەقینە بۆ ئەو کەسانەیە، کە باوەڕیان پتەوە و پشت بە خواﷻ دەبەستن.

١٢-الخالِق

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ : ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ﴾ (الحشر/٢٤)(ئەو خوایەی هەموو جیهانی درووست کردووە.)

پەروەردگاری بەدیهێنەر، ئافرێنەرێکە کە هەموو شتێکی بە بێ هیچ وێنە و هاوشێوەیەک بەدی هێناوە و لە ئافراندنیدا داهێنەری تازەی هەیە و هەموو شتێکی بە پێی تایبەتمەندی و ئامانجەکانی بەدیهێنانەکەی بە جوانترین شێوە خەڵق کردووە.

لە بەدیهێنانی، جیهانی هەبوون و مرۆڤدا، یاساکانی سەرسوڕهێنەر و پێچاوپێچ هەیە، کە نە تەنیا مرۆڤ هەست بە هەبوونی پەروەردگارﷻ ئەکات، بەڵکو؛ شکۆ و گەورەیی لەڕادە بەدەری ئەو ئاشکرا دەکات. مرۆڤ لە دابین کردن و گەلآڵە دارێژی کت و پڕ و تاوتوێکردنی وردی پەروەردگارﷻ، تێدەگات کە ئەو ڕێک و پێکی و یاسایانە، ئافرێنەرێکی گەورە و بەتوانای هەیە و هیچ شت بە بێهوودە خەڵق نەکراوە و خەڵقی هەموو شتێ لە ژێر دەستەڵات و توانای پەروەردگارﷻ دایە.

١٣-البَارئ

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ﴾ (الحشر/٢٤) (ئەو خوایەی هەموو جیهانی درووست کردووە. لە نەبوونە هێناویەتە بوون.)

(بارئ)[1] بە واتای ئەوەیە کە پەروەردگار لە ئافراندن و خەڵقی جیهاندا باشترین و جوانترین و بە کەڵک ترینی کەل و پەلی بە کار دێنێ کە لە هەر چەشنە کەم و کوڕیی و ناتەواوییەک بە دوورن.

ئەگەر لە سیفەتی پەروەردگار وردبینەوە، تێدەگەین کە پەروەردگار لە پێکهاتەی جیهانی هەبوون و بوونەوەراندا، بێ وێنەترین و باشترینی کەل و پەلی بەکار هێناوە کە ورد بوونەوە و لێکۆڵینەوە دەربارەی ئەوان، مرۆڤ تووشی سەرسوڕهێنەری دەکات. بەم پێیە، گەورەی خوا ﷻ لە هەر شتێدا خۆی دەنوێنێ و مرۆڤ فێر ئەکات کە لە نیزامی ژیانی ئەم دونیایەیدا باشترین کەل و پەل لە کاروباری خۆیدا بەکار بێنێت.

١٤-المُصَوِّر

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُ ﴾ (الحشر/٢٤) (ئەو خوایەی هەموو جیهانی درووست کردووە. لە نەبوونە

(١) (بارئ) لە ڕیشەی (برء) بە واتای سازێنەر و جیاکەرەوە و لە ڕیشەی (برء) بە واتای دەرباز بوون لە شتێکەوەیە.

هێناویەتە بوون. وێنەی هەر دروستکراوێکی کردووە بەو جۆرەی خۆی ئەیەوێ.)

(مُصوِّر) بە واتای وێنەگرو شێوەکارێکە، کە سەرجەم پێکهاتە و یاساکانی خوڵقاندنی لەو پەڕی جوانی و هاوپەیوەند لەگەڵ ئامانجەکانی بەدیهێناندا دارِژتووە. ئەو شێوە کارێکە، کە وێنە و پێکهاتەی هەر شتێکی هاوپەیوەند لەگەڵ جیهانی هەبوون و بە جوانترین شێوە خەڵق کردووە. بۆ نموونە: دوای بەدیهێنانی مرۆڤ، ئەوی رِێک و پێک و باڵا بەرز و جوان کردووە و لە تەمەنی کۆرپەیی تا بەساڵاچوویی، بە جوانترین وێنە و شێوە بەدی هێناوە.

خوای گەورەﷻ ئافرێنراوانی خۆی بە بێ هیچ هاوشێوە و وێنەیەک خوڵقاندووە و لە بەدیهێنانیشدا باشترین کەل و پەلی بەکار هێناوە و لەوپەڕی جوانی و هاوپەیوەند بە ئامانجەکانی ئافراندوویەتی و ئەو سیفەتەی خواﷻ دڵی مرۆڤ پڕ دەکات لە خۆ بە کەمگری و شادی بەرامبەر بە پەروەردگارەکەیﷻ.

بەندەی ئیماندار لە نیگا و تێڕوانینی ئافرێنراوەکانی پەروەروەردگارﷻ جوانی و هاوپەیوەندی دەبینێ کە شادی دەخاتە دڵیەوە و بە پێی هەستی جوانی ناسی و خۆشەویستی جوانییەوە، هەوڵ ئەدات کە شتی بە جوانی رِابگرێ و بە جوانی ساز بکات و جوان ببینێ، تا هێور ببێتەوە.

١٥-الغفّار

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿أَلَا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡغَفَّـٰرُ﴾ (الزمر/٥) (بێدارەوە بن! خوا بە تەنها خۆی خاوەن عیززەت و دەسەڵات و تاوان پۆشە.)

(غفّار)[1] یانی؛ کەسێ کە زۆر تاوان پۆشە. (غفّار) نە تـەنیـا تاوانـەکـان دەپۆشێ، بەڵکو ئاسەواری تاوانەکانیش لە ژیـان و بیـر و ڕەوانـی مـرۆڤ دەسرێتەوە هەتا بیر کەوتنەوەیان ئازاری پێ نەگەیـەنێـت. تـاوان پۆشـی خواوەندﷻ لە بەر زۆری تاوانەکانی بەندەکانییەتی کە هـەر تاوانێـک بـە گوێرەی هەل و مەرجی خۆی شایستەی لێخۆشبوونە و خوای گەورەﷻ لە زۆرێک لە هەڵە و تاوانەکانی مرۆڤەکان خۆش دەبێت. ئەو ناوە پیرۆزە وا لە مرۆڤ ئەکات کە هەمیشە لەو پەڕی بەندایەتیدا بێ؛ چونکە بنەمـای بەندایەتی، عیبادەت کردنە و بێتوو سەرپێچی بکرێ، مرۆڤ بە پاڕانـەوە لە پەروەردگار ئەکەوێتە هەمان ڕێگە. کەوایە لە سەر مرۆڤ فـەڕزە کـە هەمیشە خۆی بخاتە باوەشی لێخۆشـبوونی خـواوەنـد و سوپاسـگوزاریش بێت. وە بەرامبەر بە بەندەکانی خوا خاوەنی لێبوردەیی بێ و لە هەڵەکانیان ببورێت.

---

(١) (غفّار) لە (غفر) بە واتای داپۆشاندنە، بە جۆرێک کە ئەو شتەیەی کە داپۆشراوە، گەلاڵە ناکرێ.

١٦-القَهّار

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ : ﴿ وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۦ ﴾ (الأنعام/١٨و٦١)
(هەر خودا خۆی دەستی بەسەر بەندەکانیدا ئەڕوات و ئەتوانێ بە ئارەزووی خۆی لەگەڵیان بجۆڵێتەوە.)

(قهر) یانی؛ دەست بەسەر داگرتنی شتێ بە شتێ و لە (قهر) بۆچوونی واتای سوک و چروک کردنی بەزیو و تێک شکاویش دەست دەدات. (قَهّار) بە واتای زۆر بە دەستەڵات و توانایە. خواوەندﷻ بەو شکۆ و دەستەڵاتەی کە، هەیتی، دەستی بەسەر هەموو جیهان و بوونەوەراندا هەیە و هیچ کۆسپێکی لەبەر دەستا نییە و هەرچی ویست و ئارەزوی بێ، دێتە جێ. (قهار) واتە توانا لە هەندێ بابەتدا تێک شکاو سووک و چروک ئەکات. هەڵبەت کەسی ئیماندار بە هۆی ئیمان و باوەڕەکەی ڕێز و گەورەیی هەیە و سووک نابێ، بەڵام لە ڕوانگەی ئەوە کە لە ژێر دەستەڵات و فرمانی پەروەردگار دایە، ئەو واتایە ئەویش ئەگرێتەوە.

بەهرەی ئیماندار لەو سیفەتە جوانە ئەوەیە کە دەبێ لە هەموو کاتدا لەبەرامبەر نەفس و دوژمنانیدا سەرکەوتوو بێ و ترسی لەوە هەبێ کە دەستەڵاتی نەفس و دوژمنان بەسەرویدا، ببێتە هۆی لەناوچوونی و تووشی زیان و گەندەڵی بێت. هەروەها ئەو سیفەتە نوێنگەیەکی ڕاستەقینەیە لە پشتیوانی کردنی ئیمانداران لە لایەن خواوەند و سوکنایی‌دەری

چەوسێنەران؛ چونکە خوای گەورە ﷻ دەستەڵات و توانی بەسەر بێباوەڕان و ستەمکاراندا هەیە و یارمەتی ئیمانداران ئەکات و ستەمکاران سەرشۆڕ و چروک ئەکات.

١٧-الوهّاب

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ : ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغۡ قُلُوبَنَا بَعۡدَ إِذۡ هَدَيۡتَنَا وَهَبۡ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحۡمَةًۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡوَهَّابُ﴾ (آل عِمران/٨) «خودایا! پاش ئەوەی کە شارەزات کردین و کەوتینە سەر ڕێگای ڕاست، دڵمان لە حەق و ڕاستی لامەدە و ڕەحمەتی خۆتمان پێ ببەخشە، بێگومان تۆ زۆر زۆر بەخشندەی.»

(وهّاب) یانی، زۆر بەخشندە و زۆر دەهەندەیە. بە بێ بەرامبەر و داخوازییەک ئەبەخشێت و پێداویستییەکانی خەڵک دابین ئەکات. بە چاوی ڕەحمەت دەڕوانیتە هەر شتێ و دەهەندەیی ئەو هەموو بوونەوەرێک ئەگرێتەوە. بە بێ هۆکار ئەبەخشێت. لەوەی کە خاوەنی دەستەڵات و موڵک و پاشایەتی ئاسمانەکان و ئەرزە، هەر شتێ کە ویستی لەسەر بێ بەدی دێنێ و بە هەر کەسێ هەر چەندەی بوێ، ئەیبەخشێت. هەر چەندە کە بەخشین و دەست ئاوەڵایی ئەو لەسەر کەرەم و میهرەبانی خۆی دامەزراوە.

ئیماندار، لە سۆنگەی ئەو سیفەتە بۆی دەرئەکەوێت، کە دەبێ تەنیا لە خوای وەهھاب واتە زۆر دەهندە، داوا بکات و هیچ کەس جگە لە خوا توانایی و زانستی پەروەردگاری بەخشندەی نییە. کەوایە؛ کەسی ئیماندار خوای بەخشندە و دەهندە بە پشتیوان و تەنیا سەرچاوەی دابین کردنی پێداویستییەکانی ئەزانێ و سەرجەم واسیتە و ئامرازەکانیش بە هۆکارێک بۆ بەخشینی پەروەردگارﷻ ئەزانێ. هەر چی هەیتی لە خوای دەهندەی ئەزانی، کەوایە ئەبێ سوپاسگوزار بێ و ئەگەر خاوەنی شتێکە، ئەبێ خاوەنی بەخشین بێ، هەتا ڕوناکایی ئەو سیفەتەی خواوەندﷻ لە ویدا، تیشک بداتەوە.

١٨-الرزّاق

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ﴾ (الذاریات/٥٨)(بەڕاستی خودا ڕۆزیدەری هەموانە و بە هێز و توانایە و زۆریش بە هێزە.)

(رزّاق) واتە؛ زۆر بژیوەی دەر و ڕۆزی گەێینەرە. تەنیا ڕۆزیدەر لە جیهاندا هەر خۆیەتی. هەر ئەوە، کە ڕۆزی ئافرێنراوەکانی بە پێی پێداویستییەکانیان پێ ئەبەخشێ. ئەو ڕۆزی دەری ماددی و مەعنەوی و دەرەکی و ناوەوەیە لە دونیا و پاشەڕۆژدا. لە دونیا و قیامەتا بژێوییەکی پاک و تایبەت بە گرۆی ئیمانداران و تاکەپەرستان ئەبەخشێ. بە هەر کەس، کە ویستی لەسەر بێ، بە فراوانی ئەیداتێ و یان لێی ئەبڕێتەوە. لەم

زیاد و کەم کردنەشدا زۆرێک بەڵگە و نیشانە هەن بۆ ئیمانداران و ئەبێ پەروەردگار لە بیر نەکەن و هەر داوای ڕۆزی لەو بکەن. ئینسانی ئیماندار تەنیا خواوەند بە ڕۆزیدەری خۆی ئەزانێ و ئەگەر بێتوو کەسێکی غەیری خوداﷻ بە ڕۆزیدەری خۆی بزانی و پشتی پێ ببەستێ، بێگومان هاوبەشی بۆ خوا داناوە و سەر لێشێواو بووە. کەسی ئیماندار، بە پشت بەستن بە پەروەردگار و بەهرەوەرگرتن لە ئامرازەکان، بژێوی خۆی دابین ئەکات و ڕێژەکەیشی لە توانی ئەو دانییە و سوپاسگوزار و ڕازییە. ئەو بە وەدەست هێنانی بژێوی حەلاڵ، دەی هەوێ کە کەسانیتریشی لێ بەهرەمەند بکات، هەتا بەم سیفەتە جوانەوە برازێتەوە. هیچکات کەسانیتر لە ڕۆزی و مافی خۆی بێبەش ناکات.

١٩-الفَتّاح

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿قُلۡ يَجۡمَعُ بَيۡنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفۡتَحُ بَيۡنَنَا بِٱلۡحَقِّ وَهُوَ ٱلۡفَتَّاحُ ٱلۡعَلِيمُ﴾ (سبأ/٢٦) (تۆ پێیان بڵێ: لە پاشەڕۆژدا خوا ئێمە و ئێوە پێکەوە کۆ ئەکاتەوە و پاشان حوکم لە نێوانمانا ئەدا بەوەی کە ڕاستە و هەر خوا حوکمدەری زانا بە هەموو شتێکە.) (فتاح) پێکهاتەی زێدەڕەوییە و بە واتای؛ زۆرفەرحانیدەرە. خاوەنی چارەسەرکردنی هەر گرفت و کۆسپ و پێداویستییەکە. چووکڵ و بەندەکانی ماددی و مەعنەوی و دەرگاکانی میهرەبانی و بەزەیی ئەکاتەوە. پەروەردگار دوای

سەرخستنی ئیمانداران، بە سیفەتی (فتاح) فەرحانییەکی تەواو بـە گـرۆی ئیمانداران ئەبەخشێت. هەروەها بە واتای جیاکەرەوەی حەق و ڕاستییە لە هەرچی پووچەڵی و ناتەواوییە و حوکمدەرێکی زانا بە هەموو شتێکە.

ئینسانی ئیماندار، لەم سیفەتەی خواوە فێر ئـەبـێ، کـە چـارەسـەری هەموو پێداویستی و گرفتەکان هەر لە دەستی پەروەردگارﷻ دایە و دەبێ تەنیا ڕوو بکاتە خوای بێهاوتا و دڵنیاشە لـەوەی، کـە ئـەگـەر خـواوەنـد دەرگایەک بکاتەوە، ئیتر کەس ناتوانی دایبخات و دەرگایەکیش کە ئـەو بیبەستێ، ئیتر کرانەوەی نییە. کەواتە، زیان و قازانج هەر لە خوا ئەزانێ و دڵنیا و خاترجەمە کە باوەڕ و ترس لە خوا و پاڕانەوە و تەنیا پشت بەستن بە پەروەردگار چارەسەری هەموو شتێ ئەکات. مرۆڤ ئـەبـێ لـەمـەوە تێبگات کە گرفتەکانی خۆی و خەڵکی چارەسەر بکات. ئیماندار، متمانەی هەیە کە پەروەردگارﷻ سـتەم لـەکـەس ناکـات و لـە سـتەمکـارانیش ئەپرسێتەوە و بەم شێوە دڵی ئیمانداران و چەوسێنەران هێور ئەبێتەوە.

٢٠-العلیم

پەروەردگارﷻ ئـەفـەرمـووێ: ﴿ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡعَلِيمُ ﴾ (النمل/٧٨)(خـوا بەسەر هەموانا زاڵە و هەموو شتێ ئەزانێ.)

(علیم) واتە؛ زۆر زانا. خوا زانایە بە گشتی و زانستی ئەو وەک زانستی مرۆڤ نییە و زانستەکەی بێسنوور و بێکۆتاییە. زانا و ئاگـادارە بـەسـەر

هەر شتیٚ، بەر لە ئافراندن و دوا ئافراندنی، وە هیچ شتێکیش وەک کات و شوێن و ... هتد، لە زانستی خوا کەم ناکاتەوە و زانستی خوا هیچ کات لەکەمی نادات و ئاقای فرامۆشیش نایەت. هەستی و هەبوون و مرۆڤ لە ژێر چاوەدێری وردی خۆیدایە.

کەسی ئیماندار، دڵنیایە لەوەی، کە خوای زانا، ئاگای لە هەموو ئاکار و کردەوەکانییەتی و هیچ شت لەوی شاراوە نییە، هەر بۆیە ئاگاداری کردەوەکانییەتی. مرۆڤ نرخ و قیمەتی زانستی لا گرینگە و ئەزانیٚ، کە ئەوەی لە زانست پێی دراوە، بە کەرەمی پەروەردگارە، کە لە بەرامبەر دەریای بیٚ بنی زانستی پەروەردگاردا ﷻ زۆر کەم و ناتەواوە. لەسەر ئیماندار فەرزە، کە لە برەو پێدان بە زانست و بەهرەی دروست لێی، هەوڵ بدات. چونکە زانست ئەبێتە هۆی خۆبەکەمگری لەبەرابەر خواوەند ﷻ کە مرۆڤ فێر ئەکات بەردەوام لە بیری پاشەڕۆژی خۆیدا بیٚ و بە ترس لە خوا و بەندایەتی کردنی، زانست بەدەست بێنیٚ.

٢١-القابض

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووی: ﴿ وَٱللَّهُ يَقۡبِضُ وَيَبۡصُۜطُ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴾ (البقره/٢٤٥)(هەر خودایە ماڵ و ڕزق و ڕۆزی فراوان ئەکات و هەر خودایشە کەمی ئەکاتەوە.)

پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: (إنَّ اللهَ هُوَ المُسَعِّرُ القَابِضُ البَاسِطُ الرَّزَّاقُ.)[1] (بە ڕاستی پەروەردگار ئاگر دایسێنی جەهەننەم، سنوور دیاری کەر، ڕەواج پێدەر و ڕۆزی دەرە.)

(قابض)لە ڕیشەی(قَبَضَ)ە. واتە؛ گرتنەوە، کۆکردنەوە و بە یەکەوە گوشین. پەروەردگار ﷻ بە پێی توانا و و زانستی خۆی و بە گوێرەی یاساو ڕێساکانییەوە، دەگرێتەوە و گرتنەوە و فراونکردنی هەر شتێ وەک؛ دڵەکان و ڕزق و سێبەر، ڕوناکی، باڵی پەلەوەرەکان و شتیتر لە ژێر دەسەڵاتی ئەو دایە. پەروەردگار لە گرتنەوەیدا هەر دوو لایەنی ئەرێنی و نەرێنی ڕەچاو ئەکات. لایەنی ئەرێنی وەک؛ وەرگرتنی بەڵێنی لە نەوەی ئادەم بۆ بەندایەتی کردنی و بەڕێوەبردنی فرمانەکانی خوا و پابەندبوونیان بە سەرجەم بەڵێنییەکانی وەک، پەیوەندی خێزانی و ڕێکەوتنامەکان، دانی زەکات و خێرات و ... هتد. وە لایەنی نەرێنی وەک، تووش بوونی سەرپێچ‌کاران و بێ‌باوەڕان بە سزاو و قات و قوڕی، سەختییەکانی ژیان، گەردەلوول و کێشانی ڕوحیان لەوپەڕی سەختیداو .. هتد.

ئینسانی ئیماندار ئەوە دەزانێ کە هەر کردەوەیەک کە ئەنجامی ئەدات، لە لایەن پەروەردگارەوە لێپرسینەوەی لەگەڵیا ئەکرێت، بۆیە بەردەوام هەوڵ ئەدات کە خۆی لە توشبوون بە تاوان و پیسی بپارێزێت

١- (صحيح): (احمد، المسند (ژ١٢٥٩١) / ابوداود (ژ٣٤٥٣) / ترمذی (ژ١٣١٤)).

و پاک بمێنێتەوە. هەموو شتی خۆی لە خوای(قابض) ئەزانێ و ترسی لێی هەیە و لەهەمان حاڵیشدا هومێدی پێیەتی، لەوە ئەترسێ، کە ئەگەر سەرپێچی بکات ئەوە تووشی سزا دێت و نیعمەتەکانی لێ ئەستێندرێتەوە و هومێدواریشە، کە تاڵییەکانی ژیانی لەسەر لابدات. هەروەها ئیماندار ئینسانی موسوڵمان، باوەڕی بەم سیفەتەی خوای‌ﷻ هەیە و لەسەر هەموو جۆر لە تاقیکردنەوەکانی پەروەردگار سەبر و خۆڕاگری دەنوێنێ و پێی ڕازییە.

٢٢-الباسِط

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ : ﴿ وَلَوْ بَسَطَ ٱللَّهُ ٱلرِّزْقَ لِعِبَادِهِۦ لَبَغَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَـٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ﴾ (الشورى/٢٧)(ئەگەر خوا ڕزق و ڕۆزی گوشاد و فرە بکا بۆ بەندەکانی، خۆیان لێ ئەگۆڕێ و ئەکەونە خراپە کردن لە زەویدا. بەڵام چەندی خواست لەسەربێ بۆیان ئەنێرێتەخوارەوە بە ئەندازەیەکی دیاری.)

(باسط) واتە؛ پەرە پێدەر و پیشاندەر. بە هەمان شێوە، کە خوای گەورەﷻ لە هەندێ کەس ئەگرێتەوە، بەو کەسانەی کە شایانی پاداشتن، زۆریان پێ ئەبەخشیت و پەرە بە شتەکانیان ئەدات. پەرە و پێدانی هەر شتێ لە دەستی پەروەردگار دایە و بە پێی حیکمەتی خۆی پەرە بە شتەکان ئەدات و ئەبەخشێت. پەروەردگاری(باسط) فراوانی و هێمنایەتی

ئەبەخشێت لە دوای هەر سەختی و نارەحاتییەکدا. کەوایە بە بێ برەو پێدان و بە خشینی خواﷻ ژیانی دونیا و پاشەڕۆژ تاڵ و دژوارە.

ئینسانی ئیماندار بۆ چارەسەری گرفتەکانی تەنیا پشت بە خوا ئەبەستێت و هەر داوا لەو دەکا و هەموو نیعمەتەکانی و تاڵییەکانی ژیانیشی هەر لە پەروەردگار ئەزانێت و پەروەردگاریش پەرە پێدەری رزق و ڕۆزی و چاکە و عەدالەت و میهرەبانییە. وە ئیمانداریش بە ئەرکی خۆی ئەزانێ کە برەو پێدەری یاسا و بەرنامەکانی ئیسلامی و دەسەلاتی خواﷻ لەسەر گۆی زەوی بێ.

٢٣-الخافِض

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ إِذَا وَقَعَتِ ٱلْوَاقِعَةُ ۝ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۝ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴾ (الواقعه/١-٣) (کاتێ کە قیامەت ڕوویدا، کەسێ نابێ ڕوودانەکەی بە درۆ بزانێ چونکە ڕووی داوە و هەموان بە چاوی خۆیان ئەیبینن. سەری هەندێ نزم و شۆڕ ئەکا و سەری هەندێکیتریش بەرز ئەکاتەوە.)

(خافِض) لە ڕیشەی (خَفَضَ)یە، واتە؛ نەوی کردن و کەم کردن و نەرمی و خۆ بەکەمگری. پەروەردگاری(خافض)بە گەورەیی و شکۆی خۆیەوە، هەر مرۆڤێکی لوتبەرز و بێباوەڕ و درۆزن و سەرپێچکار،

تێکدەشکێنێ و ئەیکاتە پەند بۆ کەسانیتر و لـە پاشـەڕۆژیشـدا سـوکی ئەکات و سزای ئەدات. هەر کەسێکی ویستی لەسـەر بـێ، سـەر شـۆڕ و نزمی ئەکات. هیچ دەسـەڵاتێـک یـارای ڕووبـەڕوو بـونی نییـە لـەگـەڵ پەروەردگاری بێهاوتاﷻ کە چۆنی بییەوێ ئەوا کەسانێ نـزم ئـەکـات و کەسانیش بەرز ئەکاتەوە.

ئینسانی ئیماندار، بەردەوام لە بەرامبەر پەروەردگاری(خـافض) خـۆی بە کەم دەگرێ و لە بەرامبەر بـەنـدەکـانی(خـافض)یـش، میهـرەبـان و خۆبەکەمگر و ڕاستبێژە. لەگەڵ دایـک و بـابی و سـەرجـەم ئیمانـداران میهرەبانە و خۆشی ئەوێن. و بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە تا نموونـەکـانی شیرک و بیدعە وشتە پووچەڵەکان بنـەبـڕ بکـات و بیانسـڕێتەوە. لـەوە ئەترسێ کە پلەو پایەی لە لایەن خواوەندە نزم ببێتـەوە، بۆیـە بـەردەوام ملکەچی فرمانەکانی پەروەردگارە و پێچەوانەی نەفسی خۆی ئەجوڵێتە-وە.

٢٤-الرافِع

پـــەروەردگـــارﷻ ئـــەفـــەرمـــووێ : ﴿ رَفِيعُ ٱلدَّرَجَـٰتِ ذُو ٱلۡعَرۡشِ ﴾ (الغافر/١٥)(خودا پایە و پلەی بەرزە، خاوەنی عەرشە.)

(رافـع)واتە؛ باڵا بەر و نرخاندەر. بە هەمان شێوە کە خواوەنـد کـەسـانێک نزم ئەکاتەوە، بە نیسبەت هەندێ کەسیش کە شـایانن، (رافـع)ە، واتـە بـاڵا

بەرە و پلەیان بەرز ئەکاتەوە. پەروەردگار بە سیفەتی(رافع)خاوەنی پلەوپایەی بەرزو سیفەتی جوان و الآیە و پلە و پایەی بەندەکانیشی لە ڕووی میهرەبانی خۆی و بە پێوەری دیاری کراو بەرز ئەکاتەوە. جاری واشە کە گۆڕانکاری لە پلە و پایەکانی مرۆڤدا بۆ تاقیکردنەوەیە تا ئیمان و باوەڕی پێ هەڵبسەنگێندرێ. هەروەها بەدیهێنانی ئاسمانەکان بە بێ کۆڵەکە و ستون، تەنیا لە دەسەڵاتی خوای گەورەیە. پەروەردگاری (رافع) عەدالەت و شایستەیی و راستی بەرز ئەکاتەوە و پۆست و پایەیان پێ ئەبەخشیت. کەوایە دەبێ دەسەڵاتداران هەر کەس بە پێی شایستەیی خۆی بۆ بەڕێوەبردنی کاروبار ڕا بسپێرن. چونکە بێ‌توو ئەو یاسایەی پەروەردگار بەڕێوە نەچێت، ئەوە کۆمەڵگا تووشی گەندەڵی دێت. ئیمانداران بە تەواوی پابەندی ئەم یاسا خواییەنە و هیچ کاتیش تامەزرۆی پۆست و مەقامی دونیایی نینە کە شایستەیی و لێهاتووییان تێدا نەبێت. پەروەردگار پلەی ئیماندارانی ئەهلی زانستیش بەرز ئەکاتەوە، بۆیە ئیمانداران بەردەوام بەدوای بردنە سەری ئیمان و زانستی خۆیانن تا پلەیان لە لای خواوە بەرز بێتەوە. ئینسانی ئیماندار دڵنیایە لەوەی کە باشترین و لەسەرترین پلەیەکی دونیایی کە لە دەستی دا بێت تا بگاتە لوتکەی ئارامی و بەختەوەری، ئەوە تەنیا پلەی بەندایەتی کردنی پەروەردگارە ﷻ و خزمەتکردنی ڕاستەقینەیە بە ئیسلام و بە خەڵک. هەر بۆیە بەردەوام لەو بوارە دا لە چالاکی دایە و داواش لە پەروەردگار ئەکات کە پلەی بەرز بکاتەوە. چونکە پلەبەرزی ئینسانی

ئیماندار لەم دونیایەدا، پلەبەرزی پاشەڕۆژی بەدواوەیە.

پەروەردگار ﷻ بەم سیفەتەی خۆی و بە گفتی جوان و کردەوەی باش پلەی ئینسان بەرز ئەکاتەوە و شکۆ و دەسەڵاتی پێ ئەبەخشێت.

٢٥-المُعِزّ

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ﴾ (آل عمران/٢٦) (بتەوێ گەورەیی و شان و شکۆ بە کەسێ بدەیت ئەیدەیتێ و بتەوێ هەر کەس سوک و ڕیسوا بکەی، ئەیکەی.)

(مُعِزّ) واتە؛ بەخشێنەری شکۆ و گەورەیی و سەربەرزی و کەرامەت. چونکە (الله) بەتوانایە و هەر شتێ بییەوێ، دەبێ. کەوایە تەنیا ئەو بەخشێنەری شکۆ و توانایە. شکو و توانایی و دەسەڵات هەر بۆ خوایە و بەشێ لە شکۆ و دەسەڵاتیش ئەبەخشیت بە پێغەمبەر ﷺ و بە گرۆی ئیمانداران. (مُعِزّ) شکۆ ئەبەخشیت بە شوێنکەوتوانی لە دونیا و پاشەڕۆژدا. لەم دونیایەدا بە پارێزەری، یارمەتیدان، سەرفرازی و ئاسایش و دەسەڵات و ... لە پاشەڕۆژیشدا بە خاوێن کردنەوەی لە تاوانەکان، دیداری پەروەردگار ﷻ، چوونی بۆ ناو بەهەشت و .. هتد، کەرامەت و شکۆ بە گرۆی ئیمانداران ئەبەخشیت.

شکۆ و دەسەڵاتێکی نەبڕاوە و هەمیشەیی، شتێکی ون بووی مرۆڤ بووە

و ئەم شتە ون بوویەش هەر لە پەروەردگاری (معز) داوا ئەکات و دەشزانێ کە تەنیا بە باوەڕی پتەو و کردەوەی باش ئەگەری وەدەست هاتنی هەیە. وە ئەمەش دەبتە هۆی ئەوە، کە ئیماندار خۆی لە هەرچی غەیرە خوداییە بە بێ نیاز بزانێ. ئیماندار، خۆشەویست و نازدارە، چونکە هیچ وزەیەک ناتوانێ ئەو لە سەر ڕێبازی پەروەردگارﷻ لا بدات و ئازاری پێ گەیشتنی لە لایەن ستەمکاران سەرشۆڕی ناکات، بەڵکو نیشانە لە شکۆ و پلە بەرزی ئەوە. چونکە بە ئەشکەنجە و ئازار دانی ئەو لە مال و مەنسەبی دونیایی و تەنانەت کوشتنی ئەو، تەنیا دەستیان بەسەر ماڵ و دارایی و جەستەی ئەودا هەیە. لەوەی کە ئەو مرۆڤە لەگەڵ پەروەردگاری(معز) لە پەیوەندی دایە و ستەمکاران ناتوانن کە ورەی پۆڵایینی مەعنەوی ئەو بخەنە ژێر گوشار و مەترسی، ئەوە ئەو ئیماندارە لەو پەڕی سەرفرازی و گەورەیی دایە. هەر بۆیە چەوساندنەوە و کەوتنە ژێر گوشار لە ڕووی ماددی، تووشی کزی و لاوازی و سوکی ناکات و باوەڕی زیاتر پتەو ئەکات و ئەگەریش وا نەجوڵێتەوە، ئەوە مافی ناوی (معزّ)ی بە تەواوی نەداوە.

لەبەر ئەوە، کە سەربەرزی و گەورەیی ئاسەواری تاکی، کۆمەڵایەتی و سیاسی هەیە، ئیماندار لە هەوڵ دایە، کە سەربەرزانە بژی و هەستی سەربەرزی لە وەچەکەیدا برەو پێبدات وە گرۆی ئیمانداران لە پەیوەندی کۆمەڵایەتی لە وشەکانی جوان و ڕێک و پێک بەهرە وەردەگرن. وە وڵاتان و تاقمە ئیسلامییەکان لە پەیوەندیە سیاسییەکانیانا ڕێز لە شکۆ و کەرامەتی

یەکتری ئەگرن بۆ وەی، کە نەکەونە بەر قسە نابەجیٚکانی دوژمنان و ستەمکاران.

٢٦-المُذِلّ

لە ئایەتی سەرووە دەردەکەویٚ، کە بە هەمان شێوە کە خوای گەورە ﷻ بە نیسبەت ئیمانداران بەخشێنەرە، بە نیسبەت ئەو کەسانەش کە سەرپێچی دەکەن لە فرمانەکانی خواوەند، (مذل)ە، واتە سوک و چروکیان ئەکات. واتە ئەو کەسانەی کە کاری نابەجیٚ و نارەوا ئەکەن لە دونیا و پاشەڕۆژدا تووشی سوکی دێن. وە هیچ شتێکیش ئەوان لەو سوکی و ڕیسواییە لە دونیا و لە سزای قیامەت دەرباز ناکات. (مذل) بە پێی حیکمەت و زانستی خۆی و بە عەداڵەتەوە کەسانیٚ سوک ئەکات و ئەمەش بە تەواوی داد و عەداڵەتی خوایی‌یە.

کەسی ئیماندار بە دوا نەکەوتنی ئارەزوواتی نەفسانی، ئەسبابی سوکی و چروکی لە بەین ئەبات تا تووشی سوکی نێیەت. ئیماندار فریوی زەرق و بەرقی دونیا و شەیتان و شەیتان سیفەتان ناخوات و لە سوکی دەربازی دێت. وە هیچ کات دۆستایەتی بیٚ دینان ناکات، چونکە تیکەڵاوی ئەوان تووشی نەهامەتی و سوکایەتی ئەکات. هەروەها دابڕانی لەوان وا دەکا، کە لە کاتی سەختی و تاڵییەکانی ژیانیدا تووشی سوکی و چەوتی نەبێت.و بەردەوام پەنا دەباتە بەر پەروەردگاری بەخشێنەر تا سەرفیراز و سەرکەوتوو بێت.

خۆی لە ئیمان و کردەوەی چاک بەدوور ناگریٚ؛ چونکە بە باشی ئەزانیت کە دوور کەوتنەوە لێیان هەنگاو نانەوەیە بەرەو سوکی و لەبەین چوون و دۆراندنی.[1]

٢٧-السمیع

پەروەردگـارﷻ ئـەفـەرمـووی: ﴿ لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ﴾ (الشوری/١١) (هیچ شتیٚ وێنەی خودا نییە و خوا، خوایەکی شنەواو و بینایە.)

---

(١) دەبیٚ بزانریٚ کە سوک کردنی عەبدەکان بە بنەمای عەدالەت، حیکمەت و گەورەیی و بەرزەوەندی دامەزراوە، و ئەمەش شتێکی ڕێژەیی‌یە بە نیسبەت مرۆڤ دێتە ئارا. کەوایە خۆی نوێنگەیەکی خێرە و ناکریٚ کە شەڕ و خراپە بخرێتە لای پەروەردگارﷻ. پێغەمبەرﷺ فەرموویانە: (...و الشرُّ لیس إلیک....) (...شەڕ لە لای تۆوە نییە. «و بە تۆوە نیسبەت نادرێت.»...)؛ چونکە شەڕ، دانانی شتیٚ جگە لە شوێنی خۆیەتی و خواوەندیش لەمە پاک و بیٚ خەوشە. چاکەی خوا بەردەوام و هەمیشە-ییە و لە ناو و سیفات خوا، دەردەکەویٚ کە شەڕ و سزا لە زات و سیفات و ناوەکانی خوادا جێگەی نابێتەوە؛ چونکە پەروەردگار نمانا و نیشانەی خێر و میهرەبانی و حیکمەتە و شەڕ لە لایەن خوڵقێنەرانی ئەوە و ئەوانیش لە پەروەردگار جیانە، چونکە کاری پەروەردگارﷻ لە کاری عەبدەکانی جیایە و کاری ئەو بە تەواوی خێرە، بەڵام بوونەوەران خاوەنی خێر و شەڕن. پێغەمبەریشﷺ فەرموویانە: تۆ شەڕت خەڵق نەکردووە. لە ڕاستیدا هەموو کردارەکانی وەک سزا و شەڕ تەنیا بە ویستی خوا دێنە جیٚ. وە هەموو کەس و هەموو شت، ئامرازێکن بۆ بەدی هاتنی کردارەکانی پەروەردگار ﷻ. کەوایە شەڕ ناخرێتە پاڵ ناو و کاری پەروەردگار و بە خوڵقێنەرانی نیسبەت ئەدرێت.
(صحیح): مسلم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠) / ترمذی (ژ٣٤٢٢و٣٤٢١).
هەندیٚ کەس لەگەڵ دیتنی کەسێکی نەخۆش یان نەهامەتییەک دەڵێن: (خوا خراپ نەیەنێت). وا دەردەکەویٚ کە مەبەست ئەوە بێت کە خوا دەهەندەی خراپەیە کە دوعا ئەکریٚ کە خوا ئەم کارە نەکات. دەبیٚ بزانریٚ کە بە پێی نووسراوەی سەرەوە، ووتنی ئەم قسانە دروست نییە؛ چونکە خوا دەهەندەی خراپە نییە و نیسبەتی خراپەش بە خوا حەرامە و شایستەیە کە لەو کاتانەدا نزای تووش بوون بە ناخۆشی (بڕوانە: ٢٢-١٥) یان نزا کردن بۆ شیفا(بڕوانە:٢١-١)و نزا بۆ نەخۆش لە کاتی سەردانی کردنی، بخوێندرێت.

(سمیع) واتە؛ خاوەنی هێزی بیستنێکی زۆر. سەمیع بوونی خوا، ڕێگـای پەیوەندی مرۆڤ و پەروەردگاریەتی، چونکە خوا هەموو دەنگەکـان و لـە هەموو شوێنیٚ بە بیٚ کەم و کوڕی و هاوکات ئەبیسـتیٚ. و ئـەم سـیفەتـە تەنیا تایبەتە بە پەروەردگارﷻ. و هەر کەس ئەم سیفەتە بداتە پاڵ هـەر کەس یان هەر شتیٚ، ئەو تووشی هاوبەش دانان هاتووە بـۆ پـەروەردگـار ﷻ. واتە؛(سمیع) بە بیٚ پێویستی بە هەست و ئامرازی بیستن، ئەبیسـتیٚ؛ چونکە ئەو وە هیچ کەس ناچـیٚ و وێچـواندنی بـە هـەر شـتیٚ حـەرام و پوچەڵە. (سەمیع) هەموو جۆرە دەنگێک لە هەموو حاڵـەت و کاتـەکانـدا وەک دەنگەکانی ناو دەروونی مرۆڤ، سرتەکان، دەنگی گۆڕانکارییەکان و دەنگەکانی بە نهێنی و ئاشکرایی وەک خۆی ئەبیسێت.

ئینسانی ئیماندار دەزانیٚ، کە تەنیا پەروەردگارە کە لـە هـەمـوو حاڵـەت و کاتدا و بە هەر زمانێک و لـە هـەر شـکڵ و ڕەگـەزێکـا بیـت، دەنگـی ئـەو و کەسانیتریش ئەبیستیٚ. و ئەوەش ئەزانیٚ کە هیچ کەس جگە لە خوا خاوەنـی ئەم تایبەتمەندییە نییە. هەمیشە ئاگای لـە زمانییـەتـی تـا قسـەی نابـەجێـی بە سەر زماندا نێیەت و خوا بیبیستیٚ و دواتر لێپرسینەوەی لـەگـەڵـدا بکـات. بەڵکو قسەیەک ئەکات کە خوا پێی ڕازی بێت.ئیماندار خۆی لە بەرامبەر ئـەم ئەمانەتەی خوا بە بەرپرس ئەزانیٚ و تەنیا بە پێی فرمـانی خـوا بـەهـرەی لـیٚ وەرئەگریٚ. وەک بیستنی وتەی خواﷻ و پێغەمبەرﷺ بیستنی قسە باشەکـان تا باشترینیان وەربگریٚ و ... هتد. هەروەها ئینسانی ئیماندار خـۆی لـە بیسـتنی

دەنگ و ئاوازی حەرام بە دوور دەگریٚ تا لە پەیامی خوا دوور نەکەویٚت.

۲۸-البصیر

لە ئایەتی سەرەوە دەردەکەویٚ کە خواوەند هیٚـزی تـەواوی بیسـتن و فەهمی هەموو شتیٚکی هەیە و بینایە. دیـتن و بیسـتن وەک دو هـەسـتی تایبەتی چاودیٚری شت ئەکەن، بۆیە پەروەردگار لەگەڵ یەکـا بـە کـاری هیٚناون.(بصیر) واتە؛ خوای گەورە لـە یـەک کـات و سـاتدا بـە تـەواوی چاودیٚری هەموو شت ئەکات و چاودیٚری کردنیش هەر بـە تـەواوی لـە ژیٚر دەسەڵاتی ئەو دایە. هەموو شتیٚ بە بیٚ کـەم و کـوری و لـەو پـەڕی جوانیا ئەبیٚنیٚت. بۆ دیتن و چاویٚری کردنـی هـەسـتی، کۆسـپیٚکی نییـە و ناوەڕۆکی هەموو شتیٚک بە سەرجەم وردەکارییەکانییـەوە ئـەبینیٚـت. بـۆ بینین وەک هیچ کەس ناچیٚ و متمانەش هەیە کە خۆی ئەبیندریٚ، بەڵام چۆنییەتی دیتنی ئەو نادیارە.

ئیماندار لەوە دڵنیایە کە خواوەند دەیبینیٚ و دەزانیٚ کە لە حاڵەتەکـانی نهیٚنی و ئاشکرادا لە ژیٚر چاودیٚری پەروەردگارﷻ دایـە. بـەتایبـەت لـە بەرامبەر حوکمی خواوەند خۆڕاگرە و خۆی بە بەندەی خـوا دەزانـیٚ کـە هەمیشە ئاگای لیٚیەتی. ئیماندار سەرقاڵی چاکە کردن و ژیان و بەندایەتی کردن بۆ پەروەردگارە و چاکە بە پیٚی فەرمودەی پیٚغەمبەر بریتییە لە : « وەها بەندایەتی خوا بکەی کە ئەڵیٚی ئەو ئەبینی و ئەگەر تـۆ خـوا نـابینی،

ئەوە ئەو تۆ ئەبینێ.»[(١)] ئینسانی ئیماندار بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دایە کە نەفسی خۆی بخاتە ژێر چاودێری و لێپرسینەوە لە بەرامبەر پەروەردگاری بینا و بەصیردا. لە سۆنگەی ئیمان و باوەڕ بە بەصیر بوونی خوا، ناخ و دەرەوەی مرۆڤی ئیماندار بینا دەبێ و بە ئاگا دەبێت. ئاگای لە چاوەکانییەتی تا ئەو شتانەی پێ ببینێ کە خوا پێی خۆشە و ئەوانەی پێ نەبینێ کە خواوەند پێی ناخۆشە.

مرۆڤی ئیماندار بە ئەنجامدانی ئەرکە دینیەکانی ڕەزای خوا بەدەست دێنێت. لەو بارەوە پەروەردگار ﷻ لە فەرموودەی قودسیدا ئەفەرمووێ: (...فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِيْ يُبْصِرُ بِهِ...)[(٢)] (وە هەر کات ئەوم خۆش بویێ بۆی دەبم بە هێزی بیستن و دەبم بۆی بە چاو تا پێی ببینێ) «تا ڕاستی شتەکان ببینێ و ببیسێ»...) وە ئەو دەزانێ کە بێتوو ملپێچی بکات ئەوە دەبنە هۆکاری لەبەین چوونی. ئیماندار هەمیشە ئەوەی لە بیرە کە پەروەردگار ئەفەرمووێ: ﴿ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴾ (طه/٤٦) (ئەبیسم و ئەبینم).

٢٩-الحَکَم

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَأَنتَ أَحْكَمُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴾ (هود/٤٥) (وە

---

(١) (صحيح): بخاری (ژ٥٠) / مسلم (ژ١٠٦).
(٢) (صحيح): بخاری (ژ٦٥٠٢) / ابن حبان (ژ٣٤٧) / بزار (ژ ٨٧٥٠).

تۆ لە هەموو فەرمانڕوایێ دادپەروەرتری.)

(حَکَم) واتە: دادوەر و جیاکەرەوە. (حَکَم) باشترین و زاناترین، گەورە-ترین و دادپەروەرترینی دادپەروەرانە. لەبەر ئەوەی کە زانستی ئەو بەسەر هەموو شتێکدا زاڵە و ئاگای لە هەموو شتە، دادپەروەریەکەی زۆر دادپەروەرانەیە. لە مەحکەمە و دادگای ئەودا ستەم لە هیچ کەسێ ناکرێ و لە هەمان حاڵیشدا هیچ کەس و هیچ شتێ لە لێپرسینەوە ئەو دەربازی نابێ. سەرجەم هەستی و بوونەوەران لە ژێر دەسەڵاتی ئەودانە و کەسیش توانای ڕەد دانەوەی حوکم و داد و دەسەڵاتی ئەوی نییە. چونکە ئەو خاوەن دەسەڵاتێکی بێ سنوورە و بڕیار و فەرمانی ئەو، دادپەروەرانەترین، گەورەترین، بە میزان و ڕێک و پێک‌ترین، بێ‌وێنە و بە بڕشت‌ترینی فەرمانەکانە، کە هەر بڕیارێک لە بەرامبەریدا پووچەڵە.

گرۆی ئیمانداران لە هەر شتێکدا ناکۆک بن، ئەوە خوای گەورەﷻ بە دادوەر دەزانن و فەرمانەکانی ئەو لە قورئانی پیرۆز و فەرموودەکانی پێغەمبەرﷺ بەڕێوە دەبەن و دەڵێن کە : «بیستمان و فەرمانبەرداریمان کرد.»؛ چونکە دادوەری پەروەردگار بە قازانجی مرۆڤە و نوێنگەی ئیمان و باوەڕ بە خوا و ڕۆژی دوایی‌یە و باشترین ئاکامە. مرۆڤی ئیماندار هیچ کات بەوە ڕازی نابێ کە غەیری خوا بۆ ئەو و خەڵکی دادوەری بکات. هیچ کات غەیری خوا بە دەسەڵاتداری ڕاستەقینە نازانێ و لە دوای قبوول کردنی

فەرمانی خوا، لە دونیا و پاشەڕۆژدا جـەزای خـۆی وەردەگرێـت. ئینسـانی باوەڕدار لەوە دڵنیا و خاترجەمە، کە هەر کەس و هەر خاوەن دەسەڵاتێکـی دونیایی، بێ‌توو بە پێی فەرمانەکانی پەروەردگـار دادوەری نـەکـات؛ ئـەوە دەکـەونـە نـاو زلقـاوی کـوفر و بـێ‌بـاوەڕی. گـرۆی ئیمانـداران، وەک دەسەڵاتداری دادپەروەرانـەی خـوا لـە نێـوان خۆیانـدا بـە عـەدالـەت و دادپەروەری دەجوڵێنەوە و ناکەونە ژێر ڕکێفی هەواو ئارەزوی دونیایی.

٣٠-العَدل

خوای گەورە ئەفـەرمـووێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ﴾ (النحل/٩٠) (بەڕاسـتی خـوا ئـەمرتـان پـێ ئـەکـات بـە میانەڕەوی وەک خودا بەیەک زانین و بـەخشـندەیـی و دادپـەروەری و خوداپەرستی، و ئەمرتان پێ ئەکات بە چاکە کردن و ئەمرتان پێ ئەکات بە جێبەجێ کردنی ئیحتیاجی خزم و خوێش.)

(عدل)[١] واتـە؛ زاتـی پـەروەردگـار لـە خـودایی و لـە بـەدیهێنـان و فەرمانکردندا، دادپەروەرە و هەرچی پێویستی بە هاوسەنگی بوبێت، ئـەوە هاوسەنگی بۆ داناوە. لـە هـەمـوو ڕوویـەکـەوە لـە نێـوان بوونـەوەرانـدا هاوسەنگییەکی وردی قەرار داوە. (عـدل)ی پەروەردگار، بنەمای مرۆڤی بە

(١) عدل واتە؛ هاوسەنگ کردن و دواتر هاوسەنگ کردنی شتێک لەگەڵ شتێکی‌تر.

پێی پێداویستی و جیهان بەدیهێناوە و هاوسەنگییەکی وای دامەزراندووە، کە هیچ کەم وکورتییەک نابیندرێت. سەرجەم مرۆڤ و شتەکان لە شوێنی و مەقامی خۆی دادەمەزرێنێ. وە هەر چەشنە ئاڵوگۆڕیەکیش بە پێی عەدل و داد ئەنجام دەدرێت. هیچ کات هاوسەنگی عەدالەتی پەروەردگار گۆڕانکاری بەسەردا نایەت. هەموو شتێک؛ نەخۆشی و لەش ساغی، هەژاری و دەوڵەمەندی، هەبوون و نەبوون، کەم و زیادە، جوانی و ناحەزی، گەورەیی و سووکی، خۆشەویستی و ناخۆشەویستی و ... هەموویان بە پێی عەدالەتی پەروەردگارە ﷻ. چونکە، عەدلی خوا هەموو شتێکی بە شێوەیەک هەڵسەنگاندووە و بە پێوەرێکی پێویست و لە پلە و شوێنی خۆیدا دامەزراندووە. ئەگەرچی مرۆڤ هاوسەنگییە دادپەروەرانەکەی پەروەردگار بە ستەم کردن و چەوساندنەوە لێک دەدات و ئاڵۆزی بەسەردا دێنێ، بەڵام پەروەردگاری خاوەن عەدل و داد، بە لێپرسینەوەی دادپەروەرانەیی لە دونیا و پاشەڕۆژدا دادپەروەری خۆی دەرحەق بە هەموو کەس و هەموو شتێکدا دەچەسپێنێ.

ئینسانی باوەڕدار بەردەوام دادپەروەرە و دەست درێژی ناکاتە سەر ئیمان و گیان و ماڵ و ناموسی کەسانیتر و هەمیشە و بەردەوام بە دوای تێگەیشتن دایە، تا کو دادپەروەر بێ. مافی هەموو شتێکیش بە تەواوی دەدات و ناکۆکی و دوژمنایەتی لەگەڵ هۆز و کەسێک وای لێ ناکات کە دادپەروەری نەکات. کەسانی دیکەش بۆ لای دادپەروەری هان دەدات و

پێویست بێت جیهادیشی بۆ ئـەنجـام دەدات. شـایەتیدانیشـی لـە سـەر بنەمانی عەدالەتە، ئەگەر بیٚتـوو بـە زیانیشـی بێـت و لـە هـەر هـەل و مەرجێکدا بێت، لە سـەر ڕێبـازی دادپـەروەری تۆزقاڵێـک نایترازێنێـت. لەگەڵ بنەماڵە و خزم و کەسیشدا هەر بـە دادەوە ڕەفتـار دەکـات و بـە زمان و بە کردەوە ئازاری هیچ کامیان نادات. حکومەتی ئیسلامیش بنەما و بن کێڵکی خۆی لە سـەر عـەدالـەت دادەمـەزرێنـێ و لـە سـەرجـەم بوارەکانی ڕامیاری، ئابوری، کۆمەلاّیەتی و فەرهەنگی و ... لەگەڵ خەڵک و دەوڵەتانی دیکە بە پێی عەدالەت دەجۆڵێتەوە؛ چونکە لـەبـەرامبـەر هـەر ستەمێکـدا بـەرپرسـە و کاردانـەوە و ئاسـەواری سـتەم و عـەدل، لـە دەسەلاّتداری و پاشەڕۆژی خۆیدا دەبینێتەوە.

٣١- اللطیف

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴾ (الملك/١٤) (ئایا کەسێ ئەم خەڵکەی دروست کردبێ، بە خەیالاّتی دڵیان نازانێ، کە زانستیشی ئەگاتە هەموو دەر و ناو و نهێنـی و ئاشـکرای ئـەم خەڵکە؟)

(لطیف) واتە؛ ناسک بوون بە نەرمی و نواڵی و ئاگادار بە سەر هەمـوو وردە کارییەکاندا. خوای لەتیف بە نیسبەت بەنـدەکانییـەوە لـەو پـەڕی میهرەبانییەوەیە . میهرەبانی و چاکی خودا لە ژیانی هەر تاکێکدا بەرچاوە،

بەڵام بە نیسبەت هەندێ لە پێغەمبەرانی وەک یوسف و موووسا و محەممەد ﷺ تایبەتی‌ترە. بە نیسبەت بەندەکانیەوە زۆر میهرەبانە و بە هەر کەس کە ویستی لە سەر بێ، ئەوە ڕزق و ڕۆژیەکی فراوانی ئەداتێ. توانایە بە سەر هەموو وردەکارییەکان و هیچ کۆسپێکیش لە بەر دەمیا نییە. بە چاو ناخ و ناوەڕۆکی ئەو نابیندرێ، بەڵام ئەو چاوەکان ئەبینێ و بە سەر هەموو نهێنی و ئەسرارێکدا ئاگادارە و چاودێریان ئەکات.

مرۆڤی ئیماندار بە ڕوانینی لە میهرەبانی خودا، بە نیسبەت هەموو کەس میهرەبانە، بە تایبەت بە نیسبەت هەژاران و لێقەوماوان. میهرەبانی لە هەموو لایەنەکانی ژیانیدا هەست پێدەکات؛ چونکە هیچ کردەوەیەکی داپۆشراوی نییە و بۆ چارەسەری گرفتەکانی ڕوو دەکاتە خودای میهرەبان، چونکە خوداوەند ئاگادارە بە سەر هەموو شتێکدا و کارسازە.

٣٢-الخبیر

بە پێی ئایەتی سەرەوە، پەروەردگاری میهرەبان و وردبین بە سەر هەموو شتێکدا ئاگادارە و هەواڵی هەموو خوڵقێنەرانی لە لایە و ئاگادارییانە. (خبیر) بە واتای زۆر ئاگادارە. بە سەر ڕواڵەت و ناخی ئاشکرا و نهێنی هەموو شتێک لە ئان و ساتێکدا و بە تەواوی ئاگادارە و ئەم ئاگادارییەشی بە بنەمای زاتی و حیکمەت و دانایی‌یە. هەروەها (خبیر) ئاوەڵناوی هەمیشەییە و بە واتای"مُخبِر" واتە خەبەردەرە. یانی خودا لە جیهانی

نهێنییەکان وەک بەهەشت و جەهەنەم، فریشتەکان، لێپرسینەوەی ڕۆژی دوایی و ... وە بەسەرهاتی پێغەمبەران و هۆزەکانی ڕابردوو(کە بۆ مـرۆڤ نادیارن) خەبەر ئەدات و خەبەرە کەشی ڕاست و دروستە.

لە ڕاستیدا ئەو بۆچوونەی، کە (علیم و لطیف) بە مرۆڤی ئەبەخشێ، (خبیر)یش هەمان جۆرە. باوەڕدار دڵنیایە لەوەی کە خودا ئاگاداری هەموو کردەوەکانییەتی، بۆیە هەوڵ ئەدات، کە تووشی تاوان و هەڵە نەبێت. چونکە هەواڵی تاوانی ئەو بۆ خوای خەبیر، تووشی تەنگ و چەڵەمەی ئەکات و هەواڵی فەرمانبەرداری لە خوداش، پەروەردگار ڕازی ئەکات. دڵنیایە لە هەموو نهێنییەک، کە خودا پێی ڕاگەیاندووە. چونکە تەنها خودا سەرچاوەی خەبەری نهێنییەکانە. بۆیە ئیماندار هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدایە، کە هەڵگر و ڕاگوێزەری هەواڵی دروست بێت و بۆ هەر بابەتێکیش لە متمانەرین و ڕاستترین سەرچاوە هەواڵ وەرئەگرێت. ئینسانی ئیماندار ئەبێ لە گەندەڵی و مەترسییەکانی کۆمەڵگای ئەمرۆیی بە تەواوی ئاگادار بێت هەتا بە پشت بەستن بە خوای خەبیر خۆیانی لێ بپارێزی. حکومەتی ئیسلامیش ئەبێ تەنیا هەواڵی ڕاست و دروست بڵاو بکاتەوە هەتا متمانەی خەڵکی لە دەست نەدات و درۆ و هەواڵی ناراستی گەندەڵی کۆمەڵایەتی و سیاسی نەیەنێتە کایەوە.

٣٣-الحليم

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴾ (الحج/٥٩ (خـودا بە ڕاستی زانا و بە حیلم و حەوسەڵەیە.)

(حلیم) واتە؛ زۆر بە حەوسەڵە. خوای حەلیم، لـە بـەرامبـەر کـوفر و سەرپێچی و شیرک و ستەم و گەندەڵی و تاوانەکانی مرۆڤ، زۆر بە حیلم و حەوسەڵەیە. دەستەوبەجێ تووشی سزای ناکات هەتا بـەنـدەکـەی بـە ئامۆژگاری بکەوێتە تۆبە کردن و مەسیری بەندایەتـی. چـونکە ئـەگـەر خواوەندﷻ خەڵکانی بە هۆی تاوان و ستەمەکەیان، دەستەوبەجـێ سـزا بدایە، لـە سـەر ئـەرزا بوونـەوەرێکـی لـێ نـەدەمـا. بـەلاّم تـا کـاتێکی دیاریکراو(قیامەت) مۆڵەتیان ئەدات و کاتی ماڵئاوایی لـەم دونیایـەیـان هات؛ ئەوە ساتێکیش پاش و پێشی بۆ نـاکرێ. حیلمـی خـودا، نموونـەی میهرەبانی و ئاگـاداربوونی ئـەوە، کـە لـە سـەرەنجـام و سـزا و جـەزای بەندەکانی ئاگادارە و لە هەمان حاڵیشدا ئـەم سـیفەتـەی ئـەو تێکـەڵاوە لەگەڵ لێبوردەیی ئەو، هەتا مرۆڤ لە ژێر سـێبەری حیلمـی ئـەودا تۆبـە بکات و خوا لێی خۆش ببێت.

کەسی باوەڕدار ئەزانێ کە بێ توو تاوان بکات و پـەروەردگـارﷻ بـە زوویی سزای نادات، ئەوە حیلم و حەوسەڵەی ئەوە کـە وا سـزا نادرێـت، کەواتە فریوی نەبوونی سزا ناخوات و بە ترسەوە تۆبە ئەکات. هـەروەهـا

باوەڕی وایە کە تاوان کردن کاریگەری هەیــە لــە ســەر ژیــانی دونیــایی ئەودا، بەلاّم حیلم و لێخۆشبوونی خودا، لە دەنگدانەوەیان بەرگری ئەکات. هەروەها ئەم سیفەتەی خودا، دڵی ئیمانــداران هێــور ئــەکاتــەوە. چــونکە سەرکەوتن و ئاسایشی کاتی بێباوەڕان لەم دونیایەدا، بە تایبــەت ســتەم کردنیان لە سەر موسوڵمانان، بە هۆی حیلمی پەروەردگــارە و لــە ڕۆژی دواییدا بە سەختی سزا ئەدرێن. هەروەها لە بەرامبەر ستەم و بێئەخلاقی کەسانی دەوروبەری ورەی خۆی لە دەست نادات و حەوسەڵەی ئەویــش ئەوی لە هەوڵ و کردەوی سووک و چروک دوور ئەکاتــەوە. حکومــەتــی ئیسلامیش ئەبێ لە بەرامبەر نەیارانیدا، حیلمی سیاســی و کۆمــەلاّیــەتــی هەبێ تا بشێوی و ئاڵۆزی و گەندەڵی و ستەم بەرۆکی کۆمەڵگا نەگرێت.

٣٤-العظیم

پەروەردگارﷻ ئەفەرمــووێ: ﴿ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾ (الشــوری/٤) (ئــەو خوایە خوایەکی بەرز و بالاّیە بە سەر هەرچــی لــەم دونیایــەدا هــەیــە و خوایەکی مەزنە.)

(عظیم) لە چاوگی (عظمـت)ە، بە واتای گەورەیی و مەزنی مەعنەوی و شکۆمەندییە. گەورەیی ئەو وەک گەورەیی هیچ کەس نییە و گەورەیــی جیسمی و ماددی لای ئەو مانایەکی نییە.؛ چونکە هیچ کــەس وەک ئــەو نییە. ئەوەندە گەورەیە کە عەقڵ پێی ناگات . ئاسەواری گەورەیی ئەو لــە

هەموو کەون و کائیناتدا دیار و بەرچاوە، هەروەها قورئانی پیرۆز کە کەلامی ئەوە و پڕە لە گەورەیی و شکۆی ئەم پەروەردگارە و گەورەترین بەڵگەیە، کە خودایەتی هەر شایستەی ئەوە.

شکۆ و گەورەیی خودا، جگە لەوەی کە مەزنایەتی ئەو لەسەر بیر و ڕوح و ڕەوانی مرۆڤ دەنوێنی، مزگێنی پێ ئەدات، کە ئەو کەسەی کە پشتی پێ بەستووە، زۆر مەزن و بالآیە و هەر ئەوە، هومێد و ئاسایش لە مرۆڤدا ئەگەیەنێتە ئەو پەڕی لوتکە. گەورەیی خودا، ئینسان تێدەگەیەنێت کە چەندە بچووک و لاوازە، بۆیە مرۆڤ تووشی لوتبەرزی نابێت و خۆی لەگەڵ یاساکانی هەستی و هەبوون ڕێک ئەخات و کورنۆش و سوجدە بۆ خوای گەورە ئەبات. ئەزانێت کە تەنیا لە ڕوانگەی فەرمانەکانی خودا لە قورئانی پیرۆزدا، گەورەیی نسیب ئەبێت هەتا لە ڕۆژی دواییدا سەربەرز و سەرفراز بێت. هەوڵ ئەدات کە لەگەڵ خەڵک گەورەیی بنوێنێ و کەس بە بچووک سەیر ناکات و خەڵک بە گەورە ئەبینێت.

٣٥-الغَفُور

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ نَبِّئْ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴾ (الحجر/٤٩) (خەبەر بە بەندەکانم بدە کەوا من گوناهپۆش و میهرەبانم.)

خودا گوناهپۆش و لێبوردەیە. ئەو دوو ناوە پیرۆزە لە (غَفَر) وەرگیراون. خوای غەفور زۆر بەخشندە و گوناهپۆشە. بە واتای ناوی (غفار)یشە کە

پێشتر باسی لێکرا؛ بەڵام(غفور) هەواڵ لە جۆرێک زێدەڕۆیی ئـەدات کـە (غفار) ئەم واتایە هەڵناگرێت. (غفار) زێدەرەوییە لە بەخششدا، بەم شێوە کە پەیتاپەیتا ئەبەخشێت. بەڵام سیغەی (فعـول) لـە بـەخشـینی تـەواو خەبەر ئەدات. بەم پێیە؛ خوای غەفور خاوەنی بـەخشـشـێکی تـەواوە کـە گەورەترین و لەسەرێترینی بەخششە. خودا مزگێنـی داوە، کـە ئـەگـەر بەندەی ئەو گەورەترین تاوانیش وەک قەتڵ و زینا، ئەنجام بدات، بێتـوو تۆبە بکات، ئەوە ئەیبەخشێت.

بۆیە ئینسانی باوەڕدار هەوڵ ئەدات بە تێگەیشتن لەم سیفەتانەی خوداوەند لەگەڵ خەڵک بەخششی زۆر بێت هەتا خوای گەورە لەوی خۆش ببێت.

٣٦-الشَکُور

پەروەردگارﷻ ئەفـەرمـووێ: ﴿ وَمَن يَقۡتَرِفۡ حَسَنَةٗ نَّزِدۡ لَهُۥ فِيهَا حُسۡنًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ شَكُورٌ ﴾ (الشورى/٢٣) (وە هەر کەسێک چـاکەیـەک بکـا پاداشـی چاکەکەی بۆ زیاد ئەکەین. خوا گوناه بەخش و پاداش دەرەوەیە.)

(شَـکُور) پێکهاتەی زێـدەڕەوی (شـاکر)ە و بـە واتـای؛ زۆر پێزانـەر و پاداش دەرەوەیە. خوای شەکور، بە بەندایەتی کردنی عەبدەکانی دەزانێ و سوپاسیان ئەکات. سوپاس کردنەکەشی بەم شێوەیە، کە جەزا و پاداشـی

هەموو کردەوە باشەکانیان ئەدات. ئاگاداری هەموو کردەوە و نییەتەکانی ئاشکرا و نهێنی بەندەکانییەتی و جگە لەوەی کە لە دونیادا پاداشیان ئەدات، بە بەرامبەر کردەوە بچوکەکانیشیان کە لە جێی خۆیدا ئەرکی سەر شانیانە، پاداشی گەورەیان پێ ئەبەخشێت(کە بەهەشتی پەروەردگارە).

مرۆڤی ئیماندار لەوە تێدەگا کە خودا لە بەرامبەر بە جێهێنانی ئەر کەکانیدا سوپاسگوزارە، هەر بۆیە لە ناخی دڵیەوە ستایشی پەروەردگار ئەکات و هەموو نیعمەتەکان هەر لە خواوە دەزانی و هەر ستایشی ئەو ئەکات. دەشزانێ کە خوای شەکور، جەزای هەموو کردەوەکانی پێ ئەدا، بۆیە شادمان و کەیف خۆشە. هەروەها سوپاسی ئەو کەسانەش ئەکات کە لەگەڵی میهرەبانی ئەنوێنن؛ چونکە سوپاس کردنی خەڵکی، سوپاس کردنی پەروەردگارەﷻ

٣٧-العَلِيّ

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾ (الشوری/٤) (ئەو خوایە خوایەکی بەرز و باڵایە بەسەر هەر چی لەم دونیایەدا هەیە و خوایەکی مەزنە).

(علیّ) ناوەڵناوی هەمیشەیی و بە واتای بەرز و باڵا و مەزنە. پلەی(علیّ) لە هەستیدا، بەرز و والاترینە. زۆر باڵا و مەزنە؛ چونکە هەموو

هەستی خولّقاندووە و فەرمانڕەوایی ئەکات و حەق هەر ئەوە و بە سەر بەندەکانیدا بالأدەست و زاڵە. لە شکۆمەندی و بالأدەستیدا وێنە و هاوتای نییە و بێوێنە و بێشەریک بوون هەر شایستەی ئەوە، کەواتە: هەموو شتێ لە بەرامبەر ئەودا بچووک و ملکەچە. لەوەی کە شوێن و مەکانی تایبەتی هەبێ، پاک و بێگەردە و لەو شتانەی کە هاوبەش کاران بۆی هەڵدەبەستن زۆر پاک و بە دوورە.

ئینسانی باوەڕدار بەرەو پلە بەرزی هەنگاو ئەنێت و ڕێگا و مەسیرەکەشی تەنیا بەندایەتی و ملکەچ بوونی لە بەرامبەر پەروەردگارە. دەزانێ کە هەر کەس لە میزانی قیامەتدا بە پێی کردەوەکانی پاداش وەر ئەگرێ و خوازیاری پلەی بەرز و پاداشی ڕۆژی قیامەتە، کە ئەمەش تایبەتە بە گرۆی ملکەچان و لە خواترسان.

٣٨-الكَبير

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ عَـٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ ٱلْكَبِيرُ ٱلْمُتَعَالِ ﴾ (الرعد/٩) (هەر خودایە ئاگای لە پەنهان و لە ئاشکرا هەیە و هیچی لێ ون نابێ، هەر ئەوە گەورە و دوور لە خەوش و کەموکوڕی.)

لە ڕیشەی (كَبُرَ) چەند بڕگەیەک بۆ خوا بەکار هاتووە. لەوان: ١- "متكبِّر" کە پێشتر باسی لێکرا. ٢- "كِبرياء" واتە: گەورەیی و والأیی کە بەشەر لە تێگەیشتنی ئەو مانایە دەستە وەستان و ناتەوانە. ٣- "أكبر"

واتە؛ ئەگەر شتێکی دیکە گەورەیی هەبێ، ئەوە خـوا بـالاْترە. ٤- "کبیـر" واتە؛ گەورەترین و کاملْ ترینی بونەوەران لە بەرامبەر ئـەودا بچـووک و لاوازن و گەورەترە لەوەی کە بە کەسێک بشوبهێ و لە کەم و کوڕی پاک و بێ گەردە.

ئینسانی ئیماندار گەورەیی هەر بە شایستەی پەروەردگـار ئـەزانـێ و هەر ستایشی ئەو ئەکات و دروشمی ئەو لـە بـەرامبـەر هـەر کـەسـێدا تەنیا(الله اکبر) ە. لە بەرامبەر گەورەیی ئەودا بە سوجدە بردن خۆی بچوک ئەکات و لەو سۆنگەیەوە لە دواییدا گەورەیی بەدەست دێنێت. خوازیاری گەورەیی و شکۆیەکە کە بە بنـەمـای شـەریعـەت و دیـن بێـت و لـەو سۆنگەشەوە ڕێز لە ئیمانداران ئەگریت. هەر ئیماندارێک ئەوە دەزانێ کە گەورەی ڕاستەقینە هەر خودای کەبیر و گەورەیە.

٣٩-الحَفِیظ

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴾ (هـود/٥٧) (خودای من هیچی لێ ون نابێ و ئاگاداری ئەکات.)

حَفِیظ (ئاوەڵناوی هەمیشەیی) و حافِظ (ناوی بکەرد) ئاگاداری هەمـوو هەستی ئەکات. وە هەمـوو شـت تـا کـاتی دیـاریکراوی خـۆی لـە ژێـر ئاگاداری و چاودێری ئەو دایە. ئاگاداری کردنی هەستیش هیچ کات ئەو ماندوو ناکات؛ چونکە ئەمە سیفەتێکی هەمیشەییە بۆ پەروەردگار، کە بـە

بیٚ ئەو هەستی مانەوەی بۆ نییە. ئاگاداری هـەمـوو هـەسـتی ئـەکـات و دەسەڵاتی تەواویشی بە سەردا هەیە. لە نمادەکانی ئاگادر کردنی خـوای (حفیظ) : پاراستنی قورئـان لـە دەسـت تێـوەردان و گـۆڕینی، پاراسـتنی ئاسمانەکان و زەوی تا لە مەداری دیاریکراوی خۆیان نەترازێن، پاراستنی پێغەمبەران ﷺ و ئیماندارن لە زیانی دوژمنـان و نـەیارانیـان، پاراسـتنی مرۆڤ لە سزا دان لە شەو و ڕۆژدا، ڕاگرتنی ئاسمان وەک بانێکی پارێزراو و تۆمار کردنی هەموو شت لە (لوح المحفوظ)دا.

مرۆڤی ئیماندار تەنیا خوا بە پارێزەری خۆی ئەزانیت و خـوا ئـەو لـە دوژمنایەتی نەیارانی، نەخۆشییەکان و بەڵا و موسیبەتەکان ئەپارێزیت. لە هەموو ئان و ساتێکی ژیانیدا تـەنیـا ڕوو دەکاتـە بـارەگـای خـواوەنـد و ئاگاداری تۆمار کردنی هەموو کردەوەکانیشیەتی، کە فریشتەکان ئەیکەن. بۆیە هەمیشە ئاگاداری خۆیەتی. ئیماندار بە کردەوە و قسەی پاک و پتەو لە سۆنگەی خواپەرستیدا، لە ئازار و مەینەتی دونیـا و قـەبـر و قیامـەت پارێزراو ئەبیٚ. وە بە ڕاگرتنی دینی خوا، پارێزەری کردنی خوا بە دەسـت دێنێت. ئینسانی ئیماندار لە سەر پاراستنی دین، بەرە، گیـان و عـەقـڵ و ماڵ بە پێی یاساکانی شەریعەت پێداگرە و خەڵکی لـە دەسـت و زمـان و دەسەڵاتی ئەو لە ئەمان دانە.

٤٠-المُقِيت

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقِيتٗا ﴾ (النساء/٨٥) (خودا دەستی بە سەر هەموو شتێکدا ئەڕوات.)

(مُقِيت) لە ڕیشەی(قُوت)، ناوی بکەردە بە واتای پارێزەر، شاهید و ڕۆژیدەر. واتای پارێزەریش هەڵدەگرێ و شایەتی هەموو هەستی‌یە و هیچ شتێکی لێ ون نابێ. بەڵام واتای تایبەتی ئەم وشەیە ئەوەیە، کە ڕۆژی دەری ماددی و مەعنەوییە و لەم جیهەتەوە بە سەر سەرجەم خوڵقێنەراندا باڵادەستە. بەم جۆرە چاودێری و ئاگاداری هەموو بونەوەران ئەکات و ئاگای لە ڕەفتارەکانیانە و ڕۆژیشیان ئەداتێ. لە سەر جم و جۆڵی هەستی بە تەواوی ئاگادارە.

ئینسانی ئیماندار، ڕزق و ڕۆژی خۆی هەر لە خوای موقیت داوا ئەکات. ڕۆژی حەڵاڵ بە دەست دێنێ و بۆ وەدەست هێنانی ڕزقی حەڵاڵ مافی کەس پێشێل ناکات. پەروەردگاری(مقیت) بە باڵادەستی هەستی دەزانێ و بە دەست و زمان و دڵیەوە تەنیا ڕوو دەکاتە خوداوەندی میهرەبان ﷻ.

٤١-الحَسِيب

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَلَا يَخۡشَوۡنَ أَحَدًا إِلَّا ٱللَّهَۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ

حَسِيبًا﴾ (الأحزاب/٣٩) (لە خوا بەولاوە لە کەس ناترسن و خوا بە تەنها بەسە بۆ سەرپەرشتی کردنی کاروباری هەموان.)

(حسیب) لە بابی (حَسَبَ يَحسَبُ) بە واتای ژمێرکاری ماددییە و چاوگی ئەو (حساب)ە. خوای (حسیب) ژمێرکاری وردبینی بەندەکانییەتی و هیچ قسە و کردارێک بە بێ حیسباب و کیتاب نایەڵێتەوە. کەواتە جەزای هەر کردەوەیەک بە تەواوی ئەدات، هەڵبەت لەو بەینەدا نابێ لێبوردەیی و بەخششی خودا فەرامۆش بکرێت. تەنیا خۆی ژمێرکاری کردەوەی بەندەکانییەتی و فریشتە و پێغەمبەران هیچ مافی ئەو کارەیان نییە؛ چونکە ئەو کردەوە، گەورەیە تەنیا بە خوای زانا و دانا و ئاگادار و بە توانا ئەکرێت و لە ڕۆژی دواییدا تەنیا بۆ خۆی و بە خێرایی لێپرسینەوە و ژمێریاری کردەوەکان ئەکات. (حسیب) بە واتای بەسەندە و کافیش هاتووە و ئەو بۆ لابردنی هەموو سەختی و نەهامەتییەکان بەسەندەیە.

ئینسانی باوەڕدار بە هۆی ئەو ناوە پیرۆزە، ئەگاتە پلە و شوێنێک، کە خۆی لە بەرامبەر هەموو کردەوەکانیدا بە بەرپرس ئەزانیت و دڵنیایە کە هیچ کام لە کردەوەکانی لە بچوک و گەورە و نهێنی و ئاشکرا، لە حیسابی پەروەردگاری (حسیب) ون نابێ. هەروەها لەگەڵ خەڵکیش بە ژمێریارییەکی ورد دەجوڵێتەوە هەتا لە قیامەتا بە سەختی نەکەوێتە بەر لێپرسینەوەی خوای (حسیب). بەر لەوەی کە لێیبپرسرێتەوە، لە خۆی ئەپرسێتەوە و بە پشت

بەستن بە خوا ترسی لە کەس نییە و هەموو کار و باری خۆی ئەداتە دەست پەروەردگار ﷻ و هەر ئەویش بەسەندە و کافی‌یە.

٤٢-الجليل

پەروەردگار ﷻ ئەفـەرمـووێ: ﴿ تَبَـٰرَكَ ٱسۡمُ رَبِّكَ ذِی ٱلۡجَلَـٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴾ (الرحمن/٧٨) (پیرۆز و موبارەکە ناوی خوای پەروەردگارت. کە خـاوەنـی شان و شکۆ و قەدرزانینی هەر خاوەن قەدرێکە.)

(جليل) بە واتای مەزنی و زۆر بەرزییە و و لە بنەڕەتدا بـۆ گـەورەیـی ماددی بەکار هاتووە، بەڵام بۆ پەروەردگار بە واتای گەورەیی مەعنەوییـە. (جليل) هەموو سیفەتەکانی کەماڵ و جەماڵ و جەلال هەڵئەگرێ. لە زات و سیفاتیدا گەورەیە و گەورەیی و شکۆ و بێنیازی و زانستی ئەو لەو پەڕی خۆیدایە و هیچ کەم و کوڕیان تێدا نییە. هـەمـوان لـە بـەرامبـەر زاتـی جەلیل‌دا کەساس و بچووکن و هەر بەندەیەک، کە بەم سـیفەتـە یـادی پەروەردگار بکات، ئەو گەورەیی و ڕێزی پێ ئەبەخشێت.

ئیماندار، دڵ و گیانی خۆی پێشکەشی زاتی جەلیلی خـودا ئـەکـات و ترسی لە جەلال و گەورەیی ئەو هەیە و لە خۆشی گەورەیـی ئـەو، زیـاتر کوڕنۆشی بۆ ئەبات و بەندایەتی ئەکات و هیچ شتێکی جگە لە گـەیشـتن بە زاتی ئەوی بۆ خۆش و گرینگ نییە.

٤٣-الكريم

پـەروەردگـار ﷻ ئـەفـەرمـووێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴾ (الإنفطار/٦) (ئەی ئادەمیزاد! چی تۆی بایی کرد لە ئاستی خوای بەخشـندەی خۆت.)

(كريم) بە واتای؛ بەڕێز و خـاوەنـی خـۆی چـاک. بـە بـەهـاترین نـاوی پەروەردگارە. سیفات کەماڵ و شیاوی ستایش کردنی هەیە، کە ئاشکران. بـە بێ سەبەب و هۆکار بەخششی هەیە و لە بەخششـی ئـەودا هـیچ کـەمـی و چنۆکی نییە. و هیچ مەترسییەکی لە بەخششدا نییە. لە نمادەکەنی بەخششی پەروەردگار: قبووڵی تۆبەی تاوانباران و وەرگرتنـی نـزای ئیمانـداران و دانـی نیعمەتی زیاتر پێیان، خوڵقاندنی سەرجەم بونەوەران، حیسـاب و کیتـاب لـە ساحەی مەحشەر و جەزای ئیمانداران و خستنی ئەوان بۆ نـاو بـەهـەشـت، چەند بەرابەر کردنی پاداشی چاکەکاران و پێدانی ڕۆژییەکی بێ‌ئەژمار بەوان و ... .

مرۆڤی ئیماندار تەنیا لە خودا داوا ئـەکـات و خۆیشـی بـە کـەرەم و بەخششی زۆر دەڕازێنێتەوە و ئەگەر پێویستیشی هەبێ، ئەوە بە کەسـانی دیکەی ئەبەخشێ و چاوپۆشی لە هەڵەکانی خەڵک ئەکات. خوای گـەورە ڕێز و کەرامەت بە ئینسان ئەبەخشێت بە هۆی تایبەتمەندی و کردەوەی باش.

٤٤-الرقیب

پەروەردگار ﷻ ئـەفـەرمـووێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ (النسـاء/١) (بێ‌گومان خودا ئاگای لێتانە و ئەتانپارێزێ.)

(رقیب)لە "رَقَبَە" بە واتای ئەستو گیراوە وە چونکە بۆ گرتنی ئاژەڵ ملی ئەگیرێت، ئەو وشەیە بە واتای چاودێری کردن دێـت. خـودای رەقیـب دەسەڵات و چاودێری بەسەر هەموو بەندەکانییەوە هەیە و ئاگای لێیانـە. وا پێ دەچێ کە ملی هەموان لە ژێر دەسەڵاتی ئەو دایە. کەوایە؛ ئاگای لە هەموو شتێکە. زانستی بە سەر هەموو ڕووداوەکاندا هەیە و هیچ شت لـە ژێر چاودێری ئەو ون نابێ. رەقیب ئاگـای لـە هـەمـوو قسـە و سـرتە و دەرونەکانیش هـەیـە و فرامۆشـکار نییـە خـەو داینـاگرێـت. ئاگـای لـە ئاسمانەکان و زەوی و هەموو کار و باری هەستی هەیە، چونکە ئەگەر چاو تروکانێک لە هەستی غافڵ و بێ‌ئاگا بێت، ئەوە هەمووی لە ناو ئەچێت.

بەندەی باوەڕدار بەردەوام خوای رەقیب بە چاودێری خـۆی دەزانـی، بۆیە بە شێوازێک بەندایەتـی ئـەکـات کـە شایسـتەی ڕێـڕەوی ڕێگـای خواناسی و خواپەرستییە.

٤٥-المُجیب

پـەروەردگـار ﷻ ئـەفـەرمـووێ: ﴿ إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴾ (هـود/٦١) (بەڕاستی خوای پەروەردگاری من لە بەندەکانی خۆیەوە نزیکـە و نزایـان

قبووڵ ئەکات.)

(مُجیب) لە ڕیشەی(جَوَبَ) لە بنەڕەتدا بە واتای قەرت و بڕینە. وەک ئەوە کە پرسیار و وڵام مەودایەک دەبڕن. (مجیب) تەنیا فریاد ڕەس و بەجێهێنەری ویست و نزاکانە. ئەو کە بە زانستی خۆی لە ئینسانەوە نزیکە و بە سەر هەر شتێدا توانایە و هەموو ویست و داخوازیەکان ئەبیسێ و ئەبینێ و میهرەبانی و کەرەم و بەخششێکی زۆری هەیە. توانای ئەوەی هەیە، کە لە ئان و ساتێکدا وڵامی هەموو داخوازیەک بداتەوە بێ ئەوەی، کە سەرقاڵی و ماندوو بوونی پێوە بێ. زانستی ئەو هەمیشەیی و بەردەوامە و هەموو شت ئەزانێ و ئەسباب و چۆنیەتی لابردنی ئەوانی دیاری کردووە. بە پێی نیاز وڵام ناداتەوە و وڵام دانەوەکەشی لە گەورەیی ئەو کەم ناکاتەوە

ئینسانی ئیماندار تەنیا ئەو بە وڵام دەرەوەی داخوازیەکانی ئەزانێ و هیچ غەیرە خودایەک وەک ئەو بیسەر و بینەر و دەوڵەمەند و بە توانا نییە. بە نوێژ و نزا و پاڕانەوە پەیوەندی لەگەڵدا ئەکات و داخوازیەکانی هەر لەوی داوا ئەکات. بە قبووڵ کردنی فەرمانی خوا و پێغەمبەر نهێنی وڵامدانەوەی نزاکان لە دونیا و قیامەتدا ئەدۆزێتەوە و نیازی کەسانی نیازمەند چارەسەر ئەکات.

٤٦-الواسع

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (بقره/١١٥) (هێز

و توانی خوا فراوانە و بە هەموو لایەکدا ئـەگـات و ئاگـای لـە هـەمـوو شتێکتان هەیە.)

(واسع) واتە؛ بەربلاْو و بەرفراوان. واسع، توانی بە سەر هەموو هەستیدا هەیە و ناو و سیفاتی ئـەو هـیچ بـەرتـەسـکاییەکیـان پێـوە دیـار نییـە. پەروەردگار خاوەنی زانستی بەرفراوان، فەرمانڕەوایی و دادی بەرفـراوان، چاکە و میهرەبانی و توانایی بەرفراوان، ڕزق و بێنیازییەکی بـەرفـراوان و گەورەیی و ڕەحمەتێکی فراوانـی هـەیـە. بـە شـێوازێک کـە بـە وانـەوە چاودێری هەموو هەستی ئـەکـات و هـیچ شـتێکی لـێ ون نـابێ و هـیچ شتێکیش ئەو ناتەوان ناکات و میهرەبانی ئەو هەموو هـەسـتی داگرتـووە؛ چونکە بە بێ ڕەحمەتی بەرفراوانی ئەو هیچ شتێک دەوامی نابێ. هـەمـوو ناو و سیفەتەکانی پەروەردگار ﷻ بەرفراوان و هەمیشەیینە.

مرۆڤی باوەرداریش بە هۆی ئەم سیفەتەی پـەروەردگـار بـە قـەرای توانایی خۆی دەست ئاوەڵە و ڕوو خۆشـە. یارمـەتـی هـەزاران ئـەدات و پێداویسـتی خـەڵکـی چـارەسـەر ئـەکـات. خـەرێکـی فێـر کـردن و پەروەردەکردن ئەبێت و لێبوردەیی دەنوێنێت. حکومەتی ئیسلامیش دەبێ خۆی بەم سیفەتە بڕازێنێتەوە و خـۆی لـە سـتەم و بـێ بـاکی بـە دوور بگرێت.

٤٧-الحَكِيم

پـــەروەردگـــار ﷻ ئـــەفـــەرمـــووێ: ﴿ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ (البقـره/٢٠٩) (زۆر چاک بزانن خودای گەورە بە دەستەڵاتە و حەکیمە لـە تۆڵە سەندنەوەدا و بە حەق نەبێ تۆڵە ناسەنێتەوە.)

(حکیم) واتە؛ کار بەجێ لە ڕووی حیکمەتـەوە. سـەرجـەم کاروبـاری حەکیم بەجێنە. دەربارەی خوڵقاندنی بونەوەران بە وردی و بە جێ و ڕەوا کار دەکات و ئەندازە و شـکڵ و ڕەنـگ، هاوسـەنگـی و پلـە و شـوێن و سەرجەم تایبەتمەندییەکانی هەستی بەجێ و ڕەوانە. بە بێ هیچ چەوتی و گۆڕانکاری و هەڵکارییەک ڕایان ئەگرێ و وە جـم و جۆڵیـان ئـەخـات؛ چونکە جم و جۆڵی خوڵقێنەران لـە کـردەکـانی پـەروەردگـارە. بـە پێـی حیکمەتی خۆی هەر شتێک لە پلە و شوێنی خۆیدا دائەمەزرێنـێ و هـیچ شتێکی بە بێهودە خەڵق نەکردووە، چونکە خوای حەکیم لە کاری بێفایدە و چەوت بە دوور و بێخەوشە.

خوای گەورە منەتی خستۆتە سەر گرۆی باوەڕداران، کە لە خۆیانـەوە پێغەمبەری هەڵبژاردووە هەتا ئایەتەکانی پەروەردگاریان بۆ بخوێنێتـەوە و پاکیان بکاتەوە و قورئان و زانستی فێر کردن. کەواتە؛ ئیمانـداران بـەمـە ئەزانن و سوپاسی خودا ئـەکـەن و وریـای خۆیـان دەبـن. . حیکمـەت و زانستی باوەردار ئەوەیە کە خوای خۆی بناسێ و فەرمانبـەرداری بکـات.

هەروەها لە کردەوەی چەوت و نالەبار خۆی بپارێزێ و لە دەرفەتی ژیانی دونیایی خۆی بە باشترین شێوە سوود وەرگرێت. چونکە دەبێ بزانــێ کـە زوو یان درەنگ ئەم جیهانە بە جێ دەهێڵێت و ماڵئاوایی لێدەکات.

٤٨-الوَدُود

پــەروەردگــار ﷻ ئــەفــەرمــووێ: ﴿ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴾ (هـود/٩٠) (خودای من میهرەبان و بە بەزەییە.)

(وَدود) ئاوەڵناوی هەمیشەییە و ڕیشەکەی (وُدّ)ە. واتە؛ زۆر میهرەبان و بە بەزەیی. خودای وەدوود، ئەو باوەڕدارانەی خۆش ئەوێت کـە کـاری چاک ئەنجام ئەدەن و لای خەڵکیش خۆشەویستیان ئەکـات. سـیفەتـی خۆشەویستن لە خوداوەندا بەردەوام و هەمیشەییە و بەشـێکە لـە زاتـی ئەو. وەک خۆشەویستی هیچ کەس ناچێ، چونکە خـۆی بـە هـیچ کـەس ناچێ. بە بێنیاز خۆشەویستی ئـەنـوێنێ، چـونکە بـێنیـازە و هـیچ شـتێ بەقەرای خۆشەویستی ئەو نییە. (ودود) بە واتای (مودود) واتـە؛ لـە هـەر شتێ خۆشەویستترە. خۆشەویستی ئەو هەموو هەستی ئەگرێتەوە، بـەڵام خۆشەویستی تایبـەتـی ئـەو لـە دونیـا و پاشـەڕۆژدا گـرۆی ئیمانـدار و تۆبەکاران ئەگرێتەوە.

خۆشـەویسـتی هـەمـوو کـەس لـەبـن دێ و کـەم و کورتـە، بـەڵام خۆشەویستی خودا بەردەوام و کامڵە. بۆیـە ئینسـانی بـاوەڕدار بـە دوای

وەدەست هێنانی خۆشەویستی پــەروەردگــارەﷻ و لــەگــەڵ بــاوەرداران، خۆبەکەمگرە و بەرامبەر بە بێباوەڕان توند و ڕەقە و بە جیهاد کردن و نەترسان لێیان خۆشەویستی خودا وەدەســت دێنێــت. لــەگــەڵ خــەڵکــی خۆشەویستی و میهرەبانی ئەنوێنێ و بەو کارەی دڵی ئەوان خۆش ئەکات و بزە ئەخاتە سەر لێویان و هەوڵی چــارەســەری گرفتــەکانیــان دەکــات. خودای وەدودی لە هەموو کەس زیاتر خۆش ئەوێ و ئەوکارەش جگە لە دەسکەوتی ماددی و مــەعنــەوی لــە دونیــا و دوارۆژدا، خۆشــی و تــام و چێژێکی بێوێنەی پێ ئەبەخشێت.

٤٩-المَجید

پەروەردگارﷻ ئــەفــەرمــووێ: ﴿ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴾ (هـود/٧٣) (خــودا هەموو کردەوەکانی جوان و تەعریف کراون و خاوەنی چاکە و کەرەمە.)

(مَجید) ئاوڵناوی هەمیشەییە و (ماجد) ناوی بکەردە لە ڕیشەی (مَجد) واتە؛ زۆر بەرفراوان. خودای مەجید، لە خوڵقاندنی هەستیدا خاوەنی خێر و چاکەیەکی زۆر بەرفراوانە. خاوەنی پلــە و کــەمــاڵاتی بــەرز و عــەرش و دەستەڵاتی بێسنوورە. ئەوەندە باڵا و مەزنە کە هەر شکۆ و گەورەییــەک لە بەرامبەریدا پووچەڵە. عەقل و فەهمی مرۆڤ بە هــیچ جۆرێــک بــڕی ناکات، وە هەموو هەستی کورنۆش و سوجدەی بۆ ئەبات. هەموو ســیفاتی ئەو گەورە و بــەرفــراوانن. بــە جۆرێــک، کــە زانســت، خۆشــەویســتی و

میهرەبانی ئەو، دەستەڵات، حیکمەت و بەخششی ئەو ، لەو پەڕی چڵە پۆپە و بەرزی دانە و بێسنوورن.

کەسی ئیماندار، بە بەندایەتی کردنی خۆی و خۆ بە دوور گرتن لە کەوتنە ژێر ڕکێفی ستەمکاران و تەمراندنی هەواو و هەوەس، خواپەرستی و ترس لە خوا لە هەموو وجودیدا، تاو دەداتەوە و دڵی بە ڕووناکی ڕێنوێنی پەروەردگار ئەدرەوشێتەوە. بەردەوام خوازیاری گەورەیی و ڕێنوێنی لە خودای مەجیدە و بەس. گەورەیی ڕاستەقینە لە ئیمان و کردەوی چاکدا ئەبینێ و بۆ گەورەیی کاتی ئەم جیهانە، ستەم و نافەرمانی ناکات.

٥٠-الباعِث

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ﴾ (التغابن/٧) (کافرەکان بە خەیاڵی خۆیان گومانیان وایە کە هەرگیز زیندوو ناکرێنەوە، تۆش ئەی پێغەمبەر! پێیان بڵێ: بەڵێ وەڵڵا قەسەم بە خوای پەروەردگارم! بە ڕاستی گشتتان زیندوو ئەکرێنەوە.)

هەروەها پەروەردگار ﷻ لە حەدیسی قودسیدا ئەفەرمووێ: «إِنِّي باعِثٌ.»[١] «بێگومان من زیندوو ئەکەمەوە.»

١- (حسن): احمد، المسند (ژ ٢٧٥٤٥) / بزار (ژ ٤٠٨٨).

(باعث) واتە؛ بزوێنەر. خودای (باعث)دوای ئەوە کە سەرجەم بەندەکانی مردن و بە نەفخی یەکەم جیهان لەناو چوو، هەمووان زیندوو ئەکاتەوە. هەروەک چۆن لە سەرەتادا مرۆڤی لە خاک خەڵق کردووە، وەک چۆن زەوی بە زیندوویی ڕاگرتووە، مرۆڤیش دوای مردنی زیندوو ئەکاتەوە هەتا چاکەکاران و بەدکاران بە جەزا و سزای خۆیان بگەیەنێت. بە ناردنی پێغەمبەران ﷺ و ئەو هەموو بەڵگانەی هەستی و کائینات بە مرۆڤی سەلماندوە کە دوای مردنی زیندوو ئەکرێتەوە هەتا بکەوێتە ناو ژیانێکی هەتاهەتایی و بزانێ کە بەدیهێنانی جیهان چەوت و بێهودە نییە و ئامانجی خۆی هەیە.

ئینسانی باوەڕدار، ئەم دونیایە بە بڕاوە ئەزانێ و جیانی پاشەڕۆژیش بە نەبڕاوە و هەتاهەتایی ئەزانیت. هەروەها دڵنیا و خاترجەمە، کە خودای بزوێنەر دوای مردنی بە لاشە و ڕوحییەوە زیندوو ئەکاتەوە. ئەم تێگەیشتنەی مرۆڤ لەو ناوە جوانەی خودا، ئامانجی خەڵقی جیهانی بۆ ڕوون ئەکاتەوە و بە ئیمانەوە خۆی سەرقاڵی بەندایەتی کردنی پەروەردگار ﷻ ئەکات.

۵۱-الشَهید

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴾ (المجادلە/٦)

(خوا ئاگای لە هەموو شتێکە.)

(شَـهید) لـە چـاوگی "شُـهود" واتــە؛ شـایەت و ئاگـادار و چـاودێرە. چـاودێر و ئاگـاداری هــەمــوو کاروبــاری جیهانــە. باشــترین و لــە سەرترین زانستی پێ ئەبـەخشـێ و هـیچ شـتێک لـە چـوک و گـەورە لەم جیهانەدا لە خودای شـەهیـد ون نـابێ. شـایەتـی ئـەدات لـەسـەر خــودایی و دادپــەروەری خــۆی. و دوایــی فریشــتەکــان و زانایــان شایەتی بۆ ئـەدەن. خـودای شـەهیـد، شـایەتـی بـە حـەق ئـەدات لـە سەر خـودایی خـۆی بـی پێـی ئـەم قورئانـەی کـە بـۆ پێغـەمبـەری ﷺ دابەزاندووە. شایەتی بـە حـەقـی پێغـەمبـەر و بـە درۆ خسـتنەوەی لـە لایەن خەڵکان و شایەتی هەمـوو کـردوەکـانی مرۆڤـە. خـودای ئاگـادار لە هەموو شت، پێغەمبەران، فریشتەکـان و ئـەنـدامانی لـەشـی مرۆڤـی کردۆتە شایەتی ڕۆژی دوایی تا لـە سـەر کـردوەکـانی بـەنـدەکانییـەوە شایەتی بە حەق بدەن.

ئینسـانی ئیمانـدار بـە شـێوەیـەک خـودا بـە چـاودێر و ئاگـاداری کردەوەکانی دەزانێ، کە شەرم و حەیا لە وجودی ئەتکێتـەوە و ئاگـاداری خۆی ئەکات و لە خوا ئەترسێ. ئینسانی ئیماندار، شایەتیدەری خودایەتی پەروەردگار ﷻ و قورئـان و ڕۆژی دوایـی و فریشـتەکانـە، بـۆوەی، کـە خۆیشی ببێتە شایەتیدەر لە ڕۆژی دواییدا. بەندەی پەروەردگاری ئاگـادار لە هەموو شت ئەو کەسەیە، کە خودا بە چاودێر و ئاگاداری کردەوەکانی خۆی ئەزانیت و گیانی خۆی لە ڕێگای ئەودا ئەبەخشێت.

٥٢–الحَقّ

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ فَتَعَـٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ﴾ (المؤمنون/١١٦) (بەرز و بالاّیە خوای پاشای ڕاستەقینە.)

(حقّ) چاوگ و ئاوەڵناوی هەمیشەییە بە واتای دروست و ڕاستەقینە. حەق، بە واتای؛ لە زات و سیفاتیدا بەم شێوەیە، کە ئەبێ ببێ. هەر شتێ لە کار و باری خوڵقاندنی جیهان و پاشایەتییەکەی خۆی بە تەواوی ئەنجام داوە. خوای بە حەق، خوایەکی پایەدار و نەمرە کە حاشا لە خوابوونی ناکرێ و هەمیشە بووە و هەر دەشبێت. فریشتە وکتێبە ئاسمانییەکانی، پێغەمبەرەکان و حیساب و کیتابی ڕۆژی قیامەتی، بەڵێنی و قەزا و قەدەری ئەو، ئایین و ناو و سیفەتە جوانەکانی، هەر هەموویان حەق و ڕاست و دروستن، چونکە بەڕاست بۆ خۆی ڕاست و حەققە و هەرچی غەیری ئەو پوچەڵ و بێبایەخە. خوای پەروەردگار بە خوڵقاندنی هەستی و کائینات و ڕام کردنیان، وە بە دوا یەکداهێنانی شەو و ڕۆژ و هێنانە دەری زیندوو لە مردوو و مردوو لە زیندوو، و پاشایەتی جیهان و جیهانیان، سەلماندویەتی کە خوایەکی بەحەق و ڕاستە. و تەنیا ئەو شیاوی پەرستن و ستایشکردنە.

ئینسانی باوەڕدار، نوێژ و عیبادەت و مردن و ژیانی خۆی هەر بۆ خوای بە حەق ئەزانێ و دان بە ڕاستی و حەق بوونی خودایەتی ئەو دادەنێ وە پشت بەستن بە هەرچی غەیری خوایە، بە کارێکی پوچەڵ و ناڕەوای دەزانێت.

٥٣-الوكيل

پەروەردگارﷻ ئەفەرمـووێ: ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلاً ﴾ (النسـاء/٨١) (خـودا باشترین کەسێکە لە زیانی ئەوان بتپارێزێ.)

(وکیل) ئاوەڵناوی هەمیشەییە و بە واتای مشوور لە خۆ هەڵگـرتن بـە پشت بەستن بە شتێکی‌تر. وەکیل،کەسێکە، کە لە هەموو کات و سـات و حاڵەتێکدا، دڵنیایی و هێمنایەتی بۆ ئەو کەسە وەدەست دێنی کە پشتی پێ ئەبەستێت. خوای گەورە باشترین پارێزەر و وەکیلە، چونکە ئاکامی هەموو شتێک هەر لە دەستی بە توانای ئەو دایە و بە عیلم و زانست و حیکمەتی خۆی باشترین سەرەنجام و ئاکامەکان دەزانێ و دیاریان ئەکات.

کەسی باوەڕدار، پشت بە خودا ئەبەستیت. بەم واتایە، بۆ بەدی هاتنی هەر شتێک سێ کار پێویستە:١- هەبوونی هۆکارێکی ماددی و مەعنەوی. ٢- هێـز و ئیـرادەی مـرۆڤ. ئـەم دوو خاڵـە لـە بازنـەی ئیختیـارات و ئەرکەکانی باوەردارە، کە دەبـێ وەدەسـتی بێنێـت. ٣- ئیـرادە و ویسـتی پەروەردگارﷻ، کە تەنیا لە دەستی خۆیدایە و لە بازنەی ئیرادەی مرۆڤدا جێ هەڵناگرێ، بەڵام ئیماندار، لەودا پشت بە خوا ئەبەسـتێت هـەتـا بـە ئاکام بگات و دڵی هێور ببێتەوە. پشت بەستنی ڕاستەقینـە ئـەوەیـە، کـە بوون و نەبوونی ئەسباب و کەرەسەکان بۆی وەکیەک بێ. ئەگەر بـوو هەوڵ ئەدات وەدەستی بێنێ و ئەگەریش نـەبـوو، هـەوڵـی زیـاتری بـۆ

ئەدات. چونکە هەوڵ نـەدانـی ئـەو لـەو بـارەوەوە تاوانـە. لـە هـەر دوو حاڵەتیشدا تەنیا ئەرکی خۆی بە جیٚ دیٚنیٚ و کارو باری خۆی دەسـپیٚریٚتە دەست پەروەردگار و سەرەنجام لە لای ئەو دەزانیٚ. بۆ نموونـە: ئـەگـەر کەسیٚ نەخۆش بکەویٚ، سەردانی پزیشک ئەکـات و دەرمانـەکـانی ئـەو ئەخوات.(لەم قۆناغەدا ئەرکی خۆی وەک نەخۆش ئەنجام ئەدات)بـەلاٚم شیفای نەخۆشییەکەی لە خوا ئەزانی و خۆی بە خوا ئەسپیٚریٚت و ئەمـە، هەمان پشت بەستنی ڕاستەقینەیە. کەواتە؛ ئینسانی باوەڕدار، سەبـەب و هۆکار ڕەد ناکاتەوە و ئاکام و نەتیجـەش لـە هۆکـار نـازانیٚ، بـەڵکـو بـۆ گەیشتن بە ئامانج پشت بە خواﷻ ئەبەستیٚ و سەرەنجامی باشی کارەکان لەو دەزانی و پیٚشی ڕازییە.

٥٤–القَوِیّ

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴾ (الحـج/٧٤) (خوا زۆر بە هیٚزە و بەسەر هەموو شتیٚکدا زاڵە.)

(قَـوِیّ) واتە بەهیٚز و توانا. (قویّ) کەسیٚکە کە هیٚز و توانایی ئەو لەڕادە بەدەرە و هیچ کات کزی و لاوازی ڕووی تیٚناکات و هیچ سـنووریٚکی بـۆ نییە. لە زات و سیفات و کردەوەکانیدا لەو پەڕی لوتکەی هیٚز و توانا دایە و هیٚز و دەستەلاٚت و گەورەیی هەر بۆ ئەوە. ئەوەندە بە هیٚز و توانایە، کە هەموو شت لە ژیٚر دەستەلاٚتی ئەو دایە. هیٚزی ئەو بە هیٚز و تـوانی هـیچ

کەس ناشوبهێ، چونکە هیچ شتێ هاوتای ئەو نییە. خاوەنی هەموو هێـز و دەستەلاتێکە و هەموو شتێک توانایی خۆی لەوی وەرئەگرێت، چونکە ئەو بێنیازێکی بێسنوورە. هێز و توانای خـۆی لـە ئیـدارە کردنـی جیهـان و کائینات و زیندوو کردنەوی مردووەکان پیشانی ئینسان داوە تا بە عەقڵی کەمی خۆی هەست بە توانایی پەروەردگار ﷻ بکات.

ئینسانی ئیماندار لە پلە و پایەکدا بێ، لە بـەرامبـەر زاتـی بـە توانـای پەروەردگار خۆی بە لاواز و کەم ئەبینێ. دڵنیایە لە هێز و توانی خوداوەند و کزی و لاوازی غەیری خوداکان. باوەڕ و جیسمی خۆی بە هێز ئەکـات تا لە سەر ڕێبازی پەروەردگار و خزمەتی بە بەدیهێنەرانی خودا بە کاریان بێنێ. هەمیشە پشت بە خوا ئەبەستێ و دڵ و زمـانی خـۆی بـە ووتنـی لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بَالله ئاراستە ئەکات.

٥٥-المَتِين

پـەروەردگـار ﷻ ئـەفـەرمـووێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴾ (الذاريات/٥٨)(بەڕاستی خودا ڕۆزیدەری هەموانـە و بـە هێـز و توانایـە و زۆریش بە هێزە.)

(متین) واتە پتە و خۆڕاگر و فراوان. (قـویّ) واتە؛ خاوەنی هێزێکی زۆر و (متین) واتە؛ خاوەنی هێز و توانێکی پایەدار کە هیچ کەم و کـەسـرییەک هێزی ئەو ناگرێتەوە. چونکە هێز و توانایی ئەو بەردەوام و هەمیشەییـە

و لەوپەڕی گەورەیی و شکۆمەندی دایە. هیچ هێـز و هۆکارێـک نـاتوانێ ببێتە ڕێگر و نەیـاری ویسـت و ئیـرادەی ئـەو و هـیچ لاوازی و کـەم و کورتیش هێزی ئەو ناگرێتەوە. هێز و توانای ئەو ئەوەندە زۆرە، کە لەگەڵ ئەوەی کە هەموو شت بە هێزی ئەو لە جوڵە دایە، بەڵام هیچ‌کام لەوانـە لە هێزی ئەو کەم ناکەنەوە. هیچ کات ماندوو بـوون و کـزی و لاوازی و ئازار ڕووی تێناکات، و ئەمەش نموونەیەکە لە خۆڕاگری و گەورەیی هێز و دەستەڵاتی بێ‌سنووری ئەو زاتەیە، کە پەروەردگارە ﷻ.

هێزی ئیمان و باوەڕی مرۆڤی ئیماندار ئەوەندە پتەوە، کـە لـە بـەرامبـەر وەسوەسەکردنی هیچ جن و ئینسێک کەمـی نایـەنێـت و ئـەوان بـە چـۆک دادێنێ، تا ئاڵای ئیمان و خواپەرستی لە لوتکەی بەختەوەری شەکاوە بکات.

٥٦-الولیّ

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾ (آل عمران/٦٨) (خوا پشتی موسوڵمانان ئەگرێت و یارمەتییان ئەدات.)

(ولـیّ)[1] ئەو کەسەیە کە پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ ئینساندا هەیـە، بە جۆرێک کە ئەو پەروەردگار، بەدیهێنەر و یارمـەتیـدەری ئینسـانە. وە ئینسانیش سوپاسگوزار، ملکەچ و فەرمەنبەرداری و یارمەتی وەرگـر لـە

---

(١)"ولیّ" ئاوەڵناوی هەمیشەیی‌یەو "و الـی" ناوی بکەردە بە واتای بەدوای یەکدا بوونە. بە شێوەیەک کە لە نێوانیاندا کۆسپ و لەمپەرێک نەبێت. لەم حاڵەتەدا پەیوەندییەکی نزیک و نەپچڕ بەدی دێ.

خودای خۆیەتی. وەلی بوونی خودا، بە پێی هەموو واتاکانی ناوبراوە کە لەگەڵ مرۆڤ هەیەتی و لە ڕاستیدا خودا یارمەتیدەر و پشتیوانی ئینسانەکانە و لە تارمایی شک و گومانەوە بەرەو ڕووناکی حەق و ڕاستی ڕێنوێنیان ئەکات.

پەیوەندی سەرپەرشتی کردن نێوان خودا و بەندەکەی، دوو لایەنە : خودا سەرپەرشتی ئیماندارانە و ئیماندارانیش پیاو چاکانی خودانە. ئەوان کەسانێکن کە بە باوەڕ و لە خوا ترسی خۆیانەوە بەردەوام خۆیان لە خودا نزیک ئەکەنەوە. لەم دۆخەدا خودا بە دانی مزگێنی بەختەوەری و میهرەبانی لە دونیا و دوا ڕۆژدا، سەرپەرشتیاری خۆی بۆ مرۆڤ دەرئەبڕێ. وە بە گەیشتنیان بە پلەی "أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ" هیچ کات ترسیان لێ نانیشێت و خەمۆکی بەرۆکیان ناگرێ. چونکە ئەوان خاوەنی سەرپەرشتیارێکن کە هەموو شتێک بە ویستی ئەو و لە ژێر دەستەڵاتی ئەو دایە. پەروەردگار گرەنتی هەر دوو جیهان بۆ پیاوی خۆی ئەکا. کەسی باوەڕدار بەردەوام لە هەوڵی گەیشتن و پاراستن و پلەبەرزی لە مەقامی﴿ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ﴾ دایە. ئینسانی ئیماندار ئەوە دەزانێ، کە : (ستەمگەرانی بێباوەڕ، دۆست و پەنای یەکترن و خوایش دۆست و پشت و پەنای ئەوانەیە خۆیان لە گوناه ئەپارێزن. (الجاثیە/١٩) وە بە پێی ئەمە پەیوەندیەکانی کۆمەڵایەتی، سیاسی و ... خۆیان ڕێک دەخەن.

٥٧-الحَمِيد

پەروەردگار ئەفەرمووێ: ﴿ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِيُّ ٱلْحَمِيدُ ﴾ (فاطر/١٥) (خوا بێ‌نیازە لە هەموو عالەم و سەنا و ستایشکراو هەر ئەوە.)

(حمید) لە واتای (محمود) واتە ستایشکراوە. (حمید) لە زاتی خۆیدا شایستەی ستایشکردنە؛ چونکە سەرجەم کارەکانی ئەو لەوپەڕی جوانی و تەواوی دانە و هەموو کارەکانی شیاوی ستایشکردنن. لە واتای (حامد)دا، یانی تاریفدەر و پەسەندەر. خوای گەورە زاتی خۆی ستایش کرووە هەتا بەندەکانی فێر ببن کە شایستە و ڕەوا ستایشی بکەن. ئەوەندە ستایشکراوە کە ئینسان هیچ کات مافی تەواوی ستایشکردنی ئەو نادات. هەموو کائینات و بوونەوەران لەوان؛ هەڵگرانی عەرشی خوا و ئەوانەی لە دەوری دان، فریشتەکان و ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی لە ناویان دانە، ستایشی خوا ئەکەن. هیچ شتێ نییە کە بە زمان حاڵی خۆی سەنا و ستایشی خوا نەکات، بەڵام ئینسان فەهمی ناکات.

ئینسانی باوەڕدار بەردەوام و لە هەموو حاڵەتێکدا سەرقاڵی سەنا و ستایشی خوای ستایشکراوە و خۆی بەم کارە پیرۆزە لە هەر ژەنگارێک دەپاڵێوێت. بەو هۆیەوە پاک ئەبێتەوە و کەسانی دیکە ستایشی ئەو ئەکەن و ئیتر شادی و گوێڕایەڵییەکی زۆری تێدا بەدی دێ.

٥٨-المُحصِی

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴾ (الجن/٢٨) (وە هەموو شتێکی بە ژمارە ڕاگرتووە.)

(مُحصِی) واتە؛ ژمێریارێکی وردبین. (محصی) هەموو بەندەکان و هەستی بە ژمارە ڕاگرتووە. و ئاگاداری هەموو دۆخ و حاڵەتیانە و (لوح المحفوظ)دا تۆماری کردووە و ڕایگرتووە. هەموو ئەو کەسانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدانە، بە ژمارە ڕایگرتوون و لە ڕۆژی دواییدا دوای زیندوو کردنەوەیان، هەموو کردەوەکانیانی کە تۆمار کردووە، پیشانیان ئەداتەوە، بە جۆرێک کە ئەو حیساب و کیتابە بڕواداران، شاد و کەیف خۆش ئەکات و بێباوەڕانیش وە حەشۆکە و ترس ئەخات و بە سەرسوڕمانەوە دەبینن کە هیچ شتێ تەرک نەکراوە.

ئاسەوار و ئەرکەکانی (محصی) وەک ناوە پیرۆزەکانی (رقیب) و (حسیب)ە. بەندەی خودا لە سۆنگەی ئەو ژمارە ڕاگرتنەیە، بەردەوام لە حاڵەتی چاودێری و لێپرسینەوە دایە، بۆوەی کە لە ڕۆژی دواییدا نامەی کردەوەکانی بە دەستی ڕاستی وەربگرێتەوە. وە بە دەنگێکی بەرز هاوار بکات، کە ئەی خەڵکینە! وەرن نامەکەی من ببینن و بیخوێننەوە! ئەبێ حکومەتەکانیش بزانن، کە کردەوەوە و ڕەفتارەکانیان لەگەڵ خەڵکی تۆمار ئەکرێت و ڕۆژی دادێ کە دەبێ مافی ئەم خەڵکەیە بدەنەوە.

٥٩-المُبدِیء

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِي يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهۡوَنُ عَلَيۡهِ ﴾ (الروم/٢٧) (خوا ئەو خوایەیە دەست ئەکا بە دروستکردنی مەخلووقات لە نەبوونەوە، جا لە پاش مردنیان زیندوویان ئەکاتەوەو ئەم دروستکردنەوەیە ئاسانترە بۆی.)

(مُبدِیء) واتە؛ دەسپێکەر و دروستکەرێک لە نەبوونەوە شت دروست ئەکات. هەستی لە نەبوونەوە هێناوەتە بوون و هەموو شتێکی بە بنەمای زانست و چارە دۆزیەوە بەدی هێناوە. (مبدیء) کەسێکە، کە هەستی و هەبوونی لە نەبوونەوە بە باشترین شێوە خەڵق کردووە.

(مُبدِیء) ئینسانی لە گڵ دروست کرد و دواتریش لە قەترە ئاوێکی بە ڕواڵەت لاواز دروست کرد، دواتریش ئەندامەکانی لەشی بۆ بەدی هێنا و لە ڕوحی خۆی تێئەنگووت و چاو و گوێ و دڵەکانیشی خەڵق کرد. ئینسانی باوەڕدار سوپاسگوزاری ئەم هەموو نیعمەتانەیە کە خوا ﷻ پێی بەخشیوە و بە جێگە و پێگەی ئەوانی لە ژیانی خۆیدا زانیوە و بە باوەڕی بە هێز و کردەوەی چاک سوپاسی ئەم نیعمەتانە ئەکات.

٦٠-المُعید

(مُعِید) واتە؛ گەڕاندەرەوە. ئایەتی سەرەوە ئاماژە بەوە ئەکات، کە خوای

گەورە جاری یەکەم زۆر بە هاسانی مەخلووقاتی لە نەبوونەوە ساز کرد. (معید)یش زۆر هاسانتر دەیگەڕێنێتەوە. ئەو ڕۆژەی کە ئاسمانەکان ڕەپێچەک ئەدرێن خولقاندنی هەستی ئەگەڕێنێتەوە و مرۆڤ بە جیسم و ڕوحیەوە زیندوو ئەکاتەوە و ئەیهێنێتە مەیدانی لێپرسینەوە وە ئەویش(مرۆڤ) هەموو شتێک بە ئامادەیی ئەبینێ. گەڕاندنەوەی هەمووان بۆ لێپرسینەوە لە عەدل و دادی خودایە. بۆ وەی کە سزا و پاداشی هەمووان بە بێ کەم و کوڕی بدات.

ئینسانی بڕوادار، دڵنیا و خاترجەمە لە گەڕاندنەوەی بۆ لای خودا لە دوای مردنی بۆ لێپرسینەوە و ژیانێکی هەتاهەتایی. بۆیە ئەگەر تووشی تاوان هات، ئەوە دەستەوبەجێ تۆبە ئەکات و بۆ لای خودا ئەگەڕێتەوە. نەکا لە ڕۆژی دواییدا تووشی شەرمساری بێت. خوای گەورەش ستەم لە کەس ناکات، بۆیە ئیماندارێک کە کەوتبێتە ژێر ستەم و بێعەدالەتی، ئەوە چاوەڕوانی دادپەروەری خودا لەو ڕۆژە دایە. هەر کاتیش کە خێر و بێرێکی پێ بگات، ئەوە دڵی ئەحەسێتەوە و ئیمانی پتەوتر ئەکات. ئەگەریش تووشی تەنگ و چەڵەمە و نەهامەتیش هات، ئیمانی پێ لاواز نابێتەوە، بەڵکوو ئیمان و باوەڕ بە چارەنووس و یارمەتی و دادی پەروەردگاری (معید) خۆڕاگرتری ئەکات.

٦١-المُحيي

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُ ﴾ (الدخان/٨) (هيچ خوايەک نييە بەڕاستی بپەرسترێ ئەو نەبێ. ژيان بە گياندااران ئەبەخشێ و ئەيشيانمرێنێ.)

(مُحيي) واتە؛ گيان بەخش. بە هەموو گياكان و ئاژەڵەكان، جين و ئينسانەكان و فريشتەكان ژيان ئەبەخشێ. بەڵام دوو جۆرە ژيانی بە ئينسان و جنۆكە بەخشيوە. يەكەم: ژيانی حەيوانی، كە بە هۆی ئەو لە نەبوونەوە ساز كراوە و گەورە بووە و جم و جۆڵ ئەكا. ئەم ژيانە هەموو جنۆكە و ئينسانەكان هەيانە. دووەم: ژيانی مەعنەوی؛ ئينسان و جنۆكە بە ئيرادە و زانست و تێگەيشتنی خۆيان شوێن كەوتەی قورئانن و لە ئاشكرايی و نهێنيدا لە خوا ئەترسن، كە خوای ژيان بەخش لە سۆنگەی ئيمان و كردەوەی چاكدا زيندوويان ئەكاتەوە و بە نوری ئەو جم و جۆڵ ئەكەن و لە ڕۆژی دواييشدا سەرفراز دەبن و ئەبنە خاوەنی باشترين پاداش بە هۆی كردەوەكانيانەوە. ئەم ژيانە تايبەتە بە ئينسان و جنۆكەی باوەڕدار و فريشتەكان. كەواتە ئينسان، چ لە ژيانی دونياييدا و چ ئەوكات كە بمرێ، ژيانی مەعنەوی هەيە و زيندووە و لە خوای خۆی ڕزق و ڕۆزی وەردەگرێ.

مرۆڤی باوەڕدار بە هەڵبژاردنی باوەڕ و كردەوەی باش لە دايكێكی

باوەڕدارەوە پێ ئەنێتە ژیان و ژیانێک و لەدایک بوونێکی ئینسانی ئەبێت و ئەم ژیانەشی هیچ کات مردنی نییە. خوشک و برای ئیمانداریشی بۆ پەیدا ئەبێت. بۆیە نای هەوی، کە چرکە ساتێکیش ئەم ژیانەی تووشی شڵەژاوی بێت و لە هەمان حاڵیشدا سوپاسگوزاری ئەم نیعمەتە بەرفراوانەیە. بۆیە دەستەڵاتدارانیش دەبێ بە پێی حوکمی خودا بجوڵێنەوە و پێویستییەکانی ئەم جۆرە ژیانە دەستەبەر بکەن.

٦٢-المُمِیت

بە پێی ئایەتی سەرەوە، هەروەک خوای گەورە بە هەموو بونەوەران ژیان ئەبەخشێ، ئەیشیانمرێنێت. هەر وەک دوو جۆرە ژیان هەیە؛ دوو جۆرە مردنیش لە ئارا دایە. یەکەم : مردنی جیسمی، کە هەر بوونەوەرێک تامی مردن ئەچێژێت و ئەمەش تەنیا لە دەستی پەروەردگارە. دووهەم : مردنی مەعنەوی، کە بە گۆڕانکاری لە وجودی ئینساندا لە باوەڕداری بۆ بێباوەڕی، و لە گرتنە بەری ڕێگەی ڕاست بۆ ڕێگەی چەوت و نالەبار وەدەست دێ و ئەم مردنەش بۆ ئینسان و جنۆکە بە پێی ئیختیاری خۆیان لە ئارا دایە.

ئینسانی ئیماندار، ئامانج لە بەدیهاتن و مردن و ژیانی خۆی بە تاقیکردنەوەی پەروەردگار ئەزانێ تا دەربکەوێ کە چ کەسێک باشتر و چاکترە. لەوەش دڵنیایە کە خودای (ممیت) تامی مردن بە هەموان

ئەچێژێ و ژیانی ئەم دونیایە هەتاهەتایی نییە. هەر بۆیە بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دایە هەتا کوو بە ژیانی مەعنەوی خۆی تووشی مردنی مەعنەوی بێت. هەروەها بەردەوام بانگخوازی دین ئەکات و خەڵک بۆ رێی ڕاست ڕێنوێنی ئەکات تا بە ژیانێکی هەمیشەیی و مەعنەوی هەبێت. لە لایەکی دیکەش خەڵک و حکومەتی ئیسلامی لە بەرامبەر گیانی خەڵکدا بەرپرسن. چونکە هەر کەس کەسێکی دیکە بە بێ تاوان بکوژێت، وەک ئەوە وایە کە هەموو خەڵکی بە بێ‌تاوان کوشتبێ. وە هەر کەسیش بتوانێ کەسێک لە مردن ڕزگار بکات، وەک ئەوە وایە، کە هەموو خەڵکی لە مردن ڕزگار کردبێ.

۶۳-الحَیّ

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ﴾ (البقره/۲۵۵) (الله زاتی (واجب الوجود)ی خاوەن کەماڵە. کەس نییە شایستەی پەرستن بێ و بەندەیی بۆ دروست بێ ئەو نەبێ، چونکە هەر ئەو زیندووە بە زاتی خۆی و موحتاجی کەس نییە و نابێ.)

(حَیّ) ئاوەڵناوی هەمیشەییە و بە واتای زیندووە. خودا زیندووە؛ بەڵام ژیان و زیندوویی ئەو وەک کەس نییە، چونکە هیچ شتێک بەو ناشوبهێ و بۆ زیندوویەتی خۆی موحتاجی کەس نییە. چونکە ئەو بێ‌نیازێکی بێ‌سنوورە. خودا زیندووە و ئاسەواری زیندوویی ئەو بە هێزی بیستن و

بینین، زانست و توانایی و ئیرادەوە ئاشکرایە. هەمیشە زیندوو بووە و زیندوویە و زیندووش ئەبێ. کەوایە ژیان و حەیاتی ئەو بەردەوام و هەتاهەتاییە. لە پاوانکاری کات و ئەسبابدا نییە. هیچ کات نامرێ و زاتی پیرۆزی ئەو هەر دەمێنێتەوە.

(حیّ)، زیندوویەکی پایەدار و هەتاهەتاییە کە تەنیا هەر ئەو شیاوی مانەوەیە. ئینسانی باوەڕدار لە سۆنگەی ئەو سیفەتە جوانەی خودا، هیچ کات خۆی بە زیندوویەکی پایەدار وەسف ناکات، هەر چەندە، کە تەمەنێکی درێژیشی هەبێت و بەردەوام لە چاوەڕوانی مردن دایە هەتا بە زاتی خۆشەویستی پەروەردگار ﷻ بگات، کە زیندووی هەمیشەییە.

٦٤-القَیُّوم

"قَیُّوم و قائم" دوو سیفەتی پەروەردگارن لە ڕیشەی (قام) بە واتای هەستان و لە ژێر چاودێریدا هەبوون. هەموو هەستی لە ژێر فەرمانی خوای (قیوم) دایە و بەرەوە ئامانجی سەرەکی خۆی بەرەو پێشی هان ئەدات. بە چاودێری کردنی ئاسمانەکان و زەوی و مۆڵەت دان بە ئینسان و جنۆکە، فەرمانڕەوایی خۆی ئەکات و لە کۆتایشدا لێپرسینەوەیان لەگەڵدا ئەکات. بۆ ئیدارەکردنی کائینات ئامادە و ئاگادارە و هیچ کەم و کوڕیەکیشی لە ئیدارە کردنی جیهاندا نییە، چونکە ئەو لەوپەڕی تەواوی و جوانیدایە. بۆ مانەوەی خۆی پێویستی بە کەس نییە، بەڵام بە پێچەوانە هەموو کەس و هەموو شت پێویستیان بەوی هەیە. ڕاگرتنی ئاسمانەکان

و زەوی و خوڵقاندنی هەستی و ئاگادار کردنی ئینسان و ... لە نموونەکانی پایەداری خوای هەمیشە زیندوویە.

ئینسانی بڕوادار لە دونیا و قیامەتدا تەنیا مل کەچی پەروەردگاری هەمیشە زیندوو و پایەدارە و تەنیا کوڕنۆش بۆ ئەو ئەبات. بۆ برەو پێدان بە یەکتاپەرستی و دامەزراندنی دادپەروەری پێداگرە و بە ماڵ و گیانی بۆ ئەم مەبەستە هەوڵ ئەدات. لەم ڕێگایەشدا بە بەختەوەرییەکی تەواو ئەگات.

٦٥-الواجد

خوای گەورە ﷻ لە حەدیسی قودسیدا ئەفەرمووێ: «...بأنّی جوادٌ واجدٌ ماجدٌ.»[١] «بێگومان من بەخشندە و دارا و خاوەن فەزڵ و کەماڵم.»

(واجد) واتە؛ دارا و لایەنگر. خوای واجد، هەموو شتێکی لە دەست دایە، بێئەوەی کە بۆ وەدەست هێنانی تووشی سەختی و دژواری بێت. خاوەنی هەموو سیفاتی خودایییە کە لە تایبەتمەندییەکانی زاتی ئەوە. خاوەنی پاشایایەتی و دەستەڵاتێکی بێسنوورە بۆ ئیدارە کردنی جیهان و هیچی لێ ون نابێ. ئەگەرچ ی کارەکانی جگە لە موعجیزاتی، بە هۆکار ئەنجام ئەدرێن و ئەمەش بەواتایە نییە کە بە بێ هۆکار ناتوانێ کاری ئەنجام بدات. بەڵام ئەگەری نییە کە بیهەوێ کارێ ئەنجام بدات و نەتوانێ ئەنجامی بدات، بوونی هەر شتێک بەندە بە خوای ماجد.

١- (حسن): احمد، المسند (ژ ٢١٥٤٠) / ترمذی (ژ ٢٤٩٥).

گەنجینەی هەموو شتیٚ لای پەروەردگارە. ئەگەر بیەویٚ شتێک ببیٚ، تەنیا ئەڵیٚ، ببە و ئەویش ئەبێت. کەواتە کەم و کوڕییەک لە ویست و ئیرادەی ئەو دا نییە و هەموو شتێک بە ئیرادەی ئەو بەرەو کامڵ بوون ئەڕوات.

ئینسانی باوەڕدار، هەموو پێداویستییەکانی لە خوای واجد داوا ئەکات و بەردەوامیش ڕوو ئەکاتە قاپی ڕەحمەتی ئەو کە خاوەنی هەموو شتێکە، و بە بیٚ‌منەت دانان و بە ڕادەی پێویستی هەر کەسێک بەخششی لەگەڵ ئەنوێنیٚ. بۆیە مرۆڤی ئیماندار هەر کاتێک کە دارا و دەوڵەمەند بێت، ئەوە بە بیٚ منەت کردن و ئازاردان خێر و خێرات ئەکات.[1]

٦٦-الماجد

خوای گەورەﷻ لە حەدیسی قودسیدا فەرموویانە: «أنّي جَوَادٌ مَاجِدٌ.»[2]
« بیٚ‌گومان من بەخشندە و دارا و خاوەن فەزڵ و کەماڵم.»

---

(١) یەکی لە ناوە جوانەکانی خودا(منان) واتە: بەخشێنەری نیعمەتە گەورەکانە. پێغەمبەر فەرموویانە: (...الْـمَنَّانُ، یا بدیع السّموات والأرْض...) (صحیح): احمد، المسند (ژ١٣٥٧٠) / ابوداود (ژ١٤٩٧). خوای گەورەﷻ زۆر نیعمەتی بە مرۆڤ بەخشیوە و ئینسان ناتوانیٚ ئەم هەموو نیعمەتانە بژمێری، بۆیە ماف و حەقی منەت دانانی بە سەر مرۆڤەوە هەیە. خوای گەورە بە ڕاشکاوی بە هۆی ئەم ئینسان و ئەفەرمووی: ﴿... بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ﴾ (الحُجُرات/١٧) (... خوا بە هۆی ئەوە کە ڕێگەی ڕاستی پیشان داون و بە رەو ئیمان ڕێنوێنی کردووە، منەتتان ئەخاتە سەر.بەخششە بەرفراوانەی منەت ئەخاتە سەر.)
مرۆڤی ئیماندار هیچ کات یاساکانی شەریعەت لەسەر خۆی بە قورس نازانیٚ و بە ڕەحمەت و کەرەمی خوای ئەزانیٚ چونکە باوەڕ وایە و ئەیشزانیت کە : (خوای گەورە چاکەیەکی زۆر گەورەی لەگەڵ موسوڵمانان کرد کە هەر لە خۆیان پێغەمبەرێکی بۆ ڕەوانە کردن ئایەتەکانی قورئانیان بۆ بخوێنیتەوە و لە تاوان و کوفر و ڕەوشتی ناشرین پاکیان بکاتەوە و قورئان و سوننەتیان فێر بکات، ئەگەرچی لەوەوپێش لە گومڕاهیی و جەهالەتدا بوون.» (آل‌عمران/١٦٤)
٢- (حسن): احمد، المسند (ژ٢١٥٤٠) / ترمذی (ژ٢٤٩٥).

ماجد (ناوی بکەرد) و مجید (ئاوەڵناوی هەمیشەییە) لە ڕیشەی "مجد". هەموو واتاکانی (مجید) ئەگرێتەوە. (ماجد) لەوپەڕی گەورەیی و کەماڵدایە و لە سیفات و کردەوەدا جوانە، کە بە هۆی ئەم سیفەت و ناوە جوانەی لەگەڵ بەندەکانی بەخشش و ڕەحمەت و میهرەبانی ئەنوێنێ. خوای ماجد، گەورە و خاوەن شکۆ، بە تواناو میهرەبان لەگەڵ بەندەکانییەتی. بەخشش و ڕەحمەتی پەروەردگار بێسنوورە و بە هەر کەس کە بیهەوێ، گەورەیی و دەستەڵات و لێبوردەیی خۆی پێ ئەبەخشێ.

هەموو تایبەتمەندییەکانی ناوی پیرۆزی(مجید) لە ناوی (ماجد)یشدا، دەرکەوتوویە. بەم پێیە ئینسانی باوەڕدار، بە لێبوردەیی، بەخشین و ڕوو خۆشی و خۆ بە کەم گری، گەورەیی دەنوێنێ. وە بە تایبەتمەندییەکانی ئیمانی خۆی، بەختەوەری و گەورەیی وەک دوو شتی سەرەکی و ون بووی مرۆڤی ئەمڕۆیی بۆ خۆی دەستەبەر ئەکات.

٦٧-الواحِد

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ﴾ (البقرە/١٦٣) (پەروەردگاری ئێوە خوای تاک و تەنیایە.) وە هەروەها ئەفەرمووێ: ﴿ قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴾ (الإخلاص/١)(بلێ: خوا تاک و تەنیایە.)

(واحد) واتە؛ یەک و (احد)واتە؛ تاک و تەنیا. واحد، یـەکـە و دووان و سێیان نییە. (احد) لە زات و سیفات و کردوەکانیدا خۆیدا تاک و تاقانەیە. بە هیچ شتێک ناچیٚ و هیچ شتێکیش بە وی ناشوبهیٚ. خوای تاک، یەکـە و هەر ئەو بەو سیفات و ناوە جوانە ئاراستەیە، چونکە هیچ بوونـەوەرێـک خاوەنی ئەم سیفاتانە نینە. هیچ کات نابیٚ بە دوو و ڕێک و پێکی ئیدارەی هەستی خۆی بەڵگەیە لەسەر تاقانەیی پەروەردگار؛ چونکە ئەگەر چـەنـد خودا هەبان، ئیتر ناکۆکی و بشێوی جیهانی هەستی دادەگرت.

مرۆڤی باوەڕدار خوای خۆی بە تاک و تەنیا ئەزانیٚ کە لـە خـودایی و پاشایەتی و خەڵقی هـەسـتیدا هـەر تـاک و بـیٚهاوتایـە. زات و سـیفاتی پەروەردگار لای ئینسانی باوەڕدار هەر تاک و بـیٚهاوتانـە. وە کـەس بـە هاوبەشی خودا نازانیٚ و نەفی کردنی غەیری خوا لە کردەوە و وتەکانیـدا ئاشکرا و بەرچاوە. بە جۆرێک کە نـور و ڕوونـاکی خواپـەرسـتی هـەمـو هەستی و هـەبـوونی ئـەوی داگرتـووە و تـەنیـا ڕوو ئـەکاتـە بـارەگـای پەروەردگاری تاک ﷻ .

٦٨-الصَمَد

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمـووێ : ﴿ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴾ (الإخلاص/٢)(هـەر ئـەو خوایە لە تەنگانەدا پشت و پەنایە.)

(صَمَد) واتە؛ پڕ و بەرز. (صمد) زاتێکە کە هـەمـوو سـیفاتی کـەمـاڵی

هەیە. و سەرجەمی سیفاتەکانی لەو پەڕی گەورەیی و سەروەری دانە و هیچ کەم و کوڕیان تێدا نییە. چونکە هەر کەم و کوڕییەک بەو مانایەیە کە هیچی لەبار دا نییە، بەڵام سیفاتی خودا لەوپەری تەواوی و جوانی دانە و کەم و کوڕیان تێدا نییە. هەروەها (صمد) بە واتای پشت و پەنا و لابەری پێداویستییەکانیش هاتووە. کە بەڕاستی سەروەرێکی بێنیازی بێسنوورە. هەمووان پێویستییان پێی هەیە و لە کەس نەبووە و کەسیشی لێ نابێ. وە هاوتا و هاوشێوەی نییە. ڕزق و ڕۆژی هەمووان دابەش ئەکات و خۆی ڕۆژی لە کەس وەرناگرێ و پێویستی بە کەس نییە. ئەم سیفاتانە نوێنگە و نموونەی سەروەری و بێنیازی ئەو خودا تاقانەیە.

مرۆڤی ئیماندار، خوای (صمد) بە پاک و بێگەرد ئەزانیت و مل کەچانە ستایشی ئەو ئەکات. پێداویستییەکانی تەنیا لە خودا داوا ئەکات کە هەموو شتێک بە ویست و ئیرادەی ئەوە. هیچ کەس ناتوانێ وەک ئەو بێ، چونکە هەموو کەس لە هەر پلە و پایەیەکدا بێ، کەم و کوڕی هەیە و نیازمەندی پەروەردگارە ﷻ.

٦٩-القادِر

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ قُلْ هُوَ ٱلْقَادِرُ ﴾ (الأنعام/٦٥) (بڵێ: هەر خودا توانایە.)

(قادِر، قَدِیر، وە مُقتَدِر) لە ناوە جوانەکانی خوانە لە ڕیشەی (قَدَرَ) واتە؛

ئەندازە گرتن و بەتوانا و بە هێز. قادر، واتە توانای بەسەر هەر شتێکدا هەیە ئەگەر مەیلی لێ بێ. خوای قادر، ئەوەندە بە هێز و بە توانایە، کە هیچ هێز و توانایيەک هاوتای ئەو نییە و هەموو هێز و تواناکانی جیهان لە توانایی ئەو سەرچاوە وەرئەگرن. لە بەرامبەر هیچ دەستەڵات و هێزێکدا تووشی شکست نایەت. هێزی ئەو هیچ کات لەکەمی نادات، چونکە دەستەڵاتی ئەو لەوپەری لوتکەی کەماڵ و تەواوی دایە. هەموو شتێک لە ژێر دەستەڵاتی ئەو دایە. دەستەڵات و توانایی خۆی لە جیهانی هەستیدا بە نیشانی مرۆڤ داوە، هەتا ئیمان و باوەری خۆی بە خوا و پێغەمبەران و قورئان پتەوتر بکات و مل کەچ و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پەروەردگار بێت. لە نیشانە و نماناکانی هێز و دەستەڵاتی خوای قادر: بەدی هێنانی ئاسمانەکان و زەوی و هەموو بوونەوەران بە بێ نموونەی پێشوو، زیندوو کردنەوەی دوبارەی زەوی لە وەرزی بەهاراندا و ڕوانی جۆرەکانی ڕووەک و گیاکان و ... .

ئینسانی باوەڕدار، هیچ کات ستەم ناکات؛ چونکە خوای قادر، دەتوانێ لە دونیا و قیامەتدا سزای بدات. ئەگەریش ستەمی لێ بکرێت، ئەوە خوایەکی بە دەستەڵاتی هەیە کە حەق و مافی خۆی بۆ وەربگرێتەوە. بۆ وەرگرتنی مافی خۆی هیچ کات تاوان و ستەم ناکات. لە هەموو سەختی و ئازارەکانی ژیانیدا پەنا ئەباتە بارەگای خودای قادر و بە توانا و ئیمانێکی بە هێزی بە توانایی و دەستەڵاتی خودا هەیە.

٧٠-المُقتَدِر

پـــەروەردگـــار ﷻ ئـــەفـــەرمـــووێ: ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقۡتَدِرًا﴾ (الكهف/٤٥)(خودای گەورە توانایـە و دەسـتەڵاتـی بـەسـەر هـەمـوو شـتێکدا ئەڕوات.)

(مُقتَدِر، قادِر و قَدیر) یەک ڕیشـەیـان هـەیـە و بـە واتـای توانـایی و دەستەڵاتە. زێدەڕەوی لە دەستەڵات لـە (مقتـدر)دا بـە نیسـبەت(قـادر) زیاترە. مقتدر، خاوەن دەستەڵاتێکە، کە هیچ کۆسپێک لەبەردەم ویست و ئیرادە و توانای ئەودا نییە. هەرچی بیهەوێ و مەیلی لـێ بـێ، ئـەنجـامی ئەدات.[1] هـەمـوو ڕوودە و پێشـهاتەکـانی هـەسـتی بـە پـێ ئیـرادە و چارەنووس و حیکمەت و زانستی ئەوە.

لای مرۆڤی باوەڕدار، هەر شتێک کە لە هەستیدا ڕوو ئـەدات، لـە سـەر بنەمای دەستەڵات و ویستی خوایەکـە کـە هـەمـوو هێـز و دەسـتەڵاتێـک لەبەرامبەریدا ناتەوان و لاوازە. ئەم بۆچـونەش هێمنایـەتییـەکـی تـەواوی پـێ ئەبەخشێت. بە تایبەت ئەو کاتەی کە لە لایەن ستەمکارانەوە دەچەوسێتەوە و ستەمی لێ ئەکرێ. هیوایان هەیە کە ڕۆژێ لە دادگای عەدلـی خـوای بـە دەستەڵات، تۆڵەیان لێ ئەسەندرێتەوە.

---

(١) (شَيۡء) لە ئایەتی ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ﴾ (مائدە/١٢٠) چاوگی (شاء یشاء)یە و لە واتای ناوی بەرکاری (مُشیء) بەکار هاتووە.کەواتە (شَيۡء) یانی: شتێک کە ویستێکی تایبەتی بۆ هەبێ و ئەگەری هاتنەدی هەبێت.

٧١-المُقَدِّم

پێغەمبەرﷺ ئەفەرمووێ: (... أَنْـتَ الْـمُقدِّمُ وأَنْـتَ الْـمُؤخِّرُ لا إلَـهَ إلاَّ أَنْت.)[١]

(پەروەردگارا! وەپێش‌خەر و دواخەر هەر ئەتۆی، جگە لە تۆ خوایـەک نییە کە شایستەی پەرستش بێت.)

(مُقَدِّم) واتە؛ ئەو شتەی کە دەبێ وەپێش بخرێت، ئەوە ئـەو وە پێشـی خستووە. وە هەر شتی کە ڕووی دابێ، ئەوە پەیوەندی بەو هەیە. وەپـێش خستنی شتەکان لە هەستیدا، ئـەگـەر چـی بـە پێـی هۆکـار و یاسـاکانی هەستییە، بەڵام لە ڕاستیدا بە ویست و ئیرادەی خوای وەپێشخەر بووە. لە دونیا و پاشەڕۆژدا ئەسباب و هۆکاری داناوە، کە مرۆڤ بە هۆی ئەوانەوە پێشکەوتن وەدەست دێنێ، لەوان: چالاکی و کارکردن، باوەڕ و تـرس لـە خوا، زانست، عەدالەتو بە دوای ڕاستیدا وێڵ بوون و ... .

(مُقَـدِّم) بە نزیک کردنی بەندەکانییەوە لە زاتی خۆی، پێشکەوتنیان پێ ئەبەخشێ. پێغەمبەران ﷺ و پیاوچاکان و سەرجەم بەندە چاکەکانی کـە خوازیاری نزیک بوونن لە پەروەردگار، ئەوە لە لای ئەو زاتە بەرزە پـێش خراون. هەروەها گرۆی باوەڕدارانیش بە ئەنجام دانی ئەرکەکانی خۆیان و پشت بەستن بە پەروەردگار لە هەوڵی ئەوە دانە هەتا لە بێباوەڕان پـێش

(١) (صحيح): مسلم (ژ١٨٤٨و١٨٤٩) / ابوداود (ژ٧٦٠).

کەون و لەوەش دڵنیان، کە بێتوو خودا پێشیان بخات، ئەوە هیچ کەس ناتوانێ ڕێگریان بێت.

٧٢-المُؤَخِّر

(مُؤَخِّر) واتە؛ ئەوەی کە ئەبێ دوابخرێتەوە، ئەوە لە لای ئەو زاتەوە دوا ئەخرێتەوە و هەر شتێکیش کە دوا خراوەتەوە، پەیوەندی لەگەڵ ئەودا هەیە. خودای(مُؤَخِّر) ئەو کەسانەی کە ڕێگەی چەوت و گومڕایی و شیرک و ستەمیان گرتۆتە بەر، لە پلەی ئینسانی ئەیانخاتە دەر و لە دونیادا ئەیانخاتە ڕیزی کەسانی چەپەڵ و ناپاک و لە دوارۆژیشدا فڕێیان ئەداتە ناو ئاگری دۆزەخ. هەندی شت بە ویست و ئیرادە و حیکمەتی خۆی دوا ئەخات و هەر کەس کە ویستی لەسەر بێ، لە بواری گەورەیی و پلە و پایە و زانست و ڕێنوێنی خۆی بە درەنگی ئەخات.

گرتنەبەری ڕێگای چەوتی و نافرمانی کردنی خودا ئەبێتە هۆی ئەوە، کە خوای گەورە پلە و مەقامی مرۆڤ لە دونیا و قیامەتدا وەدوا بخات و مەقامی ئەو دابەزێنێت. بۆیە ئینسانی باوەڕدار، بەردەوام لە هەوڵی وەپێشکەوتن دایە و لە چاکەکردندا لە ڕیزی یەکەمدایە و خۆی لە گومڕابوون و هۆکارەکانی هەڵدێری و دابەزین بە دوور ئەگرێ، نەکا لە لوتکەی سەربەرزی و بەندایەتی کردنی زاتی پەروەردگار ﷻ بکەوێتە خوار. هەروەها ئیمانداران لە دواکەوتن و نیازمەندیان بە هاوبەشکاران و دووڕووان خۆیان بە دوور ئەگرن

و هەوڵی ئەوە ئەدەن، کە لێیان بێ‌نیاز بن. ئەگەر دەستەڵاتدارانیش بە پێی حوکم و فرمانەکانی خوا نەجوڵێنەوە،و یارمەتی لێقەوماوان نەدەن و ستەم بکەن، ئەوە تووشی چەوتی و سەرلێشێواوی ئەبن و دەکەونە سەر لوتکەی هەڵدێری و لە ناوچوون.

٧٣-الأوَّل

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ هُوَ ٱلْأَوَّلُ وَٱلْآخِرُ وَٱلظَّـٰهِرُ وَٱلْبَاطِنُ ﴾ (الحدید/٣) (ئەوە یەکەم و پێش لە هەموو بوویەک و ئەوە لە دوای فەوتاندنی هەموو بوویەک ئەمێنێ و ئەوە بەو هەموو شتانەدا دیارە کە دروستی کردوون و ئەوە نهێنی کە کەس پەی پێ نابا.)

خوا یەکەمە. ئەو ناوە لە سەرەتای سورەتی (حدید)دا لە بارەی تەزبیحات کردنی مەخلووقاتدا هەیە. لەگەڵ پەیوەندنانی ناوی یەکەم و ستایشکردندا دەتوانین بڵێین: خودا سەرەتای جم و جوڵی هەموو بوونەوەرانە لە تەزبیح و ستایشکردنی خۆیدا. و هەر ئەوە کە هەندێ لێهاتوویی بە مرۆڤ بەخشیوە هەتا وە جم و جوڵ بکەوێ و لە خوا نزیک ببێتەوە. تەزبیح واتە؛ جم و جوڵ و وەرێکەوتنی بەردەوامی بەدیهێنراوان لە کەم و کوڕی بەرەو تەواوی و کامڵ بوون و بە واتایەکی‌تر؛ هەوڵ دان و هەنگاو نانەوە بەرەو نزیک بوون لە خوای گەورە. ئەوەش بە خۆ ڕازاندنەوە بە سیفاتی خودا بەدی دێ و خوایش لە هەموو ئەوشتانە بەری

و بە دوورە کە پێوە هەڵئەبەستن. یەکەم بوونی ئەو ئاماژە بۆ ئەوەشە، کە پێش لە خەڵقی هەستی غەیری خودا هیچ کەس نەبووە و ئەو سەرەتای هەستی‌یە و خودا خەڵقی کردووە. بە نیسبەت هەموو بوونەوەران یەکەمە؛ چونکە ئەو بەدیهێناون و خۆیش هەر بووە و دەشبێ و لە هیچ کەسیش نەبووە. یەکەمە کە هیچ سەرەتایەکی نییە و کات و شوێنیش بۆ نییە. چونکە سنوور بۆ ئەو دیاری ناکرێ.

مرۆڤی باوەڕدار بە تەزبیح و ستایش کردن لە سەرچاوەی سەرەکی ستایش و تەزبیح نزیک دەبێتەوە و خوا بە یەکەم ئەزانێ و هەر بەندایەتی و فەرمانبەرداری ئەو ئەکات و هەوڵیش ئەدات کە لە گوێڕایەڵی کردنیدا یەکەم بێ و ئەو پلە و مەقامەش بە ستایش کردن و خۆ ڕازاندنەوە بە سیفاتی ئەو زاتە بەرزە ﷻ بەدی دێ.

٧٤-الآخِر

هەروەک ئەوە، کە پەروەردگار سەرەتای جم و جۆڵی هەموو بوونەوەران بر ستایشکردنی خۆیەتی، و بوونەوەرانی بۆ بەندایەتی ستایشکردنی خۆی وە جم و جۆڵ خستووە(یەکەم)، و لە دواییدا هەموان بەرەو ئەو ئەگەڕێنەوە و کۆتایی هەموو شتێک لای ئەوە(أخر)ە. کۆتایی هەموو بوونەوەران و هەموو کاروبارێک هەر بۆ لای ئەو ئەگەڕێتەوە کە خولڵقاندنی هەستی و فەرمان و دەستوور هەر لە لایەن ئەوە. هەموو

بوونەوەران لە ناو ئەچن و خوای (أخر) بەردەوام و هەتاهەتاییە.

مرۆڤی ئیماندار، بەندایەتی خۆی بۆ خوایەکی زیندوو ئەکات کە مردن و لە ناوچوونی بۆ نییە و هەتاهەتاییە. وە هەروەها دەیشزانیٚ، کە سەرجەم بوونەوەران و هەموو ئەوشتانەی سەر زەوی لە ناو ئەچـن و تـەنیـا زاتـی گەورەی پەروەردگار ئەمێنێتەوە. و لە ئاکامدا بە کەرەمی خوای هەمیشـە باقی و ماندگار، ژیانێکی هەتاهەتایی بە نسیب ئەبێت و لە ناو ناچێت. ئەو باوەڕە بە خوای هەمیشە و ئاخیر، باوەڕی بەندایەتی و ملکەچی ئەو زیاتر برەو پیٚئەدات.

٧٥-الظاهِر

(ظاهِر) لە چاوگی (ظهور) بە واتای ئاشـکرا و بـەرچـاو بوونـە. خـوای زاهیر، بە هۆی بینینی ئاسەوەرە بیٚئەژمارەکانییەوە ئاشکرایە. بە بەڵگـە و نیشانەکانی خۆیەوە لە ئاسمانەکان و زەوی و لە ناو دەرونی مرۆڤـدا و بـە ئایەت و موعجیزەکانی لە لایەن پێغەمبەرەکانییەوە خۆی ئاشکرا کردووە، هەتا بۆ مرۆڤ ڕوون و ئاشکرا بێت، کە ئایینی خوا و قورئانی پیرۆز ڕاست و بەرحەقن. خوایەکی ئاشکرایە، کە لە هەموو شتیٚ ئاشکراترە و لەگـەڵ ویدا هەموو شتێک ئاشکرا ئەبێت و هەر ئەویشە کە هەموو شتیٚ ئاشـکرا ئەکات و توانی فام و زانینی ئەو ئاشکرا بوونەشی بە مـرۆڤ بـەخشـیوە. خوایەکی ئاشکرایە، کە هیچ کەس ناتوانیٚ حاشای لیٚ بکات و بیشارێتەوە؛

چونکە لە هەر شتیّ بەرچاوتر و ئاشکراترە.

مرۆڤی باوەڕدار، چاوی زاهیـر و چـاوی دڵـی ئـەکاتـەوە و دەڕوانیتـە ئاسمانەکان و زەوی و بە خوێندنەوەی پـەرتووکـە ئاسـمانییەکـان و بـە تایبەت قورئانی پیرۆز، ڕاست و دروست بوونی زاتی خوا و قورئانەکەی بۆ ئاشکرا ئەبێت. وە لە سۆنگەی ئەو ئاشکرابوونە بە دڵنیاییەک ئەگات، کە ڕوو بکاتە هەر شوێنێک، ئەوە ئاسەواری خوای زاهیری بۆ دەرئەکـەویّ و لەم حاڵـەتـەشـدا فـەرمانبـەرداری و گوێڕایـەڵـی لـە بـەرامبـەر زاتـی پەروەردگاری بۆ زۆرتر ئەبێت.

٧٦-الباطِن

لەگەڵ ئەوەی، کە خوا بە هەموو نیشانە و ئاسەوارەکـانی لـە دونیـادا ئاشکرایە، بەڵام ڕاستەوخۆ درکی پیّ ناکریّ. خوای (بـاطن) بـە هـەمـوو ئایەتەکانییەوە کە دیار و ئاشکران؛ لە سوچ و خاڵەکـانی جۆربـەجـۆر بـۆ مرۆڤ شاردراوەیە و ئینسان ناتوانی لە ناخ و نـاوەڕۆکـی ئـەو تێبگـات و عەقڵی مرۆڤ فەهمی ناکات.

بنەماکانی زانست و ناسیاری، لە سەر چمکی ناوەکانی " أوّل و أخِر و ظـاهِر و باطِن " کە لەم ئایەتەدا بەدوای یەکـدا هـاتوون، داڕژاوە. وە درەوشـانەوە و تیشکدانەوەی ئەو چوار ناوە، بە شێوازێک هەوو شتێکی داگرتووە کە ئاشـکرا نییە، مەگەر ئەوە، کە خوای (الظـاهر)لەو ئاشکراتر، نهێنییەک نییە کە مەگەر

خوای (باطن) لەو نهێنیتر، و یەکەمێک نییە مەگەر ئەو نەبێ و دواییەکیش نییە مەگەر ئەوە، کە خوا دوای ئەوە. کەواتە؛ یەکەم بوونی ئەو کۆنی ئەو و دوایی بوونی ئەو، بەردەوامی و هەتاهەتایی ئەو، زاهیری ئەوگەورەیی و شکۆی ئەو و دەرون و ناخی ئەو، نزیک بوونی ئەو دەسەلمێنێ. ئینسانی باوەڕدار بەم سیفەتە جوانانەی خوایەکەی، بە نووری یەکتاپەرستی ئەگات؛ چونکە ئەو لەگەڵ ئەوەی، کە ئاخیر و دواییە، یەکەمە و لەگەڵ ئەوەشدا کە یەکەمە، ئاخیرە و لەگەڵ ئاشکرا بوونیدا، شاردراوەیە و لەگەڵ ئەویشدا کە نادیار و شاردراوەیە، ئاشکرایە. وە ئەم سیفەتە بەرزانە تەنیا تایبەتن بە زاتی پەروەردگارﷻ کە سەرەتا و کۆتایی نییە و ئاشکرا بوون و نادیاری ئەو لەوپەڕی کەماڵ و تەواوبوونی دایە.

٧٧-الوالِی

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ سُوٓءٗا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥۚ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴾ (الرعد/١١) (بێگومان خودا حاڵی خۆش و نیعمەتی هیچ قەومێ ناگۆڕێ تا ئەوان حاڵی خۆیان نەگۆڕن. ئەگەر خودا ویستیشی قەومێ تووشی سزایێ بکات کەس ناتوانێ ئەو سزایەیان لێبگرێڕێتەوە. لە خودا بەولاوە کەس نییە سەرپەرشتییان بکات.)

(والِی) (ناوی بکەردە) و جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ ناوی (ولیّ) نییە کە پێشتر باسمان لێ کرد. ناوی (والی) پەیوەندی بە وردەکاری و

ڕووداوەکانەوە هەیە. خودا ﷻ سەرپەرشتیاری بڕوادارانــە و لــە هــەمــوو حاڵەتێکدا یارمەتییان ئەدات. بەڵام هاوبەشکاران و بێباوەڕان بە هـۆی دوژمنایــەتــی کردنیــان لــەگــەڵ خــودا ســەرپــەرشــتیان نییــە و لــە نەهامەتییەکاندا بێیاوەر و سەرپەرشتیارن. بێگومــان ســەرپــەرشــتیاری مرۆڤ ئەو پەروەردگارەیە، کە قورئانی بۆ دابەزانــدووە و هــەر ئــەوە کـە یارمەتیدەر و سەرپەرشتیاری ئیمانداران و بەندە چاکەکارەکانە

خودا سەرپەرشتیاری کەسانێکە کە باوەڕیان بە تاکانەیی خودا هێناوە. ئەوان لە تارمایی گـومڕایی و شـک و گومــان دەربــاز ئــەکــات و بــەرەو ڕووناکی ئیمــان ڕێنوێنیــان ئــەکــات. بــەڵام ئــەوانــەی کــە بــێبــاوەڕن، شەیتانەکان و ستەمکارەکان سەرپەرشتییان ئەکەن و ئەوان لە ڕوونــاکی ئیمان و باوەڕ بەرەو تاریکی گومڕایی و بێبــاوەڕی ئــەخــزێنن. کــەواتــە؛ ئیمانداران لەگەڵ پاراستن و بــرەو پێــدان بــە ئیمــان و بــاوەڕی خۆیــان، پەیوەندی خۆیان لەگەڵ خوای سەرپــەرشــتیار دەپــارێزن هــەتــا بــەرەو لوتکەکانی بەختەوەری و سەرفرازی لە پێشڕەویدا بن.

٧٨-المُتَعالِی

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمــووێ: ﴿ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْكَبِيرُ ٱلْمُتَعَالِ ﴾ (الرعد/٩) (هەر خودایە ئاگای لە پەنهان و لە ئاشکرایە و هیچ لێ ون نابێ، هەر ئەوە گەورە و دوور لە خەوش و کەم و کوڕی.)

(مُتَعالِی) لە ڕیشەی (عَلَوَ) لە "تَعَالَى يَتَعَالَى"یە لە بابی (تَفاعُل) کە بۆ هەوڵ و تەقەلاّ بەکار دێ. بە هیچ شێوەیەک هەوڵ و تەقەلاّ بۆ خوا نەهاتووە و نابێ. وە تەنیا گەورەیی ئەو لە ئارا دایە. ئەو ناوە بە واتای (علیّ)یە کە پێشتر ئاماژەی پێدراوە. هەڵبەت (متعالی) لەوی ڕەساترە و ناوەکانی "مجید، علیّ، عظیم، کبیر، علیم، مُتَعالِی و متکبّر" لە واتادا پەیوەندیان پێکەوە هەیە. (متعالی) بەو واتایەیە، کە خودا زۆر گەورە و بێ کەم و کوڕییە. خاوەنی پلەی بەرز و عەرشی گەورەیە، کە کەم و کوڕی و خێزانی نییە. خاوەنی زاتێکی بەرز و سیفاتێکی والاّ و پاشایەتی و دەستەڵاتێکی بێسنوورە.

مرۆڤی باوەڕدار، تەنیا لە خودای گەورەﷻ ئەترسێ و لە کەسی تر ناترسێ و لە نهێنی و ئاشکراییدا هەر ترس و خۆفی لێ هەیە و هەر ڕووش ئەکاتە بارەگای بەرزی ئەو کە هیچ کەس لە بەخشش و میهرەبانی و گەورەییدا وەک ئەو نییە و هەر پشت بەوی ئەبەستێ و ئەوەش وادەکا کە بە هێز و هێمن و گەورە بێت.

٧٩-البَرّ

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡبَرُّ ٱلرَّحِيمُ ﴾ (الطور/٢٨)

(بەڕاستی هەر ئەو خاوەن ئیحسان و میهرەبانە.)

(بَرّ) لە چاوگی"بِرّ" بە واتای چاکە کردنە و ووتراوە، کە (بـرّ) بـە واتـای وشکاییە و بە پێی پان و بەرینی و فراوانـی بیابـان، واتـە؛ بـە بـەرفراوانـی ئیحسان و چاکە کردنە. (برّ) چاکە کارێکە کە کاری چاکی ئـەنجـام داوە و ئەیدات و هەموو کارەکانیشی چاک و باشن. چـاکەکـاری(برّ) لـە دونیـا و پاشەڕۆژ دایە. لە دونیادا ئەوەندەی نیعمەت بەخشیوە کە لە ژمار نایـەن و چاکە کردنی ئەو لە قیامەتیشـدا بـەخشـین و پـاداش کردنـی بڕوادارانـە. هەندێ نیشانە و ئاسەوارەکانی ئیحسان و چاکەکردنی لەگـەڵ بـڕوادارن و لەوان: خوڵقاندنیان لە نەبوونەوە، بەخشـینی هێـزی عـەقـڵ و بیـر بـەوان، ناردنی پێغەمبەران بۆ ڕێنوێنی کردنیان، ئاگاداری لـێ کردنیان و نوانـدنی میهرەبانی لەگەڵیان، لێبوردنیان و ... هتد. ئەوەندە زۆرن کە لە ژماژ نایـەن. ئیحسان و چاکە کردنی خودا بریتییە لە گەورەیی و مەزنایەتی و میهرەبانی و دادو کەرەمی ئەو.

ئینسانی ئیماندار لەگەڵ هەمـوو کـەس و بـە تایبـەت دایـک و باوکیـدا ئیحسان و چاکە ئەکات. بنەمای ڕەوشت و ئەخلاق و پەیوەندی بنەماڵەیی و کۆمەڵایەتییەکانی لەسەر ئیحسان و چاکەکردن و ڕەفتاری جوان دامـەزراوە. بە جۆرێک، کە چاکەکاری ئەو لە زۆرێک لـە لایـەنـەکـانی ژیانیـدا؛ وەک: چاکەکردن لەگەڵ دایک و باوکی، دراوسێ، هەژاران و لێقەوماوان، هـەتـی و ژێر دەست و ستەملێکراوان، خێـزان و منداڵـەکـانی و ... ڕەنـگ ئـەداتـەوە. چاکەکردن و لە خواترسی کەسی بڕوادار و حکومەتی ئیسلامی وا دەکـا، کـە

پەروەردگاری خاوەن ئیحسان و چاکە، بەردەوام چاکەیان لەگەڵ بنوێنی و یارمەتییان بدات.

٨٠-التوّاب

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ:﴿ وَأَنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴾ (النور/١٠) (خوا تۆبەی بەندەکانی خۆی قبووڵ ئەکا و خاوەن حیکمەتە.)

(توّاب) پێکهاتەی زێدەڕەویە و بە واتای زۆر تۆبە پەزیرە. ئینسان بە ئیرادە و زانستێکی کە هەیەتی، ئەبێ بەندایەتی خودا بکات و بێ‌توو تووشی هەڵە و چەوتی بێت، بۆ گەڕانەوەی بۆ سەر مەسیری بەندایەتی کردنی خۆی، ئەبێ تۆبە بکات و بەرەو خودا بگەڕێتەوە. بێ‌توو ئینسان بۆ لای خودا بگەڕێتەوە، ئەوە پەروەردگار بواری بۆ خۆش ئەکات و بەم یارمەتی و ئاوڕ وێدانەوەی خودا، پێدەچێ کە ئەویش بەرەو بەندەی خۆی ئەگەڕێتەوە؛ چونکە لە کاتی تاوان کردنی مرۆڤدا، ڕووی لێ وەرگێڕاوە. زۆر تۆبە پەزیر بوونی خودا، لەبەر زۆری تۆبەکارانە.

تۆبە پەزیر بوونی خودا، هیوا و هێزی مرۆڤ زیاد ئەکات، کە ئەگەر تووشی هەر تاوانێک هات، بەرەو کەسێ بگەڕێتەوە کە ئەویش بۆ لای ئەو ئەگەڕێتەوە. و ئینسان ئەبێ سوپاسگوزاری ئەم نیعمەتەیە بێ و لە بەرامبەر خەڵکیشدا نەرمی بنوێنێ و عوزر و گەڕانەوەیان قبووڵ بکات. کاتێ کە بەندەیەک بە گەڕانەوەی بۆ لای خودا ﷻ ئەکەوێتەوە سەر

مەسیر و ڕێبازی بەندایەتی، پەیوەندی سەرپەرشتیاری کردن نێوان ئەو و پەروەردگار دادەمەزرێ و بە بەختەوەری و خۆشی ئەگات.

٨١-المُنتَقِم

پەروەردگار ﷻ ئەفـەرمـووێ: ﴿ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴾ (آل عِمـران/٤)
(خودای گەورە بەدەستەڵاتە و کەس ناتوانێ دەست بێنێتـە ڕێگـای و بـە توندی تۆڵە ئەستێنێ و لە هەموو شت ئاگادارە.)

(مُنـتَقِم) لە وشەی "نِقمَة" بە واتای ڕەخنە گرتنە کە لە وتە و کردەوەدا دێتە ئارا. خودای (منتقم) تۆڵە لەو کەسـانە ئـەکاتـەوە، کـە سـەرپێچـی فەرمانەکانی دەکەن. و بە تۆڵە لێکردنەوەیان، ڕەخنەیان لێ ئەگرێت و لە دونیا و پاشەڕۆژدا سزایان ئەدات. خوای گەورە بەم شێوە تۆڵەی لە عاد و سەموود و بەنی ئیسرائیل و کەسانێکی وەک نمرود و فیرعەون و قـارون کردەوە. خوای تۆڵەستێن بە ناردنی پێغەمبەران و ئایەت و نیشانەی ڕوون و ئاشکرا منەتیان ئەخاتە سەر، بەڵام بێتوو بێباوەری و بێدینی بنـوێنن، ئەوە ڕووبەڕووی تۆڵەیەکی ڕوان نەکراو ئەبنەوە. کـە پـڕ بـە پێسـتیانە و شایستەی ئەو تۆڵەیەنە.

بڕواداران، تۆڵە لە دوژمنانی خودا ئەستێن و لـە بـەڕێـوەبردنـی حـوکم و یاسای پەروەردگار لەگەڵیاندا میهرەبان نابن. ئینسانی بڕوادار بـەردەوام لـەوە ئەترسێ کە نەکا تووشی تاوانێ بێـت و بکـەوێتـە بـەر هـەڕەشـە و تۆڵـەی

پەروەردگار ﷻ بۆیە تاوان ناکات و ئەگەریش تووشـی تـاوان کـردن هـات، ئەوە دەستەوبەجێ تۆبە ئەکات و لە تۆڵەی خودا ئـەپارێزرێـت. بۆیـە دەبـێ دەستەلاتداران بزانن، کە بە هیچ شێوازێک مافی ئەشکەنجـە کـردن و تۆڵـە ستەندنەوەیان لە بڕوادارانیان نییە، وە بی‌توو پێچەوانە ڕەفتار بکـەن، ئـەو بـا چاوەڕوانی تۆڵەی پەروەردگار ببن.

٨٢-العَفُوّ

پێغەمبەر ﷺ فەرموویانە: «اللّهُمَّ إنَّکَ عَفُوٌّ.»[١] «پەروەدگارا! تۆ زۆر لێبوردە و خاوەن بەخششی.»

(غفّار)واتە؛ (زۆر بەخشندە و داپۆشەری تاوانەکان) و (غفـور) (خاوەنـی بەخششێکی) و (توّاب) (گەڕانەوە بۆ لای بەندەکـانی تۆبـەکـار) وە (عَفُـوّ) ئاماژەیە بۆ لای میهرەبانی و لێبوردەیی پەروەردگارێک، کە بـە بـەنـدەی خۆی بی‌هیوا ناکات. (عفو) ناوەڵناوی هەمیشەییە و بە واتای لێبوردەیە لـە ڕیشەی "عَفـو" بە واتای خۆبوێری کردن لە تۆڵـە سـتاندنەوەیـە. خـوای لێبوردە، دوای گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ لای ئەو، ئیتر تۆڵەی لێ ناسـتێنێتەوە و لە تاوانەکانی خۆش ئەبێت.

(توّاب و عَفُوّ) مرۆڤ تێدەگەیەنێ، کە خـوای گـەورە نـە تـەنیـا ئـەو

١- (صحیح): احمد، المسند (ژ ٢٥٣٨٤) / ترمذی (ژ٣٥١٣) / ابن ماجه (ژ ٣٨٥٠).

کەسانە ئەبەخشێ کە بۆ لای ئەو ئەگەڕێنەوە، تەنانەت سزادانیشیان لە سەر لا ئەبات. وە جگە لەوەی، کە تۆبەی وەر ئەگرێ و لێی خۆش ئەبێت، خراپەکانیشی بە چاکە بۆ هەژمار ئەکات. لەم حاڵەتەدا بە جێهێنانی شوکر و سوپاسی بەندە بۆ ئەو نیعمەتەی خودا، دەبێتە ئەرک لە سەری و ئەویش لەهەمبەر هاو نەوعی خۆی و خەڵکیدا، ئەبێتە خاوەنی بەزەیی و لە نالەبارییەکانیان دەگوزەرێ و ئەو بەخشینەی ئەو لە نیشانەکانی لە خوا ترسی ئەوە و هۆکارێکە بۆ قبووڵ بوونی تۆبەی ئەو لە لایەن پەروەردگارﷻ و وەرگرتنی پاداشێکی بێ‌ئەژمار.

٨٣-الرَئوف

پەروەردگارﷻ ئەفەرمووێ : ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ (الحج/٦٥) (بەڕاستی خودای گەورە بەزەیی بە خەڵکدا دێتەوە و ڕەحمیان پێ ئەکا.)

(رَئوف و رَأف) (بە هەر دوو دەنگانی دروستە) لە وشەی " رأفت " هاوپەیوەندە لەگەڵ ڕەحمەت. ڕەحمەت دوو لایەنی هەیە: ڕاکێشانی قازانج و لابردنی زیان و وشەی (رأفت) یەک لایەنی هەیە و ئەویش لابردنی زیانە. کەواتە؛ (رەئوف) بە واتای لابردنی زیان و چاکسازی لە کەم و کوڕی و میهرەبانییە. (رەئوف) بە لابردنی زیان لەسەر مرۆڤ، پشتیوانی ئەو ئەکات بۆ گەیشتن بە کەماڵ و تەواوی و لە کاتە سەخت

و دژواریەکاندا دەربازی ئەکات.خوا بە بەخشینی نیعمەتی زۆر بە بەندەکانی میهرەبانییان لەگەڵ ئەنوێنیٚ و ئەم میهرەبانی و پشتیوانی‌کردنەش تەنیا تایبەتە بە گرۆی باوەڕداران و ئەوانەی کە سوپاسگوزارن.

ئینسانی باوەڕدار، لەگەڵ باوەڕداران زۆر بە نەرمی و میهرەبانی دەجۆڵێتەوە، بە جۆرێک کە سەختی و ناخۆشییەکانی ژیانی ئەوانی بە لاوە تاڵە و بەردەوام هەوڵ ئەدات کە سەختییەکانیان لە سەر سوک بکات و زیانەکانیان لەسەر لابدات. خۆش ئەوێن و لە سەر ڕێنوێنی و کەڵک وەرگرتنیان لە نیعمەت و خۆشییەکان پێداگرە.

٨٤-مالِک المُلک

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَـٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِى ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ ﴾ (آل‌عِمران/٢٦) (بڵێ: پەروەردگارا! خاوەن موڵکی هەموو جیهان! بتەوێ موڵک و دەستەڵات بە هەر کەس بدەیت ئەیدەیتێ و بتەوێ لە هەر کەسیشی بسێنیتەوە لێی ئەستێنیتەوە.)

(مالِک المُلک) کەسێکە کە خاوەنی دەستەڵات و داراییە و هەموو خوڵقێنەران لە ژێر فەرمانی ئەو دانە و توانایی و دەستەڵاتی بە سەر هەموو شتێکدا هەیە. کەواتە پاشا بوون و خاوەن دەستەڵات بەسەر

ئەواندا سیفەتی پەروەردگارە.[١] (مالِكَ المُلك)، خاوەنی هەموو شـتێکە و هەر چی بیهەوێ، ئەوە دێتە دی و کەسیش ناتوانێ فەرمان و حوکمی ئەو پێشێل بکات و یان بەدوا داچوونی بۆ بکات.

مرۆڤی باوەڕدار، دەسەڵاتی خوا لە هەموو شتێکدا ئەبینێ و تەنیا حـوکم و فەرمانی ئەو بە فەرمی دەزانێ و خرشی لە ژێر فەرمانی ئەودا دەبینـێ، بۆیـە هەر وەک خوا خۆی پێ ڕاگەیاندووە کە : ملکەچی فەرمانەکانی خـوا ببـە و ئیمان بە تاقانەیی ئەو بهێنـە. بـە دڵ و زبانییـەوە باشـە و بـەڵێـی ووتـووە و ئەیشڵێت: کە ئیمانم هێناو و ملکەچ و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خوامە. لـەم سۆنگەیەدا بە جۆرێک بە سەر نەفسی خۆیدا زاڵە کە هەتا ئەو ڕۆژەی کە لە بەرامبەر خوای خاوەن موڵک و دەسەڵاتدا ئامادە ئەبێت، بـەندایـەتـی ئـەو بکات. دەسەڵات و دارایی هەر لەو خوایە داوا ئەکات و ئەوانیش لە ڕێگـای برەو پێدان بە ئایینی ئیسلام و فەرمانەکانی خودا بە کار دەهێنێ.

٨٥-ذو الجلال و الإكرام

پەروەردگار ﷻ ئەفەرمـووێ: ﴿ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴾ (الرحمن/٢٧) (تەنها زاتی خودای پەروەردگاری تـۆ ئـەمێنێتـەوە کـە لـە هەموو کەسێ و لە هەموو شتێ بێ ئیحتیاجە و فەزڵ و گەورەیی بە سـەر

(١)ناکرێ"ملک"وەک سیفەتی خوا بە کار ببرێت، چونکە خوا (ملک) نییە و بەڵکو خاوەنی هەموو موڵک و دەسەڵاتێکە."ملک و ملیک (بە زێدەڕەوی زۆر)" یش بۆ خوا لە قورئاندا هاتووە.

هەموانا هەیە.)

دەربارەی "جلیل و کریم" پێشتر باس کرا. (ذو الجلال) واتە؛ خوا لـە زاتـی خۆیدا گەورەیە و گەورەیی و جەلال واتـە؛ هـەمـوو سـیفەتـەکـانی شـکۆ و مەزنایەتی و گەورەیی لە زاتی خۆیدا هەیە. (ذو الأکرام) واتە؛ خاوەنی کـەرەم و بەخشش بە نیسبەت عەبدەکانییەوە. وە ئەمە بەڵگەیە لـەسـەر ئـەوە، کـە چونکە مرۆڤ خاوەنی تایبەتمەندی لێهاتوویان و ژیرانـەیـە، کـەواتـە خـوای گەورە ﷻ ڕێزی بۆ داناوە و بە پێ بەخشینی هێزی ئیرادە و عەقـڵ، بیسـتن و نووسین و ئاخاوتن، بەژن و باڵای ڕاست و بەهرەمەنـد بـوونی لـە کـەرەم و ڕەحمەتی خوا بە ڕێزەوە لێی ڕوانیوە.

ئەم ناوە پیرۆزە، نەهێنییەکانی شکۆ و گەورەیی خوا بۆ مرۆڤ ئاشـکرا ئەکات و بە نووری ئەو ناوە پیرۆزە، دەروونی ڕوونـاک ئـەبێتـەوە و پێـی گەورە ئەبێت و لای پەروەردگاریش ﷻ بە ڕێزێکی هەتاهەتاییەوە سەیری ئەکرێت،کە بە هۆی ئەو لای بڕواداران خۆشەویست و لای بێباوەڕانیش بەسام دەبێت.

٨٦-المُقسِط

پەروەردگار ﷻ ئەفـەرمـووێ: ﴿ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ ﴾ (الأعـراف/٢٩)

(بڵێ: خوا ئەمری کردووە بە میانەڕەوی و عەدالەت .)

(مُقسِط) لە (قِسط) لە بنەڕەتدا بە واتای؛ بەش و بەهرەیەکی هاوپەیوەند و شیاو. وە إقساط(بابی ئیفعال)واتە؛ پێدانی ئەو شتەی، کە مافی کەسێکە. (قاسِط) واتە، ستەمکار و (مُقسِط) واتە؛ دادپەروەر و عادل. خوای دادپەروەر، پێداویستی هەربوونەوەرێک بە ڕادەی پێویست جێبەجێ ئەکات و بەشی هەر کەس لە ماددی و مەعنەوی ئەدات. ئەو خوایە دادپەروەرێکە، کە هەموو فەرمانەکانی دادپەروەرانەن و مافی ستەملێکراو لە ستەمکار ئەستێنێ. لە نهێنییەکانی عەدلی خودا، ئەوەیە، کە سەبری زۆر لەگەڵ ستەمکار ئەنوێنێ و لە بەرامبەریشدا دڵی ستەم لێکراو ڕازی ئەکات.

ئینسانی بڕوادار، ماف و ئەرکێکی لەسەرە لە بەرامبەر ئەو ناوە پیرۆزەدا : یەکەم: مافەکەی ئەوەیە کە لەو بەش و ئیمکانیاتەی کە خودا بۆی داناوە بەهرە وەربگرێ دووهەم : ئەرکە لە سەری کە سوپاسگوزاری ئەم نیعمەتانە بێ و ئەو بەش و بەهرەی خۆی لە ڕێگای دروست و بە پێی فەرمانی پەروەردگار بەکار بێنێ. جگە لەوەش ئەبی دادپەروەر بێ. چونکە خودا دادپەروەرانی خۆش ئەوێ و ستەمکاران ئەکاتە ئاگردووی دۆزەخ. خوا لەگەڵ خوڵقێنەرانی خۆیدا دادپەروەرە و هەر بۆیەش بڕواداران و حکومەتی ئیسلامیش دادپەروەرن و بۆ سەقام گیرکردنی داد لە کۆمەڵگادا هەوڵ ئەدەن و شایەتی بە حەق ئەدەن، ئەگەر چی بە زیانیشیان بێ . دوژمنایەتی هۆزی نابێتە ڕێگر لەبەر دەم دادی ئەواندا و دادپەروەری باشترین ئامرازە بۆ دوور کەوتنەوە لە تورەیی پەروەردگار ﷻ

و لە تەقوا و خۆپارێزییەوە زۆر نزیکە.

٨٧-الجامِع

پەروەردگار ﷻ ئـەفـەرمـووێ: ﴿ رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ ٱلنَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ﴾ (آل‌عِمران/٩) (ئەی پەروەردگاری ئێمە! بێ‌گومان تۆ ئـەم هـەمـوو خەڵکە لە ڕۆژی قیامەتدا کۆدەکـەیتـەوە کـە هـاتنی ئـەو ڕۆژە شـتێکی بێ‌گومانە.)

(جامِع) واتە؛ کۆکەرەوە. دوای ئەوە، کە هەموو کەس مرد و خامۆشی و بێ‌دەنگی جیهانی داگرت، خـوا هـەمـووان زینـدو ئـەکاتـەوە (الباعـث) و دواتریش هەمووان لە دەوری یەک کۆ ئـەکاتـەوە(جـامع) و حیسـاب و لێپرسینەوەیان لەگەڵدا ئـەکـات.[1] خـوای (جـامِع) لـە ڕۆژی قیامـەتـدا هەمووان کـۆ ئـەکاتـەوە، لـە حاڵێکـدا هـەمـووان بـڵاون و ئـەو کۆیـان ئەکاتەوە.[2]

(١) یەکێ لە سیفەتەکانی خوا (دیّان)ە. خوا ﷻ ئەفەرموێ : ﴿ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴾ (واقعە/٨٦) بۆ ئێوە ئەگەر لە ژێر دەسەڵاتی خودا نین و ئینکار کردنەکەیتان ڕاست و بەجێیە».) لەم ئایەتەدا دەرئەکەوێ کە خودا " دانن و دیّان " ە. واتە، خوا زۆر جەزا دەرە..

(٢) دوای کۆی کردنەوەی مرۆڤەکان لە ڕۆژی دواییدا، خوای گەورە بە سیفەتێکی دیکە خۆی نیشان ئەدات و ئەویش (حاشر)ە. حاشر، جگە لە کۆکەرەوەی هەمووان؛ بە واتای، تێکەڵ کردنی خەڵکان لەگەڵ یەکتر و کۆ کردنەوەیانە. خوا ئەفەرمووێ : ﴿ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ﴾ (فُرقان/١٧) (بیر لەو ڕۆژە بکەرەوە کە خوا بتپەرستەکان زیندوو و کۆ ئەکاتەوە بۆ لێپرسینەوە

مرۆڤی باوەڕدار، بە کۆکردنەوەی هەرچی تایبەتمەندی باش و پەسەن و دەس بە داوێنی بە خواپەرستی و سوننەت و خۆ بە دوور گرتن لە شیرک و داهێنان، لە هەوڵی ئەوە دایە کە لەو ڕۆژەیدا کە خوا کۆیان ئەکاتەوە، سووک و بێ بایەخ نەبێ و خوا مزگێنی لێخۆشبوون و چوونە ناو بەهەشتی پێ بدات.

٨٨-الغنيّ

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِيُّ ٱلْحَمِيدُ ﴾ (فاطر/١٥) (خوا بێ نیازە لە هەموو عالەم و سەنا و ستایشکراو هەر ئەوە.)

(غنيّ) واتە؛ بێ‌نیاز. (غنيّ) هیچ پێویستییەکی بە بەدیهێنراوەکانی نییە. زۆر بێ‌نیازە کە هەستی و هەبوونی بەدیهێناوە و بەدیهێنراوان پێویستی تەواویان بەو هەیە. هەر بووە و و بێ‌توو هەموو کەس لە ناو بەرێت، دیسانیش هەر ئەبێ و هەتاهەتاییە، کەوایە؛ تەواو بێ‌نیازە. پەروەردگار هیچ پێویستی بە بەندایەتی کردنی بەندەکانییەوە نییە، بەڵکوو ئەوە بەندەکان پێویستیان بە پەروەردگار هەیە. ئەگەر کەمتەرخەمی لە فەرمانبەرداری خوا بکرێت، ئەوە هەر مرۆڤ بۆ خۆی تووشی زیان دێت. پەروەردگار چلۆن پێویستی بە شتێ هەبێ، کە هەموو شت و هەموو کەس پێویستییان بەوە و هەموو بونەوەرێکی بەدیهێناوە؟!

لەگەڵ بتەکانیان کە ئەیانپەرستن.)

ئینسانی باوەڕدار، بە تەواوی پێویستی بە خواوەنـدی بـێ‌نیـاز هـەیـە. تێدەگات کە ئەوانەی کە کراونەتە هاوبەشی پەروەردگـار، خۆیـان تـەواو پێویستییان بە خواوە هەیە و تەنانەت جگە لە پەروەردگار، پێویستییان بە خزمەتکار و بەکرێ گیراوەکانیانیشەوە هەیە. دەسەڵاتدارانی ستەمکاریش لە وەها دۆخێک دانە، کە بە بێ کـەسـانێکی فریـو خـواردوو و بـەکـرێ گیراوەکانیانەوە، دەسەڵاتدارێکی پوچەڵ و نەزان و بێ بنەمانـە، کـە هـیچ بایەخێکیان نییە. کەواتە؛ چەندە جیاوازی هـەیـە نێـوان پـەروەردگـاری بێ‌نیاز و ئەو غەیرە خوایانەی کە کراونەتە هاوبەشی خواوەند. پەرسـتن و بەندایەتی کردنی خوای بێ‌نیاز، مرۆڤ دەگەیەنێتە لوتکەی هێمنایەتـی و شکۆمەندی، لە حاڵێکدا کە کوڕنۆش بـردن بـۆ سـتەمکـاران و غـەیـرە خواییەکان جگە لە سەرشۆڕی و گەندەڵی و گومڕا بوون، خـەڵاتێکـی بـۆ مرۆڤ دەستەبەر نەکردووە و ناکات.

٨٩-المُغنِی

خوای گەورە ﷻ ئەفـەرمووێ : ﴿ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴾ (النجم/٤٨) (هەر ئەو خوایە خۆیشیەتی ئادەمزاد دەوڵەمەند ئـەکـا و وای لـێ ئـەکـا قنیات بکا بە وەی کە هەیەتی.)

(مُغنِی) واتە؛ بێ‌نیازکەر. پەروەردگار چـۆن بـۆ خـۆی بـێ‌نیـازە، ئـەوە بەندەکانیشی بێ‌نیاز ئەکات و لە بواری ماددی و مەعنەوی جگە لە زاتی

خۆی نیازمەندی کەسی دیکەیان ناکات. نـاز و نیعمــەتـی دونیایـان پـێ ئەبەخشێت و بێنیازیان ئەکات و لو بواری مەعنەویـش، دەرونێکـی وای پێ دەبەخشێ، کە تەنیا خری بـە نیازمـەنـدی خـوا ئـەزانـێ. ئـەمـەش بێنیازیەکی ڕاستەقینەیە؛ چونکە ئەگـەر کـەسـانێک بـەڕاسـت خۆیـان لە غەیری خوا بێنیاز بزانن، بێتوو زۆریش هەژار بن، ئەوە هەر بێنیـازن و بە عەکسیشەوە، کەسانێکی دارا و دەوڵەمەندیش، بە هەۆی نەگەیشـتن بە بێنیازی ڕاستەقینە، هەر نیازمەندن.

ئینسانی باوەڕدار بە وەدەست هێنانی ئەسبابەکـان و پشـت بـەسـتن بـە پەروەردگار، دەگاتە بێنیازیەکی ڕاستەقینە. لەگەڵ ئەم دوو حاڵەتـە، دەسـت تێوەردانێکی دیکە نایەتە ئاراوە، هەتا پێویستی بە غەیری خوا هەبێت. کەواتە؛ لەم حاڵەتەدا گەیشتۆتە بێنیازییەکی ڕاستەقینە و تەنیا داوا لە خـوا دەکـات هەتا بێنیازی بکاتن؛ چـونکە ئاکـامی هـەر شـتی لـە دەسـتی توانـای زاتـی پەروەردگار دایە. بۆ ئەم مەبەستەش سوپاسی خوا ئەکات و ئەو قازانجانــەی کە بە هۆی ئەو ناوە پیرۆزە وەدەستی کەوتووە، لە مەسـیری فـەرمانـەکـانی خواوەند بەکاریان دێنێ و بە پێی توانای خۆی بانگەشـەی یـەکتـا پـەرسـتی ئەدات و هەوڵ دەدات، کە خەڵکی بگەیەنێتـە بـێنیـازی ڕاسـتەقینـە، کـە ئەویش تەنیا نیازمەند بوونە بە زاتی پەروەردگار ﷻ .

٩٠-المانِع

پێغەمبەر ﷺ فەرموویانە : (...أَللَّهُمَّ لا مَانِعَ لِـمَا أَعْطَيْـتَ، وَلاَ مُعْطِـيَ لِـمَا منعْتَ....)[١] (پەروەردگارا! ئەوەی کە تۆ ئەمری پـێ بکـەی، هـیچ کـەس ناتوانی پێشی پێ بگرێت و ئەوەش کە تۆ پێشی بگری، ئەوە کەس ناتوانێ بی بەخشێت.)

(مانِع) واتە: بەرهەڵست و بەرگر. هـەر شـتێ کـە بیهـەوێ، لـە مـاددی و مەعنەوی، ئەوە پێشی دەگرێ. بەرهـەڵسـتی خـواوەنـد، بـە پـێ حیکمـەت و ڕەحمەتی خۆیەتی. ئەگەر چی کەسێک واتێبڕوانێ کـە بـەرهـەڵسـت کردنـی خواوەند هۆکاری ئازار و مەینەتی ئەوە، وەکو بەهرەمەند نەبوونی لە هەندێ لـە نیعمەتەکانی خوا لەم دونیایەدا، بەڵام خواوەند بە پێی حیکمـەت و ڕەحمـەتـی خۆی پێشی پێ دەگرێ و لە ڕاستیدا پـێ خۆشـبوون و پـێ ناخۆشـبوونی ئـەم بابەتە، کارێکی ڕێژەیی و پەیوەندیدارە. بە هەر هۆکارێک مەنعێک بێتـە ئـاراوە، ئەوە بە پێی زانست و حیکمـەتـی زاتـی خـواوەنـدە. ئـەو بکـەردی هـەمـوو کاروبارێکە و سەرجەمی شتەکان و مرۆڤ ئامرازێکن بۆ هاتنـەدی کـارەکـانی پەروەردگار ﷻ خواوەند لـە هـەمـان حاڵـدا کـە بـەرهـەڵسـتی شـتێ دەکـا، بەخشینیشی هەیە و نیعمەتێکی زۆری بە مرۆڤ بەخشیوە. توانایەکـی وەهـای هەیە، کە دەتوانی هەموو شت مەنع بکات و هیچ دەسەڵاتێکیش ناتوانی لەبـەر

---

(١) (صحیح): مسلم (ژ١٠٩٩) / ابوداود (ژ٨٤٧) / نسایی (ژ١٠٦٨).

دەمیا ڕێگر بێت.

ئینسانی باوەڕدار لەوە دڵنیایە، کە ئەوەی کە خوا بـی‌بـەخشـیٚ، هـیچ کەس ناتوانیٚ لێی بەرگر بیٚ و ئەوەش کە خوا بەرهەڵستی بکـات، کـەس ناتوانیٚ کە بیبەخشێت. کەواتە؛ بەرهەڵست کردنی ست تەنیا لە دەسـتیٚ توانای پەروەردگار دایە و بۆ چارەسەری گرفتـەکـانی خـۆی تـەنیـا ڕوو دەکاتە بارەگای پەروەردگار. ئەو باوەڕەش ئەو مرۆڤە دەگەیەنێتە لوتکەی هێمنایەتی کە لە هەموو نەهامەتییەکانی بە ڕواڵەت ناخۆشی ژیانی خۆی ڕادەستی چارەنووسی خۆی ئەکات و حەشـۆکە و لـەرز نـایگری، بـەڵکـو باوەڕی بەهێزتر ئەبیٚ و بە ڕازی بوونی بە تەقـدیری خـواوەنـد، بـاوەڕی خۆی پتەتر ئەکات و پلەی خۆی لای پەروەردگار بەرز ئەکاتەوە.

٩١–الضارّ

پەروەردگارﷻ ئەفەرمـوویٚ : ﴿ قُل لَّآ أَمۡلِكُ لِنَفۡسِي ضَرّٗا وَلَا نَفۡعًا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۗ ﴾ (یُـونُس/٤٩) (تۆ پێیان بڵیٚ من نە ئەتـوانم زیـانیٚ لـە خـۆم لادەم و نـە ئەتوانم قازانجیٚ بە خۆم بگەیەنم، خودا مەیلی لە سەر شتیٚ نەبیٚ هیچـم پـیٚ ناکریٚ.)

(ضارّ) واتە؛ زیان گەیەن. زیان هەر وەکوو قازانج لە سیٚ ڕوانگەوە ڕوو دەکاتە مرۆڤ : ١- زیانی مەعنەوی و نەفسـی وەکـوو نـەزانـی و شـوێن

کەوتنی هەوا و هەوەس. ٢- زیانی ماددی کە ڕوو دەکاتە گیـانی مـرۆڤ، وەکوو نەخۆشی و کەم ئەندامی. ٣- زیانێک کە ڕوو دەکاتە نیعمەتەکـانی بـەردەسـتی مـرۆڤ؛ وەکـوو زیـان گـەیشـتن بـە مـاڵ و دارایـی ئـەو. پەروەردگاری (ضا رّ)لە هـەر کـام لـەم خاڵانـەدا زیانێـک بـە مـرۆڤ بگەیەنێ، ئەگەر چی کە بە هۆی هۆکارێک بێ، لە ڕاستیدا هەر ئەوە کـە زیان ئەگەیەنێ و هەموو کەس و هەموو شت ئامرازێکن بـۆ بـەدیهـاتنی کارەکانی خوا وەک زیان و قازانج پێ گەیاندن. لە لایەکی دیکەوە، زیـان بابەتێکی پەیوەندیدار و ڕێژەیی‌یە و بۆ مرۆڤ دێتە ئاراوە و سـەرجـەمـی زیانەکان کە تووشی مرۆڤ دێت، بە پێی زانست و یاساکانی پەروەردگارە کە بە بنەمایەکی ئامانجدار دارێژراون.

باوەڕی ئینسانی ئیماندار وایە، کە قازان و زیان گەیاندن تەنیا لە لای پەروەردگارەوەیە؛ چونکە ئەگەر خوا بیهەوێت زیان بە کەسێ بگەیـەنـێ، جگە لەوی کەس ناتوانێ زیانەکە لابدات و ئەگەر بیشـی هـەوێ خێـر و قازانجێ بە مرۆڤ بگەیەنێت، هیچ کەس ناتوانێ پـێش بـەم قازانجـەیـە بگەیەنێت. کەواتە؛ کەسی باوەڕدار لە هەڕەشە و ئـازار و ڕق و لۆمـەی بێ باوەڕان ناترسێ، چونکە بە بێ ویستی خوا، کـەس نـاتوانێ گیـانی پـێ بگەیەنێت. هەروەها دڵنیا و خاترجەمە لەوەی کە هیچ ڕووداوێک لە سەر گۆی زەوی ڕوو نادات، مەگەر ئەوە کە بەر لە خوڵقاندنی زەوی و خۆشی، لە (لوح المحفوظ) دا تۆمار کراوە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە ئینسان نە بـۆ

ئەوەی شتەی کە لە دەستی دەروات خەمۆکی بیگرێـت و نـە بـە هـۆی شتێکەوە کە پێی دراوە، شادمان بێت. هەر بۆیە ڕازییە بە چـارەنووسـی خۆی کە خوا بۆی داناوە. ئینسانی باوەڕدار و حکومەتی ئیسلامی ڕێگاکانی زیان گەیشتن بە خۆیان و خەڵکی دەبـەسـتن؛ چـونکە بـەرپرسـن و لـە داهاتوودا لەو بارەوە لێپرسینەوەیان لەگەڵدا ئەکرێت.

٩٢-النافع

بە گوێرەی ئایەتی سەرەوە، هەروەک چۆن زیـان لـە لای خـواوەیـە، قازانجیش هەر لە دەست ئەو دایە و ئەو قازانجدەرە. نافع واتە قازانجدەر لە ڕیشەی(نفع)یە واتە، سوددەر. نافع، هەر چەشنە کـەل و پـەلێـک کـە مرۆڤ بۆ گەیشتن بە کامڵ بوونی پێویستی پێیەتی، پێ ئەبەخشێ و بـەم شێوە یارمەتی ئینسان ئەدات، تا بکەوێتە پلەی جێنشینی خواوەند لە سەر زەوی. سەرجەم قازانجەکان لە دەستی توانای خواوەند دایە، بە جۆری کە هیچ کەس توانای بەرگری و کەم کردن و زیـاد کردنـی نییـە. قـازانجی خوای قازانجدەر لەو پەڕی خۆی دایە و قازان گەیاندنی نابێت هۆی کەم بوونەوەی قازانجەکانی و میزان و ڕادەی قازانجەکانیشی بە پێی زانست و حیکمەتی خۆیەتی کـە بوونـەوەران بـە چـەشـن و شـێوە و ڕادەیـەکـی دیاریکراو لێی بەهرەمەندن.

هەر وەک لە بەشی ناوی پیرۆزی (ضارّ) ئاماژەی پێدرا، قـازانج و زیـان

تەنیا لە لای پەروەردگارە. ئەگەر خوا ویستی لە سەریـان بـێ، ئـەوە هـیچ کەس ناتوانێ کۆسپ بێت لەبـەر دەم گـەیانـدنیان بـە ئینسـان. ئینسـانی ئیمانداریش بۆ گەیشتن بە قازانج لە ڕێگای حەرامـەوە هـەنگـاو نانێتـەوە، بەڵکو بە هەوڵدان و پشت بەستن بە خوا بـە دوای قازانجـدا ئـەگـەڕێـت. هەروەها بە هەر ئـەنـدازە لـە نیعمـەت و قازانجێـک کـە پێـی ئـەگـات سوپاسگوزارە و ڕازییە؛ چونکە سوپاسگوزاری هۆکاری زیادبوونی نیعمـەتـە. نابێتە کۆسپیش لە گەیاندنی قازانج و چاکە بە خەڵک و بەڵکوو خەڵکی لـە نیعمەتەکانی خوا بەهرەمەند ئەکات.

٩٣-النور

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ٱللَّهُ نُورُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ﴾ (النـور/٣٥) (خودا ڕوناکیی ئاسمانەکان و زەوییە.)

نور واتە؛ ڕوناکی. ڕوناکی شتێکە کە بە هۆی ئـەو هـەمـوو شـتێکی نادیار، دیار و ئاشکرا ئەبێت. بە واتایەک، نەبوونی ڕوناکی، واتە؛ تارمایی و تاریکی. پەروەردگار ڕوناکی دەری ئاسمانەکان و زەوییە و هـەمـوو شـتی ئاشکرا و نهێنی نێوانیان بە هۆی ئەوە، ئاشکرا ئەبێت. چونکە تەنیـا ئـەو لە هەستی و هەبوونیان ئاگادارە و جیهانی بە ڕوناکی ئەستێرەکان و ڕۆژ و بە ڕوناکی مەعنەوی وەحی و ڕێنوێنی، ئاسەواری بەدیهێنراوەکانی ڕوناکتر

کردووە.[١] نور، ڕوناکییەکە، کە هەموو شتێکی لە ئاسمانەکان و زەویـدا و هەر شتی پەیوەندیدار بە بەندەکـانی زەوی وەک ئینسـان و جنـەکـان و بەندە ئاسمانییەکـانی وەک فریشـتەکـانی ڕونـاک کـردووە. وە لـە لای ئەو(نور) ڕوناکییەک کە پێغەمبـەرە ﷺ کـە وەک چـرایەکـی درەوشـاوە ڕوناکی دەرە و کەلامی نورانی پیرۆزی ئەو کە ڕێنوێنی بەندەکان ئەکات، بۆ جین و ئینسانەکانی ڕوناک کردووە هەتا لە سۆنگەی ئەوانـدا هـەمـوو شتێکیان بۆ ڕوناک ببێت و بە ڕێنوێنی تەوا بگەن.

ئینسانی باوەڕدار، ڕوناکی لە تاریکی پێ باشترە کە بە ڕوناکی وەحی و نور وڕوناکی ڕسکان و دەرکەوتنی ڕێنوێنی و ڕوناکی عـەقلانـی ناسـیاری شک و گومانی نامێنێ و جەماڵی پەروەردگار لە ناخی خۆیدا ئەبینێ. وە لە سۆنگەی نوری پەروەردگار ڕێگای ڕێنوێنی بـۆ خـۆی دەدۆزێتـەوە و لـە تارمایی ڕزگاری دێت. ئیمانداران، بە بـاوەڕ و کـردەوەی باشـیان دەبنـە خاوەنی ڕوناکییەک، کە لـە ڕۆژی دوایـیدا بـە هـۆی ئـەو ئـەچـنە نـاو بەهەشت و ئەپارێنەوە، کە ئەی پەروەردگارا! نور و ڕوناکییەکی تەواومـان پێ ببەخشە هەتا پێی بگەینە ناو بەهەشت و لێمان خۆش ببە. چونکە تـۆ توانات بە سەر هەموو شتێدا هەیە. باوەڕداران وەک ڕوناکییەک وانە، کە

---

(١) دەبێ بزانرێ کە زاتی خوا نور نییە، چونکە زاتی ئەو بۆ ئینسان نادیارە و بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە خواوەند نور و ڕوناکی لە ئاسمانەکان و زەویدا دامەزراندووە و نوری خودایی، واتە ڕێنوێنی و ڕوناک کردنی شتە نادیارەکانە.

تارماییەکانی شیرک و داهێنراوی و گەندەڵی و گومڕایی لە ناو دەبەن و وەک چرایەک وانە کە هەمیشە و بەردەوام لە داگیرسان دایە.

٩٤-الهادِی

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسۡتَقِيمٍ ﴾ (الحج/٥٤) (بەڕاستی خوا ڕێ بەدێیی ئەو کەسانە ئەکا کە باوەڕیان پێ هێناوە و ئەیانخاتە سەر ڕێگەیەکی ڕاست.)

(هادِی) لە (هُدَی) و (هَدی) بە واتای ڕێنوێنی کردنی بە نەرم و نیانییە. جۆرەکانی رێنوێنی هادی لەم جیهانە بەم شێوەیە کە : ١- هەر شتێ کە خواوەند بەدیهێنابێ، بە پێی ئامانجی بەدیهێنانەکەی رێنوێنی کراوە(ڕێنوێنی داگیرکاری) ٢- خوای گەورە بە ناردنی پێغەمبەران و دابەزاندنی پەرتووکە ئاسمانییەکان، مرۆڤی بۆ هەنگاونانەوە لە سەر ڕێگای ڕاست ڕێنوێنی کردووە.(ڕێنوێنی تەشریعی) ٣- ڕێنوێنی وەرگرتنی کەسانێک کە دەسپێکی ڕێنوێنیان پێک هێناوە. ٤- بانگخوازەکان ئەبێ رێنیشاندەری خەڵک بن. لەم چوار بابەتە تەنیا خاڵی دوایی پەیوەندی بە مرۆڤەوە هەیە کە دەبێ مرۆڤ بانگخوازێکی ڕێنیشاندەر بێ و خەڵکی بۆ خواپەرستی بانگ بکات. وە دوای بانگخوازیەکەی ئەو، پەروەردگاری هادی، هەر کەس کە بییەوێ ئەوە ڕێنوێنی ئەکات. کەواتە؛ سەرجەم

ڕێنوێنییەکان بە ویستی پەروەردگارە ﷻ.

کەسی باوەڕدار، تەنیا لە خوا داوای ڕێنوێنی ئەکات و هەر ئەو ڕێنومایییە قبووڵ ئەکات کە پەروەردگاری هادی بۆی دیاری کردووە. هەروەها لەگەڵ ئامادە کردنی دەسپێکەکانی ڕێنوێنی و بەندایەتی کردن و نزای ﴿ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴾ وادەکا تا پەروەردگار بەڵێنیەکەی خۆی بەرامبەری ئەو جێبەجێ بکات. و خۆپارێزیەکی زیادە لە ئەندازەی پێ ببەخشێ. هەروەها ڕێنوێنی و بانگخوازی بە ئەرکی خۆی ئەزانێ و خەڵک بە پەند و ئامۆژگاری بەجێ بۆ لای یەکتا پەرستی بانگهێشت ئەکات.

٩٥-البَدِيع

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ﴾ (البقره/١١٧) (خودا ئاسمان و ئەرزی داهێناوە و دروستی کردوون.)

"بَدِيع" واتە؛ نوێ و تازە، ئەو کەسەی کە هەموو شت بە بێ وێنەی پێشوو بەدی دێنێ. ئەو وشەیە لەسەر کێشی (فَعيل) بە واتای(مُفعيل)ە، کە واتاکەشی(مُبدِع)ە. پەروەردگاری داهێنەر (بدیع) ئاسمانەکان و زەوی و سەرجەم بونەوەرانی بە بێ وێنەی پێشوو داهێناوە، چونکە پێش لەو هیچ کەس نەبووە و کەسیش جگە لەو ئەو توانایەی نییە. کەواتە؛ پەروەردگار خوڵقێنەرێکی داهێنەرە کە هەمیشە بووە و هەر دەشبێ. کە ئەمە خۆی نوێنگەی شکۆ و گەورەیی پەروەردگاری بە توانایە.

مرۆڤ لە نموونە هەڵگرتن لە ناوی بەدیع، تێدەگات کە ئاوەدان کردنەوە و بەهرە وەرگرتنی باش لە گەوی و داهێنانێ لەودا هۆکاری ڕەزامەندی پەروەردگارە، چونکە ئەو سەرجەم بونەوەران و کەل و پەلی سەر ئەرزی بۆ مرۆڤ بەدی هێناوە. بە پێی فەرمانی خواﷻ و پێغەمبەرەکەیﷺ دەبێ لە داهێنان لە ئاییندا خۆی بپارێزێ؛ چونکە ئەوەی لە بازنەی شەرعدا نەبێ، ئەوە پوچەڵ و بێ‌بنەمایە. وە ئیمان و باوەڕ تەنیا بە بەجێ هێنانی ئەرکە دینییەکان و فەرمانەکانی خواﷻ و پێغەمبەرﷺ خۆی دەنوێنێ. ئایینی پەروەردگار ئەوندە کامڵ و تەواوە کە هیچ پێویستیەکی بە داهێنان نییە و بە دڵنیاییەوە ئەگەر کردارێک کە لە ڕواڵەتدا جوان و ڕێک با، کە شەر قبووڵی بکردبایە، بۆ خۆی دایدەنا و فەرمانی پێ دەکرد.

٩٦-الباقِی

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴾ (الرحمن/٢٧) (تەنها زاتی خوای پەروەردگاری تۆ ئەمێنێتەوە کە لە هەموو کەسێ و لە هەموو شتێ بێ ئیحتیاجە و فەزڵ و گەورەیی بەسەر هەموانا هەیە.)

خودا هەمیشە باقییە و هەتاهەتاییە و کە سەرەتا و کۆتایی نییە و وجودی ئەو بەردەوام و ماندگارە. زیندوویەکە کە فەنای نییە و نامرێ. خوای باقی، مانەوە و بەقا ئەبەخشێت. هەر بوونەوەرێکیش هەستی و

هەبوون و بەردەوامی خۆی لە خودای باقی وەرئەگری و پێویستی تەواوی بە وی هەیە.

کەسی باوەڕدار بە ناسینی پەروەردگاری خۆی و هەڵسەنگاندنی لەگەڵ پەرستراوە پوچەڵ و غەیرە خوداییەکاندا تێدەگا، کە تەنیا پەروەردگار شیاوی پەرستن و فەرمانرەوایی کردنە. چونکە دەبێ یارمەتیدەر و پەروەردگاری ئینسان هەر ببێ و نەمر بێت تا بتوانێ زیان لە وی دور بخاتەوە و قازانجی پێ بگەیەنێت. وەک ئیبراهیم دەنگ بەرز ئەکاتەوە کە : من شتە ون بووەکانم خۆش ناوێ و خۆم بە پەرستنی شتی لەبەین چوو سەرقاڵ ناکەم.

٩٧-الوارث

خوای گەورەﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَنَحْنُ ٱلْوَٰرِثُونَ ﴾ (الحِجر/٢٣) (وە هەر ئێمە لە پاش ئێوە ئەمێنینەوە.)

(وارث) لە (وَرَثَ) بە واتای بنیچە و ئەسڵە. هەموو هەستی و هەبوونی کە خوڵقاندووە، دوبارە ئەزگەرێنێتەوە لای خۆی و زەوی و سەرجەم بوونەوەرانی ناوی هەر بۆ لای ئەو ئەگەرێنەوە. سەرجەمی نیعمەتەکانی کە پێی بەخشیون، بۆ لای خۆی ئەباتەوە. هەڵبەت هەموو شتی هەر لە دەستی خۆی دایە و بۆ ماوەیەک داونیەتە دەستی مرۆڤ و دوا ماوەی دیاری کراو بۆ لای خۆی ئەیانگەرێنیتەوە. تەنیا خودا ئەمێنێتەوە؛ چونکە

هەموو کەس و هەموو شت لە کۆتاییدا بۆ لای ئەو ئەگەڕێنەوە.

خاوەن باوەڕ لەسەر ئەو بڕوایەیە کە تەمەن و ماڵ و دارایی ئەو لەم جیهانەدا هەتاهەتایی نییە و هەرچی هەیەتی هەر بۆ خوا ئەگەڕێتەوە. کەوایە بەردەوام هەوڵ ئەدات کە بە پێی دەستوراتی خودا بەهرەیان لێ وەربگرێ تا خوا لە خۆی ڕازی بکات و جەزای کردەوەکانی وەربگرێ. دەشزانێ کە ئەگەر واش نەکات ئەوە هەر بۆ لای خودا ئەگەڕێنەوە. کەوایە باشترین ڕێگا ئەوەیە کە فەرمانەکانی خودا بە باشی بەڕێوە ببات.

٩٨-الرَشید

خوای گەورە ﷻ ئەفەرمووێ: ﴿ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَآ إِبْرَٰهِيمَ رُشْدَهُۥ مِن قَبْلُ ﴾ (الأنبیاء/٥١) (بەڕاستی ئێمە بەر لە مووسا و هاروونیش توانی دۆزینەوەی ڕێی چاکەمان دا بە ئیبراهیم.)

(رشید) ئاوەڵناوی پایەدارە و لە ڕیشەی (رُشد) بە واتای بۆچوونی دروست و ڕێنوێنییە. خودای رەشید بە هۆی ئەوە کە زۆر بینەر و بیسەر و ئاگادار و بێنیازە، شارەزای هەموو شتێکە و هیچ کەم و کورتییەک لەودا نییە و کەماڵی بێسنووری ئەو بۆتە هۆکاری شارەزا بوونی لە هەموو هەستی. بە زانستی خۆی لە هەمووان نزیکە و تەنیا ڕێ نیشاندەرە و بە باشترین شێوەش بەندەکانی خۆی ڕێنومایی ئەکات هەتا گومڕا و سەر لێ شێواو نەبن.

مرۆڤ خوازیاری بۆچوونی شیاو و ڕێنومایی لە پەروەردگاری ڕەشیدە. بە چەشنێ بە گوێڕایەڵی لە فەرمانەکانی خوا ﷻ و پێغەمبەر ﷺ و نزا و پاڕانەوە و دورکەوتنەوە لە شەیتان و دەستەڵاتدارانی ستەمکار و هەر کەسێک کە ئیمانی ئینسان لاواز بکات، لە هەوڵی ئەوە دایە هەتا بگاتە بۆچوونێکی دروست کە بەختەوەری هەر دو جیهانی خۆی پێ دەستەبەر بکات. وە خەڵکیش بۆ لای ئەم سیفەتە جوانە بانگ ئەکات هەتا ئەرکی خۆی بە باشی ئەنجام بدات.

٩٩-الصَبور

پێغەمبەر ﷺ فەرموویانە : «مَا أَحَدٌ أَصْبَرُ عَلَى أَذًى سَمِعَهُ مِنْ اللَّهِ يَدَّعُونَ لَهُ الْوَلَدَ ثُمَّ يُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ»[١] « هیچ کەس بە نیسبەت لەو ئازارەی کە ئەیبیستێ، لە خوا خۆڕاگرتر نییە. چونکە منداڵی پێ نیسبەت ئەدەن، لەگەڵ ئەوەشدا سەلامەتی و ڕۆزی بە بەندەکانی ئەبەخشیت.»

(صبر) بە واتای؛ کەوتنە ناو تەنگانەیە. سەبر و حیلم، هاوپەیوەندیەکی یەکاویەکیان پێکەوە هەیە. مرۆڤ و جنۆکە وەک، دوو بەدیهێنەری خودا، ئەبێ بەندایەتی پەروەردگار بکەن، بەڵام زۆرێک لەوان ڕێگەی چەوتیان گرتۆتە بەر و تووشی تاوان و گوناە هاتوونە. لەم دۆخەدا پێ دەچێ کە خواوەند تووشی دۆخێکی نەگونجاو بوبێتەوە، کەوایە؛ ئەگەر ئەو خۆڕاگر

١- (صحیح): بخاری (ژ٧٣٧٨و٦٠٩٩) / مسلم (ژ٧٢٦٠و٧٢٥٨).

نەبێ، بە دەستەڵاتی بێسنووری خۆی دەستەوبەجێ بەندە تاوانکارەکانی لە ناو ئەبات، بەڵام خۆڕاگری ئەو بۆتە هۆکاری ئەوە، کە تا دوایین ساتەکان دەرفەتیان پێ بدرێت.

مرۆڤی باوەڕدار، لە سەر بەندایەتی کردنی پەروەردگار ﷻ لە سەر تاوان نەکردن و تاقیکردنەوەکانی خوا، خۆڕاگری ئەکات و بە پشتیوانی خوا و بە هۆی خۆشەویستنی پەروەردگار و نزیک بوون لێی، خۆڕاگری ئەنوێنێ. سەبر و خۆڕاگری دەبێتە هۆکاری ئەوە، کە هات و هاوار و سکاڵا نەکات و ڕێگەی ڕاست ون نەکا و لە کاتی تووش هاتنی بە نەهامەتی و بەڵا، لەگەڵ خوا و خەڵک لەوپەڕی ئەدەب و ڕێز بجۆڵێتەوە. سەبر، کلیلێکە، کە خۆشەویستی خوا لای مرۆڤ زیاد ئەکات و دەبێتە هۆی ڕزانی ڕەحمەت و بەرەکەت و لێخۆشبوونی خوا و لە سەر مەنهەج و ڕێگای دین خۆڕاگرتر و پایەدارتر ئەبێت.

وَ آخِرُ دَعْوَانا أَنِ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

ناوەرۆك

پێشەكی نووسەر..(٥)
پێشەكی وەرگێڕ..(٩)
پێشەكی دەرهێنەری فەرموودەكان..(١١)

بەشی یەكەم: نزا و پاڕانەوەكانی قورئانی

سوڕەتی الفاتیحە..(١٧)
سوڕەتی البقرە..(١٨)
سوڕەتی آل‌عِمران..(٢٣)
سوڕەتی النساء..(٢٩)
سوڕەتی المائدە..(٣٠)
سوڕەتی الأعراف..(٣٢)
سوڕەتی التوبە..(٣٦)
سوڕەتی یونُس..(٣٧)

سوڕەتی هود..(٣٩)
سوڕەتی یوسُف..(٤٠)
سوڕەتی الرعد..(٤٢)
سوڕەتیإبراهیم..(٤٢)
سوڕەتی الإسراء..(٤٥)
سوڕەتیالکهف..(٤٦)
سوڕەتیمریم..(٤٧)
سوڕەتیطه..(٤٧)
سوڕەتیالأنبیاء..(٤٨)
سوڕەتیالؤمنون..(٥٢)
سوڕەتیالفرقان..(٥٤)
سوڕەتی الشعراء..(٥٥)
سوڕەتیالنمل..(٥٧)
سوڕەتالقصص..(٥٨)
سوڕەتیالعنکبوت..(٥٩)
سوڕەتی فاطر..(٦٠)
سوڕەتیالصافّات..(٦١)

سورەتی ص .... (٦١)

سورەتی غافِر .... (٦٢)

سورەتی الزخرف .... (٦٣)

سورەتی الدخان .... (٦٤)

سورەتی الأحقاف .... (٦٥)

سورەتی القمر .... (٦٥)

سورەتی الحشر .... (٦٦)

سورەتی الممتحنه .... (٦٦)

سورەتی التحریم .... (٦٧)

سورەتی نوح .... (٦٨)

سورەتی الإخلاص .... (٦٩)

سورەتی الفلق .... (٧١)

سورەتی الناس .... (٧١)

بەشی دووەم: ویردو نزاكانی پێغەمبەرﷺ

١-گەورەیی زیكرو تەزبیحات .... (٧٧)

(١-١) گەورەیی زیكر .... (٧٧)

(١-٢) گەورەیی تەزبیحات و ستایش و تەهلیل و تەکبیر............(٨٢)

(١-٣) شێوازی تەزبیحات کردنی پێغەمبەر ﷺ......................(٨٩)

(١-٤) چەند نموونەیەک لە دوعا و نزاکانی پێغەمبەرﷺ..............(٨٩)

٢-زیکرەکانی بانگ و ئیقامە..................................(٩١)

(٢-١) زیکرەکانی بانگ..(٩١)

(٢-٢) ئەو دوعایەنەی لە کاتی بانگدان دا دەکرێن................(٩٢)

(٢-٣) دوعای دوای بانگ و بەر لە قامەت کردن..................(٩٣)

(٢-٤) دوعای قامەت..(٩٤)

٣-دوعاکانی پاک و خاوێنی....................................(٩٤)

(٣-١) دوعای چوونە سەرئاو......................................(٩٤)

(٣-٢) دوعای چوونە دەر لە سەرئاو..............................(٩٥)

٤-ویردەکانی دەستنوێژ.......................................(٩٥)

(٤-١) دوعای پێش دەستنوێژ.....................................(٩٥)

(٤-٢) دوعای دوای تەواوبوونی دەستنوێژ..........................(٩٥)

٥-ویرد و نزاکانی مزگەوت....................................(٩٦)

(٥-١)دوعای ڕۆیشتن بۆ مزگەوت....................................(٩٦)

(٥-٢) دوعای چوونە ناو مزگەوت..........................(٩٧)

(٥-٣)دوعای چوونەدەر لە مزگەوت..........................(٩٨)

٦-نزاکانی نوێژ..(٩٨)

(٦-١) دوعای کاتی یەکسانکردنی سەفەکانی نوێژی بە کۆمەڵ....(٩٨)

(٦-٢) نزاکانی دەست پێکردنی نوێژ(استفتاح).................... (٩٩)

(٦-٣) دوعای چەمینەوە(رکوع) ....(١٠٣)

(٦-٤)دوعای هەستانەوە لە چەمینەوە(رکوع) ....(١٠٤)

(٦-٥)دوعای کڕنۆش.......................................(١٠٥)

(٦-٦)دوعای دانیشتنی نێوان دوو کڕنۆشدا (سجدە) ....(١٠٨)

(٦-٧)نزاکانی کڕنۆشی خوێندنی قورئان........................(١٠٨)

(٦-٨)تەحییات(تشهّد)..(١٠٩)

(٦-٩) سلاٌوات لێدان لەسەر پێغەمبەرﷺ لە دوای تەحییات.......(١١٠)

(٦-١٠) دوعای بە ر لە تەحییاتی کۆتایی و پێش سلاٌودانەوە.....(١١١)

(٦-١١)دوعای سلاٌودانەوەی نوێژ............................(١١٦)

(٦-١٢)دوعاکانی دوای سلاٌودانەوەی نوێژ......................(١١٦)

(٦-١٣) دوعای تاکی دوای سلاٌودانەوهی نوێژ..................(١٢١)

(٦-١٤) دەست بەرز کردنەوە لە کاتی دوعا کردندا...............(١٢٤)

(٦-١٦) دوعای قنوت لە نوێژی ویتردا..........................(١٢٧)

(٦-١٧)پاڕانەوەی دوای سلاودانەوەی نوێژی ویتر...............(١٢٧)

(٦-١٨)دوعا و نزای نوێژی ڕۆژ و مانگ گیران.................(١٢٧)

(٦-١٩)دوعای نوێژە بارانە (استسقاء)........................ (١٢٨)

٧-پاڕانەوەکانی ڕۆژوو...(١٢٨)

(٧-١) دوعای لە کاتی بەربانگ کردندا.........................(١٢٨)

(٧-٢) پاڕانەوەی ڕۆژووان بۆ خاوەن ماڵ........................(١٢٩)

(٧-٤) ئەو ڕۆژووانەی کە ئامادەی خوان بێ و نەخوات، با دوعا بکات..(١٢٩)

(٧-٥) ئەگەر کەسێک جوێنی بە ڕۆژووان دا یان سووکایەتی پێکرد، با بڵێ...(١٢٩)

(٧-٦) نزای شەوی قەدر...(١٣٠)

٨- نزاکانی کاتی حەج و عومرە................................(١٣٠)

(٨-١) تەلبیە کردنی حاجی لە حەج و عومرەدا..................(١٣٠)

(٨-٢) تەکبیر لێدان لە کاتی گەیشتن بە بەردە ڕەشەکە (حجر

الأسود)..(١٣١)
(٨-٣)پاڕانەوە لە بەینی لای یەمانی و بەردەڕەشەکە...........(١٣١)
(٨-٤) دوعای وەستان لە سەفا و مەڕوە.........................(١٣١)
(٨-٥) پاڕانەوەی ڕۆژی عەرەفە..............................(١٣٢)
(٨-٦)پاڕانەوە لە (مشعرالحرام)......................... (١٣٢)
(٨-٧) تەکبیر لێدان لە کاتی (رەمی جەمەڕات) بە هەر زیخ و خڕە
بەردێک..(١٣٢)
(٨-٨) دوعا لە کاتی سەربڕین و قوربانیکردندا...............(١٣٤)
٩-دوعای زەکات...(١٣٤)
(٩-١) دوعا بۆ زەکاتدەر.....................................(١٣٤)
١٠- نزاکانی جیهاد کردن.................................(١٣٥)
(١٠-١) دوعا بۆ شەهید بوون لە پێناوی خودا...................(١٣٥)
(١٠-٢)نزای کاتی ڕۆیشتنی خەباتگێڕان(موجاهیدین)........... (١٣٥)
(١٠-٣)نزای دەرچوون لە جیهاد.............................(١٣٦)
(١٠-٤)دوعای ڕووبەڕوو بوون لەگەڵ دوژمن...................(١٣٦)
(١٠-٥)دوعا لە کاتی شەڕو جیهاددا..........................(١٣٦)

(١٠-٦)پاڕانەوە لە کاتی تێکشکان بە دەستی دوژمنەوە............(١٣٧)

١١-پاڕانەوە لە ڕۆژی هەینی و جەژنەکان......................(١٣٩)

(١١-١) خوێندنی سورەتی (کهف) لە ڕۆژی هەینیدا...........(١٣٩)

(١١-٢)خوێندنی سورەتەکانی(سجده، إنسان، جُمُعَه، منافقين، أعلى و غاشيه)لە نوێژەکانی ڕۆژی هەینیدا.............................(١٣٩)

(١١-٣) دوعاکانی دوای نوێژی هەینی...........................(١٤٠)

(١١-٤) دوعا لە دوایین کاتەکانی ڕۆژی هەینی..................(١٤٠)

(١١-٥) دوعا لە شەو و ڕۆژی جەژنەکاندا.........................(١٤١)

١٢- دوعاکانی مەیيت(جنائز)................................ (١٤٢)

(١٢-١) تەڵقین دادانی کەسێک لە حاڵی سەرەمەرگدا...........(١٤٢)

(١٢-٢) نزای دوای دەرچوونی ڕوح و داخستنی چاوەکانی مردوویەک........(١٤٢)

(١٢-٣)دوعا بۆ مردوو لە نوێژی مردوودا.......................(١٤٣)

(١٢-٤)دوعای دڵنەوایی کردن......................................(١٤٥)

(١٢-٥)دوعا لە کاتی خستنی مردوو بۆ ناو گۆڕ.....................(١٤٥)

(١٢-٦)دوعای دوای ناشتنی مردوو...................................(١٤٥)

(١٢-٧)دوعای سەردانی گۆڕستان.....................................(١٤٥)

١٣- پاڕانەوەی سەودا و مامەڵە..............................(١٤٧)
(١٣-١) دوعا بۆ دانەوەی قەرز..........................(١٤٧)
(١٣-٢)دوعای کاتی دانەوەی قەرز بە خاوەن قەرز............(١٤٧)
(١٣-٣) نزای زەماوەند کردن یان کڕینی ئاژەڵ................(١٤٨)
١٤- نزاکانی ژن خوازی......................................(١٤٨)
(١٤-١)دوعای پێش مارەکردن و هەر وتارێک....................(١٤٨)
(١٤-٢) دوعای پیرۆزبایی کردنی زەماوەند........................(١٥٠)
(١٤-٣)دوعای ئەو کەسەی کە هاوسەرگیری ئەکات..............(١٥٠)
(١٤-٤) دوعای بەر لە سەرجێیی کردن لەگەڵ هاوسەر............(١٥٠)
(١٤-٥) دوعای دوای میوانی......................................(١٥١)
(١٤-٦) دوعا بۆ پارێزراوی منداڵ..................................(١٥١)
(١٤-٧) دوعا لە کاتی سەربڕینی (عقیقە)...................... (١٥٢)
١٥- پاڕانەوە لە بەیانیان و شەوانەدا..........................(١٥٢)
١٦- سەڵاوات لێدان لە سەر پێغەمبەر ﷺ.......................(١٦٢)
(١٦-١) گەورەیی سەڵاوەت لێدان لە سەر پێغەمبەر ﷺ.........(١٦٢)
(١٦-٢)چۆنییەتی سەڵاوەت لێدان لەسەر پێغەمبەرﷺ...........(١٦٤)

١٧-دوعاكانی جل لەبەركردن..............................(١٦٥)
(١٧-١)نزای پۆشینی لیباس....................................(١٦٥)
(١٧-٢)دوعا بۆ ئەو كەسەی كە لیباسی تازەی پۆشیوە..........(١٦٦)
١٨- نزاكانی خواردن و خواردنەوە.............................(١٦٦)
(١٨-١) پاڕانەوەی پێش نان خواردن..............................(١٦٦)
(١٨-٢)دوعای دوای نان خواردن.................................(١٦٧)
(١٨-٣)دوعای میوان بۆ خاوەن ماڵ...............................(١٦٧)
(١٨-٤) دوعا بۆ ئەو كەسەی كە ئاومان پێ ئەدا.........(١٦٨)
(١٨-٥)دوعای بینینی میوەی تەڕ و تازە.........................(١٦٨)
١٩- نزاكانی خەوتن.......................................(١٦٩)
(١٩-١)نزاكانی كاتی خەوتن.....................................(١٦٩)
(١٩-٢) پاڕانەوە كاتی لە خەو هەستان.........................(١٧٥)
(١٩-٣) كرداری دوای بینینی خەونی خراپ.....................(١٨٠)
٢٠- نزاكانی سەفەركردن.....................................(١٨١)
(٢٠-١)دوعای سواربوونی وەڵاغ....................................(١٨١)
(٢٠-٢)دوعای سەفەر...(١٨٢)

(٢٠-٣) دوعای گەیشتنەوە بە گوند یان شار..................(١٨٣)

(٢٠-٤)دوعای ڕێبوار بۆ دانیشتوو(مقیم)........................ (١٨٤)

(٢٠-٥)دوعای نیشتەجیٚ بۆ ڕێبوار............................(١٨٤)

(٢٠-٦)تەكبیر و تەزبیحات كردن لە گەشت كردندا.............(١٨٤)

(٢٠-٧)دوعای ڕێبوار لە دوایین كاتەكانی شەودا...............(١٨٥)

(٢٠-٨)دوعای ڕێبوار لە كاتی مانەوەی لە شوێنیٚ...............(١٨٥)

(٢٠-٩)دوعای گەڕانەوە لە گەشت كردن.........................(١٨٦)

٢١- نزاكانی بەسەركردنەوەی نەخۆش..........................(١٨٦)

(٢١-١)پاڕانەوە بۆ نەخۆش لە كاتی سەردانی كردنی...........(١٨٦)

(٢١-٢) فەزلٚ و گەورەیی سەردانی كردنی نەخۆش..............(١٨٧)

(٢١-٣) دوعای نەخۆش لە كاتی بیزاربوونیدا....................(١٨٨)

٢٢-پاڕانەوەكانی كاتی نەهامەتی و ترس و پەژارەیی..............(١٨٩)

(٢٢-١)دوعا لە كاتی غەم و خەفەتدا.........................(١٨٩)

(٢٢-٢) دوعا لە كاتی چەرمەسەری و نەهامەتی...................(١٨٩)

(٢٢-٣)دوعا لە كاتی ڕووبەڕوو بون لەگەڵ دوژمن...............(١٩٠)

(٢٢-٤)دوعا دژ بە دوژمن...................................(١٩١)

(٢٢-٥)دوعای ترس لە تاقم و کۆمەڵێک.....................(١٩١)
(٢٢-٦)پاڕانەوە بۆ جێبەجێ کردنی کاری دژوار...............(١٩١)
(٢٢-٧)دوعا لە کاتی ڕووداوێکی دڵتەزێن و یان تووشی شکست هاتن...(١٩٢)
(٢٢-٨)دوعا لە کاتی تورەییدا.................................(١٩٢)
(٢٢-٩)دوعای بینینی کەسێک کە دووچاری سەخڵەتی هاتبێت....(١٩٢)
(٢٢-١٠)دوعای سەرسوڕمان و شتی شادی هێنەر..............(١٩٣)
(٢٢-١١) کردەوە و دوعا لە کاتێ کە هەواڵێکی خۆش ئەبیسیت.(١٩٣)
(٢٢-١٢)دوعا لە کاتی هەست بە ئازار کردن.................(١٩٤)
(٢٢-١٣)دوعای چاوە زار...................................(١٩٤)
(٢٢-١٤)دوعای لە کاتی ترسان.............................(١٩٥)
(٢٢-١٥) دوعای کەسی تووشبوو بە کارەسات...................(١٩٥)
٢٣- نزاکانی وەسوەسە......................................(١٩٥)
(٢٣-١)دوعای وەسوەسە لە ئیماندا.............................(١٩٥)
(٢٣-٢) دوعای وەسوەسە لە نوێژ و لە کاتی قورئان خوێندندا......(١٩٦)
(٢٣-٣) کردەوەکانی دوا ئەنجامدانی گوناە...................(١٩٦)

(٢٣-٤)دوعای ڕەواندن و دوورخستنەوەی شەیتان و وەسوەسەکانی(١٩٧)
(٢٣-٥)دوعای ڕەواندن و لە ناوبردنی مەکر و فێڵی شەیتانەکان...(١٩٨)
٢٤-نزاکانی با و باران.......................................(١٩٩)
(٢٤-١)پاڕانەوە لە کاتی هاتنی با...............................(١٩٩)
(٢٤-٢)دوعای داواکردنی باران...................................(١٩٩)
(٢٤-٣)دوعا لە کاتی باران بارینددا.............................(٢٠٠)
(٢٤-٤)دوعای دوای باران بارین...................................(٢٠٠)
(٢٤-٥) دوعا لە کاتی لێزمە بارانەدا.............................(٢٠٠)
٢٥- نزاکانی پژمین و باوێشک.....................................(٢٠١)
(٢٥-١) نزای پژمین و شێوەکانی.....................................(٢٠١)
(٢٥-٢) وەڵامی بێباوەڕێک کە پژمینی بێ و ستایشی خوا بکات...(٢٠١)
(٢٥-٣) باوێشک نەکردن...(٢٠١)
٢٦- نزاکانی تۆبە کردن و کەفارەتی تاوانەکان......................(٢٠٢)
(٢٦-١)دوعای دانیشتن...(٢٠٢)
(٢٦-٢) دوعای کەفارەتی دانیشتن.....................................(٢٠٢)
(٢٦-٣) تۆبە کردن و پەشیمان بوونەوە لە گوناه.......................(٢٠٣)

٢٧- نزاكانى هەرا و فيتنە و چاوەزار و نەفس پيسى..............(٢٠٥)

(٢٧-١) كردەوەكانى ڕزگار بوون لە خراپەى دەجال............(٢٠٥)

(٢٧-٢) دوعاى بەد فاڵى.................................(٢٠٦)

(٢٧-٣)دوعاى چاوەزار....................................(٢٠٦)

٢٨- نزاكانى بيستنى دەنگى ئاژەڵەكان......................(٢٠٨)

(٢٨-١) دوعا لە كاتى بيتنى دەنگى كەڵەشێر و كەر............(٢٠٨)

(٢٨-٢) دوعا لە كاتى وەڕينى سەگ لە شەودا.................(٢٠٨)

٢٩- نزاكانى پوچەڵكردنەوەى سيحر و دوورى لە جنۆكە و شەيتانەكان...(٢٠٩)

(٢٩-١)ڕێگاكانى بەرگرى لە جنۆكە و شەيتانەكان............(٢٠٩)

(٢٩-٢) ڕێگاكانى پووچەڵكردنەوەى جادو و جن پێكاوى..........(٢١٣)

٣٠- نزاكانى پەيوەندييەكانى كۆمەڵايەتى......................(٢١٣)

(٣٠-١) وەلآم ئەو كەسەى كە بڵێ : غَفَرَ اللهُ لَكَ..................(٢١٣)

(٣٠-٢) ئەگەر كەسێ پێى ووتى: بە خاترى خوا خۆشم ئەوێ....... (٢١٤)

(٣٠-٣) پاڕانەوە بۆ كەسێک كە دارايى خۆى پێ پێشنياردای.......(٢١٤)

(٣٠-٤) برەوپێدان بە ئيسلام..................................(٢١٤)

(٣٠-٥) سلاٌو ستاندنەوەی کەسێکی بێباوەڕ..................(٢١٥)

(٣٠-٦) دوعا بۆ ئەوی کەسەی جوێنت پێداوە.................(٢١٥)

(٣٠-٧) دوعا لە کاتی تاریفکردنی کەسانیتر....................(٢١٦)

(٣٠-٨)ئەو شتەی کە موسوڵمان لە کاتی بیستنی تاریفی خۆی دەبێ بیڵێت. ....(٢١٦)

(٣٠-٩) ئەو کردەوانەی لە شەودا نابێ بکرێن...................(٢١٧)

(٣٠-١٠) دوعا بۆ ئەوەی ئەڵێ : بَارَكَ اللهُ فِيك..................(٢١٧)

(٣٠-١١)سپاسکردنی ئەو کەسەی چاکەی بەرامبەر کردوویت....(٢١٨)

(٣٠-١٢) خوێندنی قورئان لە شەو و ڕۆژدا.......................(٢١٨)

(٣٠-١٣) دوعا و پاڕانەوە دوای خەتمی قورئان................(٢١٩)

بەشی سێیەم: ناوەکانی خوا ﷻ (أسماء الله ﷻ)

١-الله...(٢٢٧)

٢-الرحمان...(٢٢٩)

٣-الرحيم...(٢٣٠)

٤-المَلِك...(٢٣١)

٥-القُدّوس...(٢٣٣)

٦-السَلام.......................................(٢٣٤)
٧-المُؤمِن.......................................(٢٣٥)
٨-المُهَيمِن.......................................(٢٣٦)
٩-العزيز.......................................(٢٣٧)
١٠- الجبّار.......................................(٢٣٩)
١١-المُتكبِّر.......................................(٢٤٠)
١٢-الخالِق.......................................(٢٤٢)
١٣-البَارئ.......................................(٢٤٢)
١٤-المُصَوِّر.......................................(٢٤٢)
١٥-الغفّار.......................................(٢٤٤)
١٦-القَهّار.......................................(٢٤٥)
١٧-الوهّاب.......................................(٢٤٦)
١٨-الرزّاق.......................................(٢٤٧)
١٩-الفَتّاح.......................................(٢٤٨)
٢٠-العليم.......................................(٢٤٩)
٢١-القابض.......................................(٢٥٠)
٢٢-الباسِط.......................................(٢٥٢)
٢٣-الخافِض.......................................(٢٥٣)
٢٤-الرافِع.......................................(٢٥٤)

٢٥-المُعِزّ..(٢٥٦)
٢٦-المُذِلّ..(٢٥٨)
٢٧-السميع..(٢٥٩)
٢٨-البصير..(٢٦١)
٢٩-الحَكَم..(٢٦٢)
٣٠-العَدل..(٢٦٤)
٣١- اللطيف..(٢٦٦)
٣٢-الخبير..(٢٦٧)
٣٣-الحليم..(٢٦٩)
٣٤-العظيم..(٢٧٠)
٣٥-الغَفُور..(٢٧١)
٣٦-الشَكُور..(٢٧٢)
٣٧-العَليّ..(٢٧٣)
٣٨-الكَبِير..(٢٧٤)
٣٩-الحَفِيظ..(٢٧٥)
٤٠-المُقِيت..(٢٧٧)
٤١-الحَسِيب..(٢٧٧)
٤٢-الجليل..(٢٧٩)
٤٣-الكريم..(٢٨٠)

٤٤-الرقيب..(٢٨١)
٤٥-المُجيب..(٢٨١)
٤٦-الواسِع..(٢٨٢)
٤٧-الحَكِيم..(٢٨٤)
٤٨-الوَدُود..(٢٨٥)
٤٩-المَجِيد..(٢٨٦)
٥٠-الباعِث..(٢٨٧)
٥١-الشَهِيد..(٢٨٨)
٥٢-الحَقّ..(٢٩٠)
٥٣-الوكيل..(٢٩١)
٥٤-القَوِيّ..(٢٩٢)
٥٥-المَتِين..(٢٩٣)
٥٦-الوليّ..(٢٩٤)
٥٧-الحَمِيد..(٢٩٦)
٥٨-المُحصِي..(٢٩٧)
٥٩-المُبدِيء..(٢٩٨)
٦٠-المُعيد..(٢٩٨)
٦١-المُحيي..(٣٠٠)
٦٢-المُميت..(٣٠١)

٦٣-الحَيّ..(٣٠٢)
٦٤-القَيُّوم..(٣٠٣)
٦٥-الواجِد..(٣٠٤)
٦٦-الماجِد..(٣٠٥)
٦٧-الواحِد..(٣٠٦)
٦٨-الصَمَد..(٣٠٧)
٦٩-القادِر..(٣٠٨)
٧٠-المُقتَدِر..(٣١٠)
٧١-المُقَدِّم..(٣١١)
٧٢-المُؤَخِّر..(٣١٢)
٧٣-الأوَّل..(٣١٣)
٧٤-الآخِر..(٣١٤)
٧٥-الظاهِر..(٣١٥)
٧٦-الباطِن..(٣١٦)
٧٧-الوالِي..(٣١٧)
٧٨-المُتَعالِي..(٣١٨)
٧٩-البَرّ..(٣١٩)
٨٠-التوّاب..(٣٢١)
٨١-المُنتَقِم..(٣٢٢)

٨٢-العَفوّ..(٣٢٣)
٨٣-الرَئوف..(٣٢٤)
٨٤-مالِكُ المُلك..(٣٢٥)
٨٥-ذو الجلال و الإكرام..(٣٢٦)
٨٦-المُقسِط..(٣٢٧)
٨٧-الجامِع..(٣٢٩)
٨٨-الغنيّ..(٣٣٠)
٨٩-المُغنِي..(٣٣١)
٩٠-المانِع..(٣٣٢)
٩١-الضارّ..(٣٣٤)
٩٢-النافِع..(٣٣٦)
٩٣-النور..(٣٣٧)
٩٤-الهادِي..(٣٣٩)
٩٥-البَدِيع..(٣٤٠)
٩٦-الباقِي..(٣٤١)
٩٧-الوارِث..(٣٤٢)
٩٨-الرَشيد..(٣٤٣)
٩٩-الصَبور..(٣٤٤)

ویرد و نزاکانی قورئانی و نزاکانی پێغەمبەرﷺ و ناوە پیرۆزەکانی خوای گەورە ﷻ، جگە لەوەی چەند سوچێکی ژیانی مرۆڤ دەگرنەوە و هەرکامیان بە جۆرێک شارێگەی بەندایەتی و پەرستنی پەروەردگار دیاری دەکەن، لە ڕاستیدا دەبنە پەنایەکی هێمن و بێ خۆف لە شەیتانەکانی ئینس و جین و هەروەها بیر و بۆچونە نەشیاو و نارەواکان. لەگەڵ گیرۆدەیی و بەردەوام بوون لەسەر ئەو نزایانە و ناسینی دروستی ناوە پیرۆزەکانی پەروەردگار ﷻ مرۆڤ پاداشتێکی زۆر لە هەر دوو جیهاندا بۆ خۆی مسۆگەر دەکات و پلە و پایەی لای خوا بەرز دەبێتەوە، تەنانەت دەبێتە هۆی ئەوەی کە مرۆڤ پەیڕەوی بێ خەوشی خواوەند بێی و خۆی بە هەژاری بارەگای خوا بزانێ و لە ڕۆشنایی ئەواندا گەشە بکات، چوونکە ئامانج لە خەڵقی ئەو تەنیا بەندایەتیکردنە بۆ خواوەندی گەورە ﷻ.

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن
هەولێر - شەقامی دادگا - ژێر هوتێلی شیرین پالاس

+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com

/TafseerOffice